

MF Opracowania i Analizy

Wsparcie finansowe
dla rodzin w Polsce -
wybrane zagadnienia
na podstawie danych
administracyjnych
2018

Justyna Klejdysz red.
Paweł Chrostek
Marek Skawiński
Mateusz Najsztub
Maciej Banaś
Katarzyna Stolarczyk

Spis treści

Wprowadzenie	2
Wykaz skrótów	3
Zarys systemu świadczeń społecznych	4
Świadczenia ubezpieczeniowe i pozaubezpieczeniowe	4
Świadczenia społeczne a system podatkowy	9
Transfery rodzinne	10
Informacje ogólne	10
Szczegółowa charakterystyka świadczeń	14
Waloryzacja świadczeń i progów dochodowych	18
Okresy świadczeniowe i zasiłkowe	19
Interakcje między świadczeniami	20
Charakterystyki rodzin	21
Podział populacji na rodziny	21
Typy rodzin	23
Rodziny z dziećmi	26
Rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi	27
Zróżnicowanie rozkładu transferów rodzinnych	30
Skala wsparcia finansowego dla rodzin	30
Koncentracja rozkładu świadczeń	34
Współwystępowanie świadczeń w ramach rodziny	38
Pokrycie świadczeniami	40
Niepobieranie świadczeń	42
Świadczenia według wieku	47
Członkowie rodzin beneficjentów	47
Beneficjenci świadczeń	49
Świadczenie wychowawcze	51
Zasiłek rodzinny z dodatkami	53
Wsparcie w początkowym okresie życia dziecka	55
Dochody netto rodzin	57
Zakres analizowanych dochodów	57
Rozkład dochodów netto na członka rodziny	61
Rozkład dochodów netto według cech demograficznych	75
Źródła dochodów	81
Rozkład świadczeń względem dochodu netto	85
Obciążenie podatkowo-składkowe i transfery rodzinne	93
Obciążenie podatkowo-składkowe netto	94
Efekt redystrybucyjny	101
Aneks	113
Źródła danych	113
Uwagi metodologiczne	113
Spis populacji tabel i rysunków	121
Bibliografia	127

Wprowadzenie

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie sytuacji dochodowej rodzin oraz ocena efektu redystrybucyjnego obciążeń podatkowo-składkowych i świadczeń dla rodzin. Opracowanie wspiera realizację analitycznych zadań Ministerstwa Finansów. W opisywanym środowisku analitycznym możliwe będzie dokładniejsze szacowanie skutków proponowanych rozwiązań poprzez uwzględnienie interakcji między systemem podatkowym i świadczeniowym oraz analiza skutków redystrybucyjnych na poziomie rodziny.

Jest to pierwsza publikacja w Polsce, która w pełni bazuje na źródłach jednostkowych danych administracyjnych w analizie sytuacji dochodowej rodzin. W jednej z serii raportów Ministerstwa Finansów, Chrostek, Klejdysz i Skawiński (2022) przeanalizowali rozkład dochodów i danin publicznych na podstawie połączonej bazy danych podatkowych i ubezpieczeniowych. Główną innowacją w niniejszym raporcie jest podział populacji na rodziny oraz uzupełnienie analizowanych dochodów o nieopodatkowane świadczenia, które łącznie określono jako transfery rodzinne.

W opracowaniu transfery rodzinne obejmują świadczenie wychowawcze, świadczenia rodzinne (tj. zasiłek rodzinny z dodatkami, świadczenia opiekuńcze, świadczenie rodzicielskie, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka) oraz świadczenie z funduszu alimentacyjnego. Rodziny skonstruowano w oparciu o dane administracyjne (m.in. relacje biologiczne i cywilne z rejestru PESEL) i definicję rodziny zapisaną w ustawie o świadczeniach rodzinnych. Dane o rodzinach zostały zintegrowane z danymi jednostkowymi o świadczeniach udostępnianymi przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, danymi podatkowymi Ministerstwa Finansów oraz informacjami o zadeklarowanych składkach na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne udostępnianymi przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Integracja zbiorów danych zachodzi w ramach *środowiska analitycznego Apod*, przez co analizy odbywają się na danych zanonimizowanych. Dzięki wyodrębnieniu rodzin oraz dołączeniu danych o wypłaconych świadczeniach, **możliwa jest łączna analiza dochodów, obciążeń podatkowo-składkowych i transferów rodzinnych na poziomie rodziny** oraz skonstruowanie nowych kategorii dochodów, uwzględniających wysokość wypłaconych świadczeń. Z kolei wzorowanie się na definicji rodziny z ustawy o świadczeniach rodzinnych przy konstrukcji rodzin motywowane jest rozbudową modelu mikrosymulacyjnego Ministerstwa Finansów o moduł umożliwiający symulowanie zmian w obszarze zasiłków rodzinnych i świadczenia wychowawczego.

Należy podkreślić, że opracowanie nie stanowi kompletnego opisu rozkładu dochodów, danin i wypłaconych świadczeń w populacji. Pomimo szerokiego zakresu wykorzystywanych danych analiza nie uwzględnia: składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, podatków pośrednich, podatków i opłat lokalnych, niektórych nieopodatkowanych transferów społecznych, m.in. pomocy społecznej, dochodów oraz obciążenia podatkowo-składkowego działalności rolniczej, a także świadczeń krótkoterminowych wypłaconych z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Analiza nie uwzględnia również wartości dostarczanych usług publicznych, transferów prywatnych (alimentów, darowizn), przychodów finansowych (poza sprzedażą papierów wartościowych) oraz dochodów z szarej strefy.

Raport kładzie nacisk na tematy związane z transferami rodzinnymi, ze względu na to, że dane dotyczące świadczeń są nowym obszarem w *środowisku analitycznym Apod*. W pierwszym rozdziale zarysowano system pieniężnych świadczeń społecznych. W rozdziale drugim szczegółowo opisano zasady przyznawania transferów rodzinnych. Trzeci rozdział zawiera opis metodologiczny konstrukcji rodzin oraz wyniki podziału populacji na rodziny. Czwarty i piąty rozdział stanowią opis statystyczny poszczególnych świadczeń: m.in. rozkład, współwystępowanie świadczeń w obrębie rodziny, udział rodzin w populacji objęty świadczeniami, rozkład świadczeń w przekroju wiekowym. Kolejne rozdziały obejmują analizę rozkładu dochodu netto na członka rodziny, rozkładu świadczeń względem dochodów netto, obciążeń podatkowo-składkowych netto (tj. po uwzględnieniu transferów rodzinnych) oraz efektów redystrybucyjnych poszczególnych danin publicznych i świadczeń.

Raport bazuje na danych z 2018 r. Należy podkreślić, że materiał ten jest opracowaniem analitycznym. Nie stanowi on wykładni prawa ani nie jest statystyką publiczną w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej. Autorzy pragną podziękować za wsparcie i cenne uwagi: Joannie Bęzie-Bojanowskiej, Marcinowi Bojanowskiemu, Łukaszowi Czernickiemu, Krzysztofowi Gołębiowskiemu, Agnieszce Kanieckiej, Ewie Karczewicz, Marianowi Kuleszy, Wioletcie Piast, Adamowi Skorupińskiemu, Tomaszowi Szałwińskiemu oraz Hannie Zalewskiej.

Wykaz skrótów

Skrót	Znaczenie
Apod	Analizy Podatkowe (środowisko analityczne)
CRP KEP	Centralny Rejestr Podmiotów – Krajowa Ewidencja Podatników
dod.	dodatek do zasiłku rodzinnego
FA	Fundusz alimentacyjny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
MF	Ministerstwo Finansów
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NSP	Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań
PESEL	Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności
PKB	Produkt Krajowy Brutto
SR	Świadczenia rodzinne
SW	Świadczenie wychowawcze
ZR	Zasiłek rodzinny
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Zarys systemu świadczeń społecznych

Świadczenia ubezpieczeniowe i pozaubezpieczeniowe

Świadczenia społeczne są wypłacane w formie pieniężnej lub niepieniężnej (w naturze). Świadczenia społeczne, wypłacane w formie pieniężnej, można podzielić na świadczenia z systemu ubezpieczeń społecznych i świadczenia pozaubezpieczeniowe.

Świadczenia z systemu ubezpieczeń społecznych przysługują wyłącznie osobom ubezpieczonym. Zazwyczaj wartość tych świadczeń jest bezpośrednio uzależniona od odprowadzanej składki na ubezpieczenia społeczne: emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe. Do tej grupy świadczeń należą emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy, świadczenia krótkoterminowe (zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne, zasiłek wyrównawczy, zasiłek macierzyński, zasiłek opiekuńczy, zasiłek pogrzebowy) i jednorazowe odszkodowanie powypadkowe. Niektóre świadczenia można zaliczyć do grupy świadczeń o charakterze ubezpieczeniowym, mimo że nie podlegają prostej kategoryzacji, np. zasiłek dla bezrobotnych i renta rodzinna. Otrzymanie zasiłku dla bezrobotnych jest uwarunkowane wcześniejszym odprowadzaniem składek na ubezpieczenia społeczne i Fundusz Pracy, ale wysokość zasiłku nie zależy od wysokości odprowadzonych składek. Wysokość renty rodzinnej zależy od wysokości emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy zmarłego członka rodziny. W ramach tego podziału uwzględniono emerytury mundurowe jako świadczenia systemu ubezpieczeniowego, mimo że funkcjonariusze służb mundurowych oraz żołnierze zawodowi nie są objęci ubezpieczeniami społecznymi (nie odprowadzają składek na ubezpieczenia społeczne, lecz otrzymują zaopatrzenie emerytalne finansowane z budżetu państwa).

W przypadku świadczeń pozaubezpieczeniowych beneficjenci nie odprowadzają składek w celu uzyskania świadczenia. Świadczenia te przysługują ze względu na spełnianie określonych kryteriów, takich jak posiadanie dzieci, niepełnosprawność, określony poziom dochodu w rodzinie. Wśród świadczeń pozaubezpieczeniowych wyróżniono transfery rodzinne (świadczenie wychowawcze, świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego i świadczenie dobry start), pomoc społeczną i rentę socjalną.

Rysunek 1 i Rysunek 2 prezentują podział pieniężnych świadczeń społecznych zaproponowany w tym rozdziale. Schematy mają charakter poglądowy i stanowią uproszczony obraz systemu świadczeń, obejmujący najważniejsze świadczenia pieniężne pod względem sumy wypłat. Na Rysunku 2 zaznaczono obszar transferów rodzinnych i opiekuńczych analizowanych w niniejszym raporcie: świadczenie wychowawcze (Rodzina 500+), zasiłek rodzinny z dodatkami, świadczenie z funduszu alimentacyjnego, świadczenie rodzicielskie i becikowe. Oprócz świadczeń pieniężnych, w ramach systemu świadczeń są wypłacane świadczenia w naturze. Do transferów socjalnych w naturze należą niektóre świadczenia z pomocy społecznej, a także dodatki mieszkaniowe i dodatki energetyczne, ze względu na to, że stanowią bezpośrednie wsparcie w spłacie czynszu oraz rachunków.¹

¹Patrz: European System of Accounts 2010 (ESA 2010), pkt 4.110, str. 113, Komisja Europejska, Eurostat (2013)

Rysunek 1: Schemat pieniężnych ubezpieczeniowych świadczeń społecznych w 2018 r.

Rysunek 2: Schemat pieniężnych pozaubezpieczeniowych świadczeń społecznych w 2018 r. z wyodrębnieniem obszarów podlegających analizie (transfery rodzinne, z wyjątkiem świadczenia dobry start)

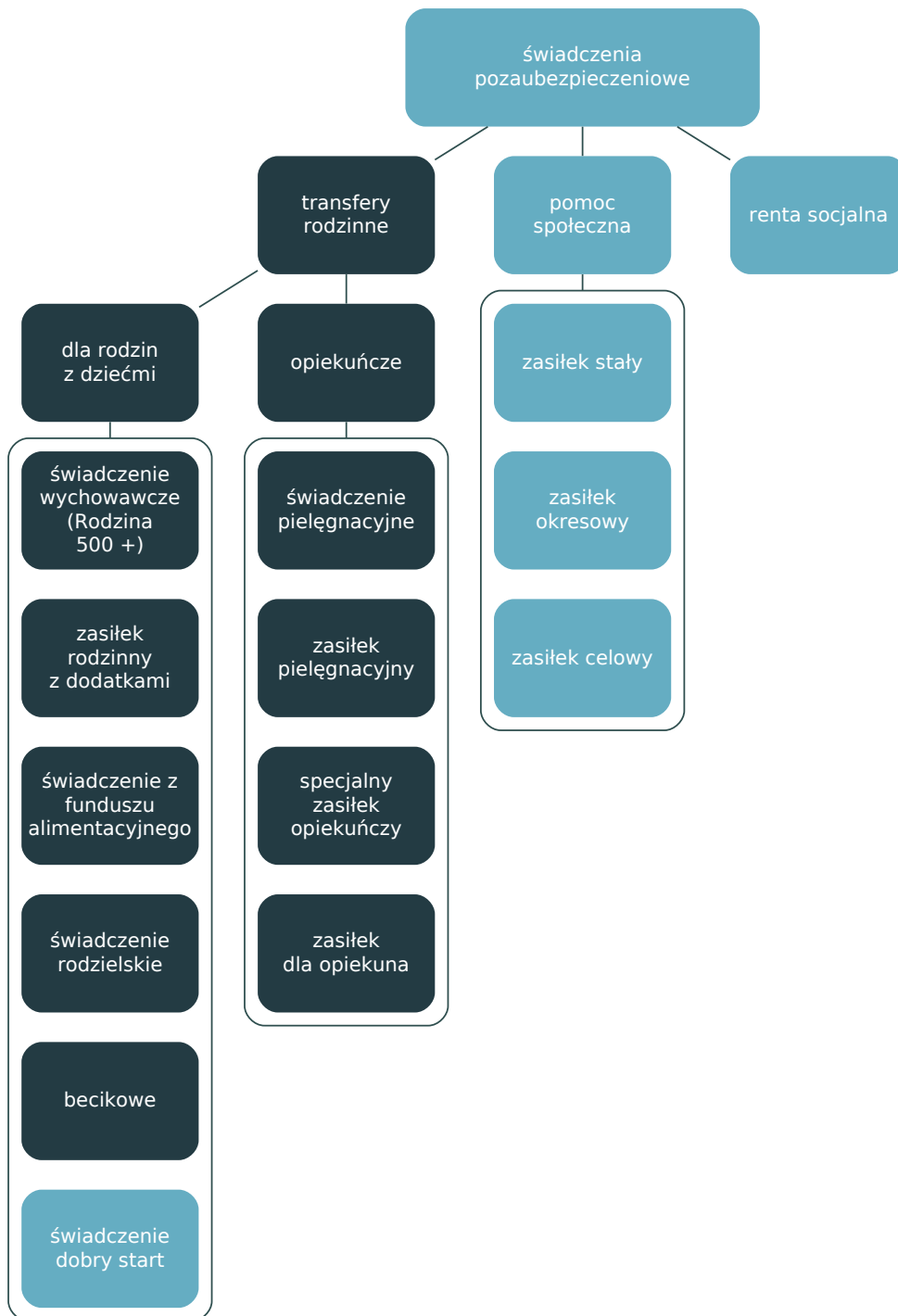

Tabela 1 przedstawia sumę wypłat w ramach poszczególnych kategorii świadczeń pieniężnych w relacji do PKB w 2018 roku w cenach bieżących. Dane dotyczące wypłat poszczególnych świadczeń pochodzą z Rocznika Statystycznego GUS (2020) i są przedstawione w ujęciu brutto, tj. łącznie z zaliczkami na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych, składkami na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. W przypadku świadczeń opiekuńczych kwota wypłat nie uwzględnia składek.

Pod pojęciem kwoty wypłat świadczeń emerytalno-rentowych należy rozumieć kwotę świadczeń wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Sprawiedliwości oraz w ramach systemu ubezpieczeń społecznych rolników indywidualnych przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS). Suma wypłat obejmuje dodatek pielęgnacyjny i dodatek dla sierot zupełnych. Wypłaty świadczeń emerytalno-rentowych z KRUS uwzględniają świadczenia rentowe inwalidów wojennych, wojskowych i osób represjonowanych finansowane z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa. Suma wypłat świadczeń emerytalno-rentowych nie uwzględnia innych dodatków do emerytur i rent, takich jak dodatek za tajne nauczanie, dodatek kombatancki, dodatek kompensacyjny czy ryczałt energetyczny.

W kategorii świadczeń krótkoterminowych uwzględniono sumę wypłat brutto zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego, pogrzebowego, opiekuńczego, wyrównawczego oraz świadczenia rehabilitacyjnego, wypłacanych przez ZUS i KRUS. Wypłaty świadczeń dla bezrobotnych obejmują zasiłek dla bezrobotnych oraz świadczenie przedemerytalne i zasiłek przedemerytalny.

Suma wypłat transferów rodzinnych obejmuje świadczenie wychowawcze, zasiłek rodzinny z dodatkami, świadczenie z funduszu alimentacyjnego, świadczenie rodzicielskie, becikowe, świadczenie dobry start oraz świadczenia opiekuńcze (bez składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne). Wypłaty w ramach pomocy społecznej obejmują wyłącznie pomoc społeczną wypłacaną w formie pieniężnej: zasiłek stały, zasiłek okresowy i zasiłek celowy.

Pod względem kwoty wypłat brutto świadczenia z systemu ubezpieczeń społecznych stanowią około 86,1% pieniężnych świadczeń społecznych w 2018 r.

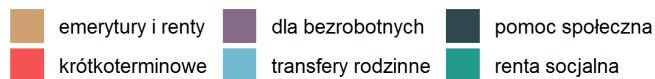
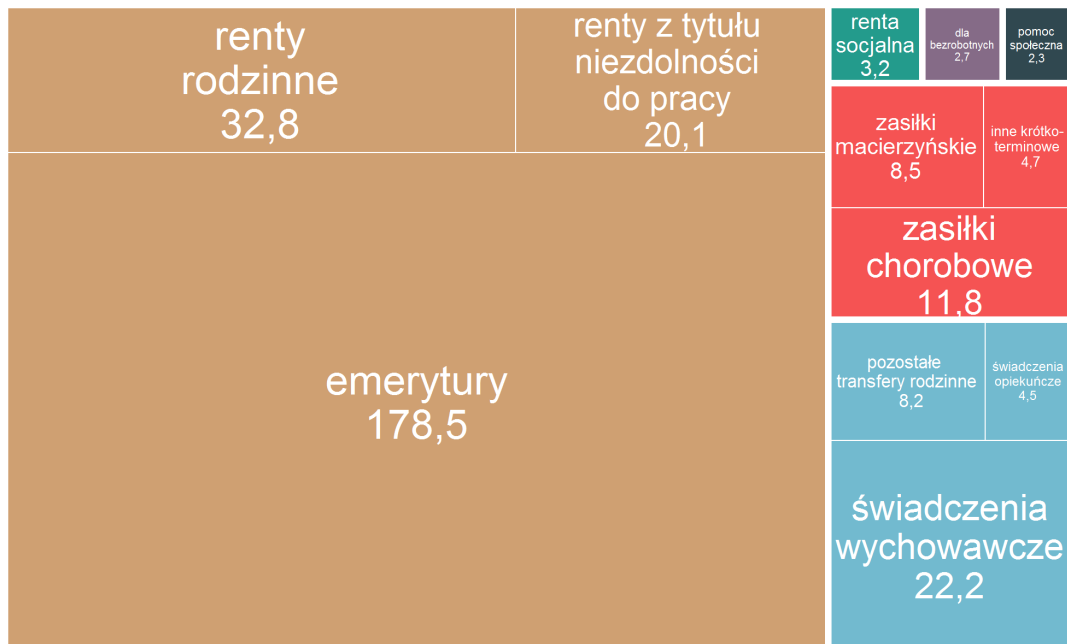
Tabela 1: Suma kwot brutto wypłacanych świadczeń pieniężnych i udział w PKB w 2018 r.

Kategoria świadczeń	Suma w mln zł	% PKB
Świadczenia ubezpieczeniowe		
emerytury i renty	231 450	10,9%
krótkoterminowe	25 046	1,2%
dla bezrobotnych	2 738	0,1%
Świadczenia pozaubezpieczeniowe		
transfery rodzinne	34 890	1,6%
pomoc społeczna	2 322	0,1%
renta socjalna	3 198	0,2%

Źródło: GUS (2020), obliczenia własne.

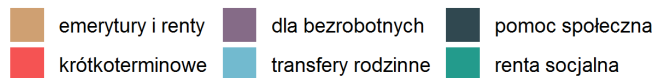
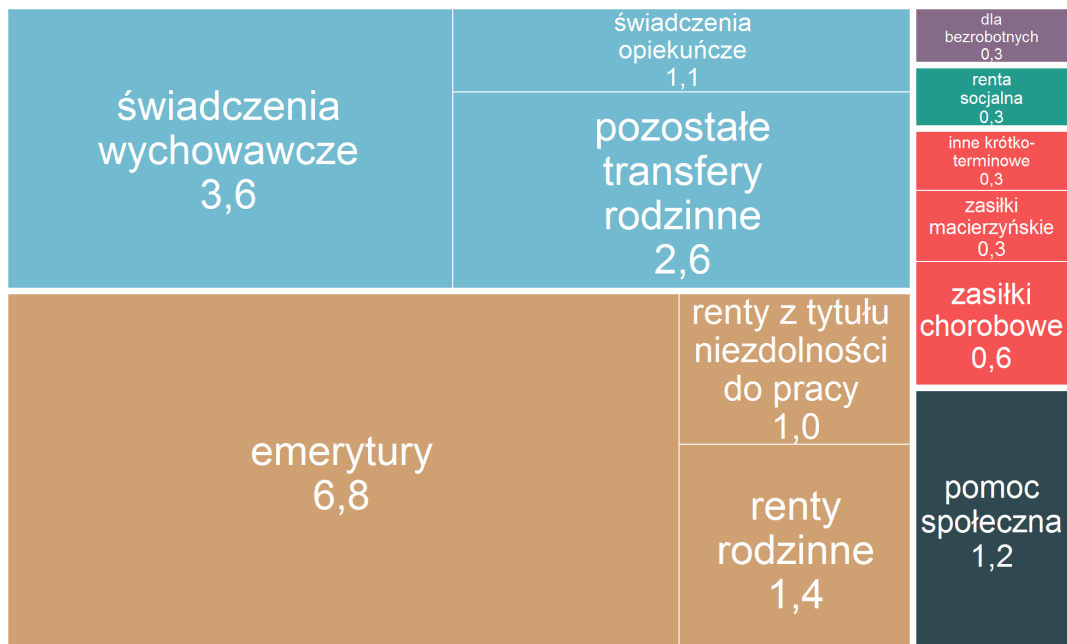
Na Rysunku 3 porównano roczną sumę wypłat brutto poszczególnych świadczeń. Rysunek 4 przedstawia przeciętną miesięczną liczbę wypłacanych świadczeń. W zależności od świadczenia, Rysunek 4 przedstawia następujące wartości: przeciętna miesięczna liczba emerytów lub rencistów (kategoria emerytury i renty), przeciętna miesięczna liczba osób otrzymujących świadczenie (zasiłek chorobowy, zasiłek macierzyński), przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie (świadczenie wychowawcze), przeciętna miesięczna liczba wypłaconych świadczeń (świadczenie rodzicielskie, becikowe, świadczenia opiekuńcze, renta socjalna, świadczenia dla bezrobotnych, zasiłek pogrzebowy, świadczenia rehabilitacyjne), liczba osób w ciągu roku pobierających świadczenie (pomoc społeczna).

Rysunek 3: Świadczenia społeczne według kwoty wypłat brutto w 2018 r. (w mld zł)

Źródło: GUS (2020), GUS (2019b), obliczenia własne.

Rysunek 4: Świadczenia społeczne według przeciętnej miesięcznej liczby świadczeń w 2018 r. (w mln)

Źródło: GUS (2020), GUS (2019a), ZUS (2019), KRUS (2019), obliczenia własne.

Świadczenia społeczne a system podatkowy

Świadczenia ubezpieczeniowe są opodatkowane, z wyjątkiem zasiłku pogrzebowego, jednorazowego odszkodowania powypadkowego oraz (wyłącznie w przypadku rolników) zasiłku chorobowego i macierzyńskiego. Dodatkowo, od niektórych świadczeń odprowadzane są składki na ubezpieczenie zdrowotne lub emerytalno-rentowe. W przypadku zasiłku dla bezrobotnych składki są finansowane przez urzędy pracy ze środków Funduszu Pracy. W przypadku zasiłku macierzyńskiego oraz emerytury i renty składki są potrącane od kwoty świadczenia brutto przez organ wypłacający świadczenie, np. ZUS, pracodawcę, zleceniodawcę. Świadczenia pozaubezpieczeniowe nie są opodatkowane. W przypadku świadczeń opiekuńczych (z wyjątkiem zasiłku pielęgnacyjnego) i zasiłku stałego składki emerytalno-rentowe lub zdrowotne za beneficjentów finansuje gmina z dotacji celowej z budżetu państwa.

Tabela 2: Schemat opodatkowania i oskładkowania świadczeń społecznych

Świadczenie	Podatek	Składka emer.- rent.	Składka zdrowotna
Emerytury i renty			
emerytura ¹	✓	-	✓
renta rodzinna ¹	✓	-	✓
renta z tytułu niezdolności do pracy ¹	✓	-	✓
Świadczenia krótkoterminowe			
zasiłek chorobowy ⁴	✓	-	-
zasiłek macierzyński ^{1,4}	✓	✓	-
świadczenie rehabilitacyjne	✓	-	-
zasiłek pogrzebowy	-	-	-
zasiłek opiekuńczy	✓	-	-
zasiłek wyrównawczy	-	-	-
Dla bezrobotnych			
zasiłek dla bezrobotnych ²	✓	✓	✓
zasiłek i świadczenie przedemerytalne ¹	✓	-	✓
Dla rodzin z dziećmi			
świadczenie wychowawcze	-	-	-
zasiłek rodzinny z dodatkami	-	-	-
świadczenie z funduszu alimentacyjnego	-	-	-
świadczenie rodzicielskie	-	-	-
becikowe	-	-	-
świadczenie dobry start	-	-	-
Opiekuńcze			
świadczenie pielęgnacyjne ³	-	✓	✓
zasiłek pielęgnacyjny	-	-	-
specjalny zasiłek opiekuńczy ³	-	✓	✓
zasiłek dla opiekuna ³	-	✓	✓
Pomoc społeczna			
zasiłek stały ³	-	-	✓
zasiłek okresowy i zasiłek celowy	-	-	-
Renta socjalna¹	✓	-	✓

Skrót: emer.-rent. - emerytalno-rentowa

¹ Składki opłacane przez wypłacającego świadczenie, np. pracodawcę, zleceniodawcę, ZUS.

² Składki opłacane przez urzędy pracy ze środków Funduszu Pracy.

³ Składki opłacane przez gminę z dotacji budżetu państwa, jeżeli osoba pobierająca świadczenie nie jest ubezpieczona z innego tytułu

⁴ Zwolnione z opodatkowania w przypadku rolników indywidualnych.

Transfery rodzinne

Informacje ogólne

Zasady ustalania, przyznawania i wypłacania świadczeń omówionych w tym rozdziale określają następujące akty prawne: Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start”. Wśród transferów rodzinnych wyróżniono następujące elementy wsparcia finansowego rodzin:

1. **Świadczenia dla rodzin z dziećmi**, których celem jest częściowe pokrycie kosztów wychowania dzieci:
 - świadczenie wychowawcze²,
 - zasiłek rodzinny wraz z dodatkami,
 - świadczenie z funduszu alimentacyjnego,
 - świadczenie rodzicielskie,
 - jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka, tzw. becikowe³,
 - świadczenie dobry start.
2. **Świadczenia opiekuńcze**, których celem jest wsparcie finansowe opieki nad osobą z niepełnosprawnością:
 - zasiłek pielęgnacyjny,
 - świadczenie pielęgnacyjne,
 - specjalny zasiłek opiekuńczy,
 - zasiłek dla opiekuna.

Komu przysługują świadczenia?

Świadczenia zazwyczaj przysługują jednemu z rodziców, opiekunowi faktycznemu lub opiekunowi prawnemu dziecka.⁴ Opiekę ustanawia się, gdy żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska (np. rodzice nie żyją, są nieznani, są niepełnoletni lub zostali ubezwłasnowolnieni). Opiekun faktyczny to osoba faktycznie opiekująca się dzieckiem, jeżeli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie. Opiekun prawny to osoba, której sąd powierzył sprawowanie opieki nad dzieckiem na zasadach określonych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

Podstawowe kryteria otrzymania świadczeń to:

- Kryterium dochodowe; określa górną granicę dochodów w rodzinie (w przeliczeniu na osobę), jakie wnioskujący o świadczenie może osiągać, aby otrzymać dane świadczenie. Przekroczenie kryterium dochodowego z reguły wiąże się z utratą prawa do świadczenia, chyba że przy świadczeniu jest wdrożony mechanizm „złotówka za złotówkę”, zgodnie z którym po przekroczeniu kryterium dochodowego następuje stopniowe zmniejszanie wysokości wypłacanego świadczenia.
- Kryterium wiekowe; określa górną granicę wieku osoby, na którą przysługuje świadczenie.
- Posiadanie orzeczenia o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności. Orzeczenie o niepełnosprawności uzyskują dzieci do 16 r.ż. W orzeczeniu o niepełnosprawności nie jest ustalony stopień niepełnosprawności. Natomiast orzeczenie o stopniu niepełnosprawności uzyskują osoby powyżej 16 r.ż. Orzeczenie to wskazuje na lekki, umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności.

²W ramach programu „Rodzina 500+” wypłacane jest świadczenie wychowawcze, dodatek wychowawczy i dodatek do zryczałtowanej kwoty. Świadczenie wychowawcze jest wypłacane rodzinom naturalnym. Dodatek wychowawczy otrzymują rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka a dodatek do zryczałtowanej kwoty wypłacany jest placówkom opiekuńczo-wychowawczym typu rodzinnego (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

³W ramach programu „Za życiem” wypłacane jest jednorazowe świadczenie z tytułu urodzenia się żywego dziecka z ciężkim i nieodwracalnym upośledzeniem albo nieuleczalną chorobą zagrażającą życiu (Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”). Świadczenie to nie zostało uwzględnione w niniejszej analizie.

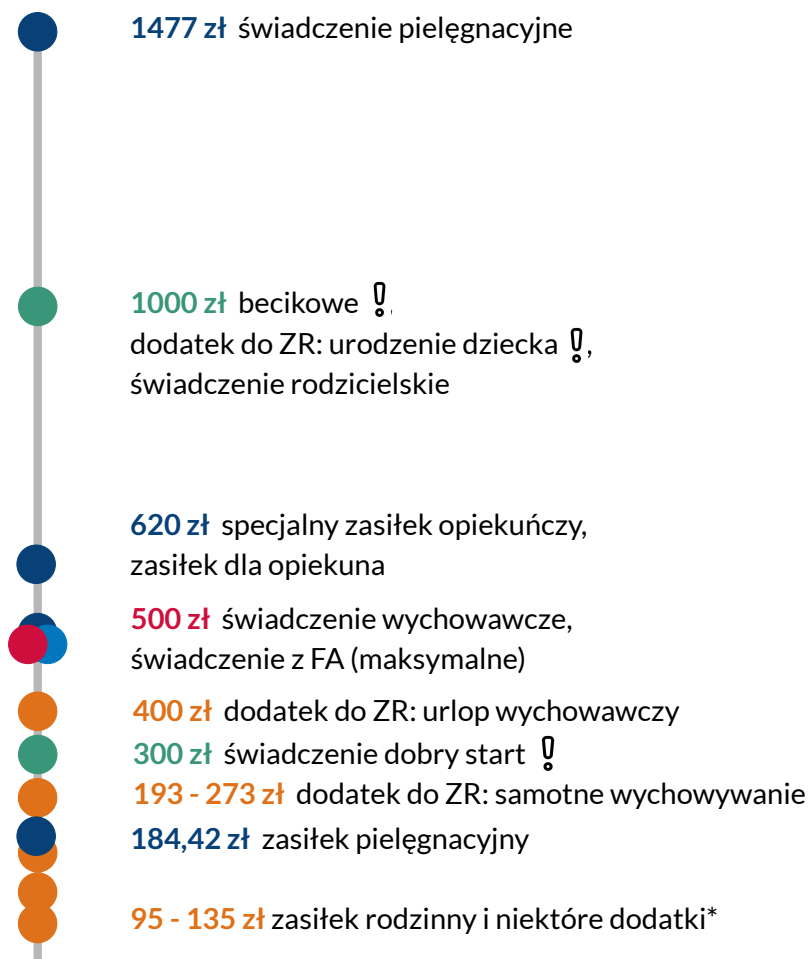
⁴Wyjątek stanowi świadczenie z funduszu alimentacyjnego, które bezpośrednio przysługuje w sensie prawnym dziecku oraz zasiłek pielęgnacyjny, który przysługuje osobie z orzeczoną niepełnosprawnością.

- Inne kryteria, np. kontynuowanie nauki, rezygnacja z zatrudnienia w celu opieki nad osobą z niepełnosprawnością, moment powstania niepełnosprawności.

Podstawowa wysokość świadczeń została zilustrowana na Rysunku 5. Kryteria dochodowe i wiekowe dla różnych świadczeń w uproszczony sposób zostały zilustrowane na Rysunkach 6 i 7.

Rysunek 5: Miesięczne kwoty wypłacanych świadczeń

Miesięczne kwoty świadczeń rodzinnych i opiekuńczych (stan na 31 grudnia 2018 r.)

[!] - świadczenie jednorazowe

*Zasiłek rodzinny (ZR): 95 zł - dziecko do 5 r. ż.,

124 zł - dziecko między 5 a 18 r. ż.,

135 zł - dziecko między 18 a 24 r. ż.

Dodatki do ZR: 95 zł na trzecie i kolejne dziecko - rodzina wielodzietna,

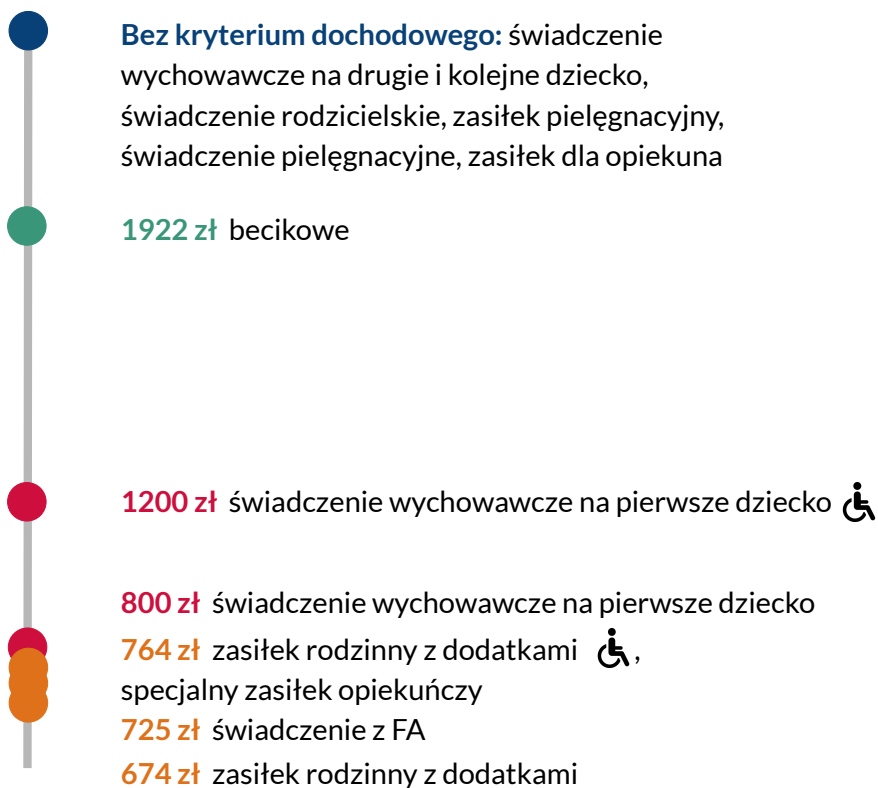
90 - 110 zł - kształcenie i rehabilitacja dziecka niepełnosprawnego,

69 zł - 113 zł - nauka poza miejscem zamieszkania,

100 zł - rozpoczęcie roku szkolnego [!]

Rysunek 6: Kryteria dochodowe - przeciętny miesięczny dochód na członka rodziny

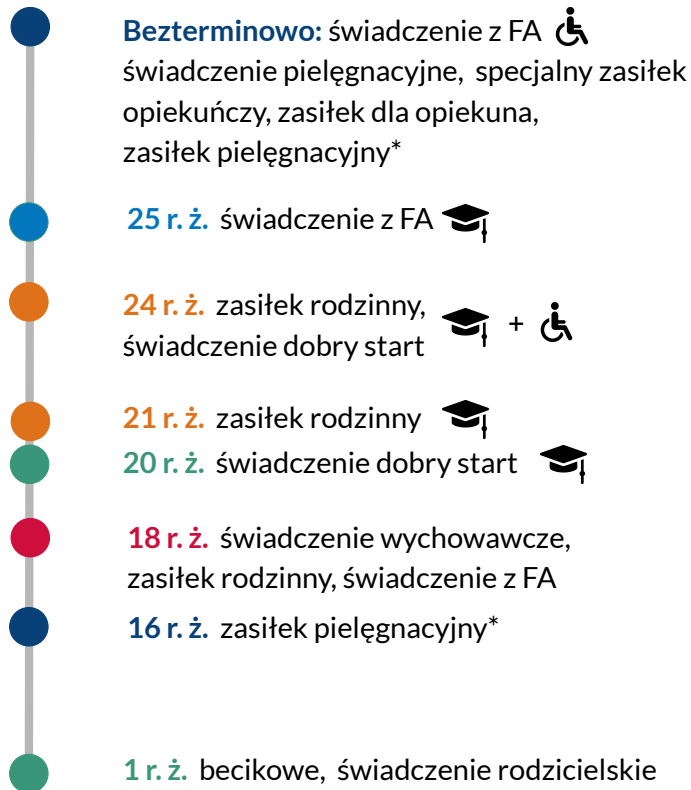
Kryteria dochodowe (stan na 31 grudnia 2018 r.)

 - jeżeli w rodzinie jest dziecko niepełnosprawne

Rysunek 7: Kryteria wiekowe

Kryteria wiekowe (stan na 31 grudnia 2018 r.)

 - jeżeli dziecko niepełnosprawne

 - jeżeli dziecko uczące się

*Zasiłek pielęgnacyjny: do 16 r. ż. z orzeczeniem o niepełnosprawności, pow. 16 r. ż. z orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności

Szczegółowa charakterystyka świadczeń

Poniżej każde ze świadczeń scharakteryzowano pod względem wybranych kryteriów, według stanu prawnego w 2018 r. Najważniejsze zmiany, które zaszły w tych świadczeniach od 2018 r. zostały uwzględnione w opisie.

Świadczenie wychowawcze (Rodzina 500+)

Dla kogo? Świadczenie przysługuje jednemu z rodziców, opiekunowi prawnemu lub opiekunowi faktycznemu dziecka.

Czy jest kryterium dochodowe? W 2018 r. kryterium dochodowe obowiązywało na pierwsze dziecko i wynosiło 800 zł miesięcznie na osobę. Jeżeli członkiem rodziny było dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, kryterium wynosiło 1200 zł. Świadczenie na drugie i kolejne dziecko przysługiwało niezależnie od poziomu dochodów. Od 1 lipca 2019 r. zostało zniesione kryterium dochodowe na pierwsze dziecko.

Czy jest kryterium wiekowe? Świadczenie przysługuje na dzieci do ukończenia 18 r.ż.

Pod jakim warunkiem? Dziecko nie pozostaje w związku małżeńskim i nie jest uprawnione do świadczenia wychowawczego na własne dziecko. Od 1 października 2017 r. samotny rodzic musiał uzyskać orzeczenie sądu w zakresie alimentów na rzecz dziecka, aby otrzymać świadczenie. Po zniesieniu kryterium dochodowego wymóg ten przestał obowiązywać.

Ile wynosi świadczenie? Świadczenie wynosi 500 zł miesięcznie na każde dziecko spełniające kryteria.

Zasiłki rodzinne

Dla kogo? Zasiłki przysługują jednemu z rodziców, opiekunowi prawnemu lub opiekunowi faktycznemu dziecka albo osobie pełnoletniej uczącej się.⁵

Czy jest kryterium dochodowe? Obowiązuje kryterium dochodowe w wysokości 674 zł miesięcznie na osobę. Jeżeli członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, kryterium wynosi 764 zł. Od 1 stycznia 2016 r. po przekroczeniu progu dochodowego kwota świadczenia ulega zmniejszeniu zgodnie z zasadą „złotówka za złotówkę”. W przypadku przekroczenia kwoty uprawniającej daną rodzinę do zasiłku rodzinnego, świadczenia przysługują w wysokości różnicy między łączną kwotą zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami, a kwotą, o którą został przekroczony dochód rodziny do wysokości co najmniej 20 zł miesięcznie. Łączną kwotę świadczeń oblicza się, dzieląc sumę zasiłków i dodatków w okresie zasiłkowym przez liczbę miesięcy na które przysługiwały. W przypadku dodatków do zasiłku rodzinnego: z tytułu urodzenia dziecka, z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego oraz z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania ich sumę w okresie zasiłkowym dzieli się przez 12.

Czy jest kryterium wiekowe? Zasiłek rodzinny przysługuje na dziecko do ukończenia 18 r.ż., jednak jeżeli dziecko kontynuuje naukę, zasiłek może być przyznany do ukończenia 21 r.ż., a w przypadku gdy dziecko kontynuuje naukę i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności - do ukończenia 24 r.ż.

Pod jakim warunkiem? Dziecko lub osoba ucząca się nie pozostaje w związku małżeńskim i nie jest uprawniona do zasiłku rodzinnego na własne dziecko. Od 1 października 2017 r. samotny rodzic musiał uzyskać orzeczenie sądu w zakresie alimentów na rzecz dziecka, aby otrzymać świadczenie.

Ile wynosi świadczenie? Wysokość zasiłku rodzinnego jest zróżnicowana ze względu na wiek dziecka i wynosi 95 zł, 124 zł, 135 zł miesięcznie odpowiednio na dziecko w wieku do ukończenia 5 r.ż., powyżej 5 r.ż. do ukończenia 18 r.ż. i powyżej 18 r.ż. do ukończenia 24 r.ż. Świadczenie przysługuje na każde dziecko spełniające kryteria.

W przypadku spełnienia dodatkowych kryteriów do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki. Dodatki nie stanowią samodzielnych świadczeń i przysługują tylko beneficjentom zasiłku rodzinnego. Zwiększenie świadczenia w formie dodatku przysługuje z tytułu:

⁵Dotyczy pełnoletniej osoby uczącej się, niepozostającej na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub w związku z ustaleniem wyrokiem sądowym lub ugodą sądową prawa do alimentów z ich strony.

- urodzenia dziecka,
- opieki nad dzieckiem w czasie urlopu wychowawczego,
- samotnego wychowywania dziecka,
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej,
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- rozpoczęcia roku szkolnego,
- podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego

Dla kogo? Świadczenie przysługuje osobom uprawnionym do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja alimentów okazała się bezskuteczna.

Czy jest kryterium dochodowe? W 2018 r. kryterium dochodowe wynosiło 725 zł miesięcznie na osobę. Od 1 listopada 2020 obowiązuje wyższe kryterium dochodowe w wysokości 900 zł miesięcznie na osobę i wprowadzono zasadę „złotówka za złotówkę”.

Czy jest kryterium wiekowe? Świadczenie przysługuje dziecku do ukończenia 18 r.ż. Jeżeli dziecko kontynuuje naukę w szkole lub szkole wyższej świadczenie przysługuje do ukończenia 25 r.ż., a w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności jest bezterminowe.

Ile wynosi świadczenie? Świadczenie przysługuje w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednak nie może być wyższe niż 500 zł miesięcznie na osobę. Od 1 listopada 2020 r. minimalne świadczenie wynosi 100 zł.

Świadczenie rodzicielskie

Dla kogo? Świadczenie przysługuje matce lub ojcu dziecka, rodzicowi adopcyjnemu, zastępczemu, albo opiekunowi faktycznemu dziecka, którzy po urodzeniu lub przyjęciu dziecka na wychowanie, nie mają prawa do pobierania zasiłku macierzyńskiego ani uposażenia macierzyńskiego.

Czy jest kryterium dochodowe? Nie obowiązuje kryterium dochodowe.

Czy jest kryterium wiekowe? Świadczenie obowiązuje od dnia porodu, od dnia objęcia opieki nad dzieckiem lub od dnia przysposobienia i przysługuje przez 52 tygodnie. W przypadku urodzenia wieloraczków ten okres może zostać wydłużony w zależności od liczby dzieci do 71 tygodni.

Pod jakim warunkiem? Rodzic lub opiekun nie jest uprawniony do zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego (świadczenie wypłacane w służbach mundurowych).

Ile wynosi świadczenie? Świadczenie przysługuje w wysokości 1000 zł miesięcznie. W tym samym czasie można pobierać tylko jedno świadczenie rodzicielskie, bez względu na liczbę wychowywanych dzieci.

Wprowadzając świadczenie rodzicielskie ustawodawca przyjął zasadę, że substytucyjne względem niego świadczenia, tj. zasiłek macierzyński i uposażenie macierzyńskie od 1 stycznia 2016 r. muszą mieć wartość minimalną nie mniejszą niż świadczenie rodzicielskie, czyli wynosić co najmniej 1000 zł netto.

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka (tzw. becikowe)

Dla kogo? Świadczenie przysługuje rodzicom nowo narodzonego dziecka, opiekunowi prawnemu lub opiekunowi faktycznemu dziecka.

Czy jest kryterium dochodowe? Obowiązuje kryterium dochodowe w wysokości 1922 zł miesięcznie na osobę.

Czy jest kryterium wiekowe? O świadczenie można się ubiegać w terminie do 12 miesięcy od dnia narodzin dziecka, objęcia go opieką prawną lub przysposobienia, do ukończenia przez dziecko 18. r.ż.

Pod jakim warunkiem? Matka pozostaje pod opieką medyczną najpóźniej od 10 tygodnia ciąży aż do porodu. Od 1 października 2017 r. samotny rodzic musiał uzyskać orzeczenie sądu w zakresie alimentów na rzecz dziecka, aby otrzymać świadczenie.

Ile wynosi świadczenie? Świadczenie przysługuje w wysokości 1000 zł na każde dziecko spełniające kryteria.

Świadczenie dobry start

Dla kogo? Świadczenie przysługuje w związku z rozpoczęciem roku szkolnego na dziecko uczące się w szkole.

Czy jest kryterium dochodowe? Nie obowiązuje kryterium dochodowe.

Czy jest kryterium wiekowe? Świadczenie przysługuje do ukończenia przez dziecko lub osobę uczącą się 20 r.ż. W przypadku dzieci lub osób uczących się legitymujących się orzeczeniem o niepełnosprawności, świadczenie przysługuje do ukończenia 24 r.ż.

Ile wynosi świadczenie? Świadczenie przysługuje w wysokości 300 zł na każde dziecko spełniające kryteria. Jest to świadczenie jednorazowe w ciągu roku.

Świadczenia opiekuńcze można podzielić na dwie grupy według funkcji:

- Zasiłek pielęgnacyjny pełni funkcję częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.
- Świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy i zasiłek dla opiekuna pełnią funkcję rekompensaty za rezygnację z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością.

Szczególony wpływ na obecny kształt systemu świadczeń opiekuńczych miała nowelizacja ustawy o świadczeniach rodzinnych, która weszła w życie 1 lipca 2013 roku (Ustawa z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw). Najważniejsze elementy nowelizacji to (1) uzależnienie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego od wieku powstania niepełnosprawności i zwiększenie kwoty tego świadczenia (2) wprowadzenie nowego świadczenia - specjalnego zasiłku opiekuńczego.

Efektom nowelizacji było ograniczenie liczby beneficjentów świadczenia pielęgnacyjnego do opiekunów osób z niepełnosprawnościami, jeżeli niepełnosprawność powstała do 18 r.ż. lub w trakcie nauki w szkole lub szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25 r.ż.

Opiekunowie osób z niepełnosprawnościami, których niepełnosprawność powstała w późniejszym wieku, mogli ubiegać się o specjalny zasiłek dla opiekuna. Jednak dostęp do tego świadczenia został uwarunkowany spełnianiem kryterium dochodowego. Osoby, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego i jednocześnie nie spełniały kryterium dochodowego, otrzymały zasiłek dla opiekuna na zasadzie praw nabytych, w takiej samej wysokości jak specjalny zasiłek opiekuńczy.⁶ Stopniowo wypłata tego świadczenia będzie wygasać, gdyż opiekunowie starający się o wydanie nowej decyzji mogą to zrobić wyłącznie na nowych zasadach.

Trybunał Konstytucyjny, w wyroku z dnia 21 października 2014 r. (sygn. akt K 38/13) uznał za niezgodny z Konstytucją RP art. 17. ust. 1b ustawy o świadczeniach rodzinnych z zakresie, w jakim różnicuje prawo do świadczenia pielęgnacyjnego osób sprawujących opiekę nad osobą z niepełnosprawnością po ukończeniu przez nią wieku określonego w tym przepisie ze względu na moment powstania niepełnosprawności.

Zasiłek pielęgnacyjny

Dla kogo? Przysługuje osobie niepełnosprawnej z orzeczeniem o niepełnosprawności lub z orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Czy jest kryterium dochodowe? Nie obowiązuje kryterium dochodowe.

Czy jest kryterium wiekowe? Zasiłek przysługuje każdemu dziecku do ukończenia 16 r.ż., które legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności. Powyżej 16 r.ż. prawo do zasiłku przysługuje osobie z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, o ile powstała ona do ukończenia 21 r.ż. oraz osobie z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, bez względu na wiek powstania niepełnosprawności (zasiłku nie otrzymują osoby powyżej 16 r.ż. z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności). Zasiłek przysługuje przez okres legitymowania się odpowiednim orzeczeniem o niepełnosprawności lub na stałe osobom powyżej 75 r.ż.

⁶Patrz: Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 grudnia 2013 r., sygn. akt K 27/13 oraz ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, Dz. U. z 2020 r. poz 1297.

Pod jakim warunkiem? Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie pobierającej dodatek pielęgnacyjny w ramach świadczenia emerytalno-rentowego. Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobom z ustalonym prawem do emerytury lub renty, które ukończyły 75 lat albo które są niezdolne do samodzielnej egzystencji.

Ile wynosi świadczenie? W 2018 r. zasiłek pielęgnacyjny wyniósł 153 zł miesięcznie do 31 października i 184,42 zł od 1 listopada. Od 1 listopada 2019 r. kwota świadczenia to 215,84 zł miesięcznie.

Świadczenie pielęgnacyjne

Dla kogo? Przysługuje osobie sprawującej opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny: rodzicowi, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną (dziadkowie, rodzeństwo) lub innej osobie, na której spoczywa obowiązek alimentacyjny.

Czy jest kryterium dochodowe? Nie obowiązuje kryterium dochodowe.

Czy jest kryterium wiekowe? Nie obowiązuje kryterium wiekowe.

Pod jakim warunkiem? Opiekun nie podejmuje bądź rezygnuje z zatrudnienia w celu sprawowania opieki. Osoba, nad którą sprawowana jest opieka legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności lub orzeczeniem o niepełnosprawności i ma znacznie ograniczoną możliwość do samodzielnej egzystencji. Warunkiem jest fakt powstania niepełnosprawności nie później niż do ukończenia 18. r.ż. lub w trakcie nauki w szkole lub szkole wyższej, nie później jednak niż do ukończenia 25. r.ż. Świadczenie nie przysługuje, jeżeli osoba z niepełnosprawnością pozostaje w związku małżeńskim (chyba że współmałżonek legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności) oraz gdy opiekun ma ustalone prawo do świadczeń emerytalno-rentowych lub innych zasiłków dla opiekunów.

Ile wynosi świadczenie? Świadczenie pielęgnacyjne w 2018 r. wynosiło 1477 zł miesięcznie. Od 1 stycznia 2017 r. przeprowadzana jest coroczna waloryzacja wysokości świadczenia pielęgnacyjnego procentowym wzrostem minimalnego wynagrodzenia. Od 1 stycznia 2022 świadczenie wynosi 2119 zł. Osobie sprawującej opiekę przysługuje jedno świadczenie w tym samym czasie.

Specjalny zasiłek opiekuńczy

Dla kogo? Przysługuje osobie sprawującej opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny: osobie, na której spoczywa obowiązek alimentacyjny, a także małżonkowi osoby niepełnosprawnej.

Czy jest kryterium dochodowe? Obowiązuje kryterium dochodowe w wysokości 764 zł miesięcznie na osobę.

Czy jest kryterium wiekowe? Nie obowiązuje kryterium wiekowe.

Pod jakim warunkiem? Opiekun nie podejmuje bądź rezygnuje z zatrudnienia w celu sprawowania opieki. Osoba, nad którą sprawowana jest opieka legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności lub orzeczeniem o niepełnosprawności i ma znacznie ograniczoną możliwość do samodzielnej egzystencji. Nie ma znaczenia moment powstania niepełnosprawności. Świadczenie nie przysługuje, jeżeli opiekun ma ustalone prawo do świadczeń emerytalno-rentowych lub innych zasiłków dla opiekunów.

Ile wynosi świadczenie? Specjalny zasiłek opiekuńczy w 2018 r. wyniósł 520 zł miesięcznie do 31 października i 620 zł od 1 listopada. Osobie sprawującej opiekę przysługuje jedno świadczenie w tym samym czasie.

Zasiłek dla opiekuna

Dla kogo? Przysługuje osobom, które 1 lipca 2013 r. straciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego w wyniku nowelizacji ustawy o świadczeniach rodzinnych i nie spełniły kryterium dochodowego do otrzymania specjalnego zasiłku opiekuńczego (Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów). Nowe świadczenia nie są już przyznawane.

Czy jest kryterium dochodowe? Nie obowiązuje kryterium dochodowe.

Czy jest kryterium wiekowe? Nie obowiązuje kryterium wiekowe.

Ile wynosi świadczenie? Zasiłek dla opiekuna przysługuje w takiej samej wysokości jak specjalny zasiłek opiekuńczy.

Waloryzacja świadczeń i progów dochodowych

Kryteria dochodowe i wysokość świadczeń podlegają weryfikacji. Weryfikacja może, ale nie musi, prowadzić do decyzji o podwyższeniu kryterium dochodowego lub zwiększeniu świadczenia. Różne świadczenia podlegają różnym zasadom weryfikacji. Weryfikacja może być przeprowadzana w oparciu o wzrost cen i usług konsumpcyjnych; z uwzględnieniem wyników badań prognozy wsparcia dochodowego rodzin; lub w oparciu o wzrost minimalnego wynagrodzenia. Weryfikacja świadczeń rodzinnych (tj. zasiłku rodzinnego z dodatkami, świadczeń opiekuńczych, świadczenia rodzicielskiego, jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka) odbywa się co 3 lata, a najbliższa weryfikacja przypada na 2024 r. W Tabeli 3 podsumowano zasady waloryzacji dla transferów rodzinnych.

Tabela 3: Mechanizm indeksacji świadczeń i progów dochodowych

Świadczenie	Kryterium dochodowe	Wysokość świadczenia
świadczenie wychowawcze	możliwość zmiany poprzez rozporządzenie ¹	możliwość zmiany poprzez rozporządzenie ¹
zasiłek rodzinny z dodatkami	weryfikacja co 3 lata	weryfikacja co 3 lata
świadczenie z funduszu alimentacyjnego	waloryzacja co 3 lata od 1 października ²	możliwość zmiany poprzez rozporządzenie ²
świadczenie rodzicielskie	nie dotyczy	weryfikacja co 3 lata
becikowe	weryfikacja co 3 lata	weryfikacja co 3 lata
świadczenie pielęgnacyjne	nie dotyczy	coroczna waloryzacja od 1 stycznia ³
zasiłek pielęgnacyjny	nie dotyczy	weryfikacja co 3 lata
specjalny zasiłek opiekuńczy	weryfikacja co 3 lata	weryfikacja co 3 lata
zasiłek dla opiekuna	weryfikacja co 3 lata	nie dotyczy

¹ Rada Ministrów może, w drodze rozporządzenia, zwiększyć wysokość kwoty świadczenia oraz kryterium dochodowego, biorąc pod uwagę prognozowany średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, przyjęty w ustawie budżetowej na dany rok kalendarzowy.

² Rada Ministrów może, w drodze rozporządzenia, podwyższać wysokość kwoty świadczenia oraz kryterium dochodowego, kierując się wysokością wyegzekwowanych świadczeń alimentacyjnych. Dodatkowo, w 2021 r. wprowadzono mechanizm stałego wzrostu kryterium dochodowego. Wskaźnikiem waloryzacji jest procentowy skumulowany wzrost minimalnego wynagrodzenia za pracę, obowiązującego na dzień 1 stycznia roku, w którym jest przeprowadzana waloryzacja, w stosunku do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dniu 1 stycznia roku poprzedzającego o trzy lata rok, w którym jest przeprowadzana waloryzacja.

³ Waloryzacja polega na zwiększeniu kwoty świadczenia pielęgnacyjnego o wskaźnik waloryzacji. Wskaźnikiem waloryzacji jest procentowy wzrost minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego na dzień 1 stycznia roku, w którym jest przeprowadzana waloryzacja.

Okresy świadczeniowe i zasiłkowe

Prawo do niektórych świadczeń rodzinnych, świadczenia wychowawczego i świadczenia z funduszu alimentacyjnego ustalane jest na okres świadczeniowy lub zasiłkowy, który trwa 12 miesięcy. Po upływie tego okresu osoba ubiegająca się o świadczenie ponownie składa wniosek. Złożenie wniosku później niż wynika z terminów składania wniosków na dany okres powoduje, że prawo do świadczenia zostanie ustalone od miesiąca złożenia wniosku, bez wyrównania za wcześniejsze miesiące. W Tabeli 4 zestawiono okresy zasiłkowe i świadczeniowe przypadające w 2018 r.

Tabela 4: Okresy zasiłkowe i świadczeniowe w 2018 r.

	Okresy zasiłkowe w 2018 r.
świadczenie wychowawcze	od 1 października 2017 r. do 30 września 2018 r. ; od 1 października 2018 r. do 30 września 2019 r.
zasiłek rodzinny z dodatkami, specjalny zasiłek opiekuńczy	od 1 listopada 2017 r. do 31 października 2018 r. ; od 1 listopada 2018 r. do 31 października 2019 r.
świadczenie z FA	od 1 października 2017 r. do 30 września 2018 r. ; od 1 października 2018 r. do 30 września 2019 r.

Interakcje między świadczeniami

Pobieranie niektórych świadczeń (ubezpieczeniowych lub pozaubezpieczeniowych) może wpływać na uprawnienia do transferów rodzinnych. W przypadku zbiegu tytułów do świadczeń, które wykluczają się, przysługuje jedno świadczenie.

Tabela 5: Uproszczony schemat wykluczających się świadczeń (w przypadku zbiegu tytułów do świadczeń, które wykluczają się, przysługuje jedno świadczenie)

Świadczenie	Wykluczające świadczenia ubezpieczeniowe	Wykluczające transfery rodzinne
świadczenie wychowawcze	-	-
zasilek rodzinny	-	-
dod.: rodzina wielodzietna	-	-
dod.: urlop wychowawczy	zasilek macierzyński	świadczenie rodzicielskie, specjalny zasilek dla opiekuna, zasilek dla opiekuna, świadczenie pielęgnacyjne
dod.: samotne wychowywanie	-	świadczenia z funduszu alimentacyjnego (ogólnie: zasądzone alimenty)
dod.: dziecko niepełnosprawne	-	-
dod.: nauka poza miejscem zamieszkania	-	-
dod.: urodzenie dziecka	-	-
świadczenie z FA	-	-
świadczenie rodzicielskie	zasilek macierzyński	specjalny zasilek opiekuńczy, zasilek dla opiekuna, świadczenie pielęgnacyjne, dodatek do zasiłku rodzinnego w czasie korzystania z urlopu wychowawczego
becikowe	-	-
świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasilek opiekuńczy, zasilek dla opiekuna	emerytura, renta ¹ , renta rodzinna z tytułu śmierci małżonka przyznana w przypadku zbiegu prawa do renty rodzinnej i innego świadczenia emerytalno-rentowego, renta socjalna, zasilek stały, nauczycielskie świadczenie kompensacyjne, zasilek przedemerytalny, świadczenie przedemerytalne, rodzicielskie świadczenie uzupełniające	specjalny zasilek opiekuńczy, zasilek dla opiekuna, świadczenie pielęgnacyjne, dodatek do zasiłku rodzinnego w czasie korzystania z urlopu wychowawczego
zasilek pielęgnacyjny	dodatek pielęgnacyjny	-

¹ Od 9 stycznia 2020 r. osoba mająca ustalone prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy otrzymuje świadczenie pielęgnacyjne w pełnej wysokości.

Charakterystyki rodzin

Podział populacji na rodziny

Podział populacji na rodziny stanowi podstawę analizy rozkładu dochodów i transferów społecznych w populacji. W ramach rodziny następuje kumulowanie i podział dochodów poszczególnych jej członków. Podział ten jest kluczowy dla symulowania skutków zmian w systemie podatkowo-składkowo-świadczeniowym w oparciu o dane administracyjne. Dodatkowo, identyfikacja rodzin umożliwia tworzenie populacji referencyjnych, względem których możliwe jest określenie udziału rodzin partycypujących w różnych formach zabezpieczenia społecznego. W niniejszym rozdziale szczegółowo omówiono podział populacji na rodziny, na którym opierają się zestawienia zaprezentowane w dalszej części opracowania.

Punktem wyjścia do konstrukcji rodzin jest rejestr osób fizycznych według stanu na 31 grudnia 2018 r. Rejestr jest skonstruowany na podstawie rejestru PESEL i CRP KEP. W tzw. procesie parentyzacji zgromadzono informacje o relacjach rodzicielskich i cywilnych między osobami wykorzystując różne źródła danych administracyjnych. Identyfikację przeprowadzono w oparciu o definicję rodziny zapisaną w ustawie o świadczeniach rodzinnych (art. 3 pkt 16). Zgodnie z definicją zawartą w ustawie rodzina oznacza następujących członków rodziny:

- małżonkowie, rodzice dzieci, opiekunowie faktyczni dzieci,
- pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25. r.ż.,
- dzieci, które ukończyły 25 r.ż. legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna.

Do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko.

W procesie identyfikacji rodzin wykorzystano następujące źródła danych: PESEL, CRP KEP, PIT, ZUS, dane z obszaru świadczeń rodzinnych, świadczenia wychowawczego i świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz dane o spadkach i darowiznach. Informacje dotyczące relacji biologicznych między rodzicami (rodzicami adopcyjnymi) a dziećmi pochodzą z rejestru PESEL i zostały uzupełnione informacją dotyczącą adresu zamieszkania. Poniżej wymieniono najważniejsze zasady i założenia przyjęte w identyfikacji rodzin.

- Rodzinę stanowią dwie osoby dorosłe płci przeciwnej (małżonkowie, rodzice lub opiekunowie) albo jedna osoba dorosła (osoba samotna, samotny rodzic lub opiekun), z dziećmi lub bez dzieci.
- Relacja małżeńska ma pierwszeństwo przed relacją rodzicielską. Na przykład, jeżeli jeden z rodziców dziecka jest w związku małżeńskim z osobą niebędącą rodzicem dziecka, to tworzy osobną rodzinę z małżonkiem. Dziecko jest przypisane do rodziny biologicznej matki dziecka.
- Jeżeli żaden z rodziców dziecka nie pozostaje w związku małżeńskim, to rodzice tworzą z dzieckiem jedną rodzinę (związek nieformalny), chyba że na dziecko zostały zasądzone alimenty od rodzica dziecka, wobec których egzekucja jest bezskuteczna. Wówczas rodzic, który jest dłużnikiem tworzy osobną rodzinę, natomiast drugi rodzic jest rodzicem samotnie wychowującym dziecko, na które zostały zasądzone alimenty. Identyfikacja dłużników jest możliwa tylko na podstawie danych o świadczeniach z funduszu alimentacyjnego. W przypadku opieki naprzemiennej dziecko jest przypisane do rodziny biologicznej matki dziecka.
- Osoba jest dzieckiem, pod warunkiem, że łącznie spełnia następujące kryteria:
 - do dnia 31 grudnia 2018 r. nie ukończyła 25 r.ż. lub ukończyła 25 r.ż. i w związku z niepełnosprawnością tej osoby przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna,
 - nie weszła w związek małżeński,
 - nie posiada własnego dziecka,
 - ma przypisanego przynajmniej jednego rodzica lub opiekuna.
- Informacje o rodzinach pochodzące z wniosków o świadczenia rodzinne, świadczenie wychowawcze i świadczenia z funduszu alimentacyjnego mają pierwszeństwo przed informacją o powiązaniach biologicznych i związkach formalnych.

Proces identyfikacji jest niedoskonały i część rodzin administracyjnych może nie spełniać definicji ustawowej. Najważniejsze ograniczenia analizy to:

- niepełna identyfikacja związków nieformalnych;
- niepełna informacja o zasądzonych alimentach;
- niepełna identyfikacja członków rodzin utrzymujących się wspólnie (np. pełnoletnich dzieci uczących się i pozostających na utrzymaniu);
- niepełna informacja o osobach z niepełnosprawnościami ze względu na brak informacji o orzeczeniach o niepełnosprawności; wnioskowanie o osobach z niepełnosprawnościami opiera się wyłącznie o przyznane świadczenia z tytułu niepełnosprawności;
- zmiany składu rodzin w ciągu roku.

W związku z tym należy mieć na uwadze, że przedstawiony w tym opracowaniu podział na rodziny ma **charakter aproksymacyjny, szacunkowy i jest obarczony błędem.**

Skład rodziny w opracowaniu jest ustalony na dzień 31 grudnia 2018 r. Populacja analizowanych rodzin jest ograniczona do tych rodzin, w których każdy członek przynależy do populacji bazowej. Populację bazową zdefiniowano jako osoby zamieszkujące na terytorium Polski na dzień 31 grudnia 2018 r.

Liczba osób w populacji bazowej w 2018 r., które zostały przypisane do rodzin wyniosła 39,51 mln, w tym 29,96 mln dorosłych i 9,55 mln dzieci. Populację podzielono na 21,60 mln rodzin. Oparcie wyjściowej populacji na danych pochodzących z rejestru PESEL oraz danych z rejestru CRP KEP powoduje zawyżenie liczby osób względem definicji ludności podawanej przez GUS, która opiera się na wynikach spisów powszechnych aktualizowanych o bilanse ludności. Różnice powstają przede wszystkim w wyniku niedopełnienia obowiązku meldunkowego przez emigrantów, przez co wciąż figurują oni w rejestrach mimo faktycznego przebywania zagranicą oraz ujęcia imigrantów pracujących i rozliczających się w Polsce, którzy przebywali w kraju tymczasowo, niekoniecznie przez cały rok. Dalsze analizy skupiające się na rodzinach i podatkach wprowadzają ściślejsze kryteria doboru, które eliminują część z tych różnic.

Spisy powszechne są również ważnym punktem odniesienia zaproponowanego podziału populacji na rodziny. Należy jednak podkreślić, że definicja rodziny w Narodowym Spisie Powszechnym (NSP) różni się od definicji zaproponowanej w niniejszym opracowaniu, co ogranicza możliwość porównania wyników obu podejść. Zgodnie z definicją GUS używaną w NSP, wszyscy członkowie rodziny przynależą do tego samego gospodarstwa domowego. Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób mieszkających ze sobą i wspólnie utrzymujących się. Gospodarstwo domowe może składać się z jednej lub z kilku rodzin. W rodzinach skonstruowanych w *Apod* członkowie rodzin mogą mieć różne adresy zamieszkania. Występują również różnice w definicji dziecka. Szczegółowe zasady konstrukcji populacji bazowej, porównanie z populacją według GUS oraz omówienie różnic między definicjami rodzin opisano w Aneksie (str. 113).

Typy rodzin

Według definicji Głównego Urzędu Statystycznego rodzina biologiczna to „*dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (kohabitanci) - osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko. Tak więc, rodzina obejmuje parę bez dzieci lub parę z jednym lub większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym lub większą liczbą dzieci.*”

Kierując się powyższą definicją, jako główną oś podziału rodzin w niniejszym opracowaniu przyjęto obecność dzieci w rodzinie oraz wspólne wychowanie dzieci. Dodatkowo, dla celów porównawczych wyodrębniono osoby samotne bez dzieci jako osobny typ rodziny. Ogółem, wyróżniono cztery typy rodzin: pary z dziećmi, pary bez dzieci, osoby samotne z dziećmi, osoby samotne bez dzieci.

Identyfikacja rodzin, w których dzieci powyżej 18 r.ż. pozostają na utrzymaniu jest niepełna ze względu na brak informacji o tym, czy pełnoletnie dziecko pozostaje na utrzymaniu. Stąd dodatkowo wyróżniono podział na rodziny z dziećmi do 18 r.ż. Są to rodziny z przynajmniej jednym dzieckiem przed ukończeniem 18 r.ż. lub które ukończyło 18 r.ż. w 2018 r. Podział ten będzie często wykorzystywany w zestawieniach dotyczących świadczeń dla rodzin z dziećmi ze względu na to, że większość tych świadczeń jest kierowana do rodzin z dziećmi do 18 r.ż.

Tabela 6: Liczba rodzin według typu rodziny

Typ rodziny	Liczba rodzin		
	ogółem	z dziećmi do 18 r.ż.	z dziećmi do 24 r.ż.
Pary z dziećmi	4 429 372	3 603 859	4 427 096
Osoby samotne z dziećmi	1 315 269	987 449	1 305 529
Pary bez dzieci	3 930 596	0	0
Osoby samotne bez dzieci	11 929 742	0	0
Ogółem	21 604 979	4 591 308	5 732 625

Dziecko do 18 r.ż. (24 r.ż.) to osoba, która nie ukończyła 18 r.ż. (24 r.ż.) lub ukończyła 18 r.ż. (24 r.ż.) w 2018 r.

Istotnym ograniczeniem identyfikacji rodzin za pomocą danych administracyjnych jest niepełna informacja o związkach nieformalnych. Założono, że rodzice dziecka, którzy nie są związani jako mąż i żona, tworzą związek nieformalny. Jeżeli rodziny oparte o takie związki zostały zidentyfikowane, to zostały one zaklasyfikowane do par z dziećmi. Nie wyróżniono innych reguł określających związki nieformalne. Z tego powodu pary bez dzieci stanowią wyłącznie małżeństwa.

Tabela 7 przedstawia liczbę małżeństw i związków nieformalnych wśród rodzin par z dziećmi i bez dzieci. Tabela 8 przedstawia liczbę rodzin osób samotnych bez dzieci oraz osób samotnych z dziećmi według liczby i płci dorosłych członków rodzin.

Tabela 7: Liczba małżeństw i związków nieformalnych wśród rodzin par z dziećmi i bez dzieci

Typ rodziny	Małżeństwo	Związek nieformalny
Pary z dziećmi	4 200 484	228 888
Pary bez dzieci	3 930 596	0

Tabela 8: Liczba rodzin osób samotnych z dziećmi i bez dzieci

Typ rodziny	Z dziećmi	Bez dzieci
Samotna kobieta	1 135 129	6 037 930
Samotny mężczyzna	180 136	5 741 471

Ze względu na ograniczenia danych, kategoria rodzin osób samotnych z dziećmi nie odpowiada definicji z ustawy o świadczeniach rodzinnych (art. 3 pkt 17a), zgodnie z którą osoba samotnie wychowująca dziecko oznacza pannę, kawalera, wdowę, wdowca, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, chyba że wychowuje wspólnie co najmniej jedno dziecko z jego rodzicem. Niektóre świadczenia mogą pomóc w dokładniejszej identyfikacji rodzin samotnie wychowujących dzieci. Osoba samotnie wychowująca dziecko może korzystać z preferencyjnej formy rozliczenia podatku PIT - wspólnego rozliczenia z dzieckiem. Jeżeli rodzic lub opiekun samotnie wychowuje dziecko, na które nie zostały zasądzone alimenty, może ubiegać się o dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka. Jednak nie wszyscy rodzice lub opiekunowie samotnie wychowujący dziecko spełniają kryteria przyznania zasiłku rodzinnego lub wspólnego rozliczenia z dzieckiem. W Tabeli 9 zestawiono udział rodzin korzystających z wyżej wymienionych form wsparcia. Świadczenia i preferencje dla osób samotnie wychowujących dzieci mogą być w niewielkiej części przypisane do partnerów z dziećmi lub rodzin bez dzieci. Typ rodziny określany jest na podstawie składu rodziny na koniec roku kalendarzowego, natomiast samotne wychowanie dziecka może wystąpić w trakcie roku kalendarzowego. Na przykład, osoba samotna bez dzieci na koniec roku może rozliczać się wspólnie z dzieckiem za cały rok, w którym dziecko przestanie spełniać warunki uzyskania preferencji.

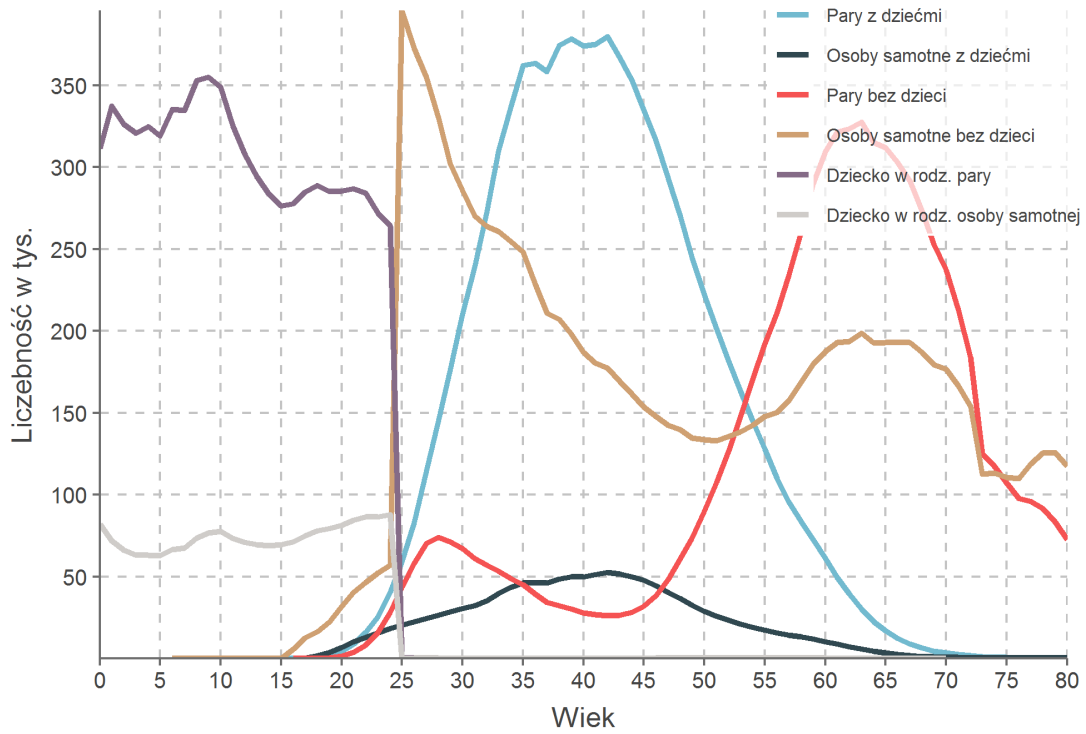
Tabela 9: Udział rodzin korzystających ze świadczeń z tytułu samotnego wychowywania dziecka

Typ rodziny	Liczba rodzin	Liczba rodzin objętych wsparciem finansowym z tytułu samotnego wychowywania			Udział rodzin objętych wsparciem
		Wspólne rozliczenie z dzieckiem	Dodatek do ZR	Ogółem	
Osoby samotne z dziećmi	1 315 269	421 037	79 077	465 395	35,4%
Osoby samotne bez dzieci	11 929 742	48 963	1 172	50 126	0,4%
Pary z dziećmi	4 429 372	47 652	5 540	52 049	1,2%
Pary bez dzieci	3 930 596	622	45	667	0,0%

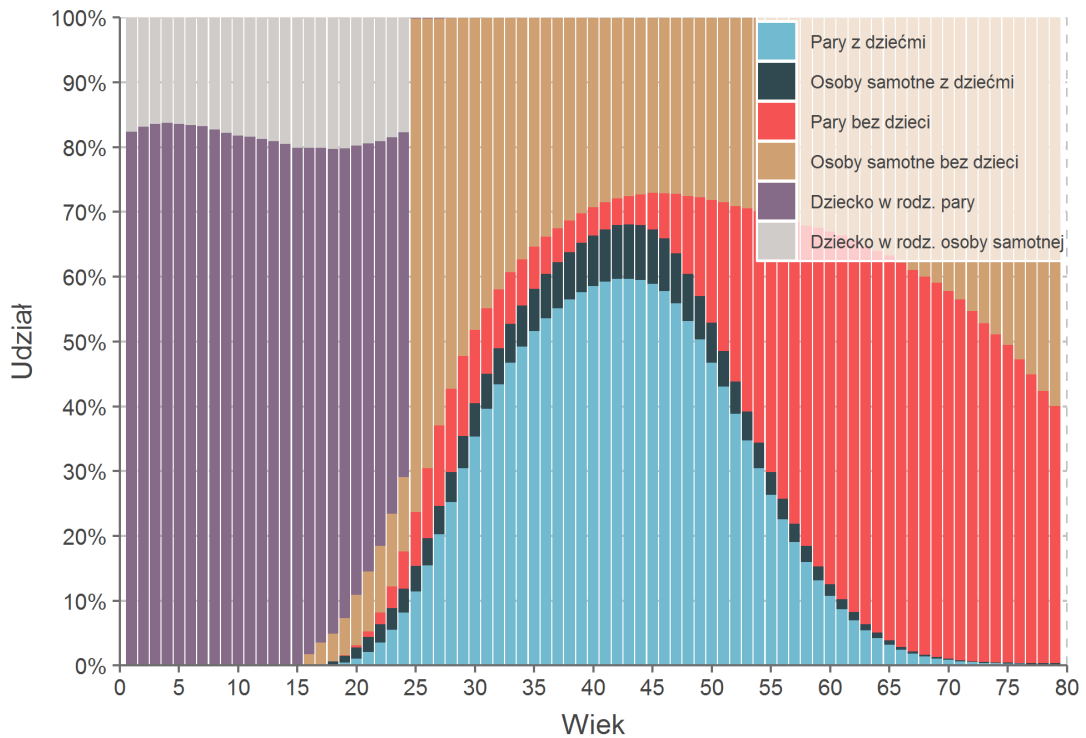
Uwaga: Typ rodziny określany jest na podstawie składu rodziny na koniec roku kalendarzowego. Sytuacja rodziny może się zmieniać w trakcie roku kalendarzowego. Przypisanie świadczeń lub wspólnego rozliczenia z dzieckiem do partnerów z dziećmi lub rodzin bez dzieci może wynikać z samotnego wychowywania dziecka przez część roku lub błędów w identyfikacji rodzin.

Rysunek 8 i Rysunek 9 przedstawiają podział populacji na poszczególne typy rodzin według wieku członka rodziny. Dodatkowo wyróżniono podział populacji na dzieci i dorosłych członków rodzin.

Rysunek 8: Podział populacji na rodziny według wieku członka rodziny i typu rodziny - liczebności

Rysunek 9: Podział populacji na rodziny według wieku członka rodziny i typu rodziny - udziały

Rodziny z dziećmi

Zgodnie z przyjętą definicją rodziny, dzieckiem w rodzinie są osoby niepełnoletnie pozostające na utrzymaniu, a także osoby pełnoletnie w wieku do ukończenia 25. r.ż., jeżeli pozostają na utrzymaniu, lub starsze dzieci, legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna. Tabela 10 przedstawia liczbę dzieci w podziale na podstawowe grupy wieku i typ rodziny.

Tabela 10: Liczba dzieci według typu rodziny i grupy wieku

Typ rodziny	Liczba dzieci			
	ogółem	do 18 r.ż.	od 19 do 24 r.ż.	pow. 24 r.ż.
Pary z dziećmi	7 685 111	6 004 167	1 677 728	3 216
Osoby samotne z dziećmi	1 864 915	1 348 028	506 472	10 415
Ogółem	9 550 026	7 352 195	2 184 200	13 631

Dziecko do 18 r.ż. (24 r.ż.) to osoba, która nie ukończyła 18 r.ż. (24 r.ż.) lub ukończyła 18 r.ż. (24 r.ż.) w 2018 r.

Ze względu na ograniczone możliwości identyfikacji rodzin z pełnoletnimi dziećmi na utrzymaniu, w opracowaniu preferowany jest podział na rodziny z dziećmi do 18 r.ż. oraz rodziny z dziećmi wyłącznie pow. 18 r.ż. Wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż. wyróżniono dodatkowo podział na rodziny z jednym dzieckiem, dwójką dzieci, trójką lub większą liczbą dzieci do 18 r.ż. W rodzinach z dziećmi do 18 r.ż. mogą znajdować się również dzieci powyżej 18 r.ż.

Tabela 11: Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. i rodziny wyłącznie z dziećmi powyżej 18 r.ż.

Statystyka	Rodziny	
	z dziećmi do 18 r.ż.	wyłącznie z dziećmi pow. 18 r.ż.
Liczba rodzin	4 591 308	1 153 333
Liczba dzieci do 18 r.ż.	7 352 195	0
Liczba dzieci pow. 18 r.ż.	803 516	1 394 315
Średnia liczba dzieci do 18 r.ż.	1,6	0,0
Średnia liczba dzieci	1,78	1,21

Tabela 12: Liczba rodzin według liczby dzieci do 18 r.ż. w rodzinie

Typ rodziny	Liczba rodzin z dziećmi do 18 r.ż.		
	1 dziecko	2 dzieci	3 i więcej dzieci
Pary z dziećmi	1 697 662	1 514 700	391 497
Osoby samotne z dziećmi	700 769	230 276	56 404
Ogółem	2 398 431	1 744 976	447 901

Rysunek 10 przedstawia liczbę dzieci do 18 r.ż. według wieku. W rodzinach z dziećmi do 18 r.ż. wyznaczono kolejność dzieci wśród dzieci do 18 r.ż. (kolejność nie uwzględnia dzieci powyżej 18 r.ż.). W 2018 r. kolejność dzieci w rodzinie miała znaczenie przy ubieganiu się o świadczenie wychowawcze. Kryterium dochodowe obowiązywało przy przyznawaniu świadczenia na pierwsze dziecko, natomiast na drugie i kolejne dziecko do 18 r.ż. świadczenie przysługiwało bez kryterium dochodowego.

W Tabeli 13 zestawiono o przeciętną różnicę wieku między dziećmi wychowującymi się w tej samej rodzinie, według kolejności urodzenia.

Rysunek 10: Liczba dzieci według wieku i kolejności urodzenia dziecka. Kolejność dzieci wyznaczono wśród dzieci do 18 r.ż.

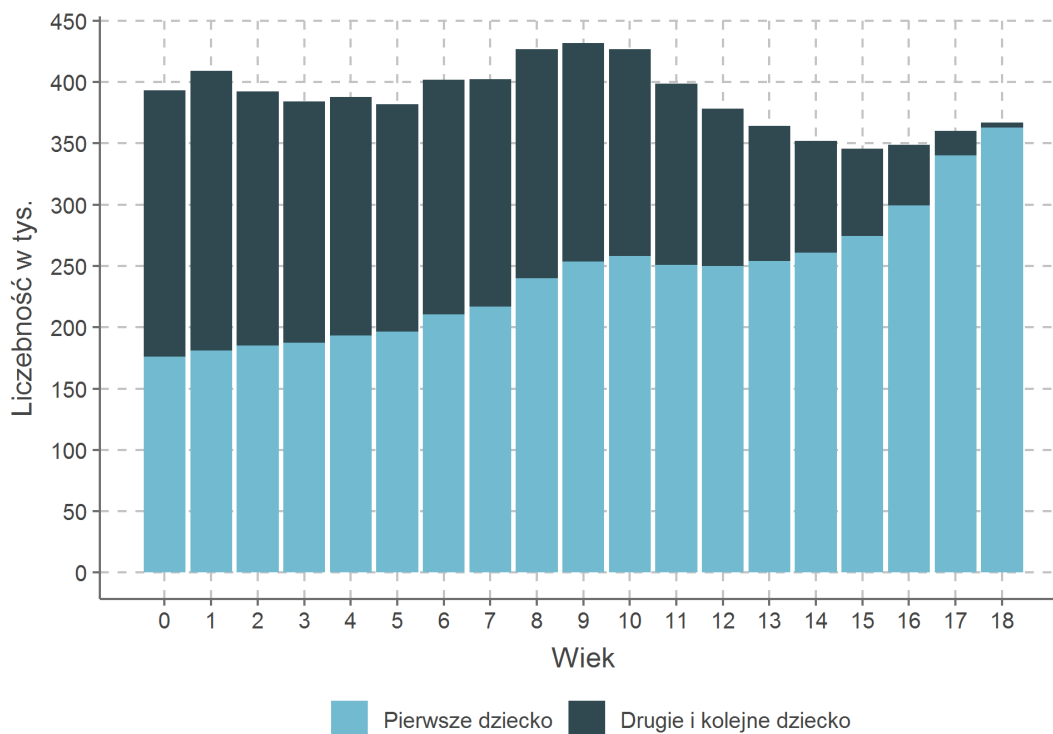

Tabela 13: Średnia różnica wieku między dziećmi w rodzinie

Liczba dzieci	Średnia różnica wieku między dziećmi		
	pierwszym i drugim	drugim i trzecim	trzecim i czwartym
2	4,7	-	-
3	3,6	4,7	-
4 i więcej	2,8	3,4	3,8

Rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi

Definicja niepełnosprawnego dziecka i pełnoletniej osoby niepełnosprawnej w ustawie o świadczeniach rodzinnych opiera się o przyznane orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności. Orzeczenie o niepełnosprawności nie określa stopnia niepełnosprawności i przyznawane jest osobie do 16 r.ż. Natomiast osobom powyżej 16 r.ż. wydawane są z orzeczenia o jednym ze stopni niepełnosprawności: lekkim, umiarkowanym bądź znacznym.

W rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych niepełnosprawne dziecko to dziecko w wieku do ukończenia 16 r.ż. legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności określonym w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych). Jednak świadczenia rodzinne przysługują również na starsze dzieci z niepełnosprawnościami, jeżeli legitymują się orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności.

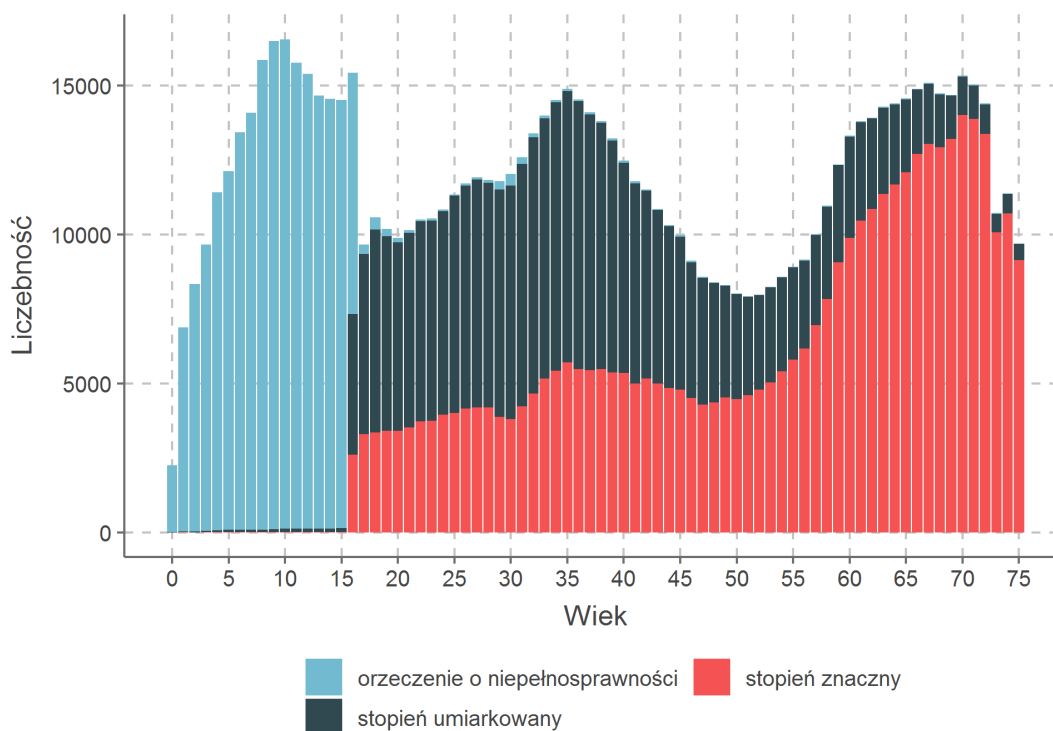
Ministerstwo Finansów nie dysponuje jednostkowymi danymi o orzeczeniach o niepełnosprawności i orzeczeniach o stopniach niepełnosprawności. Pośrednio, źródłem niepełnej informacji o stopniu

niepełnosprawności jest zasiłek pielęgnacyjny. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje niepełnosprawnemu dziecku, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 r.ż., jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności i osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 r.ż. legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 r.ż., a także osobie, która ukończyła 75 r.ż.

Tabela 14: Identyfikacja osób z niepełnosprawnościami według stopni niepełnosprawności na podstawie informacji o przyznanych zasiłku pielęgnacyjnym

Rodzaj orzeczenia	Liczebność
orzeczenie o niepełnosprawności	213 099
stopień umiarkowany	297 090
stopień znaczny	405 883

Rysunek 11: Liczba osób z niepełnosprawnościami według wieku i stopni niepełnosprawności na podstawie informacji o przyznanych zasiłku pielęgnacyjnym

Dane o zasiłku pielęgnacyjnym nie dostarczają pełnej informacji o liczbie osób z niepełnosprawnościami, ponieważ przyznanie zasiłku zależy od stopnia niepełnosprawności i wieku powstania niepełnosprawności. Dodatkowo, informacja o składzie rodzin osób niepełnosprawnych powyżej 24 r.ż. jest niepełna (na podstawie dostępnych informacji nie można określić, czy osoba z niepełnosprawnością pozostaje pod opieką rodzica lub opiekuna).⁷ Ze względu na powyższe ograniczenia danych, dalsza część analizy zaprezentowanej w tym rozdziale dotyczy wyłącznie rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi do 24 r.ż. (tj. dzieci, które nie ukończyły 25 r.ż. na dzień 31 grudnia 2018 r.)

⁷Świadczenia przyznawane opiekunom osób niepełnosprawnych (świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy lub zasiłek dla opiekuna) nie dostarczają pełnej informacji o pełnoletnich dzieciach niepełnosprawnych, które pozostają pod opieką rodzica lub opiekuna, ponieważ świadczenia te przysługują opiekunowi pod warunkiem rezygnacji z zatrudnienia.

Identyfikację dzieci z niepełnosprawnościami uzupełniono informacją o otrzymywaniu świadczenia pielęgnacyjnego, dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, świadczenia wychowawczego, świadczenia z funduszu alimentacyjnego i ulgi rehabilitacyjnej. Ogółem, zidentyfikowano 298,9 tys. dzieci z niepełnosprawnościami w 277,9 tys. rodzin.⁸

Tabela 15: Identyfikacja dzieci z niepełnosprawnościami według stopni niepełnosprawności i grup wiekowych

Rodzaj orzeczenia	Grupa wieku		Ogółem
	do 18 r.ż.	19 - 24 r.ż.	
orzeczenie o niepełnosprawności	209 205	602	209 807
stopień umiarkowany	18 646	36 179	54 825
stopień znaczny	8 060	16 744	24 804
nieokreślony	6 477	3 005	9 482
Ogółem	242 388	56 530	298 918

Identyfikację stopni niepełnosprawności (lub orzeczenia) przeprowadzono na podstawie zasiłku pielęgnacyjnego. Do kategorii „nieokreślony” zostały przypisane dzieci niepełnosprawne, na które nie jest pobierany zasiłek pielęgnacyjny, ale są pobierane inne świadczenia dla niepełnosprawnych.

Tabela 16: Liczba dzieci z niepełnosprawnościami według typu rodziny i grupy wieku

Typ rodziny	Liczba dzieci z niepełnosprawnościami		
	ogółem	do 18 r.ż.	od 19 do 24 r.ż.
Pary z dziećmi	229 896	190 133	39 763
Osoby samotne z dziećmi	69 022	52 255	16 767
Ogółem	298 918	242 388	56 530

Dziecko do 18 r.ż. (24 r.ż.) to osoba, która nie ukończyła 18 r.ż. (24 r.ż.) lub ukończyła 18 r.ż. (24 r.ż.) w 2018 r.

Tabela 17: Podstawowe informacje o rodzinach z dziećmi niepełnosprawnymi

Statystyka	Wartość
Liczba rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi	277 853
Liczba dzieci niepełnosprawnych	298 918
Liczba dzieci	566 879
Średnia liczba dzieci niepełnosprawnych w rodzinie	1,08
Średnia liczba dzieci w rodzinie	2,04

⁸Liczba dzieci z niepełnosprawnościami jest niedoszacowana. Do 18 r.ż. zidentyfikowano 242,4 tys. dzieci z niepełnosprawnościami. Dla porównania, w bazie danych EKSMOoN (Elektroniczny Krajowy System Monitorowania i Orzekania o Niepełnosprawności) liczba dzieci do 18. roku życia, z orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności wyniosła 300,3 tys. w 2018 r.

Zróżnicowanie rozkładu transferów rodzinnych

Skala wsparcia finansowego dla rodzin

W populacji bazowej wyróżniono 3,5 mln rodzin pobierających świadczenia. Suma transferów rodzinnych w tej populacji wyniosła 32,84 mld zł. Suma przypisanych transferów może odbiegać od danych sprawozdawczych, ponieważ nie każda rodzina pobierająca transfery rodzinne została zaliczona do populacji bazowej (por. *Uwagi metodologiczne* str. 113). Świadczenia różnią się pod względem powszechności i wysokości, większość jest wypłacana co miesiąc w trakcie okresu zasiłkowego, ale są też świadczenia jednorazowe.

W Tabeli 18 zestawiono liczbę beneficjentów, liczbę rodzin beneficjentów i wartość poszczególnych form wsparcia. Na Rysunku 12 porównano świadczenia pod względem liczby beneficjentów i przeciętnej wysokości świadczenia w ciągu roku. Beneficjent to osoba, na którą przynajmniej raz w ciągu roku przysługuje świadczenie, najczęściej są to dzieci.⁹ Najbardziej powszechne w 2018 r. było świadczenie wychowawcze ze względu na brak kryterium dochodowego na drugie i kolejne dziecko do 18 r.ż. oraz wyższy niż w przypadku zasiłku rodzinnego próg dochodowy na pierwsze dziecko. Drugą największą pod względem sumy wypłat formą pomocy dedykowaną rodzinom z dziećmi jest zasiłek rodzinny wraz z dodatkami. Dodatki do zasiłku przysługują z tytułu występowania specjalnych okoliczności, np. wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej czy samotnego wychowywania dziecka w sytuacji, gdy nie ma zasądzonych alimentów.

Tabela 18: Roczna suma wypłacanych świadczeń, liczba beneficjentów oraz liczba rodzin beneficjentów w ciągu roku (wg przypisania świadczeń do członków rodzin na dzień 31 grudnia 2018 r.)

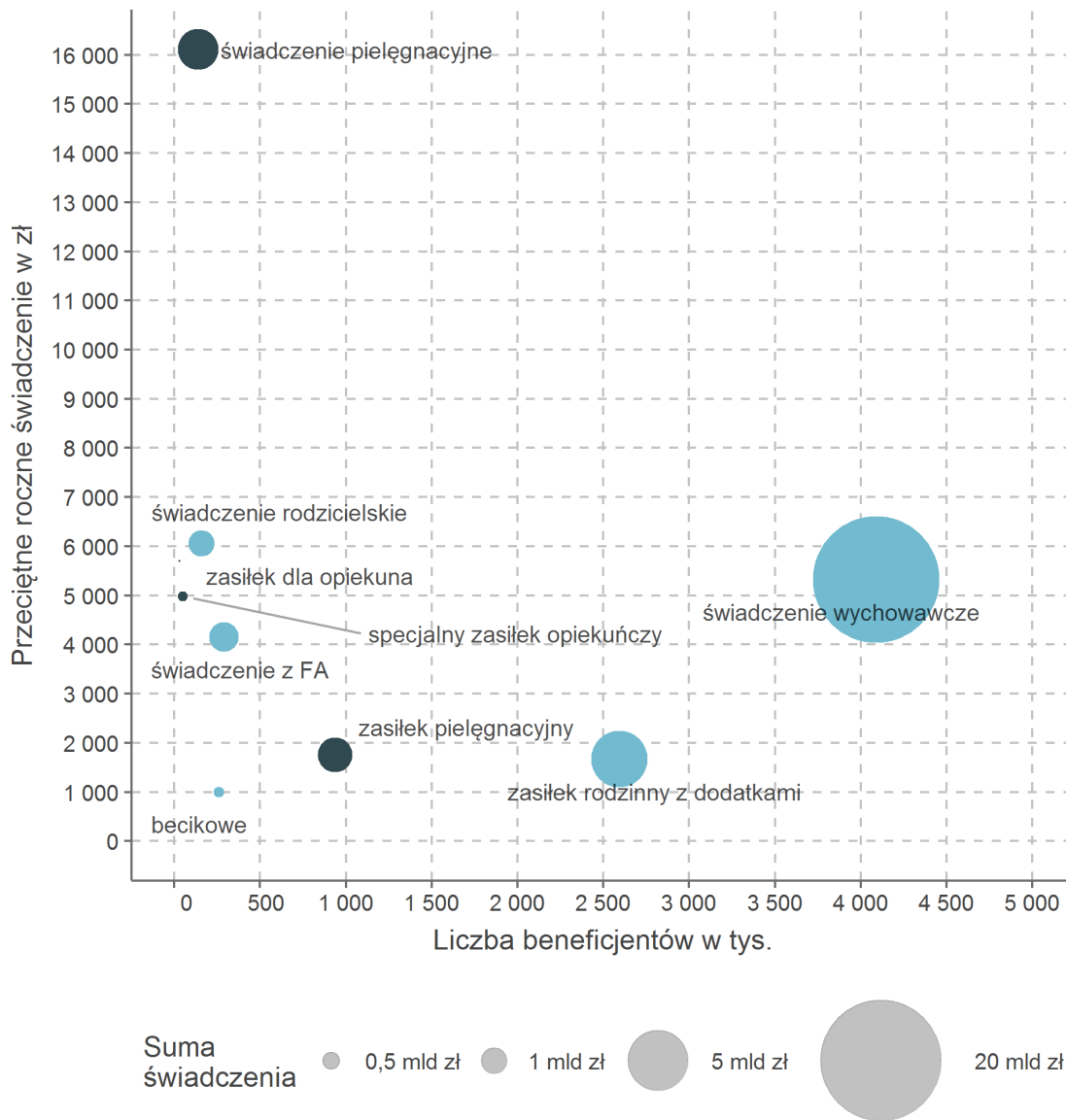
Świadczenie	Suma (mld zł)	Liczba beneficjentów (mln)	Liczba rodzin (mln)
Dla rodzin z dziećmi			
ogółem	28,55	4,49	2,83
świadczenie wychowawcze	21,78	4,09	2,68
zasiłek rodzinny z dodatkami	4,32	2,59	1,33
<i>zasiłek rodzinny</i>	<i>2,94</i>	<i>2,51</i>	<i>1,33</i>
<i>dod.: rodzina wielodzietna</i>	<i>0,36</i>	<i>0,38</i>	<i>0,27</i>
<i>dod.: urlop wychowawczy</i>	<i>0,25</i>	<i>0,09</i>	<i>0,09</i>
<i>dod.: samotne wychowanie</i>	<i>0,21</i>	<i>0,11</i>	<i>0,09</i>
<i>dod.: dziecko niepełnosprawne</i>	<i>0,15</i>	<i>0,14</i>	<i>0,13</i>
<i>dod.: nauka poza miejscem zam.</i>	<i>0,15</i>	<i>0,31</i>	<i>0,25</i>
<i>dod.: rozpoczęcie roku szkolnego</i>	<i>0,14</i>	<i>1,49</i>	<i>0,90</i>
<i>dod.: urodzenie dziecka</i>	<i>0,11</i>	<i>0,11</i>	<i>0,11</i>
świadczenie z FA	1,21	0,29	0,19
świadczenie rodzicielskie	0,97	0,16	0,16
becikowe	0,26	0,26	0,26
Opiekuńcze			
ogółem	4,30	1,12	1,00
świadczenie pielęgnacyjne	2,25	0,14	0,14
zasiłek pielęgnacyjny	1,65	0,94	0,89
specjalny zasiłek opiekuńczy	0,24	0,05	0,05
zasiłek dla opiekuna	0,16	0,03	0,03

Uwaga: Suma wypłacanych świadczeń ujęta w tabeli może odbiegać od danych sprawozdawczych MRiPS ze względu na przekształcenia danych (por. *Uwagi metodologiczne* str. 113). Beneficjent to osoba, na którą przynajmniej raz w ciągu roku przysługuje świadczenie, najczęściej są to dzieci. Różnica między liczbą beneficjentów zasiłku rodzinnego a liczbą beneficjentów zasiłku rodzinnego z dodatkami wynika z przypisania zasiłku do dziecka, natomiast dodatku z tytułu urodzenia dziecka do rodzica lub opiekuna. Świadczenia opiekuńcze nie obejmują składek odprowadzanych przez gminy.

⁹por. *Uwagi metodologiczne* str. 113]

Zasięg pozostałych świadczeń dla rodzin z dziećmi oraz świadczeń opiekuńczych jest znacznie mniejszy niż w przypadku zasiłku rodzinnego i świadczenia wychowawczego. Potencjalnymi beneficjentami świadczenia z funduszu alimentacyjnego są dzieci, które mają zasądzone alimenty od rodziców. W przypadku świadczeń opiekuńczych potencjalnymi beneficjentami są osoby z niepełnosprawnościami lub opiekunowie tych osób. Świadczenie rodzicielskie i jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka (becikowe) jest wypłacane tylko w pierwszym okresie życia dziecka. Indywidualnie największe wsparcie przewidziane jest w ramach świadczenia pielęgnacyjnego, które przysługuje w zamian za rezygnację z zatrudnienia lub pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością.

Rysunek 12: Liczba beneficjentów w ciągu roku oraz przeciętne roczne świadczenie na beneficjenta

Na przeciętne roczne świadczenie składa się liczba miesięcy pobierania świadczenia w ciągu roku oraz wysokość miesięcznego świadczenia, która określona jest ustawowo. W Tabeli 19 zestawiono przeciętną liczbę miesięcy pobierania świadczenia, średnie świadczenie w ujęciu miesięcznym i rocznym przypadające na beneficjenta, a także na rodzinę beneficjenta. Przeciętna miesięczna wysokość świadczenia nie zawsze odpowiada podstawowej wysokości świadczenia określonej w ustawie. Część beneficjentów przestaje korzystać

ze świadczeń w trakcie miesiąca ze względu na przekroczenie kryterium wieku lub kryterium dochodowego, albo nabywa prawa do świadczenia w trakcie miesiąca. Na przykład, niepełna kwota świadczenia wychowawczego jest przyznawana w miesiącu, w którym dziecko kończy 18 lat lub gdy świadczenie obejmuje pierwszy, niepełny miesiąc życia dziecka. Niepełna kwota świadczenia wynika także z zasady „złotówka za złotówkę” stosowanej w zasiłku rodzinnym. Zgodnie z tą zasadą, po przekroczeniu kryterium dochodowego rodzina nie traci prawa do świadczenia, lecz następuje obniżenie świadczenia. Świadczenia są wypłacane w wysokości różnicy pomiędzy przysługującą łączną kwotą zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami a wysokością dochodu przekraczającego kryterium dochodowe. Jednorazowe świadczenia, takie jak dodatek na rozpoczęcie roku szkolnego, nie zostanie wypłacony w pełnej wysokości we wrześniu, ale będzie stanowił część wsparcia wypłacanego w każdym miesiącu. Stąd przeciętna liczba miesięcy wypłacania świadczeń jednorazowych zaprezentowana w Tabeli 19 może być większa niż 1. Tabela 20 przedstawia podstawowe informacje o zasiłku rodzinnym (z dodatkami) wypłacanym w ramach tego mechanizmu.

Tabela 19: Średnia liczba miesięcy pobierania świadczenia oraz przeciętne miesięczne i roczne świadczenie

Świadczenie	Średnia liczba miesięcy	Średnie miesięczne świadczenie	Średnie roczne świadczenie na beneficjenta	Średnie roczne świadczenie na rodzinę
Dla rodzin z dziećmi				
ogółem	10,6	603	6 362	10 096
świadczenie wychowawcze	10,7	499	5 324	8 117
zasiłek rodzinny z dodatkami	10,2	165	1 665	3 241
<i>zasiłek rodzinny</i>	<i>10,2</i>	<i>114</i>	<i>1 172</i>	<i>2 208</i>
<i>dod.: rodzina wielodzietna</i>	<i>10,2</i>	<i>93</i>	<i>947</i>	<i>1 338</i>
<i>dod.: urlop wychowawczy</i>	<i>7,5</i>	<i>384</i>	<i>2 860</i>	<i>2 890</i>
<i>dod.: samotne wychowanie</i>	<i>9,8</i>	<i>192</i>	<i>1 859</i>	<i>2 449</i>
<i>dod.: dziecko niepełnosprawne</i>	<i>10,0</i>	<i>105</i>	<i>1 048</i>	<i>1 151</i>
<i>dod.: nauka poza miejscem zam.</i>	<i>7,0</i>	<i>71</i>	<i>496</i>	<i>614</i>
<i>dod.: rozpoczęcie roku szkolnego</i>	<i>1,6</i>	<i>60</i>	<i>96</i>	<i>159</i>
<i>dod.: urodzenie dziecka</i>	<i>1,2</i>	<i>777</i>	<i>962</i>	<i>979</i>
świadczenie z FA	10,5	396	4 149	6 371
świadczenie rodzicielskie	6,6	916	6 053	6 162
becikowe	1,0	1 000	1 000	1 017
Opiekuńcze				
ogółem	11,0	344	3 828	4 314
świadczenie pielęgnacyjne	10,9	1 475	16 108	16 279
zasiłek pielęgnacyjny	11,1	158	1 759	1 854
specjalny zasiłek opiekuńczy	9,4	531	4 987	5 011
zasiłek dla opiekuna	10,7	533	5 705	5 708

Tabela 20: Zasiłek rodzinny z dodatkami wypłacany zgodnie z zasadą „złotówka za złotówkę”

Statystyka	Wartość
Średnie roczne świadczenie w zł	678
Suma świadczeń w mln	221,5
Liczba beneficjentów w tys.	326,8
Udział sumy świadczeń	5,1%
Udział beneficjentów	12,6%

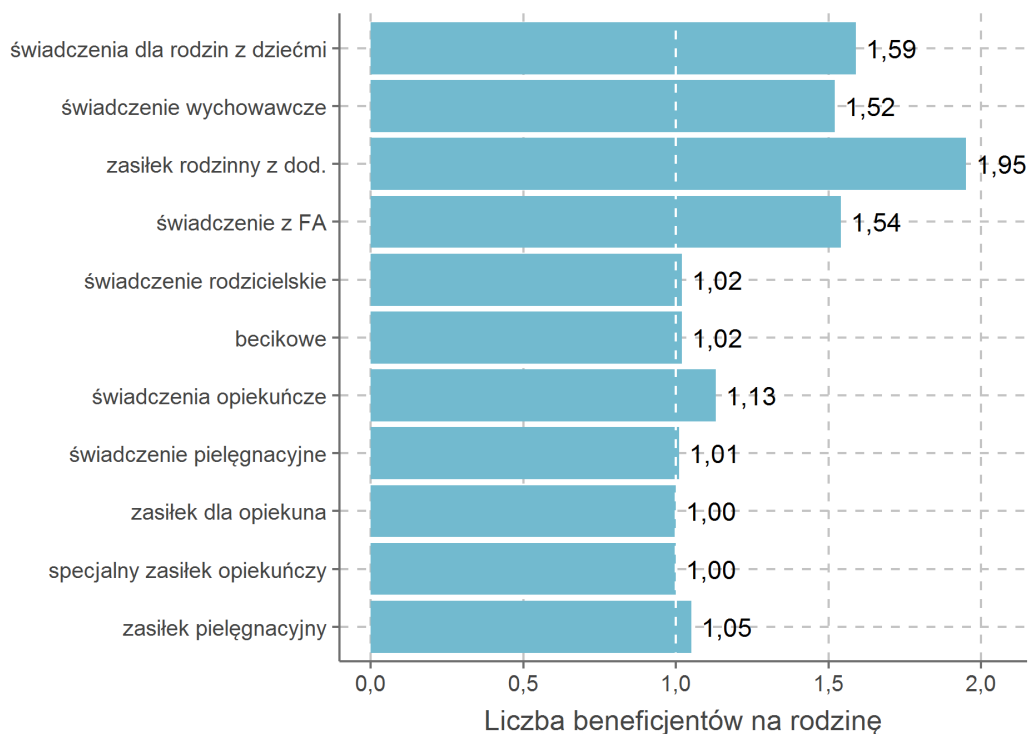
Udział w relacji do sumy świadczeń i liczby beneficjentów zasiłku rodzinnego z dodatkami

Większość analizowanych świadczeń przysługuje przez dłuższy okres z uwagi na wychowanie dziecka lub

opiekę nad osobą niepełnosprawną. Charakter jednorazowy ma becikowe, dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka oraz dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego. Świadczenia dedykowane tylko w pierwszym okresie życia dziecka to świadczenie rodzicielskie (przysługujące na rok) i dodatek do zasiłku rodzinnego w czasie urlopu wychowawczego (przysługujący najczęściej przez okres dwóch lat).

W jednej rodzinie może być kilku beneficjentów świadczeń. Rysunek 13 przedstawia przeciętną liczbę beneficjentów na rodzinę według rodzaju świadczenia. Świadczenia, które przysługują na każde dziecko lub osobę niepełnosprawną spełniającą kryteria to świadczenie wychowawcze, zasiłek rodzinny z dodatkami (z wyjątkiem dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego), świadczenie z funduszu alimentacyjnego, becikowe i zasiłek pielęgnacyjny. Bez względu na liczbę dzieci pozostających pod opieką, w tym samym czasie przysługuje tylko jedno świadczenie rodzicielskie lub jeden dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego. Od 2017 r. świadczenia przyznawane opiekunowi osoby niepełnosprawnej (świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek dla opiekuna, zasiłek dla opiekuna) przysługują na każde dziecko niepełnosprawne spełniające kryteria, ale jeden opiekun może pobierać tylko jedno świadczenie.

Rysunek 13: Przeciętna liczba beneficjentów na rodzinę

Koncentracja rozkładu świadczeń

Rozkład świadczeń rozpatrzono w ujęciu na beneficjenta oraz na rodzinę. Tabela 21 przedstawia decyle rozkładu poszczególnych świadczeń przypadających na beneficjenta w ciągu całego roku.

W przypadku świadczenia wychowawczego oraz świadczenia rodzicielskiego jedynym czynnikiem różnicującym rozkład świadczenia wśród beneficjentów jest liczba miesięcy pobierania świadczenia w ciągu roku kalendarzowego. Różne wartości świadczenia rodzicielskiego wynikają z tego, że dzieci rodzą się w różnych tygodniach roku, więc zróżnicowany jest czas pobierania świadczenia w ciągu roku kalendarzowego. Na rozkład zasiłku rodzinnego wraz z dodatkami wpływa wiek beneficjenta i inne okoliczności rodzinne, takie jak niepełnosprawność dziecka, wychowanie w rodzinie wielodzietnej, samotne wychowywanie, urodzenie dziecka. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego zależy od wysokości bieżąco zasądzonych alimentów (nie więcej niż 500 zł miesięcznie). W przypadku świadczeń opiekuńczych dominujący w rozkładzie jest najbardziej powszechny zasiłek pielęgnacyjny, którego suma roczna wyniosła 1899 zł (153 zł do 1 listopada oraz 184,42 zł miesięcznie przez ostatnie dwa miesiące).

Tabela 21: Decyle rozkładu świadczeń przypadających na beneficjenta w ciągu roku

Decyl	Świadczenia						
	ogółem	wychowawcze	zasiłek rodzinny	z FA	rodzicielskie	becikowe	opiekuńcze
Pierwszy	1 899	3 000	665	1 600	1 600	1 000	1 440
Drugi	2 000	4 500	1 140	2 700	2 742	1 000	1 899
Trzeci	4 671	6 000	1 216	3 600	3 812	1 000	1 899
Czwarty	6 000	6 000	1 475	3 700	4 871	1 000	1 899
Piąty	6 000	6 000	1 588	4 350	5 968	1 000	1 899
Szósty	6 440	6 000	1 588	4 800	7 065	1 000	1 899
Siódmy	7 355	6 000	1 758	5 100	8 233	1 000	1 899
Ósmy	7 588	6 000	2 280	6 000	9 419	1 000	1 899
Dziewiąty	9 381	6 000	2 728	6 000	10 714	1 000	16 247
Liczebność	5 404 608	4 089 951	2 594 345	291 109	160 215	260 062	1 123 883

Zasiłek rodzinny obejmuje dodatki. Beneficjenci każdego świadczenia zostali uszeregowani rosnąco według kwoty tego świadczenia przyznanej w trakcie całego roku, a następnie podzieleni na 10 równych podgrup. Decyle wyznaczają punkty podziału. Na przykład, 10% beneficjentów z najwyższym zasiłkiem rodzinnym w ciągu roku pobrało co najmniej 2728 zł tego świadczenia.

Tabela 22 przedstawia analogiczne zestawienie dotyczące rozkładu poszczególnych świadczeń przypadających na rodzinę beneficjenta w ciągu całego roku. Dodatkowym czynnikiem różnicującym rozkład świadczeń w tym zestawieniu jest liczba beneficjentów w rodzinie.

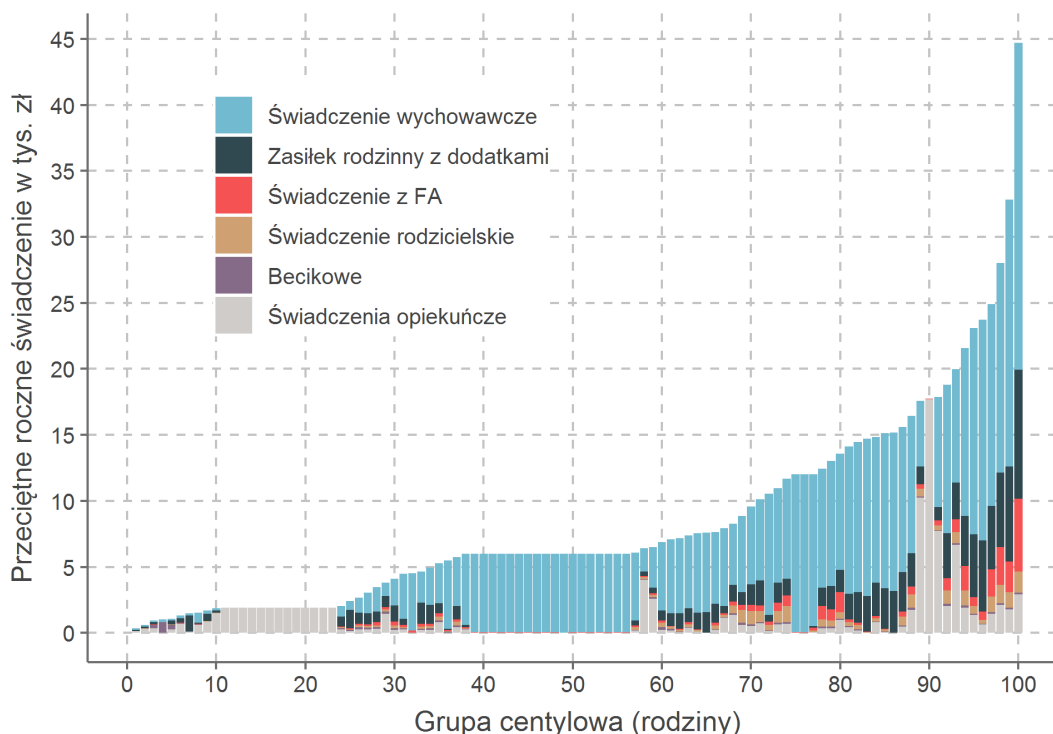
Najwyższe przeciętne świadczenia ogółem wynikają z kumulacji kilku świadczeń, które może pobierać jedna rodzina. Dla każdej rodziny obliczono sumę świadczeń przypadających na rodzinę, następnie rodziny uszeregowano rosnąco według sumy świadczeń i wyznaczono centyle rozkładu. Przeciętne łączne świadczenie w grupie centylowej przedstawia Rysunek 14. Dodatkowo, na rysunku przeciętne świadczenie zostało zdekomponowane według wkładu poszczególnych świadczeń w przeciętną wartość wsparcia finansowego.

Tabela 22: Decyle rozkładu świadczeń przypadających na rodzinę beneficjenta w ciągu roku

Decyl	Świadczenia						
	ogółem	wychowawcze	zasiłek rodzinny	z FA	rodzicielskie	becikowe	opiekuńcze
Pierwszy	1 899	3 887	844	2 000	1 643	1 000	1 440
Drugi	1 899	5 500	1 182	3 200	2 839	1 000	1 899
Trzeci	4 333	6 000	1 512	4 000	3 900	1 000	1 899
Czwarty	6 000	6 000	1 720	4 560	5 000	1 000	1 899
Piąty	6 000	6 000	2 311	5 000	6 067	1 000	1 899
Szósty	7 000	6 000	2 728	6 000	7 194	1 000	1 899
Siódmy	9 904	10 500	3 176	6 000	8 367	1 000	1 899
Ósmy	13 899	12 000	4 078	8 400	9 516	1 000	3 798
Dziewiąty	17 724	12 000	5 676	11 400	10 786	1 000	17 724
Liczebność	3 901 808	2 684 447	1 514 043	205 483	158 013	255 702	1 071 538

Zasiłek rodzinny obejmuje dodatki. Rodziny beneficjentów każdego świadczenia zostały uszeregowane rosnąco według sumy tego świadczenia przyznanej w trakcie całego roku na wszystkich członków rodziny, a następnie podzielone na 10 równych podgrup. Decyle wyznaczają punkty podziału. Na przykład, 10% rodzin z najwyższym zasiłkiem rodzinnym w ciągu roku pobrało co najmniej 5676 zł tego świadczenia.

Rysunek 14: Przeciętna suma świadczeń przypadających na rodzinę w ciągu roku według grup centylowych rozkładu świadczeń ogółem

Rysunek 15: Przeciętne roczne świadczenie przypadające na rodzinę według grup centylowych rozkładu świadczenia

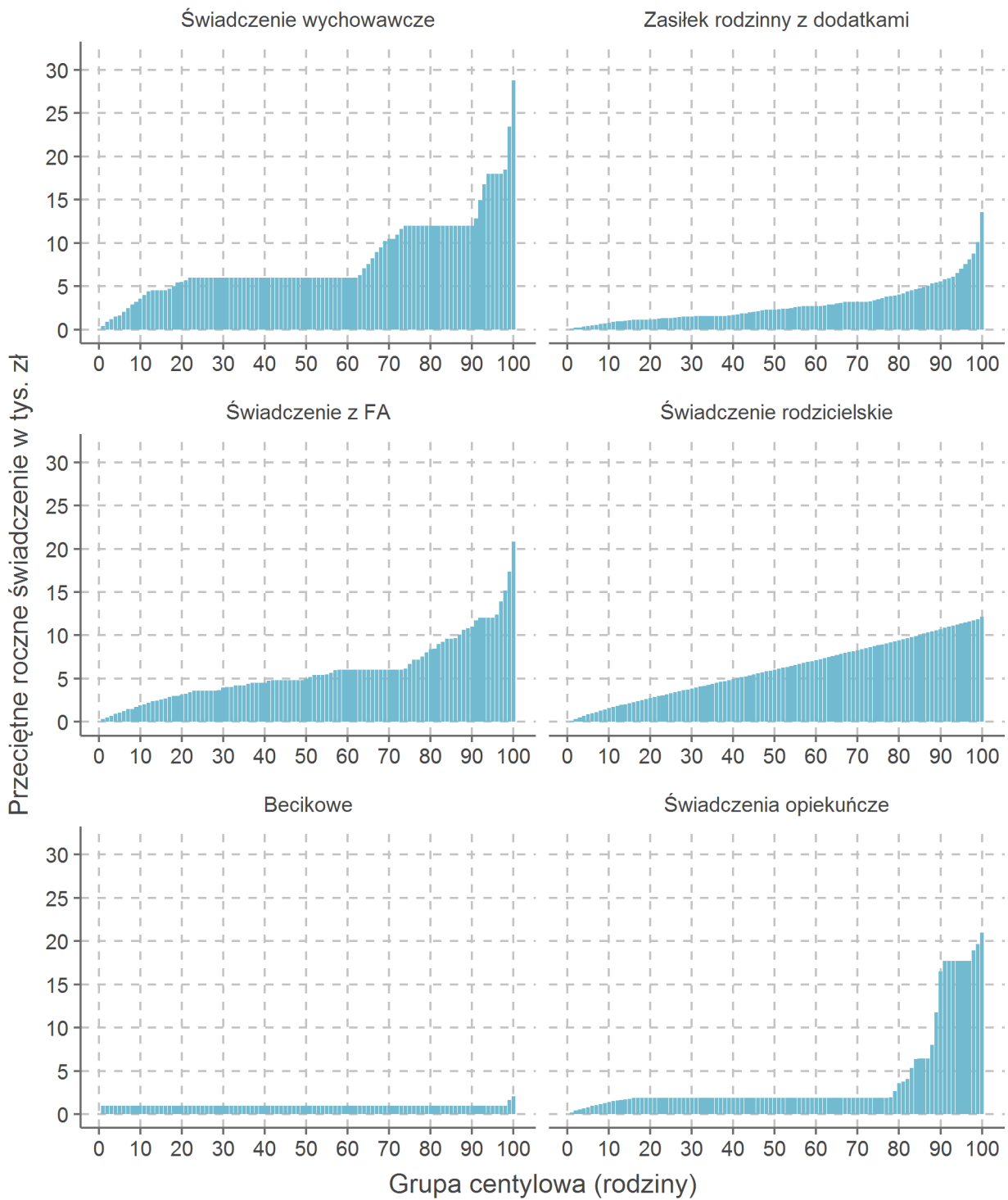

Tabela 23 pokazuje udział sumy wydatków na dane świadczenie przypadający każdej grupie decylowej. W Tabeli 24 zestawiono sumę wydatków w każdej grupie decylowej.

Tabela 23: Udział sumy świadczeń w grupach decylowych rozkładu świadczeń przypadających na rodzinę beneficjenta w ciągu roku

Grupa decylowa	Świadczenia						
	ogółem	wychowawcze	zasiłek rodzinny	z FA	rodzicielskie	becikowe	opiekuńcze
Pierwsza	1,4%	2,4%	1,6%	1,9%	1,5%	9,8%	2,2%
Druga	2,3%	5,8%	3,7%	4,5%	3,6%	9,8%	4,4%
Trzecia	3,2%	7,4%	4,8%	6,1%	5,5%	9,8%	4,7%
Czwarta	6,3%	7,4%	5,6%	7,3%	7,2%	9,8%	4,7%
Piąta	7,1%	7,4%	7,2%	8,2%	9,0%	9,8%	4,7%
Szósta	7,4%	7,4%	9,0%	9,6%	10,8%	9,8%	4,7%
Siódma	9,4%	9,9%	10,5%	10,2%	12,7%	9,8%	4,7%
Ósma	14,1%	14,4%	12,5%	11,8%	14,5%	9,8%	5,4%
Dziewiąta	18,5%	14,8%	17,1%	16,7%	16,5%	9,8%	18,7%
Dziesiąta	30,4%	23,1%	27,9%	23,7%	18,6%	11,5%	45,7%
Współczynnik Giniego	0,45	0,30	0,39	0,33	0,31	0,02	0,50

Zasiłek rodzinny obejmuje dodatki. Dla każdego świadczenia w każdej grupie decylowej obliczono sumę przyznanych świadczeń, którą następnie podzielono przez sumę świadczeń danego rodzaju. Na przykład na 10% rodzin z najwyższym zasiłkiem rodzinnym (z dodatkami) przypadło ponad 27,9% sumy wydatków na to świadczenie.

Tabela 24: Suma świadczeń w grupach decylowych rozkładu świadczeń przypadających na rodzinę beneficjenta w ciągu roku

Grupa decylowa	Świadczenia						
	ogółem	wychowawcze	zasiłek rodzinny	z FA	rodzicielskie	becikowe	opiekuńcze
Pierwsza	462 mln	531 mln	68 mln	23 mln	14 mln	26 mln	93 mln
Druga	741 mln	1 263 mln	160 mln	54 mln	35 mln	26 mln	190 mln
Trzecia	1 061 mln	1 603 mln	208 mln	74 mln	53 mln	26 mln	203 mln
Czwarta	2 070 mln	1 611 mln	242 mln	88 mln	70 mln	26 mln	203 mln
Piąta	2 341 mln	1 611 mln	313 mln	99 mln	88 mln	26 mln	203 mln
Szósta	2 414 mln	1 611 mln	390 mln	116 mln	105 mln	26 mln	203 mln
Siódma	3 084 mln	2 156 mln	455 mln	123 mln	123 mln	26 mln	203 mln
Ósma	4 617 mln	3 143 mln	542 mln	142 mln	141 mln	26 mln	230 mln
Dziewiąta	6 079 mln	3 221 mln	739 mln	201 mln	160 mln	26 mln	805 mln
Dziesiąta	9 968 mln	5 027 mln	1 204 mln	286 mln	181 mln	30 mln	1 967 mln

Zasiłek rodzinny obejmuje dodatki. Dla każdego świadczenia w każdej grupie decylowej obliczono sumę przyznanych świadczeń. Na przykład na 10% rodzin z najwyższym zasiłkiem rodzinnym (z dodatkami) przypadło 1 204 mln wydatków na to świadczenie.

Współwystępowanie świadczeń w ramach rodziny

W ciągu roku jedna rodzina może pobierać kilka świadczeń. Większość wsparcia kierowana jest do rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Tabela 25 przedstawia współwystępowanie świadczeń wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż., tj. jaki udział rodzin pobierających jedno świadczenie korzysta również z innych rodzajów wsparcia dla rodzin (na tę samą osobę lub inne osoby w tej samej rodzinie). Mimo że każda rodzina z dziećmi do 18 r.ż., która spełnia warunki otrzymania zasiłku rodzinnego, spełnia również warunki otrzymania świadczenia wychowawczego, pokrycie świadczeniem wychowawczym tych rodzin nie jest zupełne. Problem niepobierania świadczeń obserwowany w danych został szerzej opisany w następnym podrozdziale.

Tabela 26 pokazuje podstawowe statystyki dotyczące wysokości poszczególnych świadczeń, w porównaniu do świadczeń ogółem w różnych populacjach rodzin.

Tabela 25: Udział rodzin otrzymujących świadczenie, pod warunkiem, że rodzina otrzymuje inne świadczenie w ciągu roku - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

Rodziny otrzymujące świadczenie:	Drugie świadczenie w ciągu roku:					
	wychowawcze	zasiłek rodzinny	z FA	rodzicielskie	becikowe	opiekuńcze
wychowawcze	-	47,7%	5,9%	4,0%	7,3%	6,9%
zasiłek rodzinny	99,7%	-	11,4%	6,7%	8,9%	9,2%
z FA	96,0%	88,5%	-	5,5%	4,9%	9,8%
rodzicielskie	88,3%	70,8%	7,4%	-	42,4%	4,0%
becikowe	76,8%	44,7%	3,1%	20,1%	-	3,6%
opiekuńcze	84,5%	53,5%	7,3%	2,2%	4,2%	-

Tabela pokazuje stopień nakładania się dwóch świadczeń w ciągu roku w rodzinie z dziećmi do 18 r.ż. Na przykład, wartość 47,7% w wierszu pierwszym, kolumnie drugiej oznacza, że 47,7% rodzin z dziećmi do 18 r.ż., w których jest przynajmniej jeden beneficjent świadczenia wychowawczego, skorzystało również z zasiłku rodzinnego (z dodatkami) w tym samym roku.

Tabela 26: Podstawowe statystyki dotyczące świadczeń przypadających na rodzinę oraz świadczeń współwystępujących w ciągu roku

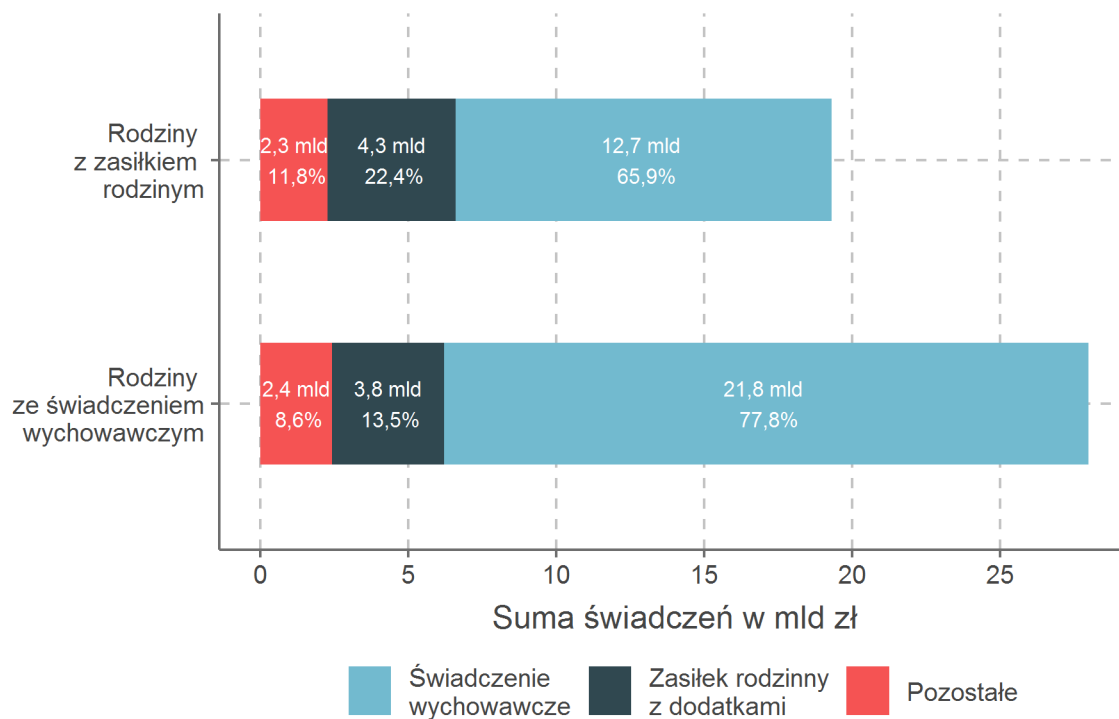
Rodziny otrzymujące świadczenie:	Średnia		Mediana		Udział świadczenia w sumie świadczeń ogółem
	świadczenia	świadczeń ogółem	świadczenia	świadczeń ogółem	
wychowawcze	8 112	10 422	6 000	7 140	77,8%
zasiłek rodzinny	2 853	12 753	2 311	11 205	22,4%
z FA	5 878	17 710	5 000	13 588	33,2%
rodzicielskie	6 137	15 076	6 067	12 323	40,7%
becikowe	1 017	9 623	1 000	6 823	10,6%
opiekuńcze	4 015	6 605	1 899	1 899	60,8%

Tabela pokazuje podstawowe statystyki dotyczące wysokości poszczególnych świadczeń, w porównaniu do świadczeń ogółem w różnych populacjach rodzin. Na przykład, średnie roczne świadczenie wychowawcze wśród rodzin, które przynajmniej w jednym miesiącu pobierały świadczenie wychowawcze, wyniosło 8112 zł. Średnia świadczeń ogółem (świadczenie wychowawcze i pozostałe transfery) wśród tych rodzin wyniosła 10422 zł.

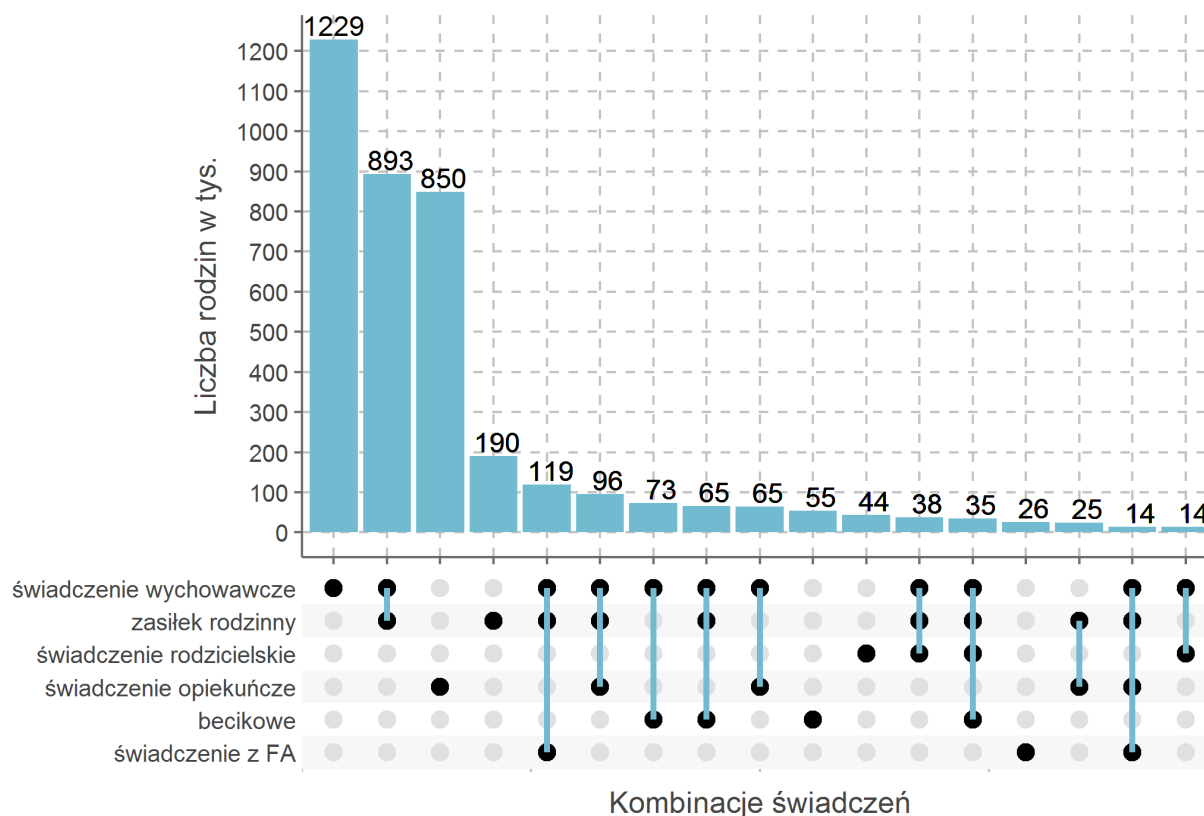
Na Rysunku 16 porównano sumę świadczeń wypłaconych rodzinom, które przynajmniej w jednym miesiącu pobierały zasiłek rodzinny oraz rodzinom, które przynajmniej w jednym miesiącu pobierały świadczenie wychowawcze (dwie grupy rodzin nie są rozłączne). Ponad połowa sumy świadczeń wychowawczych trafia do rodzin otrzymujących zasiłek rodzinny, stanowiąc 65,9% sumy świadczeń wypłacanych tym rodzinom.

Rysunek 17 pokazuje najczęściej występujące kombinacje świadczeń. Biorąc pod uwagę wszystkie możliwości współwystępowania świadczeń w ciągu roku, największą grupę stanowią rodziny, które w ciągu roku pobierały tylko świadczenie wychowawcze, bez innych świadczeń na rzecz rodziny (około 1,2 mln rodzin). Drugą najliczniejszą grupę stanowią rodziny, które pobierały zasiłek rodzinny i świadczenie wychowawcze oraz nie pobierały innych świadczeń (893 tys. rodzin). Trzecią najliczniejszą grupę stanowią rodziny beneficjentów świadczeń opiekuńczych, którym nie przysługują świadczenia dla rodzin z dziećmi (850 tys. rodzin). Ogółem, 98,2% rodzin wpisuje się w jedną z kombinacji świadczeń zaprezentowanych na Rysunku 17.

Rysunek 16: Suma świadczeń przypadających na rodziny pobierające zasiłek rodzinny, w porównaniu do sumy świadczeń przypadających na rodziny pobierające świadczenie wychowawcze

Rysunek 17: Najczęściej współwystępujące świadczenia w ramach rodziny w ciągu roku

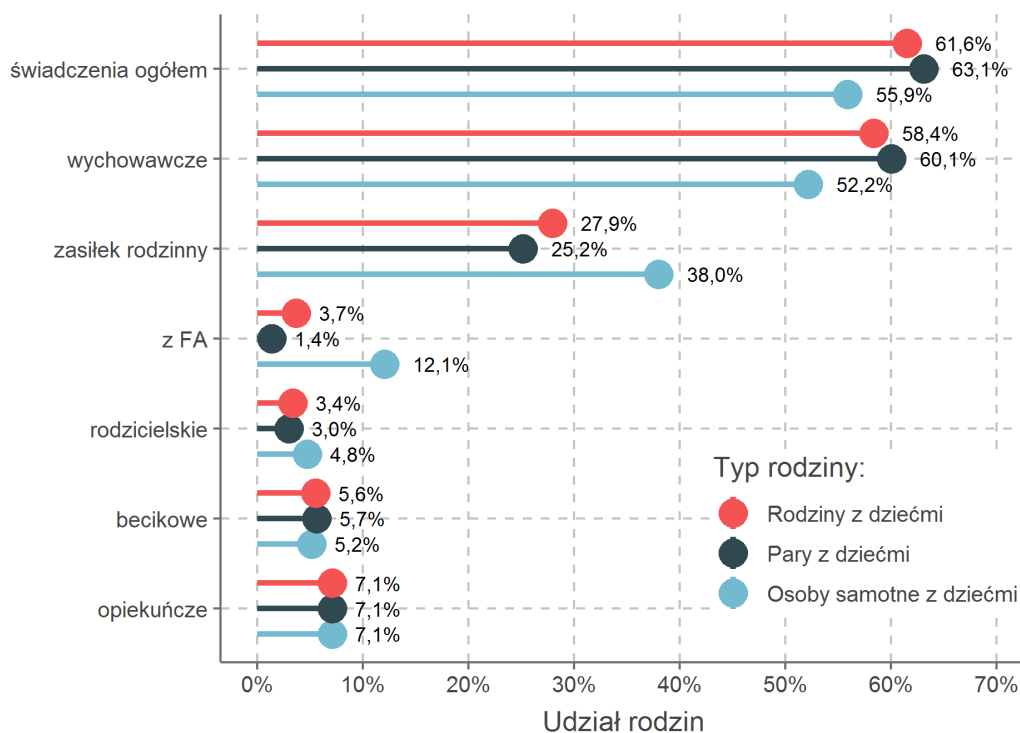
Pokrycie świadczeniami

Podział na rodziny umożliwia tworzenie populacji referencyjnych, względem których możliwe jest określenie udziału rodzin partycypujących w różnych formach zabezpieczenia społecznego. Na przykład, populacją referencyjną w przypadku świadczenia wychowawczego mogą być wszystkie rodziny z dziećmi do 18 r.ż. Spośród tych rodzin nie wszystkie rodziny otrzymują świadczenie na każde dziecko, ze względu na niespełnianie kryteriów formalnych. Istnieje również zjawisko niekorzystania ze świadczeń mimo spełniania kryteriów formalnych ich otrzymania.

Rysunek 18 przedstawia udział rodzin objętych wsparciem w ramach poszczególnych świadczeń według typu rodziny. Na Rysunku 19 i w Tabeli 27 przedstawiono udział rodzin z dziećmi do 18 r.ż. objętych poszczególnymi świadczeniami według liczby dzieci do 18 r.ż. w rodzinie, a także sumę świadczeń i średnie roczne świadczenie przypadające na rodzinę według liczby dzieci do 18 r.ż.¹⁰

¹⁰Podział populacji na rodziny nie jest dokładny. Szczególnie dotyczy to osób, które nie partycypują w świadczeniach dla rodzin lub prorodzinnych preferencjach podatkowych (wspólne rozliczenie z małżonkiem lub z dzieckiem, ulga na dziecko). Osoby te są wówczas przypisywane do rodzin wyłącznie w oparciu o relacje biologiczne i cywilne z rejestru PESEL. Zasady podziału populacji na rodziny oraz ograniczenia tego podziału omówiono w rozdziale *Charakterystyki rodzin*.

Rysunek 18: Udział rodzin z dziećmi do 18 r.ż. objętych poszczególnymi świadczeniami według typu rodziny

Rysunek 19: Udział rodzin z dziećmi do 18 r.ż. objętych poszczególnymi świadczeniami według liczby dzieci do 18 r.ż. w rodzinie

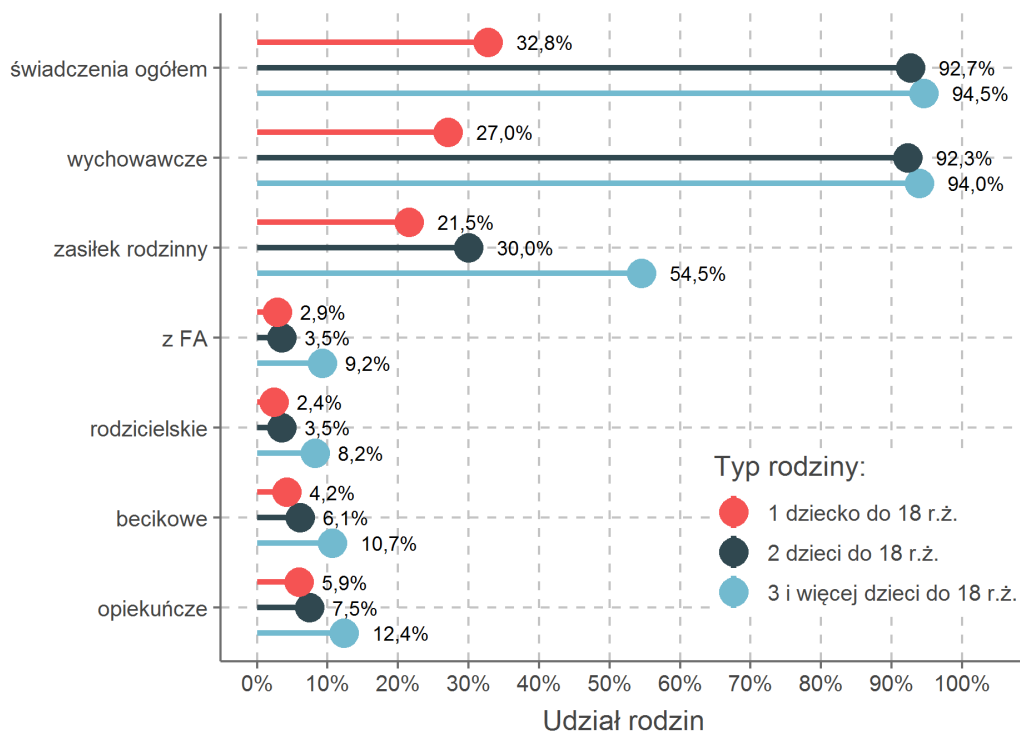

Tabela 27: Wsparcie rodzin z dziećmi do 18 r.ż. według rodzaju świadczenia oraz liczby dzieci do 18 r.ż. w rodzinie

Świadczenie	Objętych świadczeniem:		Roczna kwota w zł	
	Liczba rodzin	Udział rodzin	Suma	Średnia na rodzinę
Rodziny z 1 dzieckiem do 18 r.ż.				
Świadczenia ogółem	786 167	32,8%	5,8 mld	7 374
Świadczenie wychowawcze	648 714	27,0%	3,1 mld	4 818
Świadczenie z FA	68 411	2,9%	0,3 mld	4 803
Becikowe	101 154	4,2%	0,1 mld	1 001
Zasiłek rodzinny z dodatkami	516 205	21,5%	0,9 mld	1 827
Świadczenie rodzicielskie	57 091	2,4%	0,3 mld	6 127
Świadczenia opiekuńcze	141 595	5,9%	0,8 mld	5 854
Rodziny z 2 dziećmi do 18 r.ż.				
Świadczenia ogółem	1 616 953	92,7%	15,6 mld	9 630
Świadczenie wychowawcze	1 610 786	92,3%	12,0 mld	7 456
Świadczenie z FA	60 503	3,5%	0,4 mld	6 833
Becikowe	106 662	6,1%	0,1 mld	1 018
Zasiłek rodzinny z dodatkami	522 686	30,0%	1,6 mld	3 150
Świadczenie rodzicielskie	61 540	3,5%	0,4 mld	6 112
Świadczenia opiekuńcze	130 050	7,5%	0,9 mld	6 724
Rodziny z co najmniej 3 dziećmi do 18 r.ż.				
Świadczenia ogółem	423 483	94,5%	9,4 mld	22 178
Świadczenie wychowawcze	420 901	94,0%	6,6 mld	15 753
Świadczenie z FA	41 326	9,2%	0,4 mld	9 136
Becikowe	47 873	10,7%	0,1 mld	1 053
Zasiłek rodzinny z dodatkami	244 044	54,5%	1,6 mld	6 591
Świadczenie rodzicielskie	36 897	8,2%	0,2 mld	6 266
Świadczenia opiekuńcze	55 338	12,4%	0,4 mld	7 636

Niepobieranie świadczeń

Potencjalni beneficjenci świadczeń nie zawsze zgłaszają się po świadczenia mimo spełnienia formalnych kryteriów. Zjawisko to określane jest jako niepobieranie świadczeń (ang. *non-takeup*) Literatura wskazuje na następujące przyczyny tego zjawiska (Moffitt, 1983; Currie, 2004; Ko i Moffitt, 2022):

- obawa przed społeczną stygmatyzacją osób, które korzystają z pomocy państwa,
- koszty transakcyjne (na przykład: wysoka złożoność wniosku, konieczność raportowania wszystkich źródeł dochodów, utrat i uzysków),
- niedoinformowanie.

Powyższe wyjaśnienia nie są od siebie niezależne. Na przykład, skłonność do pozyskania informacji na temat świadczenia jest tym większa, im wyższe świadczenie w relacji do kosztów transakcyjnych lub społecznej stygmatyzacji. Niedoinformowanie na temat przysługujących świadczeń może być większe dla świadczeń o niskiej wartości.

Jedną z trudności w badaniu zjawiska niepobierania świadczeń jest niepełna informacja o tym, kto spełnia kryteria uzyskania świadczenia. Na podstawie dostępnych danych nie jest możliwe uwzględnienie wszystkich zasad obowiązujących przy wyliczaniu dochodu rodziny i dokładne wskazanie rodzin uprawnionych do pobierania świadczenia. Jednak w przypadku świadczenia wychowawczego częściowe zbadanie skali niepobierania świadczenia jest możliwe dzięki informacji o pobieraniu zasiłku rodzinnego oraz o liczbie dzieci do 18 r.ż. w rodzinie.

- Każda rodzina z co najmniej dwójką dzieci do 18 r.ż. może pobierać świadczenie przynajmniej w jednym miesiącu, na przynajmniej jedno dziecko w ciągu roku, ponieważ świadczenie wychowawcze przysługuje na drugie lub kolejne dziecko bez kryterium dochodowego.
- Każda rodzina, która pobiera zasiłek rodzinny w danym miesiącu w pełnej wysokości (nie z mechanizmu „złotówka za złotówkę”) powinna pobierać świadczenie wychowawcze, ponieważ kryterium dochodowe do świadczenia wychowawczego na pierwsze dziecko jest wyższe niż do zasiłków rodzinnych. Przyczyną niepobierania świadczenia wychowawczego mimo pobierania zasiłku rodzinnego raczej nie będzie stygmatyzacja społeczna, ponieważ rodziny te już pobierają jedno świadczenie, na które obowiązują kryterium dochodowe.

W Tabeli 28 przedstawiono liczbę rodzin z co najmniej dwójką dzieci do 17 r.ż. W tej populacji rodzin wyznaczono rodziny, które przynajmniej w jednym miesiącu w ciągu roku pobierały świadczenie wychowawcze na przynajmniej jedno dziecko.¹¹ Około 7,4% rodzin z co najmniej dwójką dzieci do 17 r.ż. nie pobierało świadczenia wychowawczego. Może to wynikać zarówno z niepobierania świadczeń, jak i ograniczeń w konstrukcji populacji bazowej, ponieważ rodziny niepobierające świadczeń są konstruowane wyłącznie w oparciu o relacje biologiczne i cywilne oraz są wybierane do populacji bazowej na podstawie deklarowanego miejsca zamieszkania. Aby zmniejszyć efekt drugiego błędu, dodatkowo ograniczono populację tylko do tych rodzin, w których przynajmniej jeden członek rodziny złożył deklarację PIT, odprowadzał składki na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne do ZUS lub pobierał inne świadczenia rodzinne lub opiekuńcze. W tak dobranej populacji udział rodzin niepobierających świadczeń wyniósł 4,9%.

Drugie podejście polega na wyznaczeniu udziału rodzin pobierających zasiłki rodzinne, które nie pobierają świadczenia wychowawczego, mimo że w rodzinie wychowują się dzieci do 17 r.ż. Udział ten obliczono dla okresu od stycznia do września, czyli części wspólnej okresu zasiłkowego i okresu świadczeniowego. W populacji rodzin z dziećmi do 17 r.ż., które przynajmniej w jednym miesiącu badanego okresu pobierały zasiłek rodzinny, wyznaczono liczbę rodzin, które w przynajmniej jednym miesiącu pobierały świadczenie wychowawcze. W tym podejściu liczba dzieci w rodzinie nie ma znaczenia, ponieważ rodzina, która spełnia kryterium dochodowe otrzymania zasiłku rodzinnego jednocześnie spełnia kryterium dochodowe otrzymania świadczenia wychowawczego na pierwsze dziecko. Z populacji beneficjentów zasiłku rodzinnego wykluczono beneficjentów pobierających zasiłek rodzinny w ramach mechanizmu „złotówka za złotówkę” (ponieważ teoretycznie mogliby oni nie spełniać kryterium dochodowego na pierwsze dziecko w świadczeniu wychowawczym). Wyniki obliczeń zestawiono w Tabeli 29. Udział rodzin niepobierających świadczenia wychowawczego w tak wyznaczonej populacji rodzin wyniósł 0,5%.

Obliczenia zostały wykonane w ujęciu rocznym. W ujęciu miesięcznym udział rodzin niepobierających świadczeń jest wyższy (na przykład, rodzina może zacząć pobierać drugie należne świadczenie w późniejszym czasie w ciągu tego samego roku).

Tabela 28: Niepobieranie świadczenia wychowawczego - identyfikacja za pomocą liczby dzieci w rodzinie do 17 r.ż.

Statystyka	Wartość	
	Populacja bazowa	Populacja zawężona
Liczba rodzin z co najmniej 2 dzieci do 17 r.ż.	2 063 397	2 008 354
W tym:		
Liczba rodzin pobierających świadczenie wychowawcze	1 911 027	1 910 911
Udział rodzin pobierających świadczenie wychowawcze	92,6%	95,1%

Populacja zawężona to populacja bazowa ograniczona do rodzin, w których przynajmniej jeden członek rodziny złożył deklarację PIT, odprowadzał składki na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne do ZUS lub był beneficjentem innych świadczeń rodzinnych lub opiekuńczych.

¹¹Wśród rodzin z dwójką lub większą liczbą dzieci do 18 r.ż. mogłyby znaleźć się dzieci, które kończą 18 r.ż. w trakcie 2018 r., dlatego wykorzystano informację o liczbie dzieci do 17 r.ż.

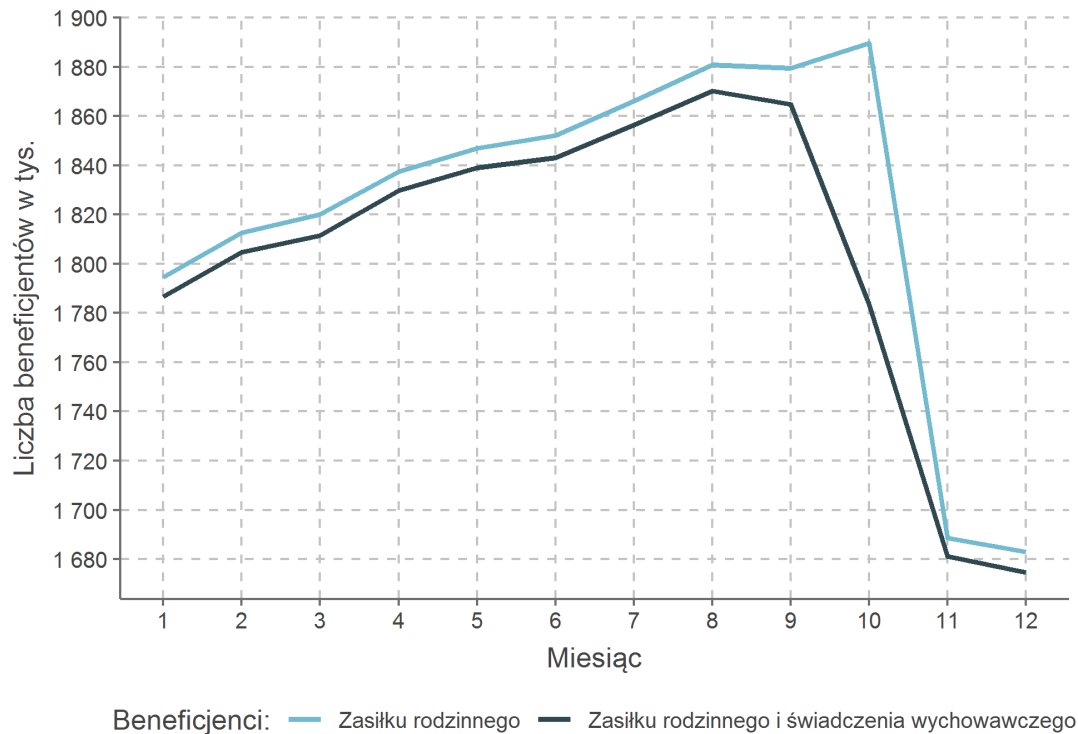
Tabela 29: Niepobieranie świadczenia wychowawczego w okresie od stycznia do września - identyfikacja za pomocą zasiłku rodzinnego, bez zasiłku wypłacanego w ramach mechanizmu „złotówka za złotówkę”

Statystyka	Wartość
Liczba rodzin z dzieckiem do 17 r.ż. pobierających zasiłek rodzinny	1 112 101
W tym:	
Liczba rodzin pobierających świadczenie wychowawcze	1 106 870
Udział rodzin pobierających świadczenie wychowawcze	99,5%

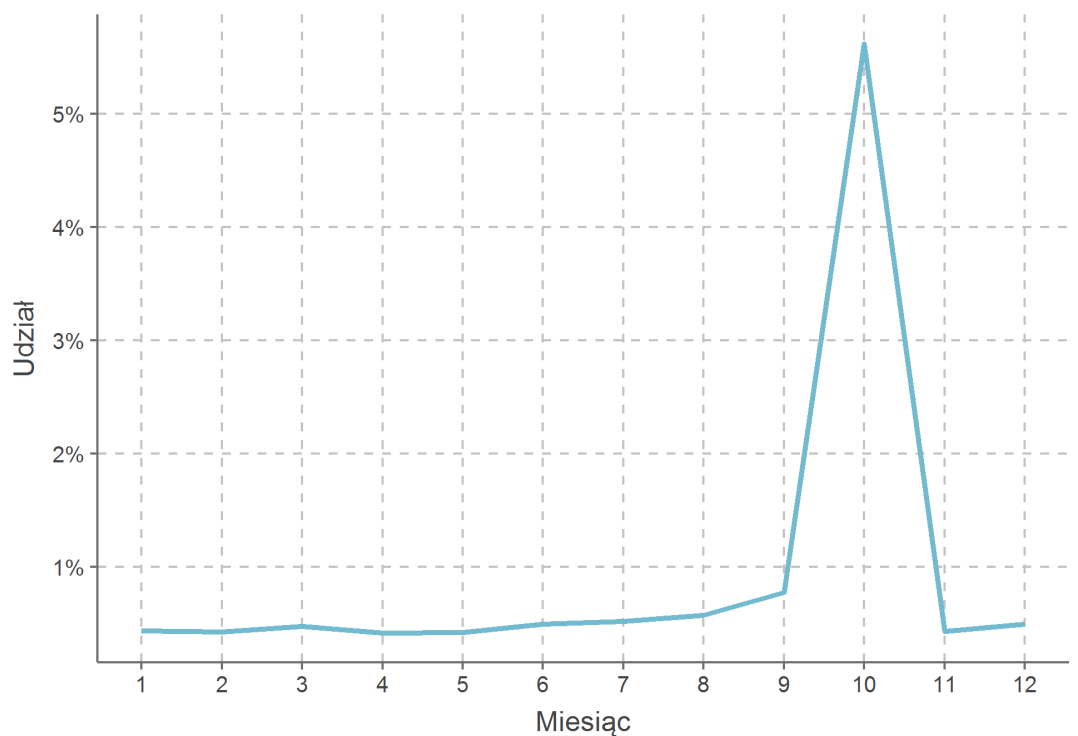
Wykorzystując informację o zasiłku rodzinnym do identyfikacji niepobierania świadczenia wychowawczego należy wziąć pod uwagę, że okres świadczeniowy nie jest taki sam jak okres zasiłkowy. Okres zasiłkowy trwa od 1 listopada do 31 października następnego roku kalendarzowego, a okres świadczeniowy trwa od 1 października do 31 września następnego roku kalendarzowego. W obliczeniach wykorzystano najdłuższą część wspólną obu okresów w roku kalendarzowym, czyli okres od 1 stycznia do 30 września. Rysunek 21 przedstawia udział beneficjentów zasiłku rodzinnego, którzy nie pobierają świadczenia wychowawczego w poszczególnych miesiącach roku kalendarzowego. Udział ten jest wyższy w październiku, kiedy zaczyna się nowy okres zasiłkowy dla świadczenia wychowawczego i najniższy w listopadzie, kiedy zaczyna się nowy okres zasiłkowy dla zasiłku rodzinnego. Dochody części rodzin mogły wzrosnąć w nowym okresie rozliczeniowym świadczenia wychowawczego powodując przekroczenie kryterium dochodowego na pierwsze dziecko i utratę prawa do świadczenia. Jednocześnie rodziny te wciąż są w ostatnim miesiącu okresu zasiłkowego dla zasiłku rodzinnego. Spadek świadczeniobiorców może być również spowodowany spóźnieniami w złożeniu wniosku na nowy okres świadczeniowy (prawo do świadczenia jest ustalone od miesiąca złożenia wniosku, bez wyrównania za wcześniejsze miesiące w ramach obowiązującego okresu świadczeniowego).

Niepobieranie świadczeń występowało częściej w rodzinach, w których w 2018 r. urodziło się pierwsze dziecko (por. Rysunek 22). Może to być efektem mniejszej wiedzy o świadczeniach niż w przypadku rodzin, które już korzystały już ze świadczeń na pierwsze dziecko lub odłożeniu w czasie ubiegania się o świadczenie.

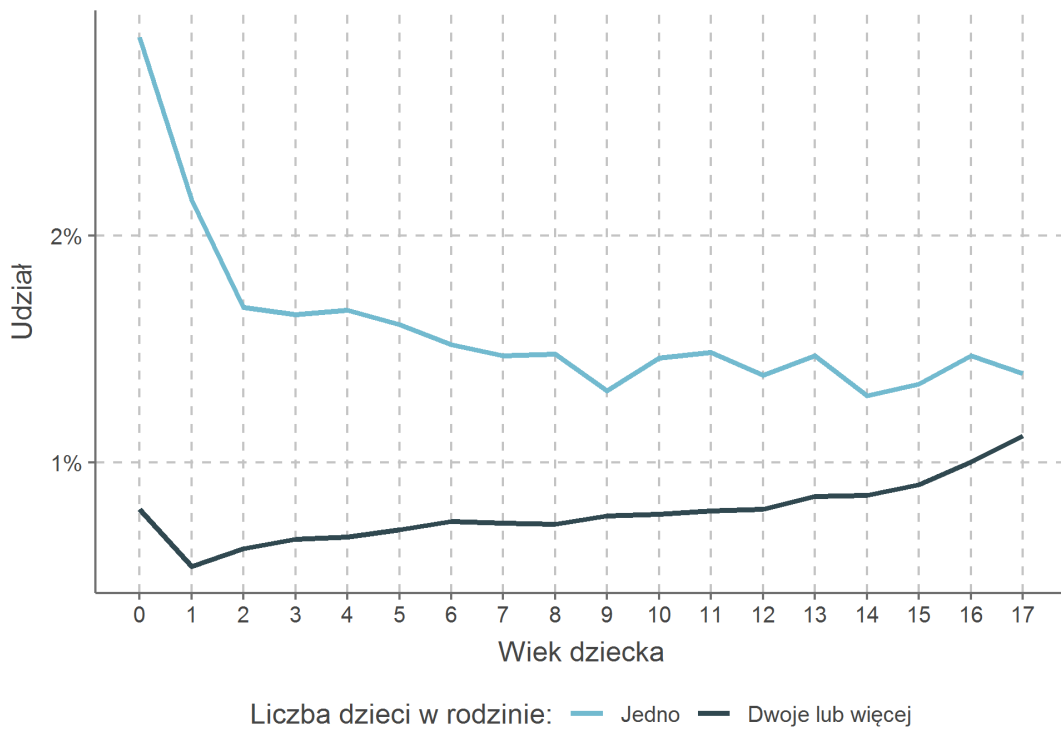
Rysunek 20: Liczba beneficjentów zasiłku rodzinnego i liczba beneficjentów zasiłku rodzinnego, którzy jednocześnie w tym samym miesiącu pobierali świadczenie wychowawcze. Tylko beneficjenci do 17 r.ż.

Rysunek 21: Udział beneficjentów zasiłku rodzinnego do 17 r.ż., którzy nie pobierali świadczenia wychowawczego w tym samym miesiącu

Rysunek 22: Udział beneficjentów zasiłku rodzinnego do 17 r.ż., którzy nie pobierali świadczenia wychowawczego w tym samym miesiącu według wieku beneficjenta i liczby dzieci w rodzinie beneficjenta

Świadczenia według wieku

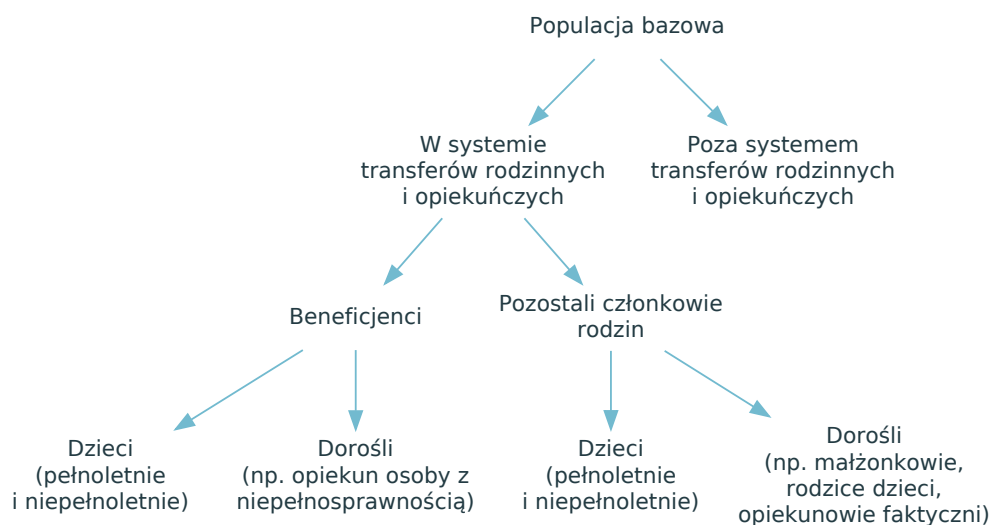
Członkowie rodzin beneficjentów

Główną osią analizy tej części opracowania jest rozkład transferów rodzinnych według wieku beneficjenta. Przez powiązania rodzinne liczba osób, do których trafia wsparcie finansowe jest znacznie szersza niż bezpośredni beneficjenci tych świadczeń. W opracowaniu posłużono się następującymi określeniami w stosunku do osób korzystających z transferów rodzinnych:

- **Beneficjent** - osoba, na którą przysługuje świadczenie;
- **Członek rodziny beneficjenta** - osoby przynależące do rodziny beneficjenta, np. rodzice, opiekunowie, rodzeństwo, a także sami beneficjenci.

W populacji bazowej wyróżniono osoby partycypujące w systemie transferów rodzinnych i poza tym systemem. Rysunek 23 przedstawia systematyzację pojęć.

Rysunek 23: Systematyzacja pojęć

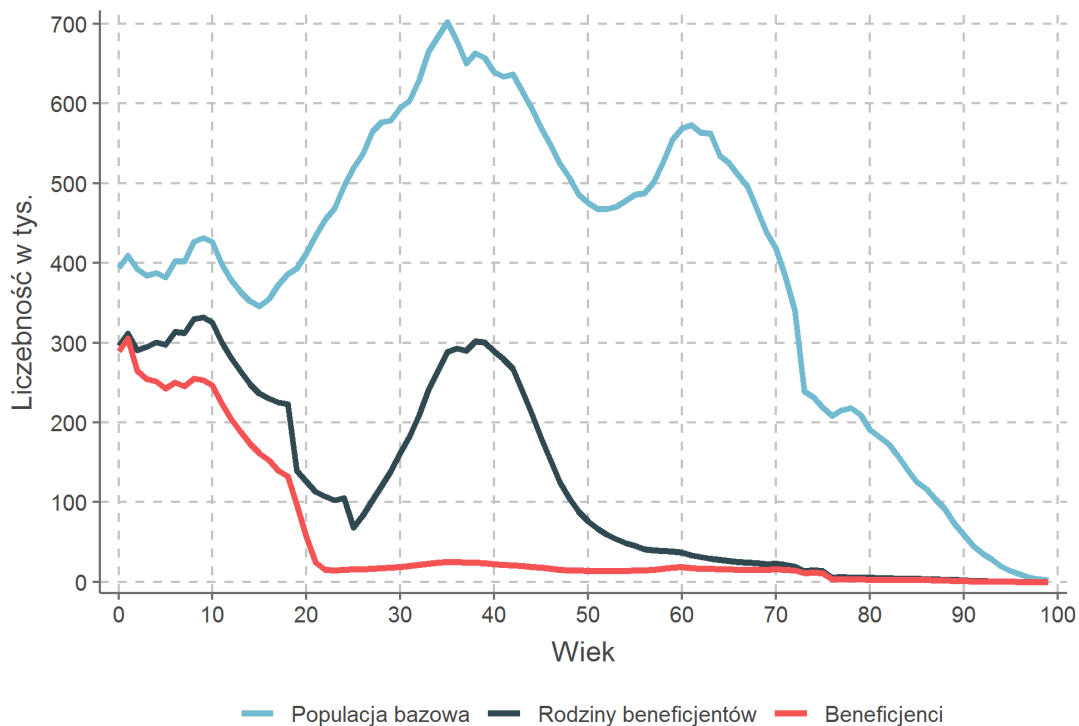

Rysunek 24 i Rysunek 25 przedstawiają odpowiednio liczbę i udział w populacji osób, które są beneficjentami świadczeń lub należą do rodziny beneficjenta.

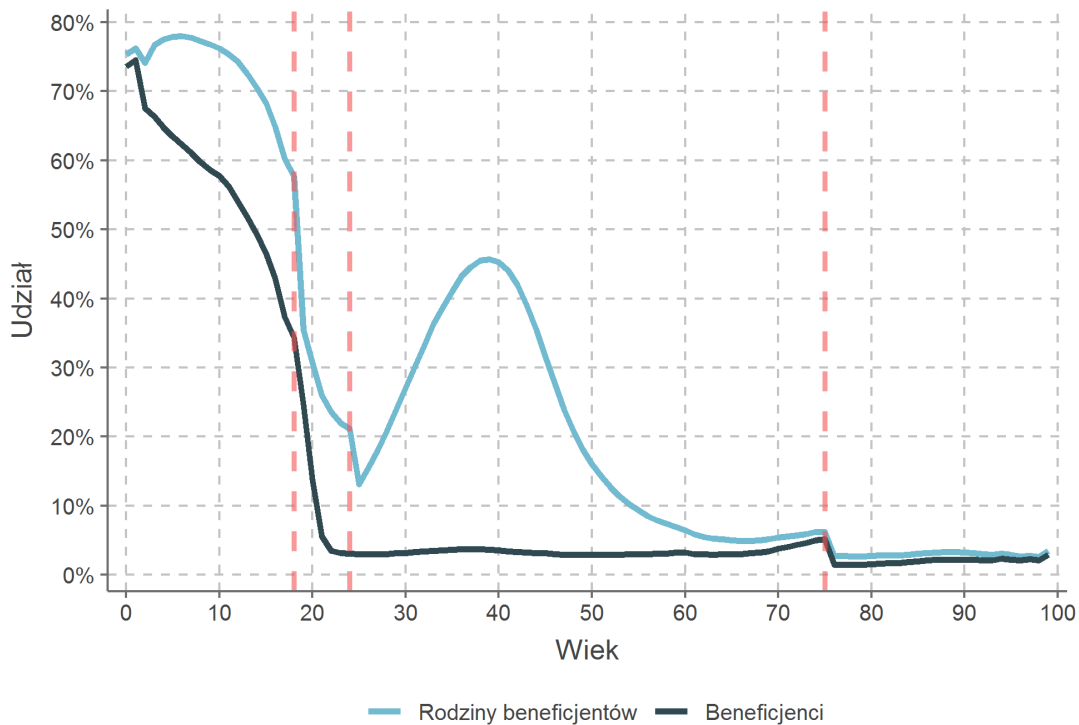
Wyraźny spadek liczby beneficjentów świadczeń następuje po ukończeniu 18 r.ż., kiedy wygasa możliwość pobierania świadczenia wychowawczego oraz większości zasiłków rodzinnych. Wyróżnia się również próg wieku 75 lat, po którym następuje znaczny spadek liczby beneficjentów zasiłku pielęgnacyjnego, ze względu na nabycie prawa do dodatku pielęgnacyjnego z ZUS. Dodatek pielęgnacyjny wyklucza możliwość pobierania zasiłku pielęgnacyjnego.

Spadek liczby członków rodzin beneficjentów w 25 r.ż. wynika z konstrukcji rodzin. Większość populacji do 24 r.ż. ma przypisaną rolę dziecka w rodzinie. Po ukończeniu 24 r.ż., osoby te tworzą osobne rodziny i nie partycypują dłużej w świadczeniach dla rodzin z dziećmi, dopóki nie nabędą prawa do tych świadczeń na własne dzieci.

Rysunek 24: Populacja bazowa, członkowie rodzin partycypujący w transferach rodzinnych oraz beneficjenci transferów według wieku

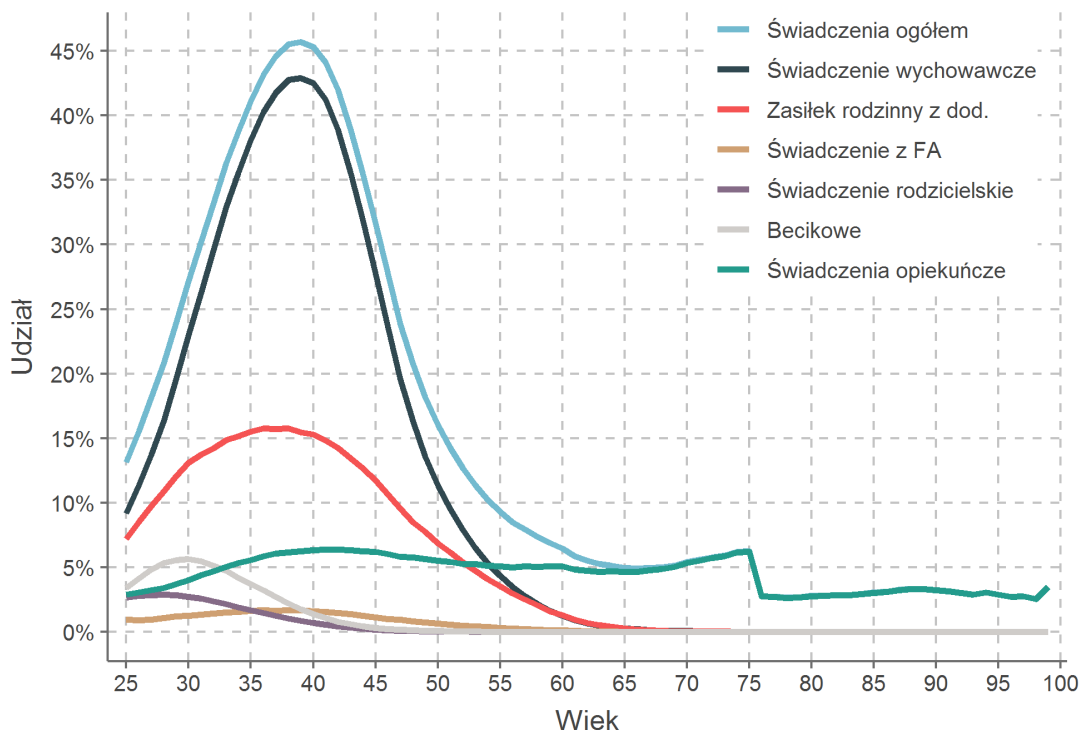

Rysunek 25: Udział członków rodzin partycypujących w transferach rodzinnych oraz udział beneficjentów w populacji bazowej według wieku

Na Rysunku 26 przedstawiono udział populacji powyżej 24 r.ż. partycypującej w świadczeniach dla rodzin. W większości są to opiekunowie lub rodzice dzieci, na które przyznano świadczenie. Świadczenie wychowawcze jest pierwszym świadczeniem, które szeroko trafia do populacji w wieku produkcyjnym.

Rysunek 26: Udział populacji powyżej 24 r.ż. partycypującej w świadczeniach rodzinnych według wieku i rodzaju świadczenia

Beneficjenci świadczeń

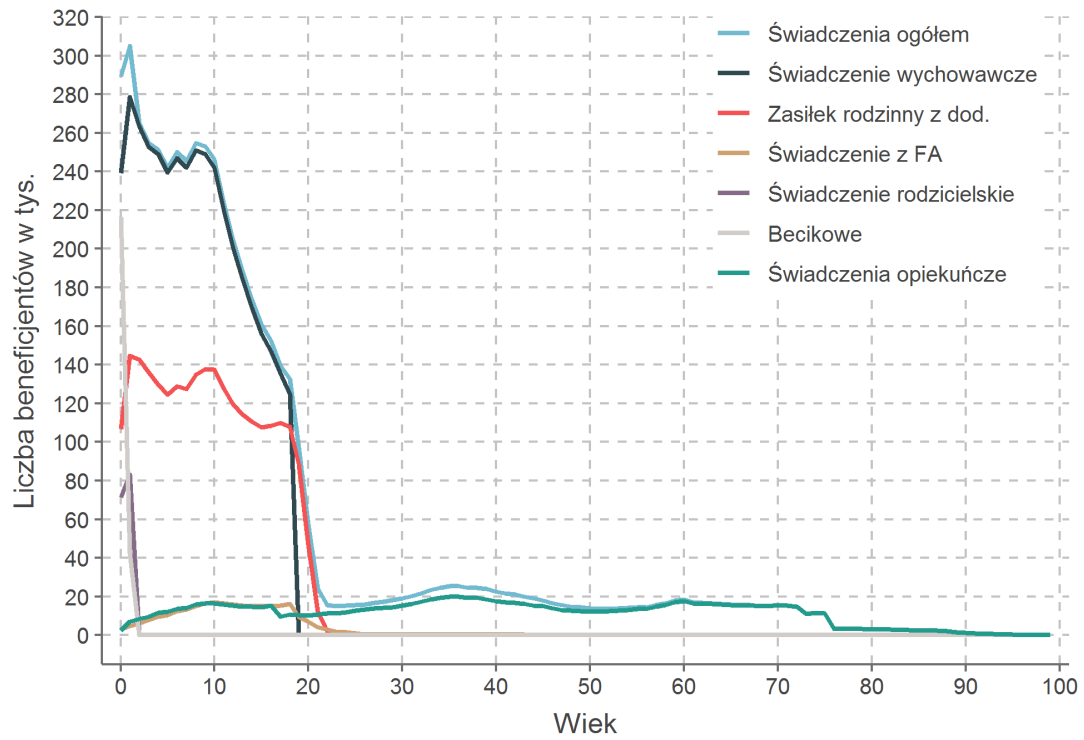
Podstawowe cechy rozkładu świadczeń rodzinnych według wieku beneficjenta to:

- silna koncentracja wsparcia do 18 r.ż.;
- wyższe wsparcie w początkowym okresie życia dziecka ze względu na becikowe i świadczenie rodzicielskie, a także niektóre dodatki do zasiłku rodzinnego;
- od 19 do 21 r.ż. najczęściej wypłacanym świadczeniem jest zasiłek rodzinny z dodatkami, który przysługuje dzieciom uczącym się i pozostającym na utrzymaniu rodziny;
- po 21 r.ż. wsparcie występuje głównie w formie świadczeń opiekuńczych.

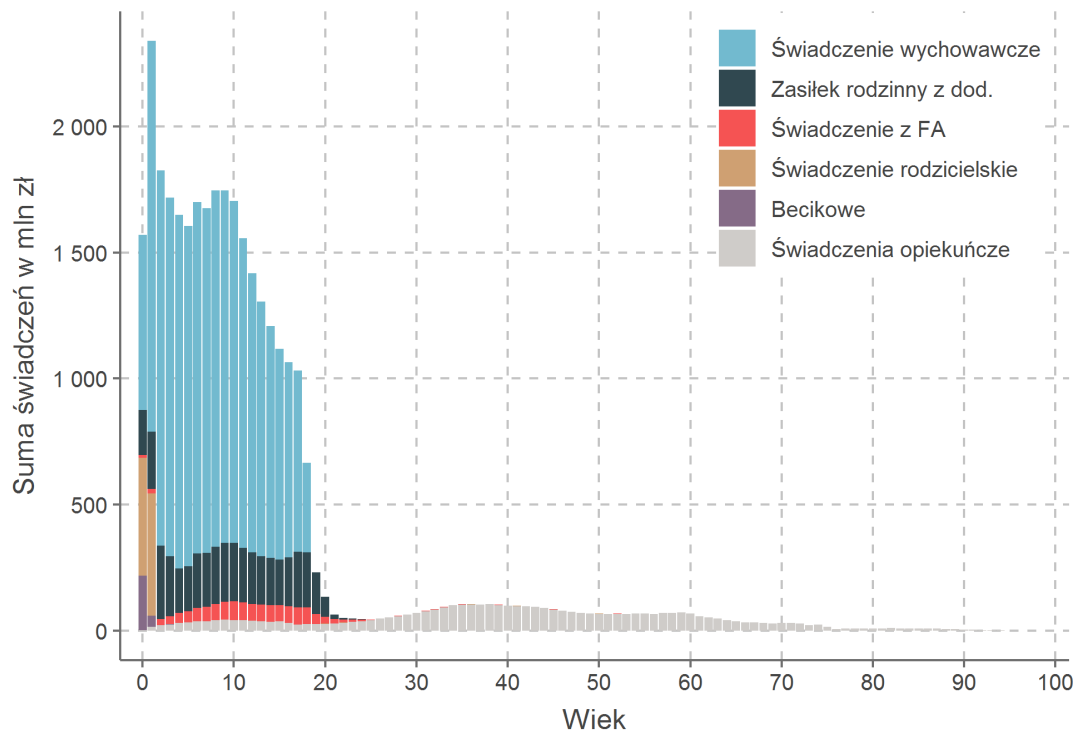
Rysunek 27 pokazuje liczbę beneficjentów według wieku w podziale na poszczególne świadczenia. W przypadku świadczenia rodzicielskiego i dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w czasie urlopu wychowawczego, przepisano świadczenie z opiekuna na dziecko.¹² Rysunek 28 przedstawia sumę świadczeń według wieku i rodzaju świadczenia. Suma świadczeń na dzieci, które nie ukończyły pierwszego roku życia jest niższa ze względu na niepełny rok pobierania świadczeń.

¹²W przypadku świadczeń z funduszu alimentacyjnego (FA), świadczenia rodzicielskiego i dodatku do zasiłku rodzinnego w czasie urlopu wychowawczego występuje niekonsekwencja w bazodanowym przypisaniu świadczenia do dziecka lub do rodzica lub opiekuna (por. Uwagi metodologiczne str. 113). Dla celów porównawczych świadczenie rodzicielskie i dodatek zostały w całości przepisane na najmłodsze dziecko w rodzinie. Sposób przepisania świadczenia z FA opisano w Uwagach metodologicznych.

Rysunek 27: Liczba beneficjentów według wieku i rodzaju świadczenia

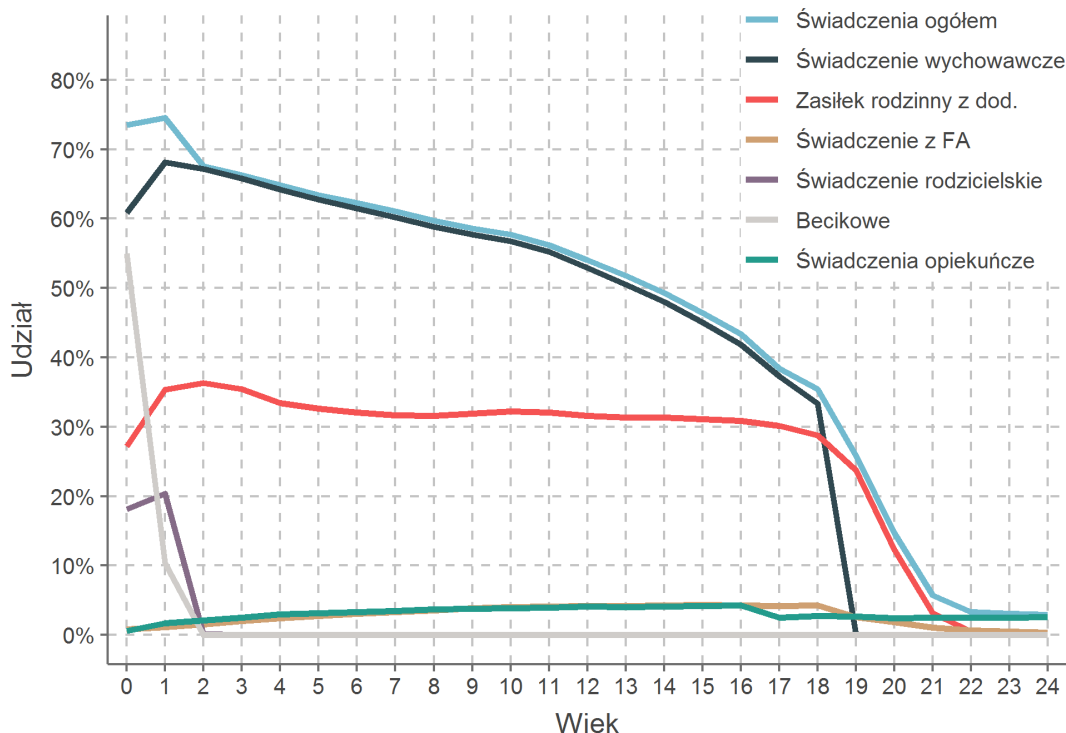

Rysunek 28: Suma świadczeń według wieku i rodzaju świadczenia

Rysunek 29 przedstawia udział dzieci do 24 r.ż. będących beneficjentami świadczeń według wieku i rodzaju świadczenia. W dalszej części szczegółowo omówiono świadczenie wychowawcze, zasiłek rodziny z dodatkami oraz świadczenia w początkowym okresie życia dziecka.

Rysunek 29: Udział beneficjentów w populacji według wieku i rodzaju świadczenia

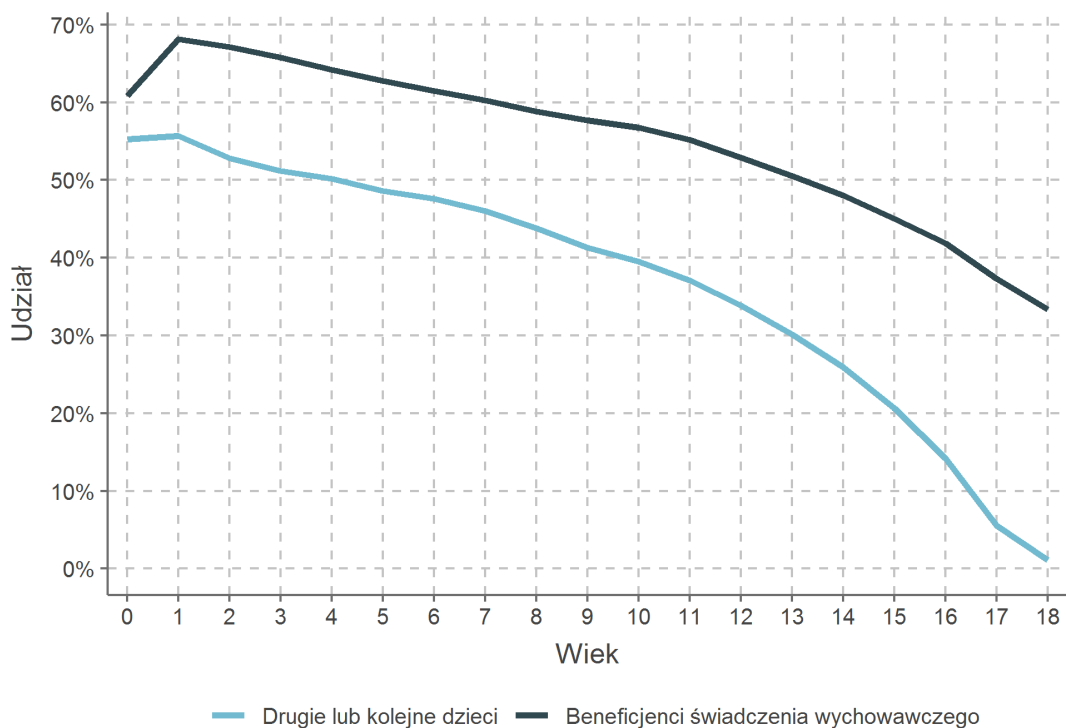
Świadczenie wychowawcze

Wraz z wiekiem obserwowany jest spadek udziału beneficjentów świadczenia wychowawczego. Im dziecko jest młodsze, tym większe prawdopodobieństwo, że jest to drugie lub kolejne dziecko, na które świadczenie wychowawcze przysługuje niezależnie od dochodów rodziny. Im bliższe osiągnięcia pełnoletności jest drugie lub kolejne dziecko, tym częściej starsze rodzeństwo kończy 18 lat. Wówczas młodsze dzieci (drugie i kolejne), na które przysługiwało świadczenie wychowawcze, tracą do niego prawo, jeżeli rodzina nie spełnia kryterium dochodowego. Mechanizm ten zaprezentowano na Rysunku 30.

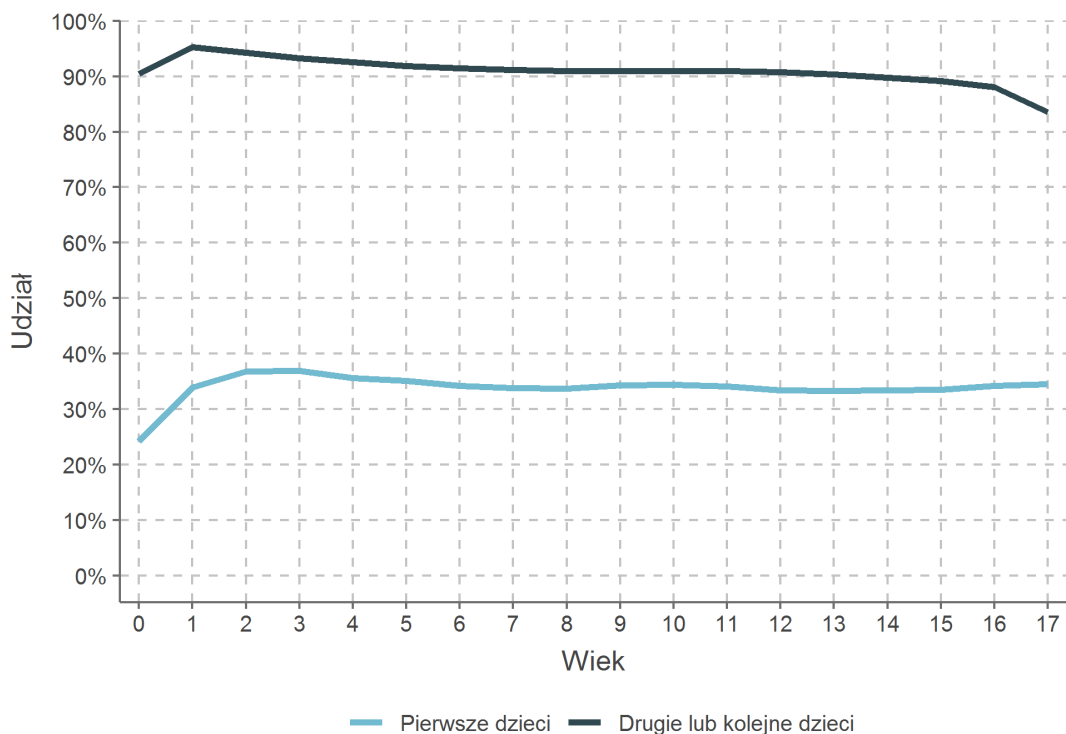
Rysunek 31 przedstawia udział dzieci, na które przysługuje świadczenie wychowawcze w zależności od tego, czy jest to pierwsze czy drugie lub kolejne dziecko w rodzinie. Świadczenie przysługuje na pierwsze dziecko, jeżeli rodzina spełnia kryterium dochodowe. Niższy odsetek dzieci objętych świadczeniem wychowawczym (lub zasiłkiem rodzinnym) w początkowych latach życia dziecka może wynikać z niepobierania świadczeń przez rodziny, które spełniają kryteria otrzymania świadczenia.¹³

¹³Problem niepobierania świadczeń obserwowany w danych został szerzej opisany w podrozdziale *Niepobieranie świadczeń*.

Rysunek 30: Udział beneficjentów świadczenia wychowawczego wśród dzieci a udział dzieci, które są drugim lub kolejnym dzieckiem w rodzinie według wieku. Kolejność dzieci wyznaczono wśród dzieci do 18 r.ż.

Rysunek 31: Udział beneficjentów świadczenia wychowawczego wśród dzieci według kolejności urodzenia dziecka oraz według wieku. Kolejność dzieci wyznaczono wśród dzieci do 18 r.ż.

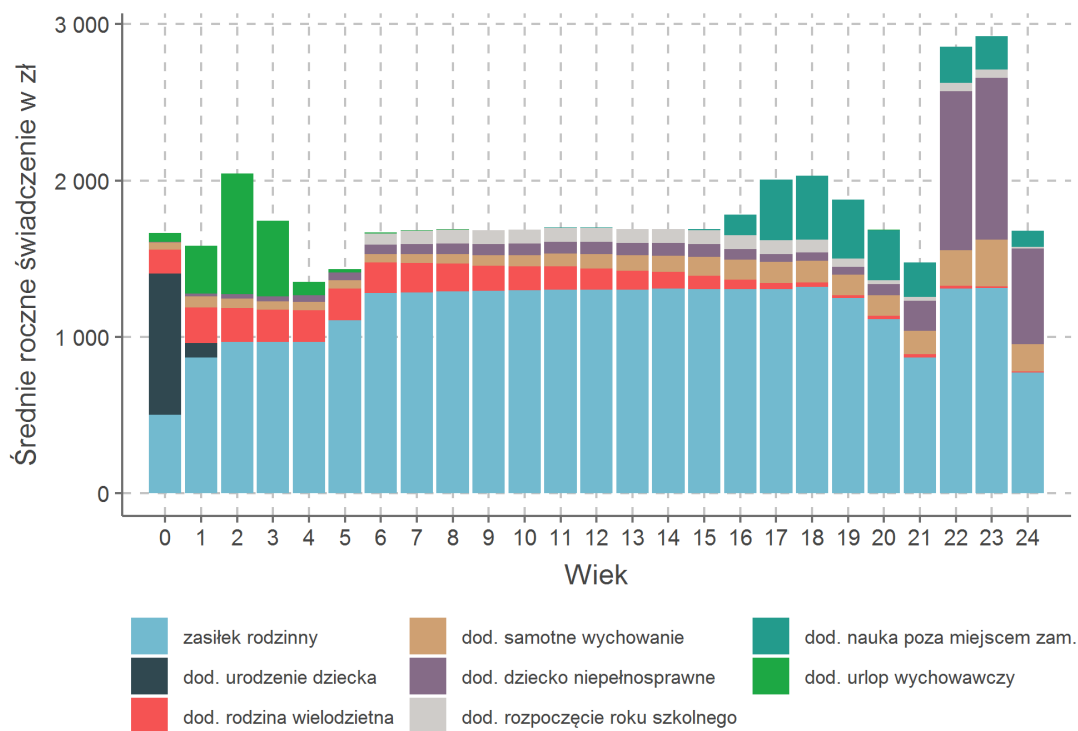

Zasiłek rodzinny z dodatkami

Podstawowa kwota zasiłku rodzinnego jest uzależniona od wieku dziecka. Zasiłek wynosi miesięcznie 95 zł na dziecko do 5 r.ż., 124 zł na dziecko między 5 a 18 r.ż. i 135 zł na dziecko między 18 a 24 r.ż. Występowanie różnych dodatków na różnych etapach życia dziecka również różnicuje wysokość świadczenia względem wieku. Zasiłek rodzinny przysługuje na dzieci do 18 r.ż., chyba że kontynuują naukę w szkole - wówczas zasiłek przysługuje do 21 r.ż., powyżej 21 r.ż. zasiłek przysługuje na dziecko niepełnosprawne, które kontynuuje naukę w szkole.

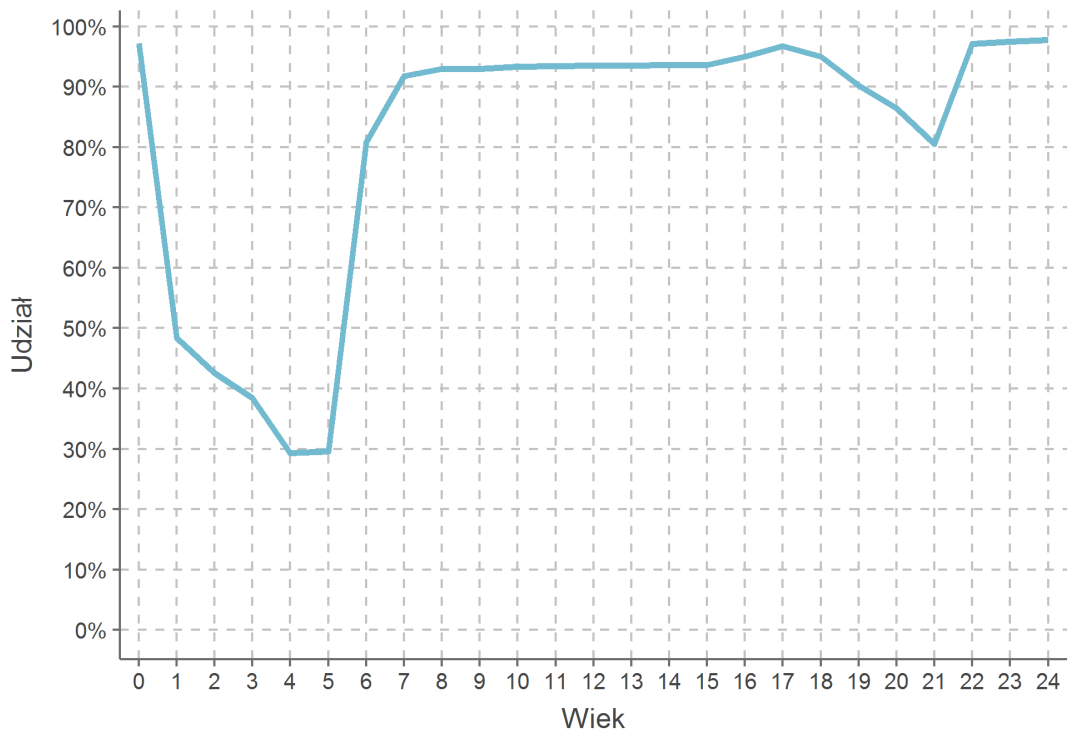
Rysunek 32 przedstawia przeciętną wysokość zasiłku rodzinnego wraz z dodatkami według wieku beneficjenta oraz pokazuje, jaki wkład w średni zasiłek z dodatkami ma podstawowa kwota zasiłku, a jaki wkład przypada na różne dodatki.

Rysunek 32: Dekompozycja przeciętnego zasiłku rodzinnego z dodatkami według wieku beneficjenta

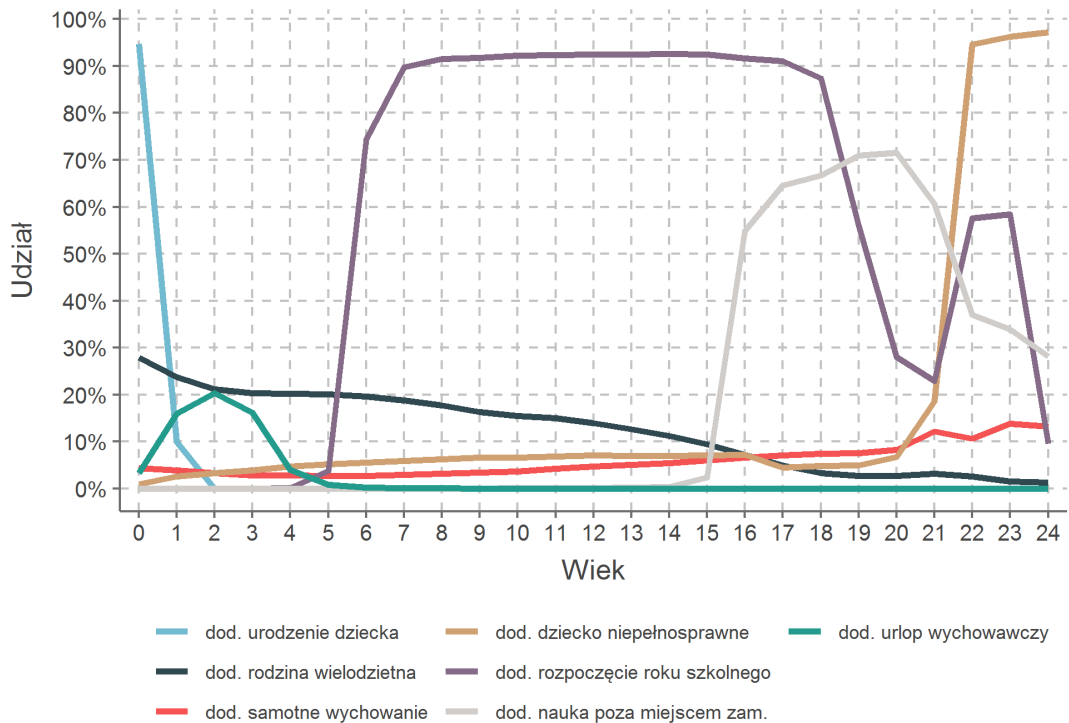

Rysunek 33 przedstawia udział beneficjentów zasiłku rodzinnego, którzy oprócz podstawowego zasiłku korzystają z dodatków. Na Rysunku 34 przedstawiono tę samą statystykę według rodzaju dodatku. W wieku szkolnym najpowszechniejszy jest dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego, który przysługuje raz w roku w wysokości 100 zł. Największe wydatki ponoszone są na dodatek z tytułu wychowania w rodzinie wielodzietnej. Dodatek przysługuje w wysokości 95 zł miesięcznie na trzecie i kolejne dziecko uprawnione do zasiłku rodzinnego. Im młodsze dziecko w rodzinie, tym większe prawdopodobieństwo, że jest to trzecie lub kolejne dziecko, stąd udział beneficjentów dodatku wśród beneficjentów zasiłku rodzinnego maleje wraz z wiekiem.

Rysunek 33: Udział beneficjentów zasiłku rodzinnego, którzy pobierają dodatki do zasiłku rodzinnego, według wieku

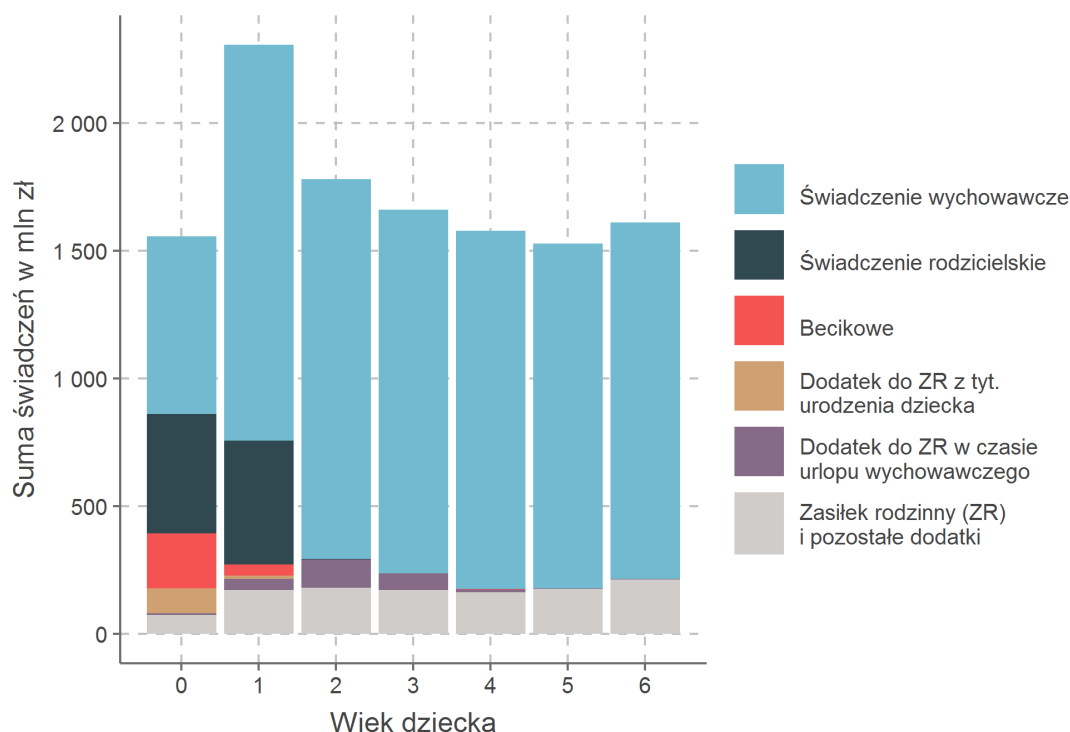
Rysunek 34: Udział beneficjentów zasiłku rodzinnego, którzy pobierają dodatki do zasiłku rodzinnego, według wieku i typu dodatku

Wsparcie w początkowym okresie życia dziecka

Największe wsparcie pieniężne pod względem kosztów oraz zasięgu dedykowane jest dzieciom w początkowym okresie życia. Wynika to z szerszego spektrum dostępnych świadczeń na wczesnym etapie życia dziecka (becikowe, świadczenie rodzicielskie, dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka), a także z relatywnie wysokich progów dochodowych w przypadku becikowego (w wysokości 1922 zł miesięcznie na członka rodziny) oraz braku kryterium dochodowego w przypadku świadczenia rodzicielskiego. Rysunek 35 przedstawia sumę wsparcia finansowego w początkowym okresie życia dziecka.

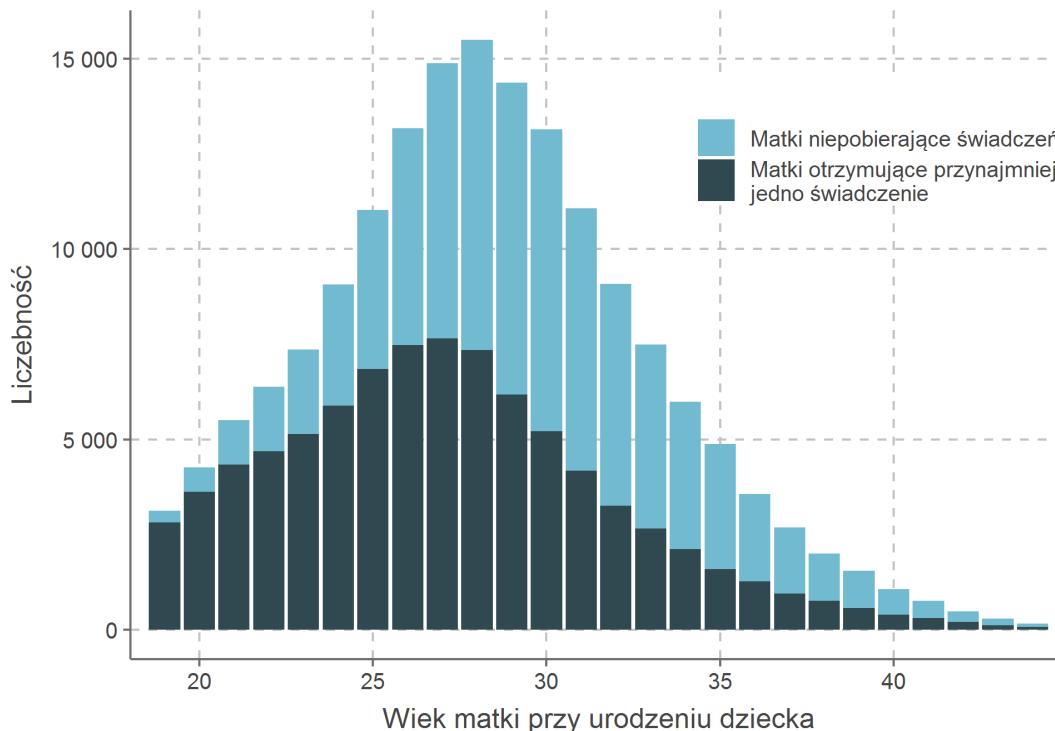
Rysunek 35: Suma wsparcia w początkowym okresie życia dziecka według wieku dziecka i rodzaju świadczenia

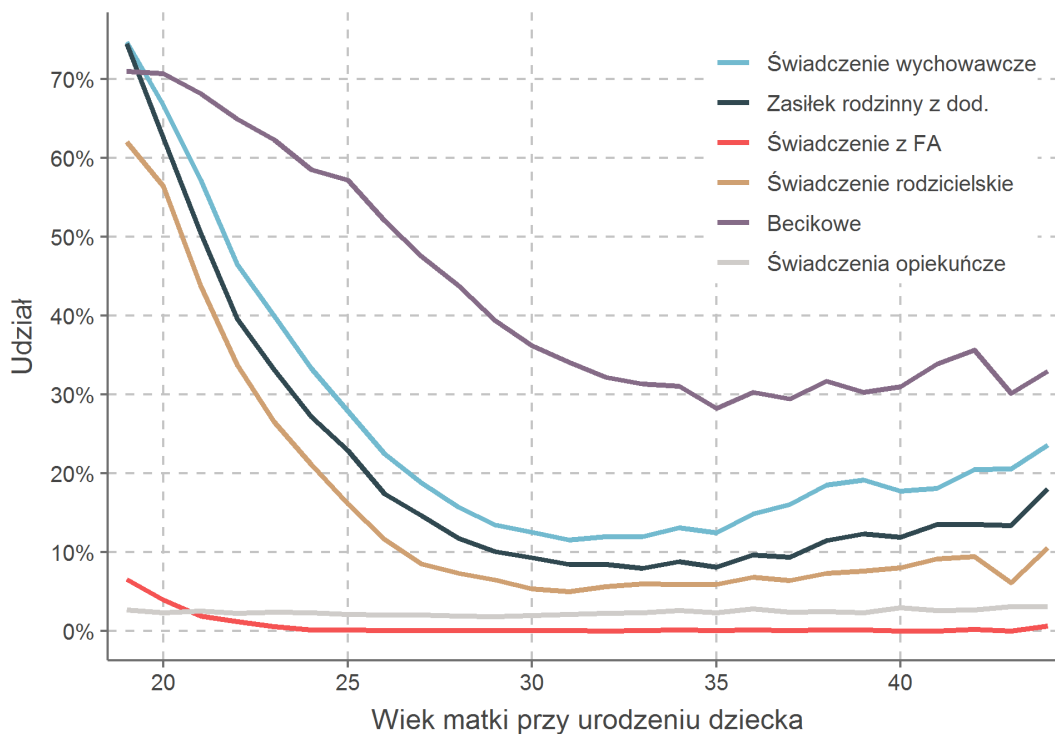
W roku urodzenia dziecka suma wypłaconych świadczeń wychowawczych jest mniejsza m.in. ze względu na niepełny rok pobierania świadczenia. W tym okresie dużą wagę mają świadczenia jednorazowe: becikowe i dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka. Oba świadczenia są wypłacane w wysokości 1000 zł. Świadczenie rodzicielskie przysługuje na rok (w przypadku urodzenia jednego dziecka) i jest wypłacane w wysokości 1000 zł miesięcznie rodzicowi, który nie nabył uprawnień do urlopu macierzyńskiego. Rodziny, które otrzymują zasiłek rodzinny mogą pobierać dodatek w czasie urlopu wychowawczego w wysokości 400 zł miesięcznie (zazwyczaj przez okres nie dłuższy niż 2 lata).

Rysunek 36 przedstawia liczbę matek, które urodziły pierwsze dziecko w 2018 r. według wieku matki. Wyróżniono udział matek, które w tym samym roku były objęte świadczeniami dla rodzin z dziećmi. Na Rysunku 37 przedstawiono udział matek (które urodziły pierwsze dziecko) objętych świadczeniami według rodzaju świadczenia. Z wyjątkiem świadczenia rodzicielskiego na wszystkie świadczenia obowiązuje kryterium dochodowe, najwyższe dla becikowego, najniższe dla zasiłku rodzinnego.

Rysunek 36: Liczba matek, które urodziły pierwsze dziecko w 2018 r., w podziale na matki, które pobierały w roku urodzenia dziecka przynajmniej jedno ze świadczeń: wychowawcze, zasiłek rodzinny, z FA, rodzicielskie, becikowe lub opiekuńcze i matki, które nie pobierały żadnego z tych świadczeń

Rysunek 37: Udział matek objętych świadczeniami - tylko matki, które urodziły pierwsze dziecko w 2018 r.

Dochody netto rodzin

Zakres analizowanych dochodów

Wśród dochodów uzyskiwanych przez rodziny można wyróżnić dochody lub przychody, które są opodatkowane podatkiem dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz dochody nieobjęte podatkiem PIT. Ministerstwo Finansów dysponuje danymi jednostkowymi o przychodach lub dochodach deklarowanych na deklaracjach PIT, są to:

- dochody podlegające opodatkowaniu według skali podatkowej, m.in. z umów o pracę, umów cywilnoprawnych, pozarolniczej działalności gospodarczej, działów specjalnych produkcji rolnej, najmu i dzierżawy, emerytury i renty, niektórych zasiłków wypłacanych przez ZUS (formularze: PIT-36, PIT-37, PIT-40A);
- dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej lub działów specjalnych produkcji rolnej opodatkowane stawką 19% (PIT-36L);
- dochody uzyskane z odpłatnego zbycia papierów wartościowych lub pochodnych instrumentów finansowych (PIT-38);
- dochody z odpłatnego zbycia nieruchomości (PIT-39);
- przychody podatników z pozarolniczej działalności gospodarczej lub najmu i dzierżawy rozliczane według ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych (PIT-28) lub w formie karty podatkowej (PIT-16).

Do dochodów objętych PIT zaliczono również część ulgi na dziecko, która podlegała zwrotowi.

Rodziny uzyskują również dochody ze źródeł nieobjętych PIT. Dochody te, wraz z dochodami objętymi PIT, są brane pod uwagę przy przyznaniu prawa do świadczeń rodzinnych. Ze względu na ograniczenia w dostępie do danych o źródłach dochodów, które nie podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych, dochody nieobjęte podatkiem PIT nie zostały uwzględnione w niniejszej analizie. Nieuwzględnione kategorie dochodów to m.in.¹⁴:

- dochody uzyskane z gospodarstwa rolnego,
- alimenty na rzecz dzieci,
- dodatek pielęgnacyjny oraz inne dodatki do emerytur i rent,
- stypendia doktoranckie, stypendia sportowe i inne stypendia o charakterze socjalnym przyznane uczniom lub studentom,
- zasiłek macierzyński i zasiłek chorobowy z KRUS,
- dodatek mieszkaniowy, świadczenia z pomocy społecznej (zasiłek stały, okresowy, celowy).

Dodatkowo, analizie nie podlegają dochody objęte podatkiem PIT, lecz niemożliwe do przypisania do konkretnego podatnika ze względu na fakt, że płatnik podatku odprowadza podatek za podatników w formie zagregowanej (na przykład, odsetki od lokat bankowych oraz dywidendy).

Dochód rodziny zdefiniowano jako sumę dochodów członków rodziny uzyskiwanych ze źródeł objętych podatkiem PIT.

Wyróżniono cztery podstawowe kategorie dochodów podatników podatku dochodowego od osób fizycznych:

- dochód brutto,
- dochód skorygowany brutto,
- dochód netto,
- dochód netto po dodaniu transferów rodzinnych.

Składowymi wyliczeń powyższych kategorii dochodów są roczne przychody, koszty uzyskania przychodów oraz podatek należny deklarowane na formularzach: PIT-36, PIT-36L, PIT-37, PIT-38, PIT-39 oraz PIT-40A, PIT-28 (tylko przychody i podatek) oraz PIT-16 (tylko podatek), informacja o zwrocie niewykorzystanej ulgi na dziecko oraz informacja o składkach na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne zapłaconych przez ubezpieczonego i płatnika.

¹⁴Pełen katalog dochodów, które mają znaczenie przy określeniu spełniania kryterium dochodowego jest zamieszczony w art. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych.

Dochód brutto zdefiniowano jako przychód pomniejszony o koszty uzyskania przychodu oraz kwotę dochodu zwolnionego na podstawie art. 21 ust. 1 pkt 131 (dochód ze sprzedaży nieruchomości przeznaczony na własne cele mieszkaniowe). Tak obliczoną wartość następnie powiększono o koszty uzyskania przychodu dla umów o pracę i umów cywilnoprawnych oraz składki na ubezpieczenia społeczne uwzględnione w kosztach działalności gospodarczej. Po zagregowaniu dochodu brutto podatnika ze wszystkich formularzy PIT, wartościom ujemnym dochodu brutto przypisano wartość zerową. W przypadku podatników rozliczających się w formie karty podatkowej lub ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych, dochód brutto został oszacowany przyjmując za punkt wyjścia dochód netto przypisany na podstawie Obwieszczenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (M.P.2019.724, 2019).

Dochód skorygowany brutto zdefiniowano jako dochód brutto powiększony o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne opłacane przez płatnika, budżet państwa lub Fundusz Kościelny.

Dochód netto zdefiniowano jako dochód brutto pomniejszony o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne opłacane przez ubezpieczonego oraz podatek należny. Podatek należny uwzględnia zwrot niewykorzystanej ulgi na dziecko (podatek należny może być ujemny). Podatnicy rozliczający się w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych i karty podatkowej nie deklarują faktycznie osiągniętych dochodów. Dla tej grupy podatników dochód netto przypisano na podstawie Obwieszczenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (M.P.2019.724, 2019). Wartościom ujemnym dochodu netto przypisano wartość zerową.¹⁵

Dochód netto po transferach to dochód netto powiększony o transfery rodzinne: świadczenie wychowawcze, zasiłek rodzinny, świadczenie z funduszu alimentacyjnego, świadczenie rodzicielskie, becikowe oraz świadczenia opiekuńcze.

Dochód brutto z umowy o pracę odzwierciedla wynagrodzenie brutto, natomiast w przypadku znacznej części pozarolniczej działalności gospodarczej dochód brutto to wartość sprzedaży towarów i usług pomniejszona o koszty wytworzenia towarów i usług. Dochód skorygowany brutto z umowy o pracę odzwierciedla koszt pracy, a w przypadku działalności gospodarczej zazwyczaj jest taki sam jak dochód brutto. Dochód netto oddaje dochód „na rękę”, po opodatkowaniu i oskładkowaniu, ale przed transferami rodzinnymi. Rysunek 38 ilustruje konstrukcję różnych kategorii dochodów. W Tabeli 30 zestawiono podstawowe statystyki dochodu netto według formularzy PIT wśród podatników z dochodem netto dodatnim.

W zakresie niektórych źródeł przychodów objętych podatkiem PIT, nie jest możliwe określenie rzeczywiście uzyskanych dochodów brutto i netto. Dotyczy to podatników opłacających podatek według ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych (brak ewidencji kosztów prowadzenia działalności) i w formie karty podatkowej (brak raportowania dochodów z tytułu działalności gospodarczej). W celu ustalenia dochodu rodziny do celów świadczeń rodzinnych dochód netto tych podatników jest przypisany na podstawie Obwieszczenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Taką samą zasadę przyjęto w niniejszym opracowaniu. Dochód brutto i dochód skorygowany brutto tych podatników jest wyliczany na podstawie dochodu netto z obwieszczenia, informacji o wysokości zapłaconego podatku oraz składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne z tytułu działalności gospodarczej.

Dochód (skorygowany brutto, brutto, netto, netto po transferach) na członka rodziny obliczono sumując dochody danego typu wszystkich członków rodziny uzyskane w 2018 r. Następnie łączny dochód rodziny podzielono przez liczbę członków rodziny. Miesięczny dochód na członka rodziny uzyskano dzieląc dochód na członka rodziny przez 12. Definicja miesięcznego dochodu netto na członka rodziny, którą posłużono się w niniejszym opracowaniu, odbiega od definicji dochodu, która jest brana pod uwagę przy ustalaniu prawa do świadczeń rodzinnych. Różnice wynikają z zakresu dochodów branych pod uwagę przy wyznaczaniu dochodu netto, sposobu ustalania składu rodziny i rozróżnienia między dochodami uzyskanymi i utraconymi. Występuje również przesunięcie czasowe dochodu uzyskiwanego w okresie pobierania świadczenia względem dochodu branego pod uwagę przy ustalaniu prawa do świadczenia. W okresie zasiłkowym 2017/2018 wnioskodawcy wykazują dochód osiągnięty w roku 2016, a w okresie zasiłkowym 2018/2019 wykazują dochód osiągnięty

¹⁵Przyjęte definicje dochodu brutto i dochodu netto różnią się od definicji przyjętych w raporcie Chrostek, Klejdysz i Skawiński (2022). Najważniejsza różnica dotyczy traktowania kosztów uzyskania przychodu na umowie o pracę i umowie cywilnoprawnej oraz przypisywania dochodu netto na podstawie obwieszczenia w przypadku podatników rozliczających się w formie karty podatkowej lub ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych.

w roku 2017. W rezultacie skład rodziny na koniec roku i przeciętny miesięczny dochód roczny w 2018 r. może odbiegać od sytuacji dochodowej rodziny przedstawionej we wniosku o świadczenie przyznane w 2018 r.

Rysunek 38: Uproszczony schemat konstrukcji analizowanych kategorii dochodów

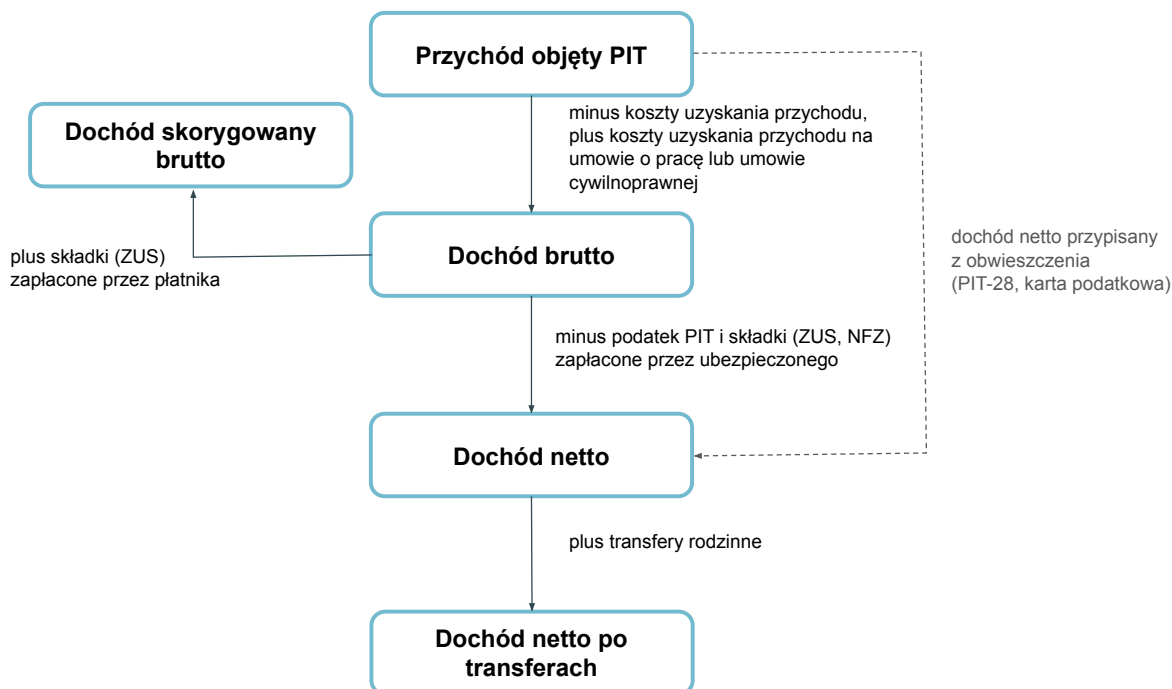

Tabela 30: Podstawowe statystyki dochodu netto według formularzy PIT - podatnicy z dochodem netto dodatnim

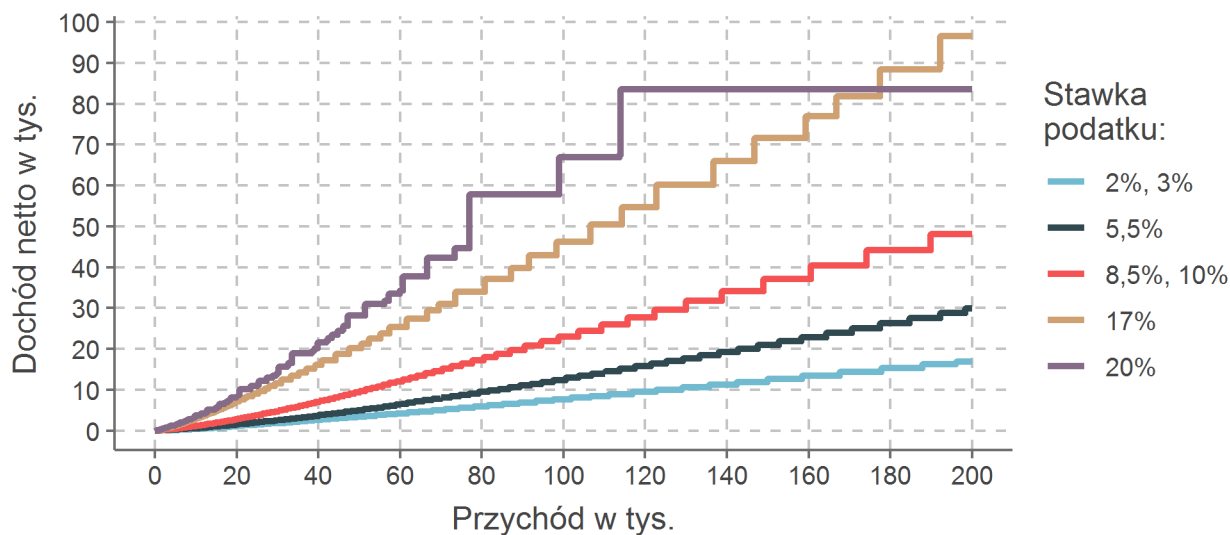
Formularz	Liczba podatników	Dochód netto		Mediana udziału dochodu netto w:	
		średnia	mediana	dochodzie brutto	przychodzie
Ogółem	25 090 086	35 007	22 557	80,0%	79,1%
PIT-37 (Skala podatkowa)	16 686 084	31 579	25 100	76,9%	76,9%
PIT-40A (Skala podatkowa)	5 640 728	18 097	16 139	83,6%	83,6%
PIT-36 (Skala podatkowa)	2 367 073	42 884	31 463	78,0%	70,9%
PIT-28 (Ryczałt od przych.)	1 139 364	8 959	2 234	-	12,0%
PIT-36L (Dział. gosp.)	569 592	236 965	112 146	79,5%	25,7%
PIT-38 (Doch. kapitałowe)	127 856	53 784	2 235	81,0%	31,2%
PIT-16 (Karta podatkowa)	52 713	4 173	1 420	-	-
PIT-39 (Nieruchomości)	35 427	31 329	14 094	81,0%	72,3%

PIT-28: podatnicy nie deklarują dochodu brutto, PIT-16: podatnicy nie deklarują przychodu i dochodu brutto. Dla PIT-28 i PIT-16 dochód netto przypisano na podstawie obwieszczenia M.P.2019.724 (2019).

Największą grupę podatników PIT, dla których nie jest możliwe określenie faktycznie uzyskanych dochodów stanowią podatnicy rozliczający się według ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych. Jest to uproszczona forma opodatkowania, w której podatek jest obliczany od przychodu, bez uwzględniania kosztów, zatem dochód brutto nie jest znany. Mogą z niej skorzystać osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą lub uzyskujące przychody z najmu i dzierżawy. Od 1 października 2017 r. w przypadku ubiegania się o świadczenia rodzinne z kryterium dochodowym lub o świadczenie wychowawcze na pierwsze dziecko, podatnik opłacający podatek ryczałtowo wskazuje dochód netto wskazany w obwieszczeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Przepisanie dochodu netto do przychodu wykazanego na deklaracjach PIT-28 przedstawia Rysunek 39. Dochód netto zależy od poziomu przychodu oraz stawki podatkowej, z kolei stawki ryczałtu zależą od rodzaju działalności. W 2018 r. obowiązywały następujące stawki podatkowe na ryczałcie od przychodów ewidencjonowanych (poniższy wykaz źródeł przychodów nie jest wyczerpujący):

- 20%: wolne zawody;
- 17%: usługi parkingowe, hotelarskie, programistyczne, wynajem samochodów, pośrednictwo w handlu hurtowym;
- 8,5%: działalność gastronomiczna, najem i dzierżawa;
- 5,5%: roboty budowlane, przewóz ładunków taborem samochodowym;
- 3%: działalność gastronomiczna i handlowa;
- 2%: produkty rolnicze nieprzetworzone przemysłowo.

Rysunek 39: Dochód netto przypisany do przychodu opodatkowanego ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych

Rozkład dochodów netto na członka rodziny

Dochód netto jest to dochód po opodatkowaniu i oskładkowaniu, ale przed uwzględnieniem transferów rodzinnych. Miesięczny dochód netto na członka rodziny obliczono sumując dochody netto wszystkich członków rodziny uzyskane w 2018 r. Następnie dochód rodziny podzielono przez liczbę członków rodziny i przez 12. Nie wszystkie rodziny wykazują dodatnie dochody netto na PIT. Statystyki zaprezentowane w tym rozdziale dotyczą populacji rodzin z dochodem netto dodatnim. W przedstawionych analizach każda rodzina jest traktowana jako pojedyncza obserwacja, niezależnie od liczby członków.

Analizę podzielono na dwie części. Pierwsza część dotyczy rozkładu miesięcznego dochodów netto na członka rodziny wśród rodzin ogółem. Wśród rodzin ogółem dodatkowo zastosowano podział na rodziny uzyskujące dochód z emerytury lub renty i nieuzyskujące dochodów z emerytury lub renty. W drugiej części analizowaną populację rodzin zawężono do rodzin z dziećmi do 18 r.ż.

Rodziny ogółem

Tabela 31 przedstawia podstawowe statystyki dotyczące miesięcznego dochodu netto na członka rodziny dla różnych typów rodzin. Rodziny podzielono na rodziny z dodatnim dochodem brutto z emerytury lub renty i bez dochodu z emerytury lub renty, co w przybliżeniu pozwala odróżnić rodziny osób aktywnych zawodowo. Dodatni dochód netto przypisano do 92,1% partnerów z dziećmi i do 71,6% samotnych osób bez dzieci, wyłączając rodziny, które uzyskują dochód z emerytury lub renty.

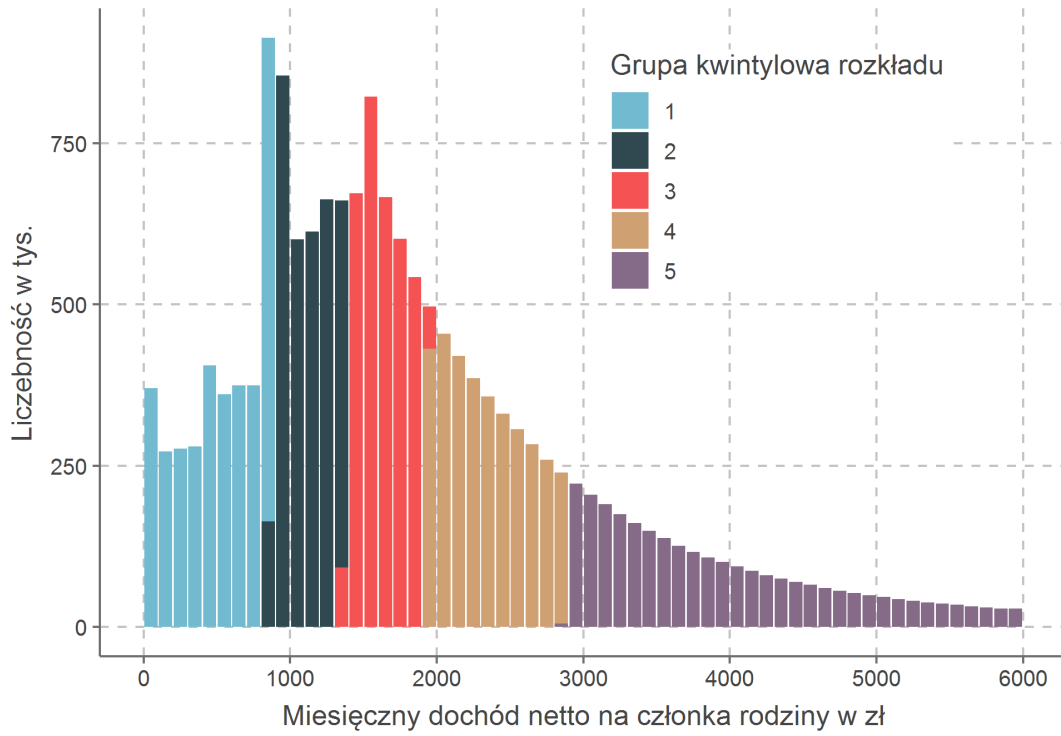
Tabela 31: Podstawowe statystyki dochodu netto według typu rodziny

Typ rodziny	Liczba rodzin	Z dochodem netto dodatnim		Miesięczny dochód netto na członka rodziny		
		liczba rodzin	udział rodzin	średnia	mediana	Gini
Rodziny ogółem						
Ogółem	21 604 979	17 319 635	80,2%	2 284	1 622	0,46
Pary z dziećmi	4 429 372	4 081 264	92,1%	1 997	1 435	0,48
Osoby samotne z dziećmi	1 315 269	1 006 873	76,6%	1 409	985	0,50
Pary bez dzieci	3 930 596	3 692 556	93,9%	2 635	1 899	0,42
Osoby samotne bez dzieci	11 929 742	8 538 942	71,6%	2 372	1 640	0,45
Rodziny bez dochodu z emerytury lub renty						
Ogółem	14 005 120	9 725 586	69,4%	2 532	1 729	0,51
Pary z dziećmi	3 973 035	3 625 231	91,2%	2 031	1 446	0,49
Osoby samotne z dziećmi	1 109 171	801 127	72,2%	1 404	971	0,51
Pary bez dzieci	1 316 847	1 079 666	82,0%	3 391	2 441	0,47
Osoby samotne bez dzieci	7 606 067	4 219 562	55,5%	2 957	2 102	0,50
Rodziny z dochodem z emerytury lub renty						
Ogółem	7 599 859	7 594 049	99,9%	1 966	1 544	0,36
Pary z dziećmi	456 337	456 033	99,9%	1 724	1 352	0,43
Osoby samotne z dziećmi	206 098	205 746	99,8%	1 429	1 054	0,44
Pary bez dzieci	2 613 749	2 612 890	100,0%	2 323	1 774	0,38
Osoby samotne bez dzieci	4 323 675	4 319 380	99,9%	1 801	1 448	0,32

Średnią, medianę i współczynnik Giniego obliczono dla populacji rodzin z dochodem netto dodatnim.

Rysunek 40 prezentuje rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny. Dla części rodzin brakuje informacji o rzeczywistym dochodzie netto z uwagi na formę opodatkowania, która nie wymaga deklarowania dochodu brutto. Rysunek 41 i Tabela 32 przedstawia udział rodzin, dla których część dochodów jest ustalana na podstawie obwieszczenia.

Rysunek 40: Rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny

Rysunek 41: Udział rodzin, których część lub całość dochodu netto jest ustalana na podstawie obwieszczenia

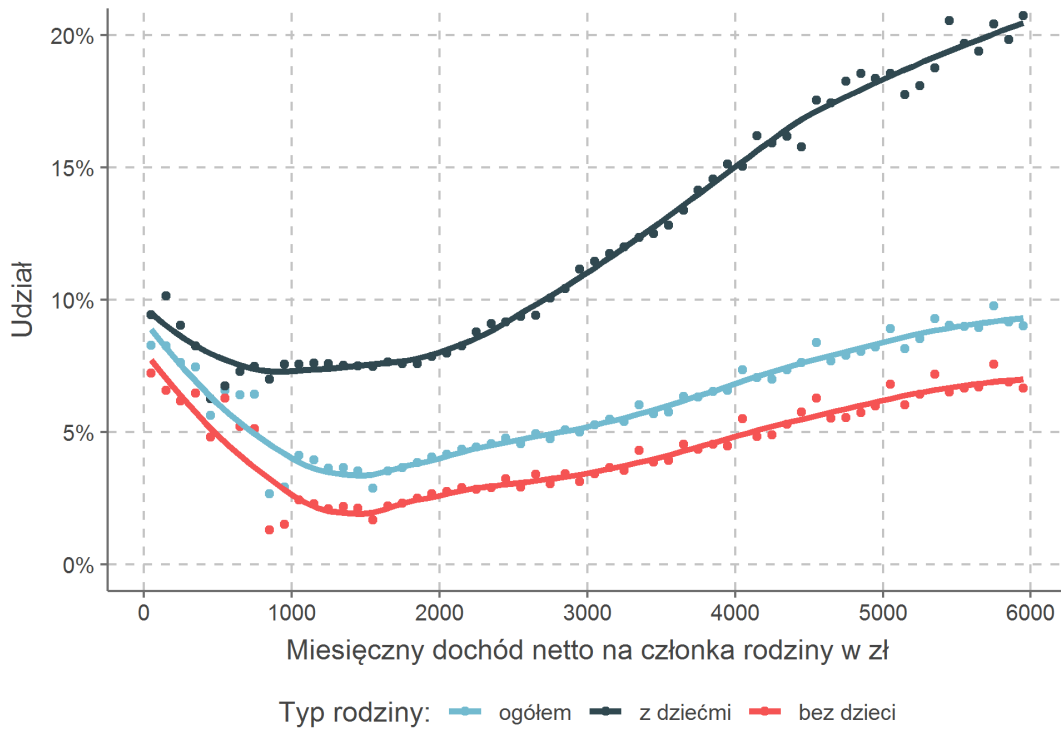

Tabela 32: Liczba i udział rodzin, dla których część dochodu została przypisana na podstawie obwieszczenia ze względu na złożenie deklaracji PIT-28 lub PIT-16

Rodziny	Liczba rodzin	Udział rodzin
ogółem	886 182	5,1%
z dziećmi	459 342	9,0%
bez dzieci	426 840	3,5%

Tabela 33 prezentuje decyle dochodu netto na członka rodziny, które wyznaczają podział rodzin na dziesięć grup decylowych. Grupy decylowe są (w przybliżeniu) równoliczne pod względem liczby rodzin, ale różnią się liczbą osób.

Tabela 33: Liczba rodzin, osób i dzieci w grupach decylowych miesięcznego dochodu netto na członka rodziny

Grupa decylowa		Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba dzieci
Od	Do			
Rodziny ogółem				
0	536	1 731 964	4 307 567	1 792 977
536	884	1 731 960	3 852 764	1 358 076
884	1 119	1 731 967	3 212 199	783 874
1 119	1 386	1 731 960	3 314 965	819 221
1 386	1 622	1 731 952	3 097 331	650 471
1 622	1 913	1 731 978	3 240 603	685 606
1 913	2 311	1 731 963	3 317 944	702 036
2 311	2 898	1 731 964	3 219 006	639 137
2 898	4 037	1 731 963	3 043 964	538 265
4 037	-	1 731 964	2 957 071	500 296
<i>Łącznie</i>		<i>17 319 635</i>	<i>33 563 414</i>	<i>8 469 959</i>
Rodziny bez dochodu z emerytury lub renty				
0	361	972 556	2 277 489	940 741
361	709	972 559	2 749 995	1 229 964
709	1 050	972 561	2 588 813	1 066 576
1 050	1 431	972 558	2 588 704	1 027 953
1 431	1 729	972 559	2 116 606	695 930
1 729	2 134	972 559	2 241 598	740 106
2 134	2 635	972 557	2 068 699	604 197
2 635	3 336	972 559	1 871 857	461 993
3 336	4 663	972 559	1 711 046	354 936
4 663	-	972 559	1 685 394	347 322
<i>Łącznie</i>		<i>9 725 586</i>	<i>21 900 201</i>	<i>7 469 718</i>
Rodziny z dochodem z emerytury lub renty				
0	882	759 405	1 493 020	398 858
882	957	756 960	934 158	33 401
957	1 170	761 849	1 101 807	88 182
1 170	1 357	759 406	1 083 573	71 682
1 357	1 544	759 404	1 103 417	64 790
1 544	1 744	759 405	1 118 913	60 308
1 744	2 011	759 404	1 176 101	67 651
2 011	2 410	759 406	1 209 693	74 112
2 410	3 166	759 405	1 211 183	75 489
3 166	-	759 405	1 231 348	65 768
<i>Łącznie</i>		<i>7 594 049</i>	<i>11 663 213</i>	<i>1 000 241</i>

Tabele 34 i 35 przedstawiają odpowiednio decyle i górne centyle miesięcznego dochodu netto na członka rodziny według typu rodziny. Strukturę rodzin w grupach decylowych i centylowych miesięcznego dochodu netto na członka rodziny przedstawiono na Rysunkach 42 i 43.

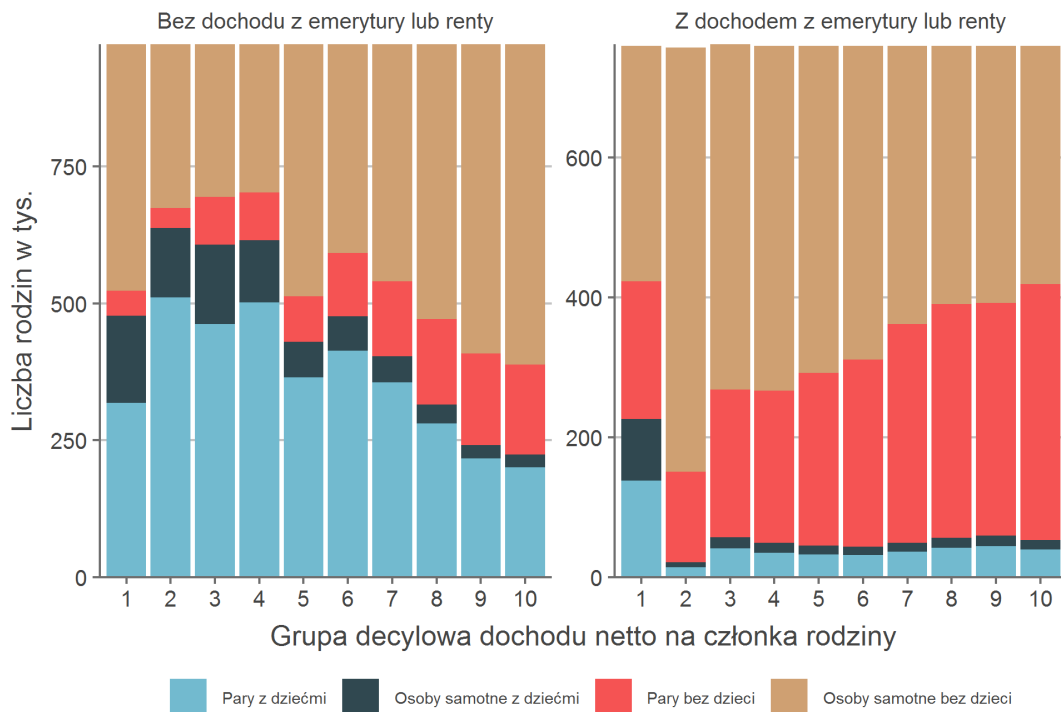
Tabela 34: Decyle miesięcznego dochodu netto na członka rodziny według typu rodziny

Decyl	Ogółem	Pary z dziećmi	Osoby samotne z dziećmi	Pary bez dzieci	Osoby samotne bez dzieci
Rodziny ogółem					
Pierwszy	536	400	185	906	699
Drugi	884	638	413	1 173	920
Trzeci	1 119	892	594	1 433	1 175
Czwarty	1 386	1 161	801	1 660	1 431
Piąty	1 622	1 435	985	1 899	1 640
Szósty	1 913	1 729	1 228	2 186	1 945
Siódmy	2 311	2 076	1 531	2 570	2 400
Ósmy	2 898	2 557	1 948	3 151	3 055
Dziewiąty	4 037	3 487	2 679	4 319	4 280
<i>Liczebność</i>	<i>17 319 635</i>	<i>4 081 264</i>	<i>1 006 873</i>	<i>3 692 556</i>	<i>8 538 942</i>
Rodziny bez dochodu z emerytury lub renty					
Pierwszy	361	402	143	821	331
Drugi	709	637	366	1 250	824
Trzeci	1 050	894	587	1 672	1 395
Czwarty	1 431	1 168	796	2 052	1 663
Piąty	1 729	1 446	971	2 441	2 102
Szósty	2 134	1 744	1 202	2 861	2 587
Siódmy	2 635	2 096	1 502	3 377	3 153
Ósmy	3 336	2 589	1 917	4 120	3 920
Dziewiąty	4 663	3 557	2 664	5 634	5 410
<i>Liczebność</i>	<i>9 725 586</i>	<i>3 625 231</i>	<i>801 127</i>	<i>1 079 666</i>	<i>4 219 562</i>
Rodziny z dochodem z emerytury lub renty					
Pierwszy	882	374	364	920	884
Drugi	957	643	467	1 156	936
Trzeci	1 170	874	614	1 381	1 108
Czwarty	1 357	1 110	823	1 577	1 281
Piąty	1 544	1 352	1 054	1 774	1 448
Szósty	1 744	1 616	1 331	1 999	1 633
Siódmy	2 011	1 926	1 641	2 289	1 849
Ósmy	2 410	2 331	2 055	2 731	2 218
Dziewiąty	3 166	3 023	2 725	3 644	2 908
<i>Liczebność</i>	<i>7 594 049</i>	<i>456 033</i>	<i>205 746</i>	<i>2 612 890</i>	<i>4 319 380</i>

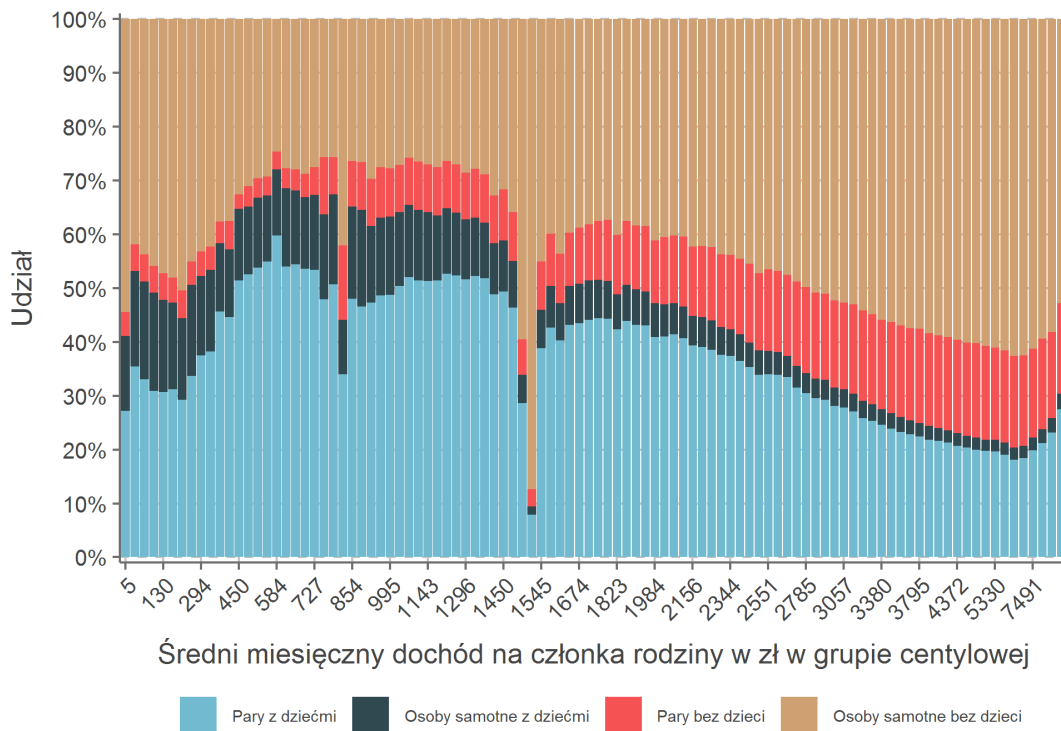
Tabela 35: Górne centyle miesięcznego dochodu netto na członka rodziny według typu rodziny

Centyl	Ogółem	Pary z dziećmi	Osoby samotne z dziećmi	Pary bez dzieci	Osoby samotne bez dzieci
Rodziny ogółem					
91	4 233	3 654	2 801	4 525	4 489
92	4 464	3 853	2 941	4 764	4 730
93	4 738	4 090	3 105	5 054	5 021
94	5 080	4 381	3 301	5 417	5 376
95	5 517	4 768	3 554	5 877	5 821
96	6 086	5 312	3 898	6 458	6 368
97	6 880	6 142	4 420	7 335	7 151
98	8 283	7 607	5 372	8 923	8 538
99	11 793	11 322	7 550	12 940	11 906
Rodziny bez dochodu z emerytury lub renty					
91	4 897	3 732	2 793	5 907	5 672
92	5 170	3 941	2 941	6 204	5 971
93	5 500	4 185	3 115	6 563	6 301
94	5 904	4 495	3 327	7 016	6 708
95	6 384	4 901	3 600	7 613	7 234
96	7 036	5 469	3 979	8 467	7 962
97	8 024	6 339	4 562	9 751	9 093
98	9 808	7 869	5 601	12 110	11 057
99	14 156	11 772	7 907	18 273	15 779
Rodziny z dochodem z emerytury lub renty					
91	3 296	3 130	2 827	3 809	3 017
92	3 448	3 254	2 941	4 001	3 148
93	3 630	3 402	3 074	4 232	3 302
94	3 856	3 580	3 232	4 519	3 493
95	4 147	3 809	3 415	4 890	3 736
96	4 537	4 112	3 661	5 396	4 068
97	5 107	4 562	4 006	6 122	4 548
98	6 046	5 384	4 574	7 326	5 330
99	8 139	7 524	6 016	10 410	6 901

Rysunek 42: Struktura rodzin w grupach decylnych miesięcznego dochodu netto na członka rodziny

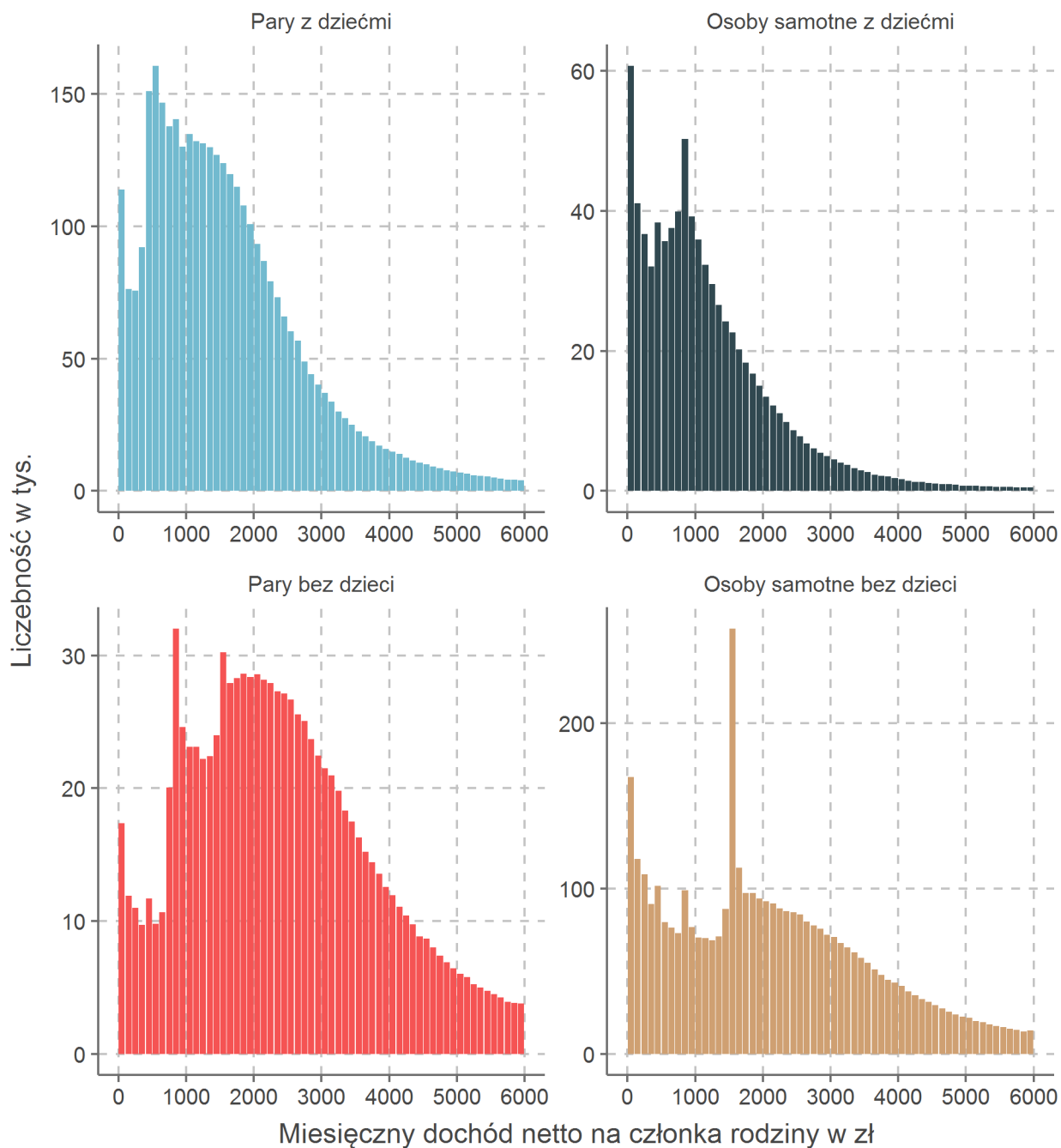

Rysunek 43: Struktura rodzin w grupach centylowych miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Rysunek 44 przedstawia rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny wśród rodzin bez dochodu z emerytury lub renty. Niektóre wartości dochodu netto na członka rodziny występują relatywnie często. Są one powiązane z płacą minimalną, korzystaniem ze wspólnego rozliczenia i z ulgi na dziecko.

Rysunek 44: Rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Wśród par z dziećmi wyróżnia się miesięczny dochód netto na członka rodziny w wysokości 433 zł, odpowiadający małżeństwu z dwójką dzieci, w którym jeden z małżonków zarabia płacę minimalną przez 12 miesięcy, drugi z małżonków ma zerowy dochód na PIT, małżeństwo korzysta ze wspólnego rozliczenia oraz ulgi na dwoje dzieci. Drugą wyróżniającą się wartością jest 755 zł, która odpowiada parze z dwójką dzieci, jednak w tym przypadku oboje partnerów zarabia płacę minimalną przez 12 miesięcy i korzysta z ulgi na dwoje dzieci. Jeżeli wśród par są małżonkowie rozliczający się wspólnie, to nie uzyskują korzyści podatkowej ze wspólnego rozliczenia.

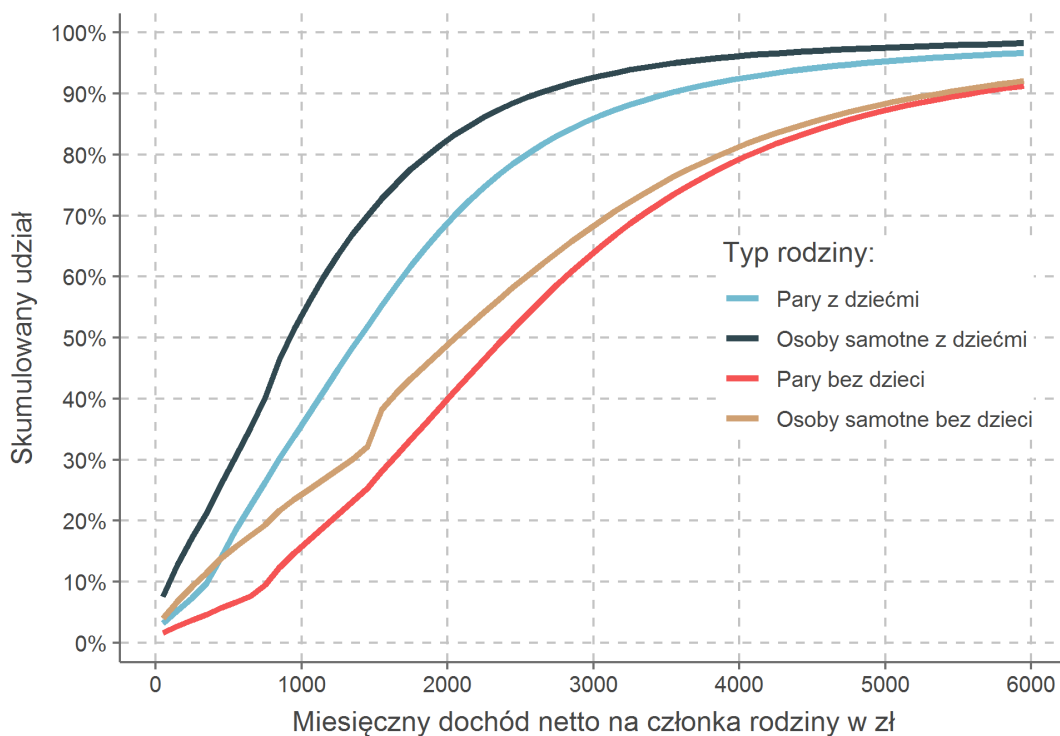
W rozkładzie dochodów netto dla osób samotnych z dziećmi dominuje wartość 820 zł odpowiadająca jednej płacy minimalnej przez 12 miesięcy na dwie osoby przy samodzielnym rozliczeniu z dzieckiem i ulgą na jedno dziecko.

Dominujące wartości w rozkładzie dochodów par bez dzieci odpowiadają sytuacji, w której jeden małżonek zarabia płacę minimalną przez 12 miesięcy, a drugi małżonek nie osiąga dochodów na PIT i małżeństwo korzysta na wspólnym rozliczeniu (773 zł) lub sytuacji, w której oboje małżonków zarabia płacę minimalną przez 12 miesięcy (1418 zł).

W rozkładzie dochodu netto osób samotnych bez dzieci często występuje wartość odpowiadająca płacy minimalnej przez 12 miesięcy (1418 zł) i płacy minimalnej przez 6 miesięcy (709 zł) lub płacy minimalnej przez 12 miesięcy na pół etatu.

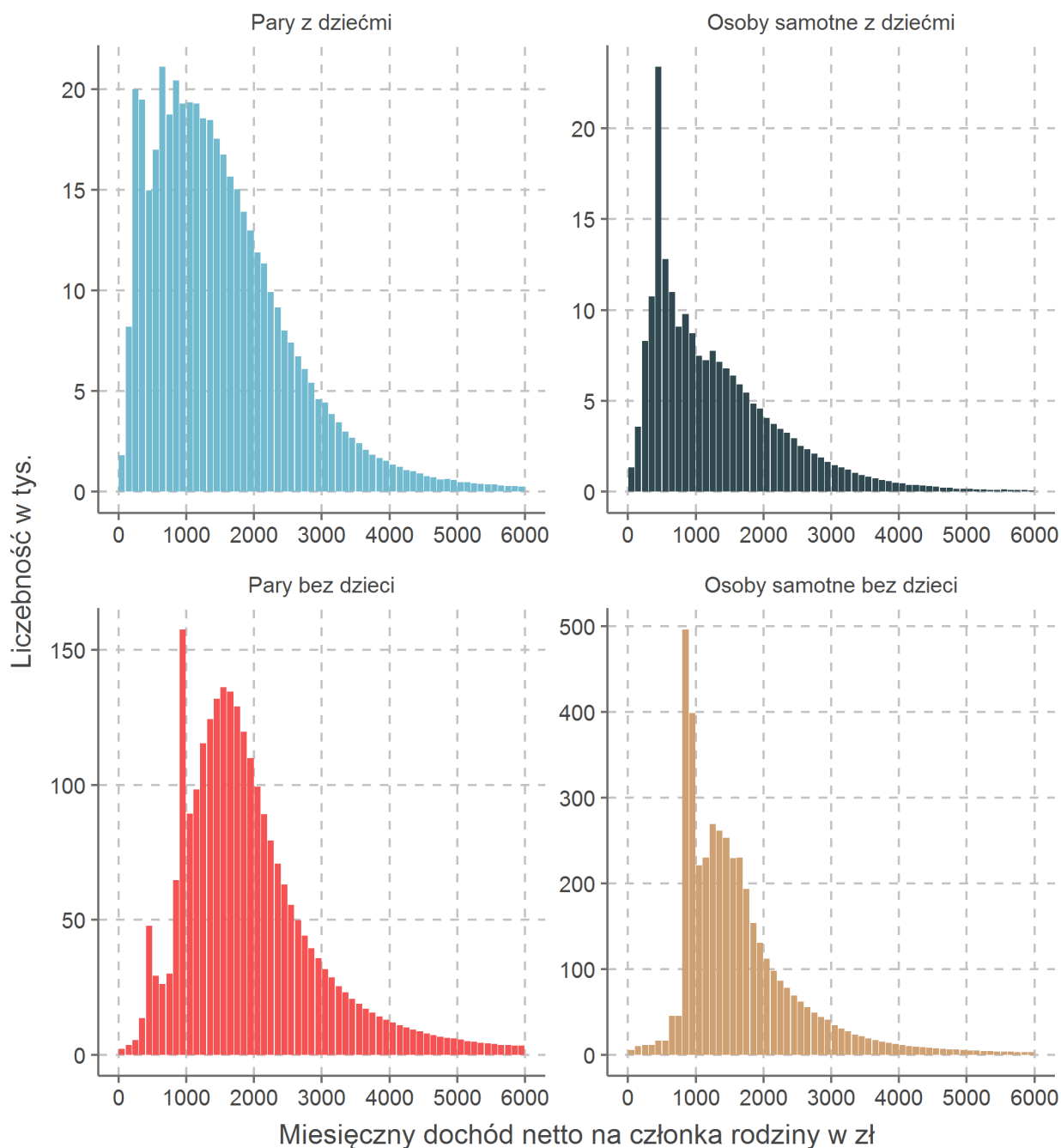
Porównanie rozkładów dochodu netto na członka rodziny między typami rodzin przedstawia Rysunek 45.

Rysunek 45: Dystrybuanta miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

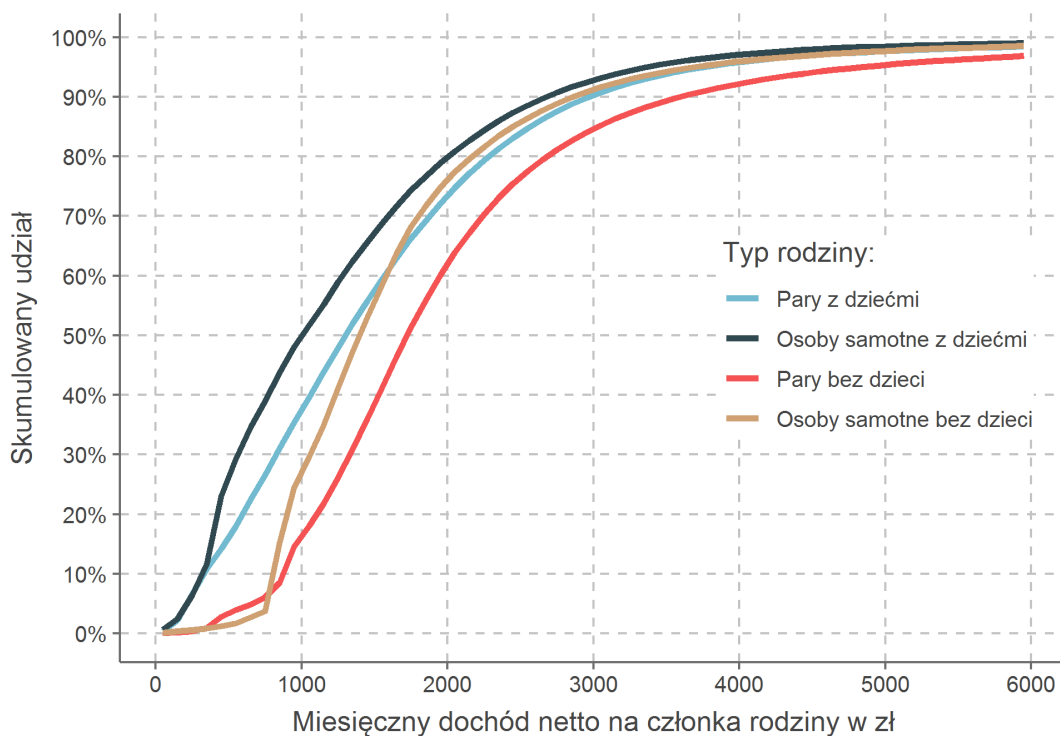
Rysunek 46 przedstawia rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny wśród rodzin uzyskujących dochód z emerytury lub renty. Najczęściej występujące wartości zazwyczaj powiązane są wysokością wypłacanej przez 12 miesięcy renty socjalnej, minimalnej renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy, minimalnej emerytury, renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy lub renty rodzinnej. Minimalna emerytura, renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy oraz renta rodzinna są wypłacane w tej samej wysokości.

Rysunek 46: Rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny uzyskujące dochód z emerytury lub renty

W rozkładzie dochodów osób samotnych z dziećmi dominuje wartość 421 zł, która odpowiada rencie socjalnej wypłacanej przez 12 miesięcy jednej osobie w dwuosobowej rodzinie. Często występującą wartością jest również wartość dochodu netto odpowiadająca jednej minimalnej emeryturze wypłacanej przez 12 miesięcy na dwie osoby - 442 zł. W rozkładzie dochodów par bez dzieci wyróżnia się model rodziny, w którym oboje małżonków otrzymuje minimalną emeryturę, minimalną rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy lub rentę rodzinną przez 12 miesięcy (średniomiesięcznie 884 zł). W rozkładzie dochodów osób samotnych bez dzieci dominuje minimalna emerytura, renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy lub renta rodzinna (średniomiesięcznie 884 zł). Porównanie rozkładów dochodu netto na członka rodziny między typami rodzin przedstawia Rysunek 47.

Rysunek 47: Dystrybuanta miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny uzyskujące dochód z emerytury lub renty

Rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

Tabela 31 przedstawia podstawowe statystyki dla miesięcznego dochodu netto na członka rodziny wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Dodatni dochód netto przypisano do 87,4% rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Tabela 37 prezentuje decyle dochodu netto na członka rodziny, które wyznaczają podział rodzin na dziesięć grup decylowych. Grupy decylowe są (w przybliżeniu) równoliczne pod względem liczby rodzin. Tabela 38 przedstawia decyle miesięcznego dochodu netto na członka rodziny według liczby dzieci do 18 r.ż. w rodzinie.

Tabela 36: Podstawowe statystyki dochodu netto na członka rodziny w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Typ rodziny	Liczba rodzin	Z dochodem netto dodatnim		Miesięczny dochód netto na członka rodziny		
		liczba rodzin	udział rodzin	średnia	mediana	Gini
Ogółem z dziećmi do 18 r.ż.	4 591 308	4 012 167	87,4%	1 804	1 257	0,50
1 dziecko do 18 r.ż.	2 398 431	2 085 576	87,0%	1 927	1 409	0,47
2 dzieci do 18 r.ż.	1 744 976	1 549 451	88,8%	1 768	1 202	0,50
3 i więcej dzieci do 18 r.ż.	447 901	377 140	84,2%	1 270	702	0,58

Średnią, medianę i współczynnik Giniego obliczono dla populacji rodzin z dochodem netto dodatnim.

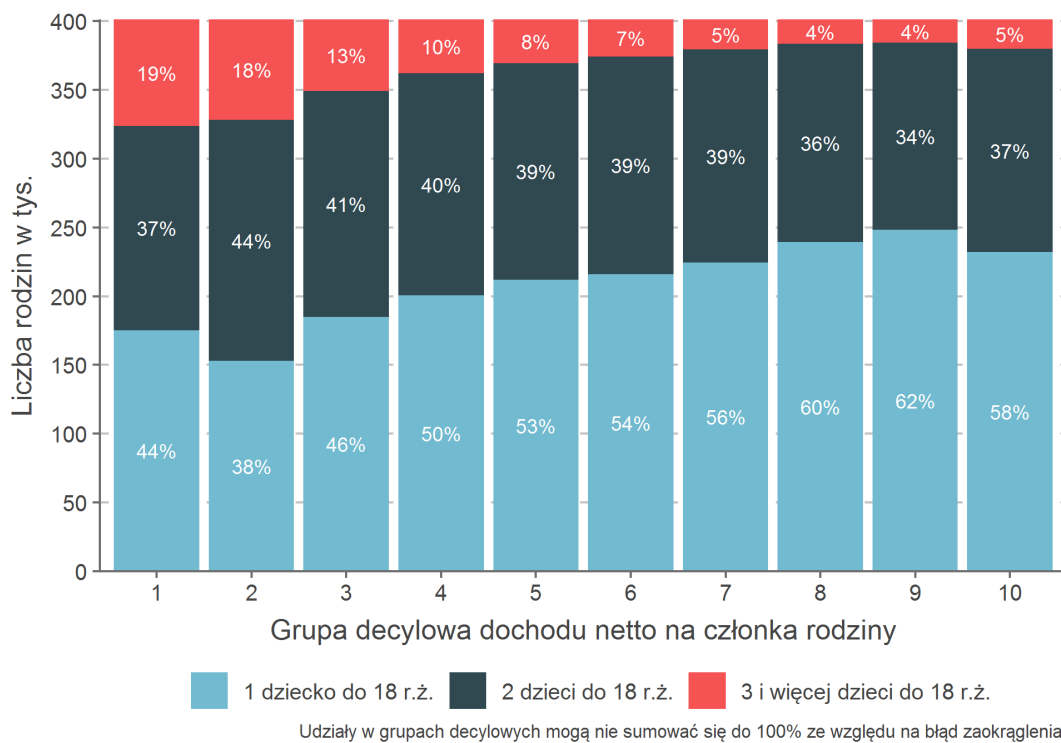
Tabela 37: Liczba rodzin, osób i dzieci w grupach decylowych miesięcznego dochodu netto na członka rodziny

Grupa decylowa		Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba dzieci	Liczba dzieci do 18 r.ż.
Od	Do				
0	309	401 217	1 510 435	841 386	742 546
309	547	401 217	1 541 337	834 104	743 848
547	766	401 216	1 487 447	767 847	681 594
766	998	401 217	1 437 505	731 806	647 994
998	1 257	401 216	1 432 543	707 503	627 026
1 257	1 544	401 217	1 430 700	691 678	616 714
1 544	1 880	401 217	1 420 962	670 574	602 209
1 880	2 343	401 216	1 404 666	645 976	582 856
2 343	3 247	401 217	1 394 143	628 965	572 806
3 247	-	401 217	1 410 909	644 662	594 115
<i>Łącznie</i>		<i>4 012 167</i>	<i>14 470 647</i>	<i>7 164 501</i>	<i>6 411 708</i>

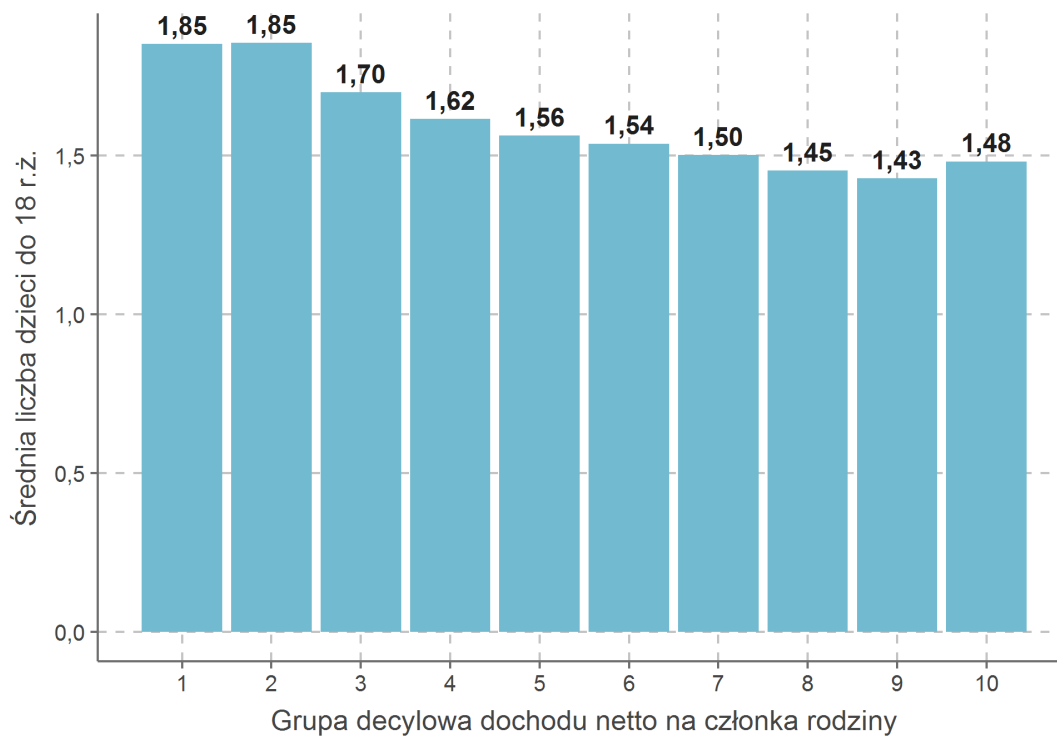
Tabela 38: Decyle miesięcznego dochodu netto na członka rodziny w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Decyl	Ogółem	Według liczby dzieci do 18 r.ż.:		
		1 dziecko	2 dzieci	3 i więcej dzieci
Pierwszy	309	371	321	126
Drugi	547	645	529	301
Trzeci	766	890	733	419
Czwarty	998	1 144	952	548
Piąty	1 257	1 409	1 202	702
Szesty	1 544	1 702	1 475	897
Siódmy	1 880	2 042	1 792	1 177
Ósmy	2 343	2 506	2 241	1 569
Dziewiąty	3 247	3 406	3 174	2 356
<i>Liczebność</i>	<i>4 012 167</i>	<i>2 085 576</i>	<i>1 549 451</i>	<i>377 140</i>

Rysunek 48: Struktura rodzin w grupach decylnych miesięcznego dochodu netto na członka rodziny

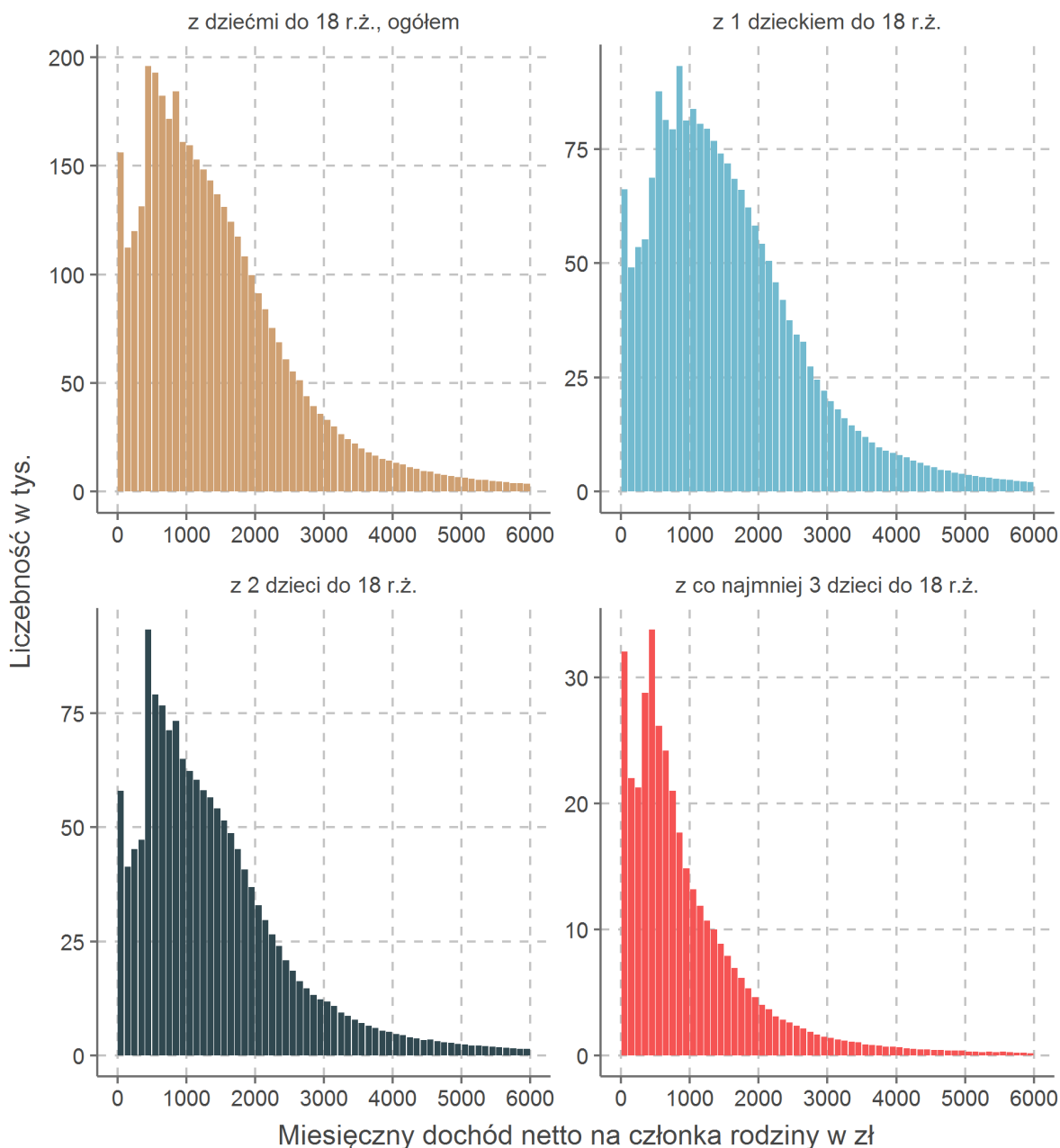

Rysunek 49: Średnia liczba dzieci do 18 r.ż. w grupach decylnych dochodu netto na członka rodziny

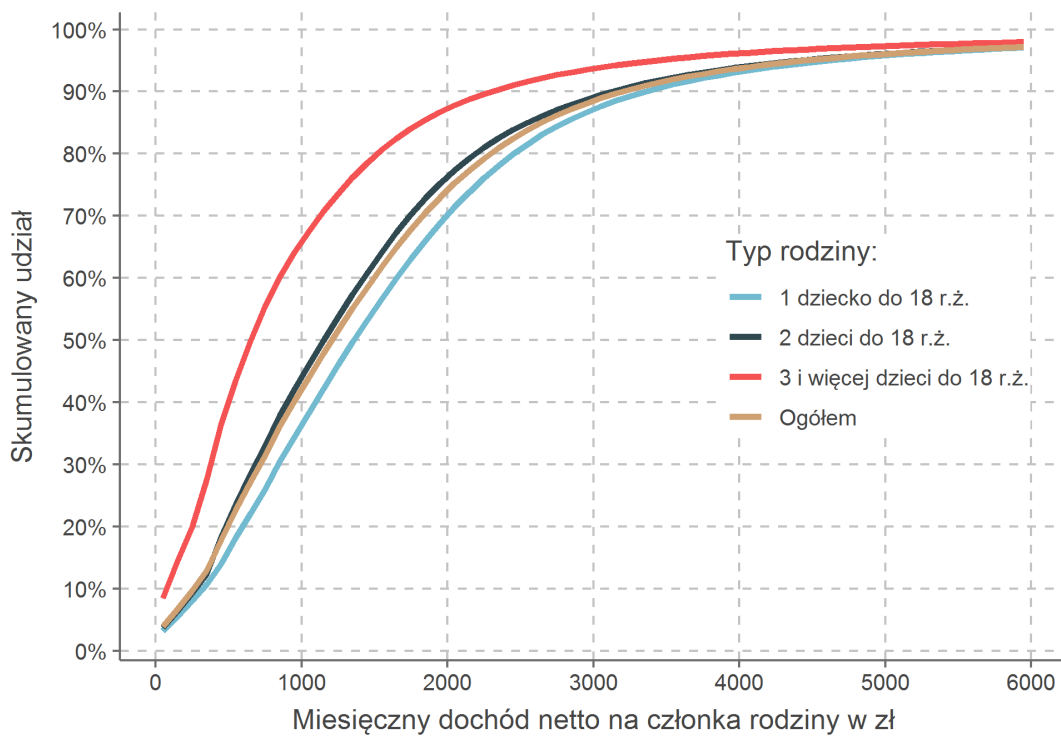

Rysunek 50 przedstawia rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny wyłącznie wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż., według liczby dzieci do 18 r.ż. Wyróżniają się wartości dochodu netto odpowiadające rodzinie, w której jeden małżonek osiąga dochody z płacy minimalnej, a drugi małżonek ma zerowy dochód na PIT i rodzina korzysta z ulgi na dziecko na każde dziecko i wspólnego rozliczenia. W zależności od liczby dzieci, miesięczny dochód netto na członka rodziny wynosi: 546 zł (jedno dziecko), 433 zł (dwoje dzieci), 365 zł (troje dzieci). Jeżeli dwóch małżonków osiąga dochód w wysokości płacy minimalnej przez 12 miesięcy i rodzina korzysta z ulgi na każde dziecko, miesięczny dochód netto w zależności od liczby dzieci wynosi: 976 zł (jedno dziecko), 755 zł (dwoje dzieci), 623 zł (troje dzieci). Porównanie rozkładów dochodu netto na członka rodziny między typami rodzin przedstawia Rysunek 51.

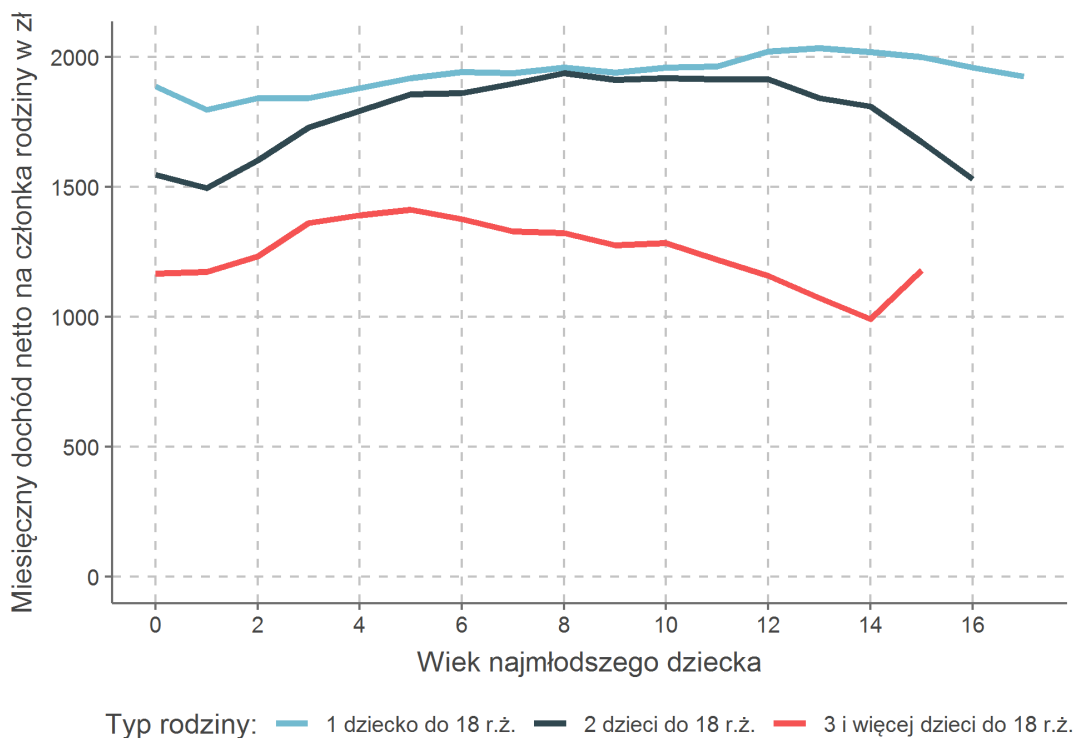
Rysunek 50: Rozkład miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

Rysunek 51: Dystrybuanta miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

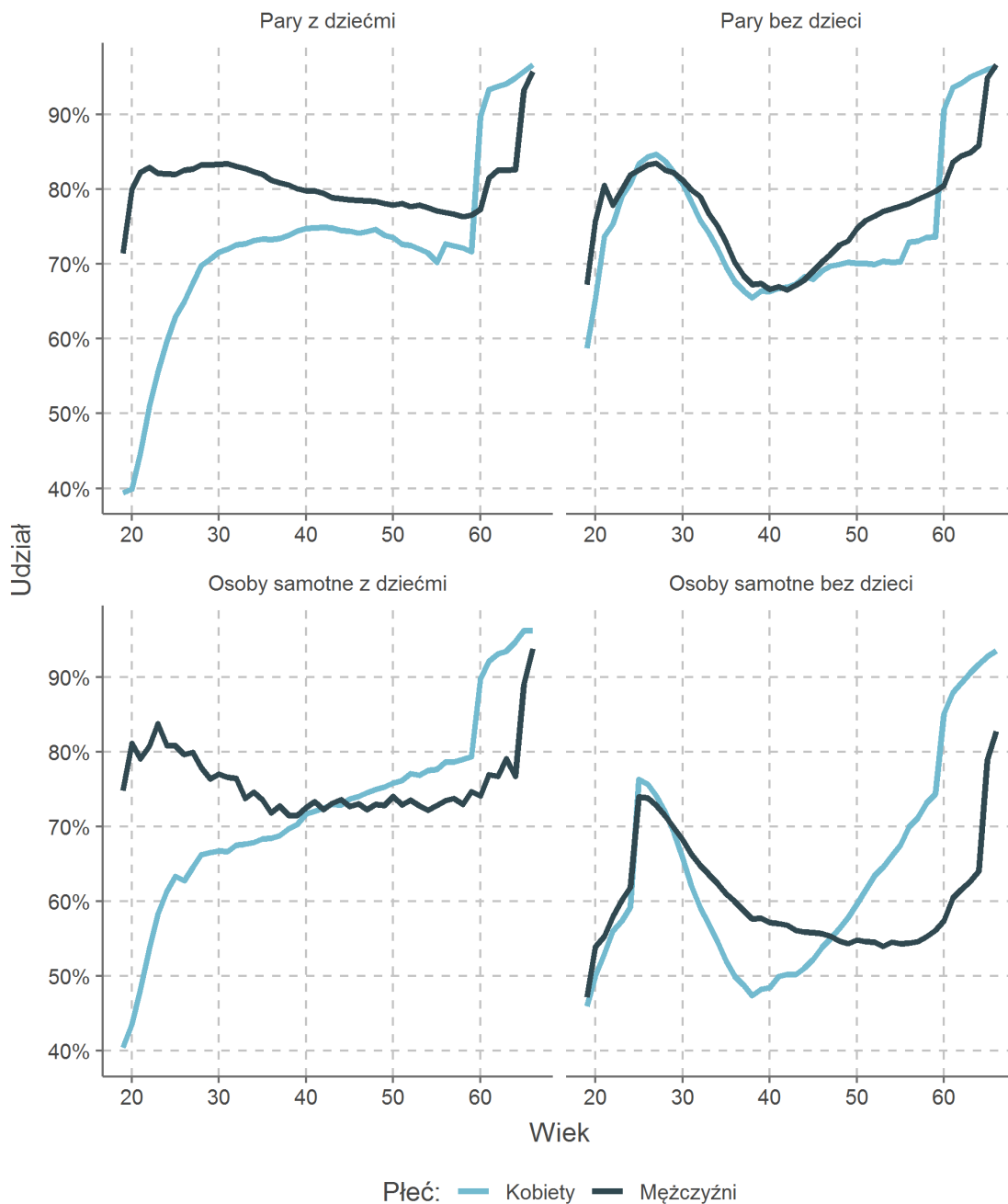
Rysunek 52: Średni miesięczny dochód netto na członka rodziny według wieku najmłodszego dziecka w rodzinie

Rozkład dochodów netto według cech demograficznych

Na zróżnicowanie dochodów rodzin wpływają różnice w dochodach indywidualnych członków rodzin ze względu na wiek i płeć. Rysunek 53 przedstawia udział populacji z dochodem netto dodatnim według typu rodziny, wieku i płci. Wyróżnia się wzrost udziału osób deklarujących dochody na PIT po przekroczeniu wieku emerytalnego dla kobiet (60 lat) i mężczyzn (65 lat) ze względu na uzyskiwanie dochodów z emerytury. Rysunek 56 i Tabela 39 przedstawia relację między wiekiem i poziomem przeciętnego dochodu netto w populacji osób z dochodem netto dodatnim, w podziale na typ rodziny i płeć. Z dochodu netto wyłączono ulgę na dziecko.

Rysunek 53: Udział kobiet i mężczyzn z dodatnim dochodem netto na PIT według wieku i typu rodziny

Rysunek 54: Przeciętny miesięczny dochód netto kobiet i mężczyzn z dodatnim dochodem netto na PIT według wieku i typu rodziny

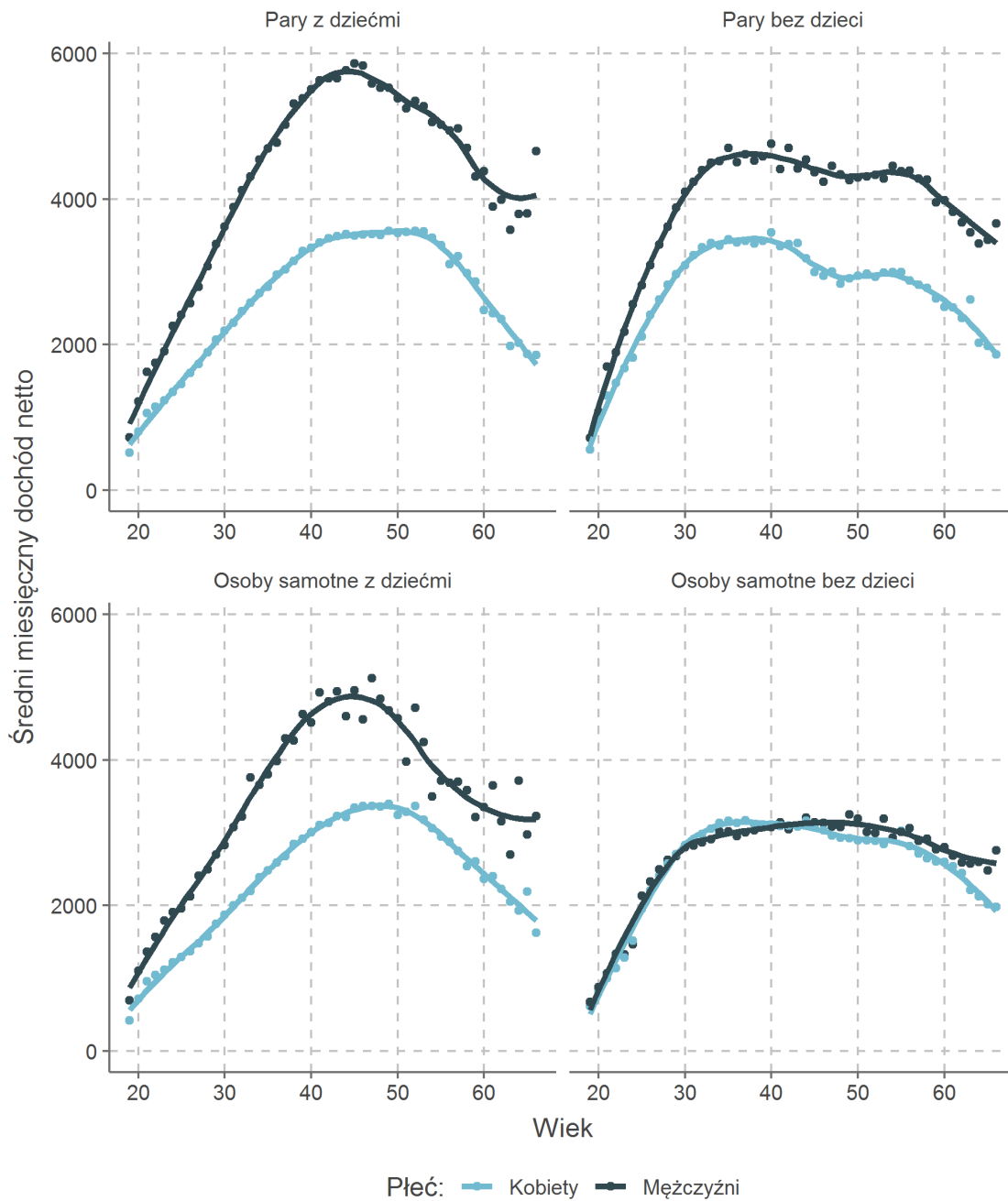
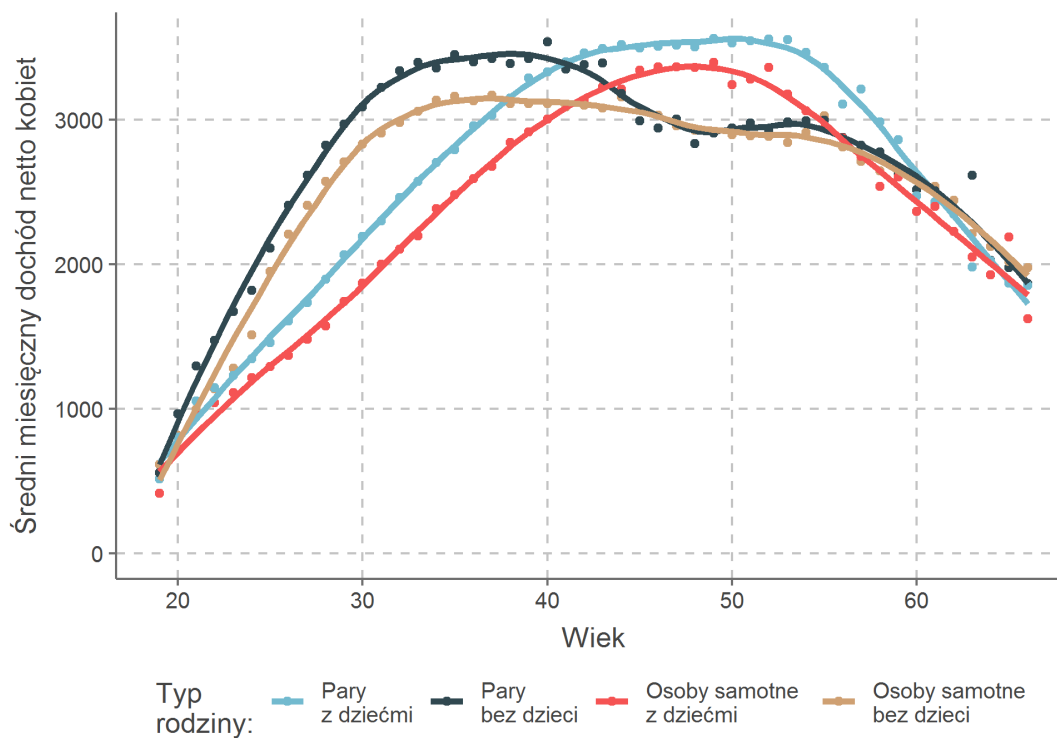

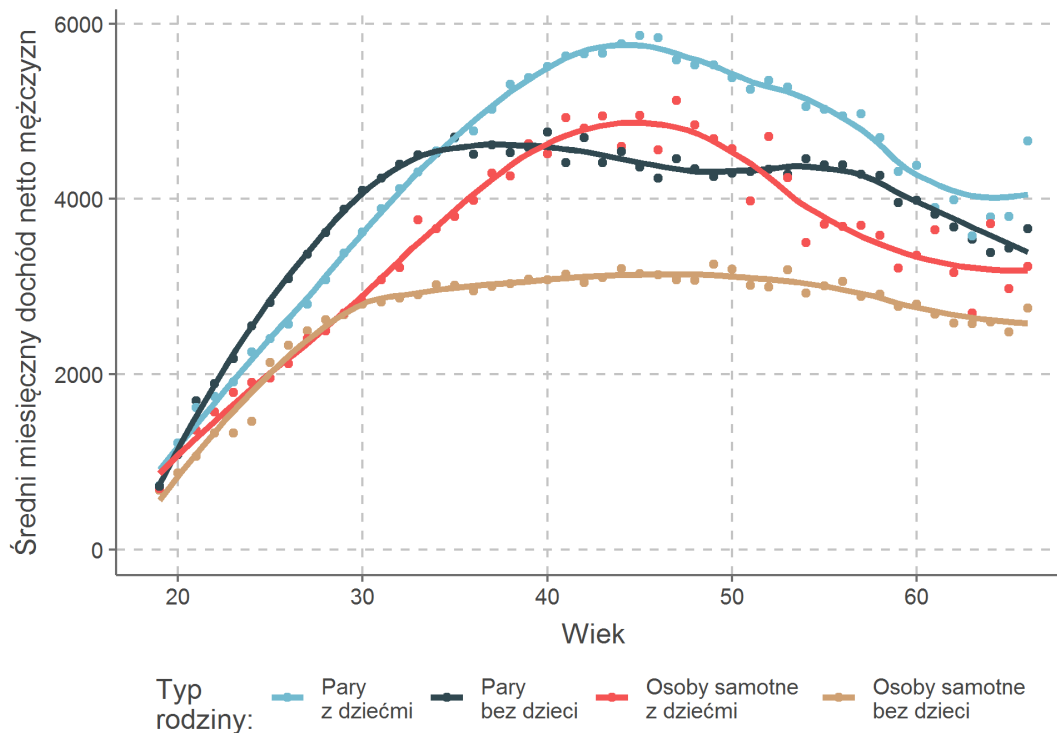
Tabela 39: Przeciętny miesięczny dochód netto kobiet i mężczyzn z dodatnim dochodem netto na PIT według wieku i typu rodziny

Przedział wieku	Typ rodziny				Ogółem
	Pary z dziećmi	Osoby samotne z dziećmi	Pary bez dzieci	Osoby samotne bez dzieci	
Kobiety					
20-25	1 239	1 073	1 672	1 190	1 284
25-30	1 829	1 513	2 612	2 324	2 183
30-35	2 473	2 135	3 262	2 971	2 650
35-40	3 046	2 709	3 420	3 140	3 036
40-45	3 440	3 139	3 364	3 108	3 342
45-50	3 517	3 366	2 924	2 981	3 337
50-55	3 535	3 235	2 970	2 886	3 172
55-60	3 141	2 761	2 806	2 740	2 832
60-65	2 327	2 247	2 407	2 370	2 387
65-70	1 805	1 918	1 861	1 952	1 903
70+	1 343	1 236	1 485	1 555	1 536
<i>Ogółem</i>	<i>3 021</i>	<i>2 667</i>	<i>2 284</i>	<i>2 128</i>	<i>2 444</i>
Mężczyźni					
20-25	2 003	1 699	2 324	1 273	1 532
25-30	2 999	2 373	3 455	2 436	2 635
30-35	4 160	3 340	4 335	2 879	3 569
35-40	5 044	4 197	4 596	3 014	4 318
40-45	5 645	4 759	4 569	3 112	4 866
45-50	5 683	4 833	4 326	3 135	4 901
50-55	5 274	4 232	4 348	3 065	4 486
55-60	4 832	3 591	4 229	2 923	4 066
60-65	3 986	3 321	3 675	2 649	3 468
65-70	4 012	2 928	3 500	2 632	3 299
70+	2 995	1 966	2 388	2 033	2 281
<i>Ogółem</i>	<i>4 992</i>	<i>3 887</i>	<i>3 420</i>	<i>2 677</i>	<i>3 681</i>
Ogółem					
20-25	1 505	1 144	1 843	1 241	1 390
25-30	2 316	1 639	2 975	2 392	2 422
30-35	3 278	2 306	3 839	2 909	3 142
35-40	4 058	2 894	4 075	3 053	3 715
40-45	4 573	3 332	3 986	3 110	4 128
45-50	4 678	3 569	3 474	3 076	4 131
50-55	4 557	3 402	3 556	2 979	3 831
55-60	4 204	2 916	3 482	2 817	3 426
60-65	3 397	2 475	2 993	2 458	2 847
65-70	3 580	2 273	2 707	2 154	2 518
70+	2 801	1 362	2 024	1 650	1 809
<i>Ogółem</i>	<i>4 051</i>	<i>2 841</i>	<i>2 859</i>	<i>2 369</i>	<i>3 028</i>

Rysunek 55: Przeciętny miesięczny dochód netto kobiet z dodatnim dochodem netto na PIT według wieku i typu rodziny

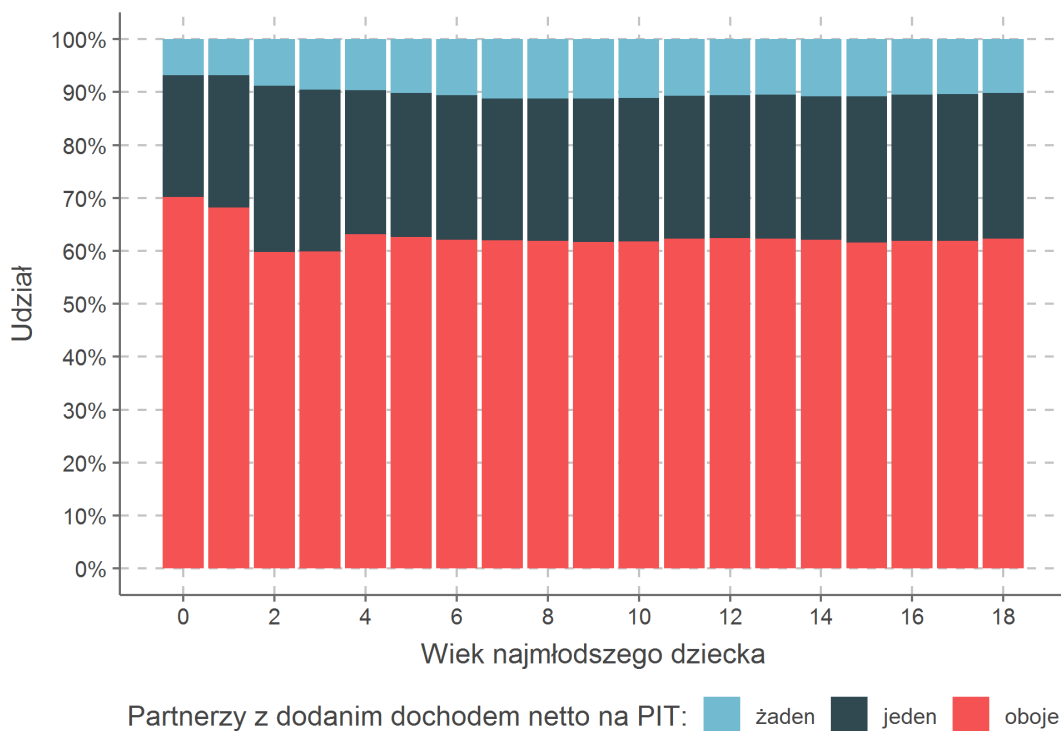

Rysunek 56: Przeciętny miesięczny dochód netto mężczyzn z dodatnim dochodem netto na PIT według wieku i typu rodziny

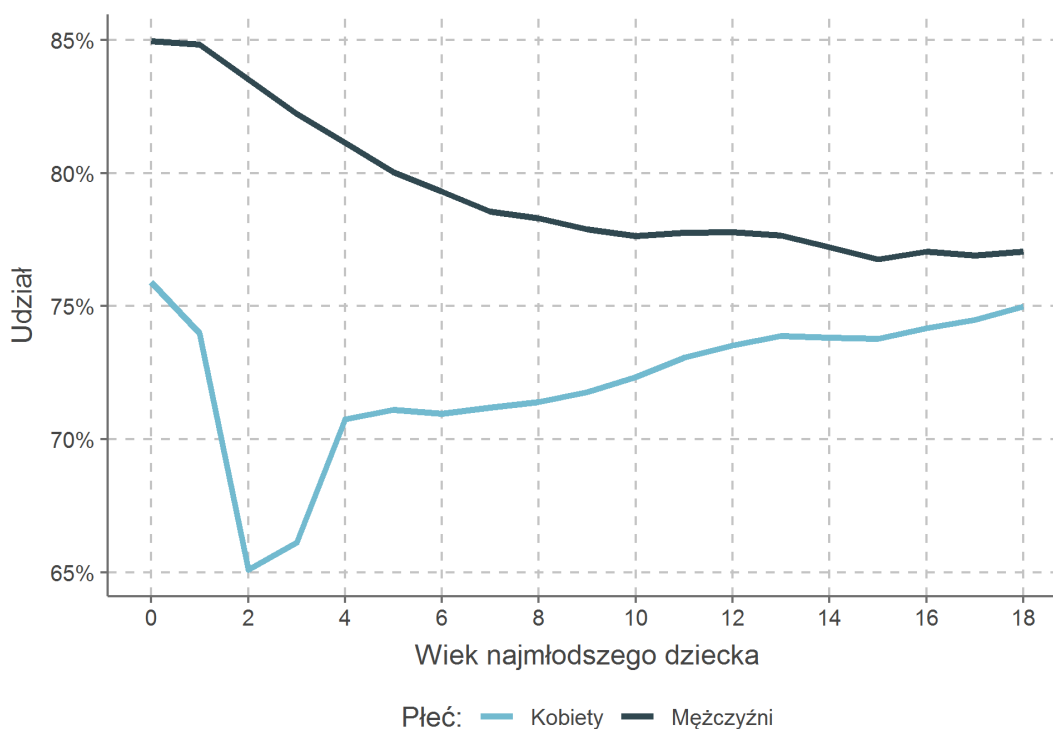

Wśród par z dziećmi można wyróżnić pary, w których oboje partnerów osiąga dodatni dochód netto, tylko jeden z partnerów osiąga dodatni dochód netto oraz pary, w których żaden z małżonków nie osiąga dodatnich dochodów na PIT. Nieosiąganie dodatnich dochodów netto może wiązać się z brakiem pracy zarobkowej lub osiąganiem dochodów ze źródeł nieobjętych podatkiem PIT, np. dochodów z gospodarstwa rolnego. Rysunek 57 przedstawia strukturę par ze względu na liczbę partnerów z dochodem netto dodatnim według wieku najmłodszego dziecka w rodzinie. Po około jednym roku od urodzenia dziecka można zaobserwować wzrost udziału par, w których tylko jeden z partnerów osiąga dochód. Może to wynikać ze spadku udziału kobiet z dodatnim dochodem w pierwszych latach życia dziecka, spowodowanym m.in. bezpłatnym urlopem wychowawczym. Urlop ten ma charakter fakultatywny, może trwać maksymalnie 3 lata i najczęściej rozpoczyna się po płatnych i widocznych w danych PIT urlopiach macierzyńskim i rodzicielskim, które łącznie trwają zazwyczaj jeden rok. Na Rysunku 58 i Rysunku 59 przedstawiono kolejno udział kobiet i mężczyzn z dodatnim dochodem netto oraz średnią i medianę dochodu netto kobiet i mężczyzn według wieku najmłodszego dziecka w rodzinie. Z dochodu netto wyłączono ulgę na dziecko.

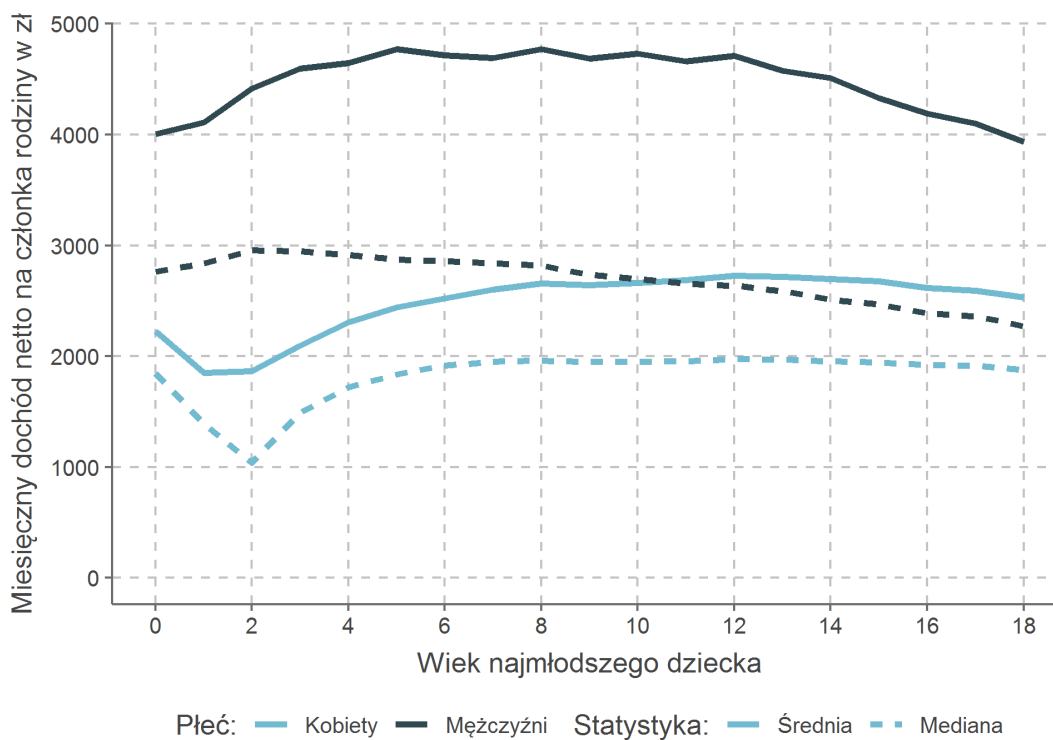
Rysunek 57: Udział par z dziećmi według liczby partnerów w rodzinie z dodatnim dochodem netto

Rysunek 58: Udział rodziców i opiekunów z dodatnim dochodem netto

Rysunek 59: Miesięczny dochód netto rodziców i opiekunów dzieci według wieku najmłodszego dziecka w rodzinie i płci

Źródła dochodów

Rodziny uzyskują dochody z różnych źródeł. Na podstawie deklaracji PIT można wyróżnić podstawowe źródła dochodów: umowa o pracę, pozarolnicza działalność gospodarcza, umowy cywilnoprawne, emerytury i renty, pozostałe źródła, m.in. najem i dzierżawa, papiery wartościowe, opodatkowane świadczenia (Chrostek, Klejdysz i Skawiński, 2022). Główne źródło dochodu zdefiniowano jako źródło, które odpowiada za największą część sumy dochodów brutto wszystkich członków rodziny (por. definicja dochodu brutto na str. 58). Dochód brutto rodziny wyznaczono w oparciu o formularze PIT-36, PIT-36L, PIT-37, PIT-38, PIT-39, PIT-40A (pominięto formularze PIT-28 i PIT-16, na których nie jest deklarowany faktycznie uzyskany dochód brutto).

Tabela 40 prezentuje liczbę rodzin oraz udział rodzin z dziećmi według głównych źródeł dochodu brutto. Różnice w strukturze dochodów brutto pomiędzy różnymi typami rodzin przedstawia Tabela 41. Z zestawienia wyłączono rodziny osiągające dochody z emerytury lub renty. W Tabeli 42 przedstawiono strukturę dochodów w populacji rodzin według liczby dzieci do 18 r.ż. Różnice w obciążeniach podatkowo-składkowych różnych źródeł powodują, że udział poszczególnych źródeł w dochodzie brutto nie jest równoważny kontrybucji tych źródeł do dochodu netto rodziny. Rysunek 60 ilustruje udział rodzin według głównego źródła dochodu brutto w poszczególnych grupach decylowych dochodu brutto na członka rodziny. Rysunek 61 przedstawia udział dochodów z poszczególnych źródeł w grupach decylowych.

Tabela 40: Liczba rodzin, udział rodzin z dziećmi i przeciętna liczba dzieci według głównych źródeł dochodu rodziny

Główne źródło dochodu	Liczba rodzin	Udział rodzin z dziećmi	Przeciętna liczba dzieci
Umowa o pracę	8 601 121	45,5%	1,66
Emerytura lub renta	6 431 880	4,3%	1,45
Działalność gospodarcza	958 928	50,5%	1,74
Umowy cywilnoprawne	888 032	26,9%	1,73
Pozostałe	553 480	37,1%	1,72

Przeciętna liczba dzieci została obliczona wśród rodzin z dziećmi. Główne źródło dochodu to źródło, które odpowiada za największą część dochodu brutto na PIT. Zestawienie nie uwzględnia rodzin z dochodem brutto na PIT równym zero.

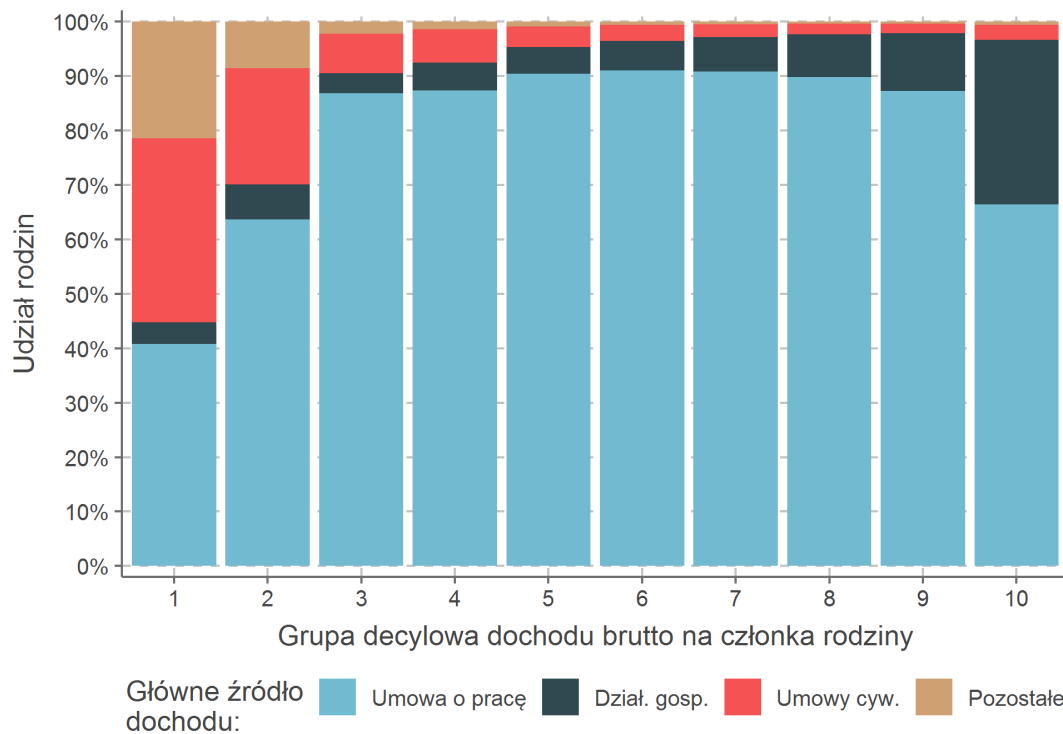
Tabela 41: Struktura dochodów według typów rodzin - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Źródło dochodu	Pary z dziećmi	Osoby samotne z dziećmi	Pary bez dzieci	Osoby samotne bez dzieci
Umowa o pracę	67,6%	72,4%	70,1%	74,1%
Działalność gospodarcza	25,6%	17,1%	23,6%	16,7%
Umowy cywilnoprawne	4,5%	7,4%	4,1%	7,3%
Pozostałe	2,6%	3,2%	2,3%	2,1%

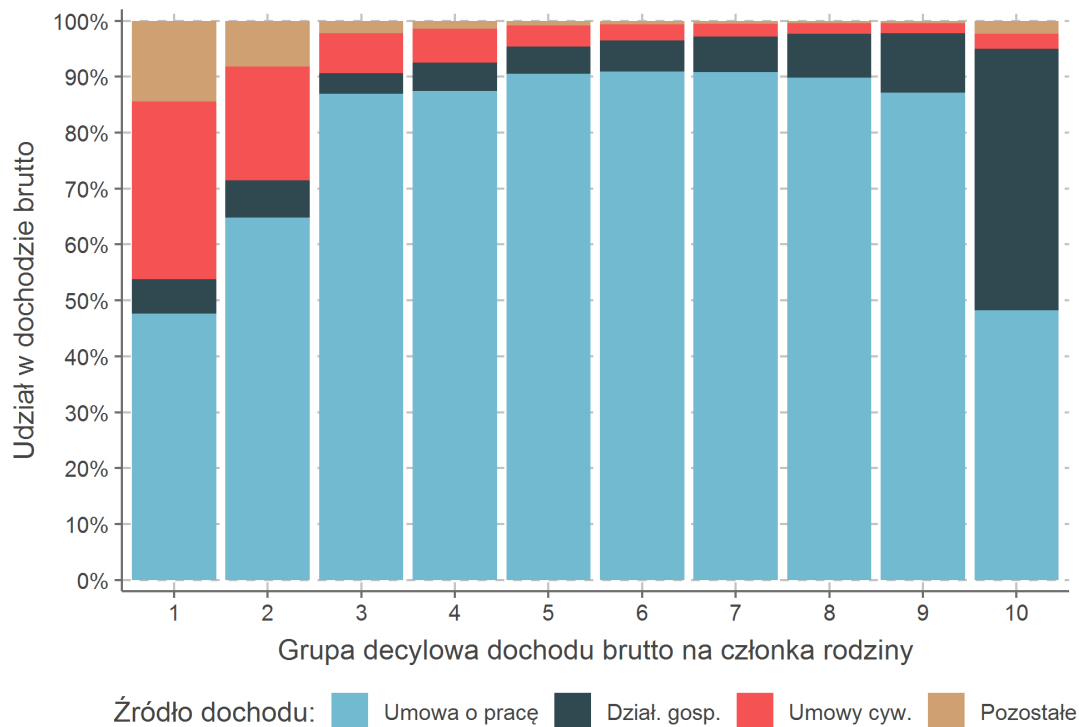
Tabela 42: Struktura dochodów według liczby dzieci do 18 r.ż.

Źródło dochodu	1 dziecko	2 dzieci	3 i więcej dzieci
Umowa o pracę	69,4%	65,9%	57,6%
Działalność gospodarcza	21,4%	26,6%	33,1%
Umowy cywilnoprawne	4,7%	3,8%	4,3%
Emerytura lub renta	2,3%	1,0%	1,3%
Pozostałe	2,3%	2,9%	3,9%

Rysunek 60: Udział rodzin według głównego źródła dochodu brutto oraz według grup decylnych dochodu brutto na członka rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

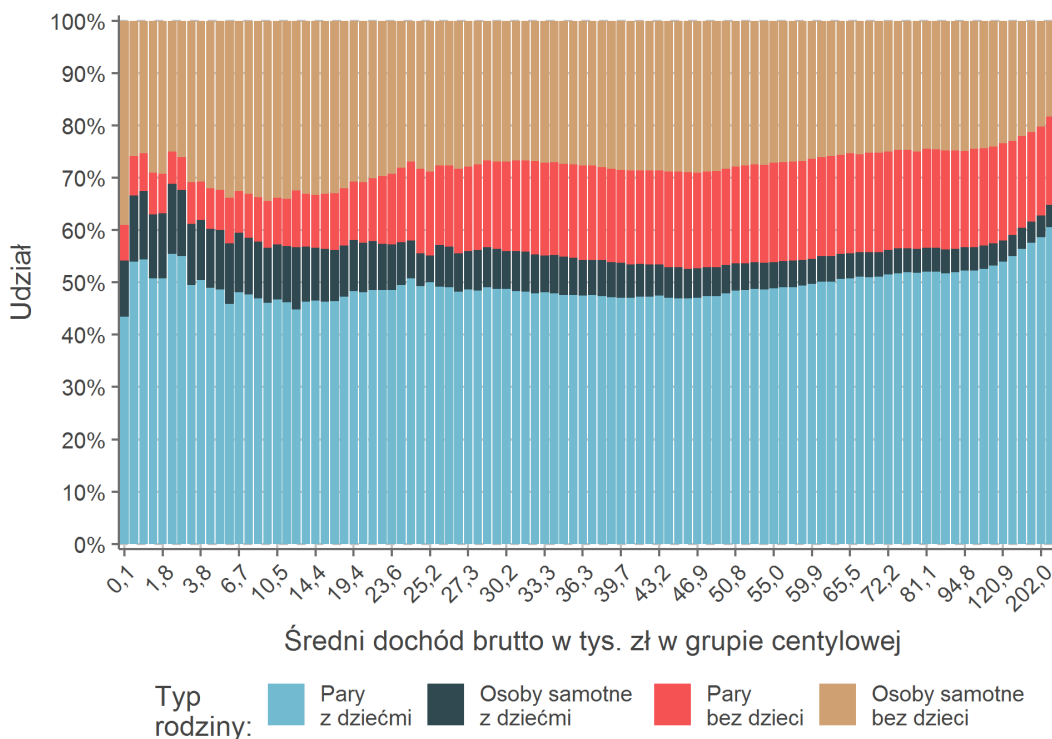

Rysunek 61: Udział dochodów z poszczególnych źródeł według grup decylnych dochodu brutto na członka rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

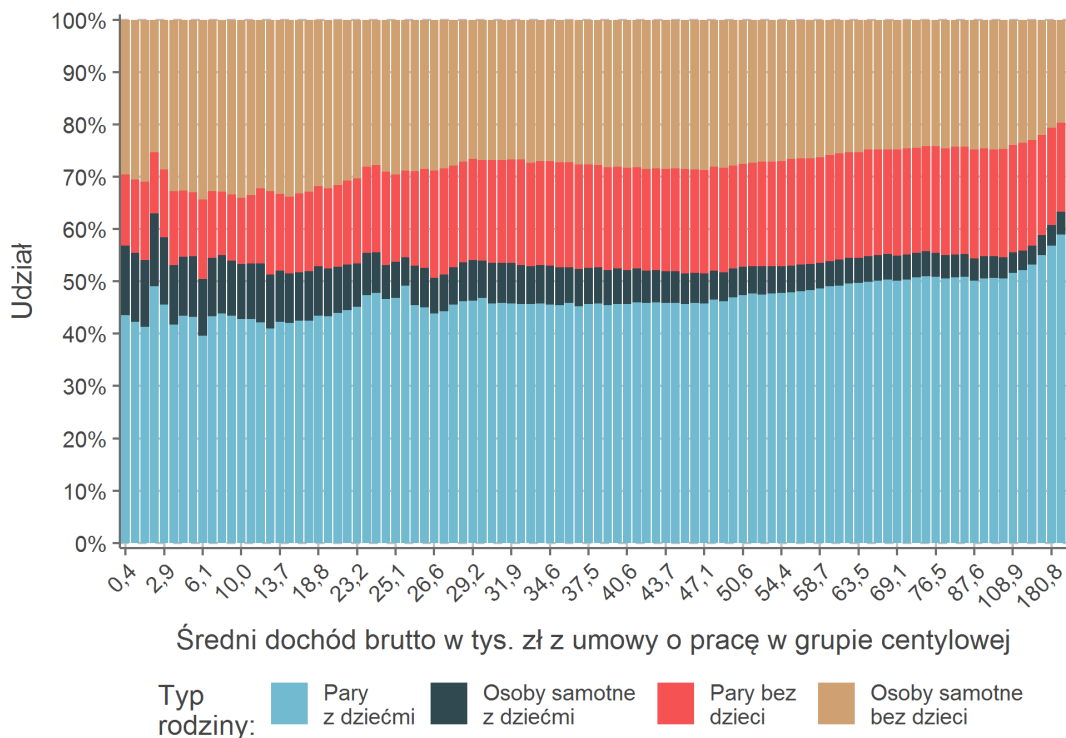

Umowa o pracę i pozarolnicza działalność gospodarcza odpowiadają za zdecydowaną większość dochodów brutto rodzin (z wyłączeniem rodzin uzyskujących dochody z emerytury lub renty). Rysunki 62 - 64 prezentują relację między poziomem indywidualnego dochodu podatników a udziałem podatników przynależących do poszczególnych typów rodzin na danym poziomie dochodów. Na rysunkach rozpatrzono udział podatników według typu rodziny w grupach centylowych dochodu brutto (z wyłączeniem emerytów i rencistów), dochodu brutto z umowy o pracę (dochód brutto odpowiada wynagrodzeniu brutto) oraz dochodu brutto z pozarolniczej działalności gospodarczej.

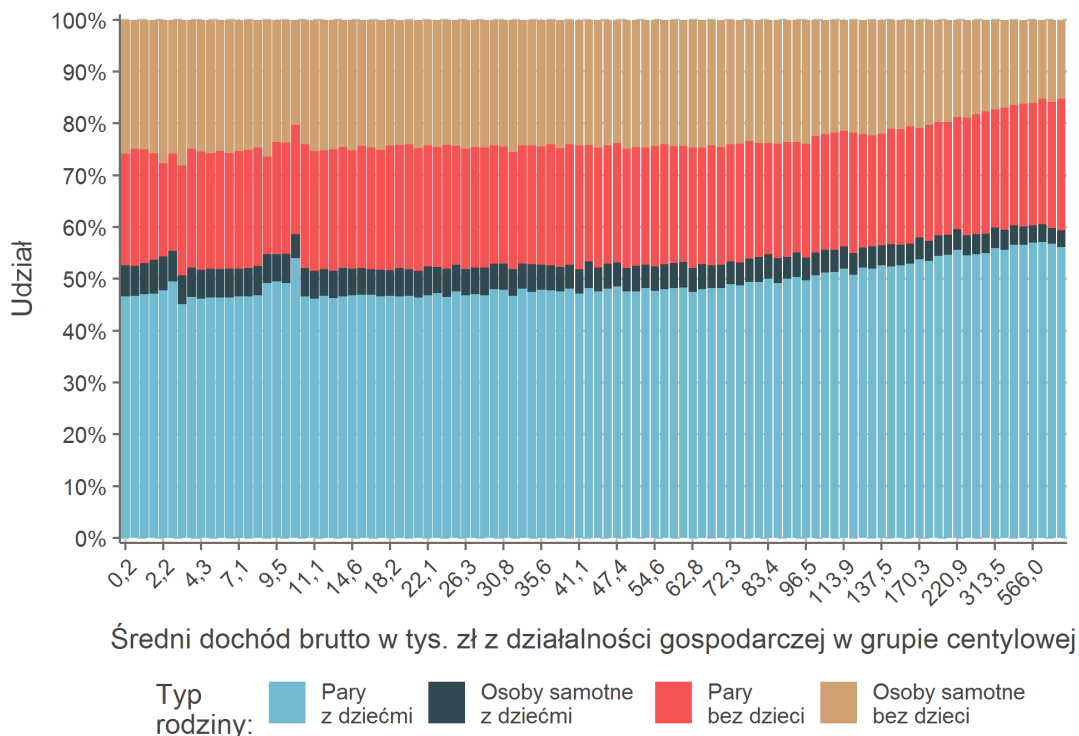
Rysunek 62: Udział poszczególnych typów rodzin według grup centylowych indywidualnych dochodów brutto - podatnicy bez dochodu z emerytury lub renty

Rysunek 63: Udział poszczególnych typów rodzin według grup centylowych indywidualnych dochodów brutto z umowy o pracę

Rysunek 64: Udział poszczególnych typów rodzin według grup centylowych indywidualnych dochodów brutto z pozarolniczej działalności gospodarczej

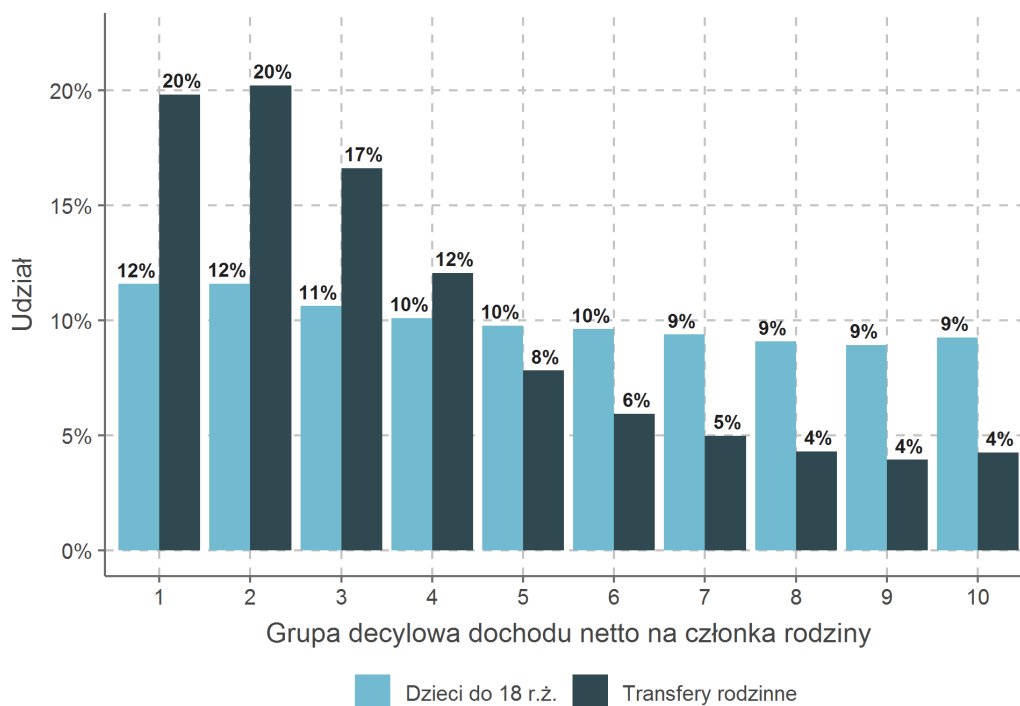
Rozkład świadczeń względem dochodu netto

Analiza zaprezentowana w tym rozdziale koncentruje się na podziale transferów rodzinnych według grup dochodowych. Analizowaną populację ograniczono do rodzin z dziećmi do 18 r.ż., z uwagi na to, że większość wsparcia finansowego jest kierowana do tych rodzin. Następnie populację rodzin zawężono do rodzin z dochodem netto dodatnim. Rozpatrywana populacja liczy 4,01 mln rodzin, spośród których 2,55 mln rodzin partycypuje w systemie transferów rodzinnych. Ogółem, analiza obejmuje 79,1% sumy transferów rodzinnych (26 366 mln zł). Udział objętych świadczeń według rodzaju świadczenia przedstawiono w Tabeli 43.

Tabela 43: Liczba rodzin z dziećmi do 18 r.ż. i z dodatnim dochodem netto, które partycypują w transferach rodzinnych oraz suma i udział transferów rodzinnych w analizowanej populacji według rodzaju świadczenia

Świadczenie	Liczba rodzin	Suma świadczeń	Udział świadczeń
Świadczenia ogółem	2 545 670	26 366 mln	79,1%
Świadczenie wychowawcze	2 410 045	19 214 mln	88,2%
Zasiłek rodzinny z dodatkami	1 062 683	3 465 mln	80,5%
Świadczenia z FA	126 312	819 mln	67,9%
Becikowe	229 393	234 mln	89,7%
Świadczenie rodzicielskie	113 557	686 mln	70,8%
Świadczenia opiekuńcze	287 067	1 701 mln	39,6%

Rysunek 65: Podział sumy transferów rodzinnych i liczby dzieci do 18 r.ż. na grupy decylowe dochodu netto na członka rodziny

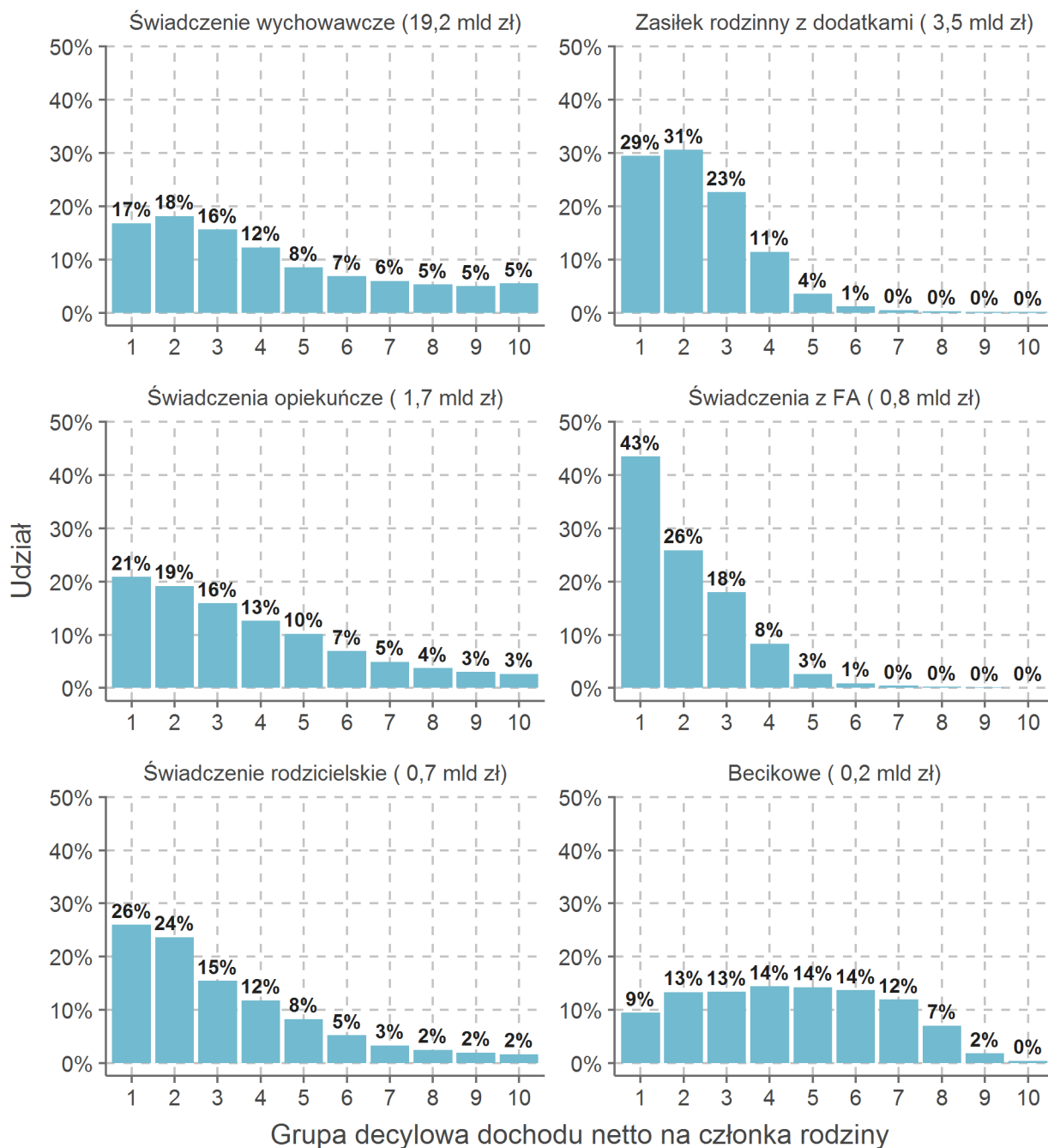

Na Rysunku 65 przedstawiono udział sumy transferów rodzinnych przypadający poszczególnym grupom decylowym dochodu netto.¹⁶ Udział ten zestawiono z odsetkiem liczby dzieci do 18 r.ż. przypadającym

¹⁶Opis statystyczny dochodu netto na członka rodziny, w tym wartości decyli dochodu netto dla rodzin z dziećmi do 18 r.ż., znajduje się w rozdziale Dochody netto rodzin na str. 71.

poszczególnym grupom decylowym (na przykład, 12% dzieci do 18 r.ż. znajduje się w rodzinach przynależących do pierwszej grupy decylowej dochodu netto na członka rodziny; do tej grupy decylowej trafia 20% sumy transferów rodzinnych).

Rysunek 66: Rozkład sumy transferów rodzinnych według grup decylowych dochodu netto na członka rodziny oraz według rodzaju świadczenia - rodziny z dziećmi do 18 r. ż.

Tabele 44 i 45 przedstawiają podstawowe statystyki miesięcznego dochodu netto na członka rodziny i miesięcznego dochodu netto na członka rodziny po dodaniu transferów rodzinnych w dwóch populacjach: wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż. i wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż., które są beneficjentami transferów rodzinnych. Średnie miesięcznego dochodu netto, miesięcznego dochodu netto po dodaniu transferów oraz miesięcznego transferu na członka rodziny przedstawiono według grup decylowych dochodu netto na członka rodziny w populacji rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Dodatkowo, zaprezentowano wzrost średniego dochodu netto po dodaniu transferów rodzinnych względem dochodu netto (przed transferami) i udział transferów rodzinnych w dochodzie netto po transferach rodzinnych. W najniższych grupach decylowych obserwowany jest relatywnie wysoki wzrost dochodu netto po dodaniu transferów rodzinnych, należy jednak pamiętać, że dla części rodzin dochód netto może być zaniżony przez to, że część dochodów netto nie jest obserwowana (np. dochody z działalności rolniczej lub rzeczywiste dochody osób rozliczających się na zasadach ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych).

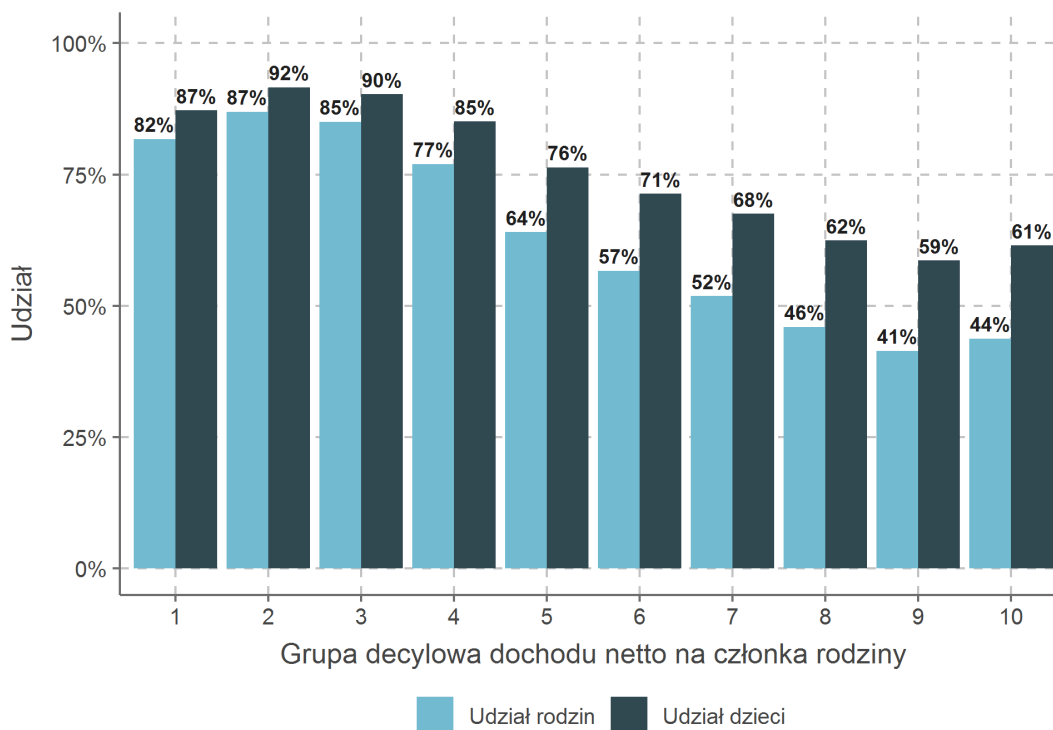
Tabela 44: Podstawowe statystyki dochodu netto, dochodu netto po transferach rodzinnych oraz transferów rodzinnych według grup decylowych dochodu netto na członka rodziny wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Średni dochód przedstawiono w ujęciu miesięcznym na członka rodziny.

Grupa decylowa	Liczebność w tys.		Dochód netto - średnia			Transfery rodzinne	
	Rodzin	Dzieci	przed transferami	po transferach	zmiana	średnia	udział w dochodzie
Pierwsza	401	742	143	417	191,7%	274	65,7%
Druga	401	744	439	715	63,0%	276	38,6%
Trzecia	401	682	653	886	35,7%	233	26,3%
Czwarta	401	648	878	1 050	19,5%	172	16,3%
Piąta	401	627	1 126	1 235	9,7%	109	8,8%
Szósta	401	617	1 398	1 479	5,8%	81	5,5%
Siódma	401	602	1 706	1 774	4,0%	68	3,8%
Ósma	401	583	2 095	2 153	2,8%	58	2,7%
Dziewiąta	401	573	2 724	2 777	1,9%	53	1,9%
Dziesiąta	401	594	6 877	6 933	0,8%	56	0,8%
Ogółem	4 012	6 412	1 804	1 942	7,7%	138	7,1%

Tabela 45: Podstawowe statystyki dochodu netto, dochodu netto po transferach rodzinnych oraz transferów rodzinnych według grup decylowych dochodu netto na członka rodziny wśród rodzin z dziećmi do 18 r.ż., które są objęte transferami rodzinnymi. Średni dochód przedstawiono w ujęciu miesięcznym na członka rodziny.

Grupa decylowa	Liczebność w tys.		Dochód netto - średnia			Transfery rodzinne	
	Rodzin	Dzieci	przed transferami	po transferach	zmiana	średnia	udział w dochodzie
Pierwsza	328	648	145	480	231,5%	336	69,8%
Druga	349	681	439	757	72,3%	318	42,0%
Trzecia	341	615	652	926	42,1%	274	29,6%
Czwarta	309	551	875	1 098	25,5%	223	20,3%
Piąta	257	479	1 123	1 293	15,1%	170	13,2%
Szósta	227	440	1 396	1 539	10,3%	143	9,3%
Siódma	208	407	1 704	1 834	7,6%	130	7,1%
Ósma	184	364	2 089	2 216	6,0%	126	5,7%
Dziewiąta	166	336	2 724	2 852	4,7%	127	4,5%
Dziesiąta	176	365	7 112	7 241	1,8%	129	1,8%
Ogółem	2 546	4 885	1 470	1 687	14,8%	218	12,9%

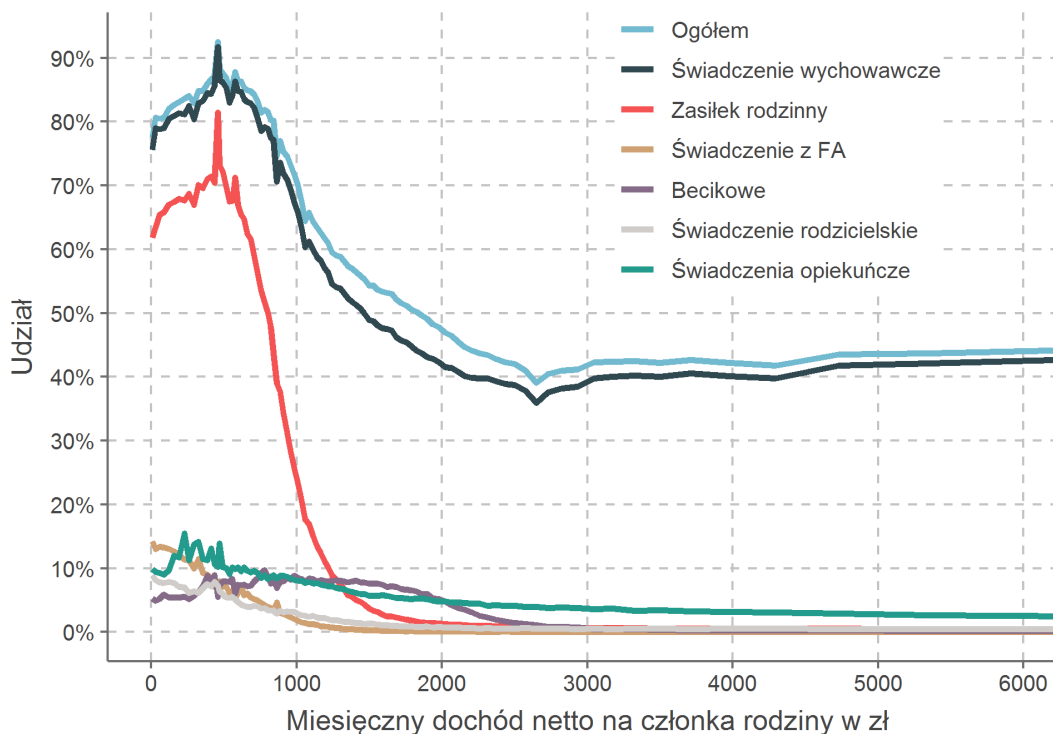
Rysunek 67: Udział rodzin objętych transferami rodzinnymi i udział dzieci do 18 r.ż., które wychowują się w rodzinach objętych transferami rodzinnymi według grup decylnych dochodu netto na członka rodziny

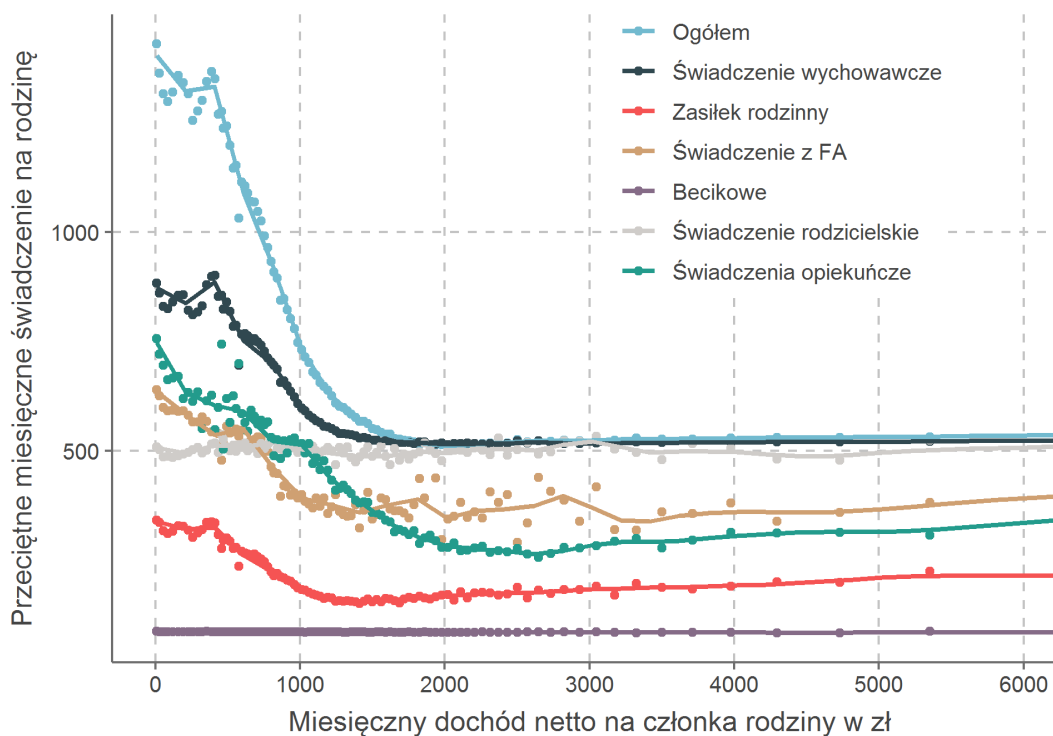
Na Rysunku 68 przedstawiono udział rodzin pobierających poszczególne świadczenia w stosunku do rodzin z dziećmi do 18 r.ż. ogółem, według przeciętnego dochodu netto na członka rodziny. Niższy udział rodzin pobierających świadczenia dla najniższych dochodów może wynikać z nieuwzględnienia dochodów niepodatkowych. Rysunek 69 prezentuje przeciętne miesięczne świadczenie (przypadające na rodzinę) wśród rodzin pobierających świadczenie według miesięcznego dochodu netto na członka rodziny.

Na Rysunku 70 przedstawiono rozkład udziału transferów rodzinnych w dochodzie netto po dodaniu transferów. Rysunek 71 przedstawia porównanie rozkładów dwóch rodzajów dochodów w populacji dzieci do 18 r.ż., tj. jaki udział dzieci do 18 r.ż. znajduje się w rodzinach poniżej pewnego pułapu dochodu netto na członka rodziny i jak ten udział zmniejsza się po dodaniu transferów rodzinnych. Rysunki 72 - 73 przedstawiają porównanie dochodu netto po dodaniu transferów wśród rodzin bez dzieci, rodzin z dziećmi do 18 r.ż., które nie są objęte transferami rodzinnymi i rodzin z dziećmi do 18 r.ż., które pobierają transfery rodzinne. Populacja rodzin bez dzieci, która została uwzględniona w tym porównaniu to rodziny bez dochodu z emerytury lub renty. Rodziny z dziećmi nieobjęte transferami rodzinnymi to w zdecydowanej większości rodziny z jednym dzieckiem, które nie spełniają kryterium dochodowego dla świadczenia wychowawczego.

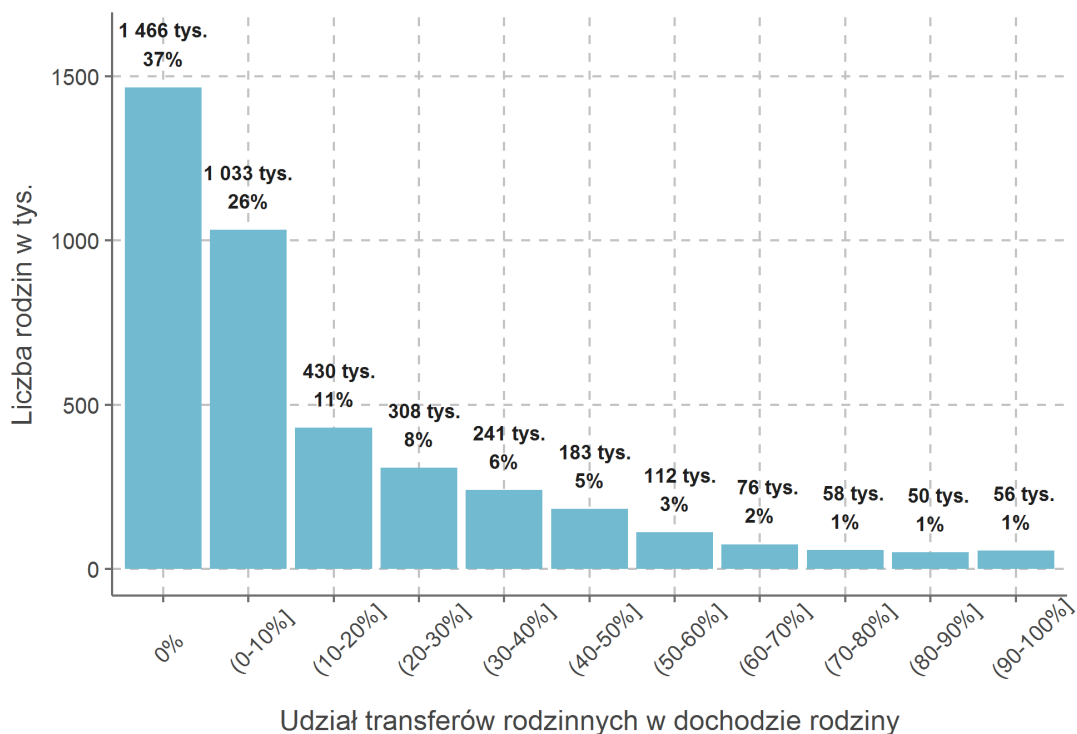
Rysunek 68: Udział rodzin pobierających transfery rodzinne, według rodzaju świadczenia i miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

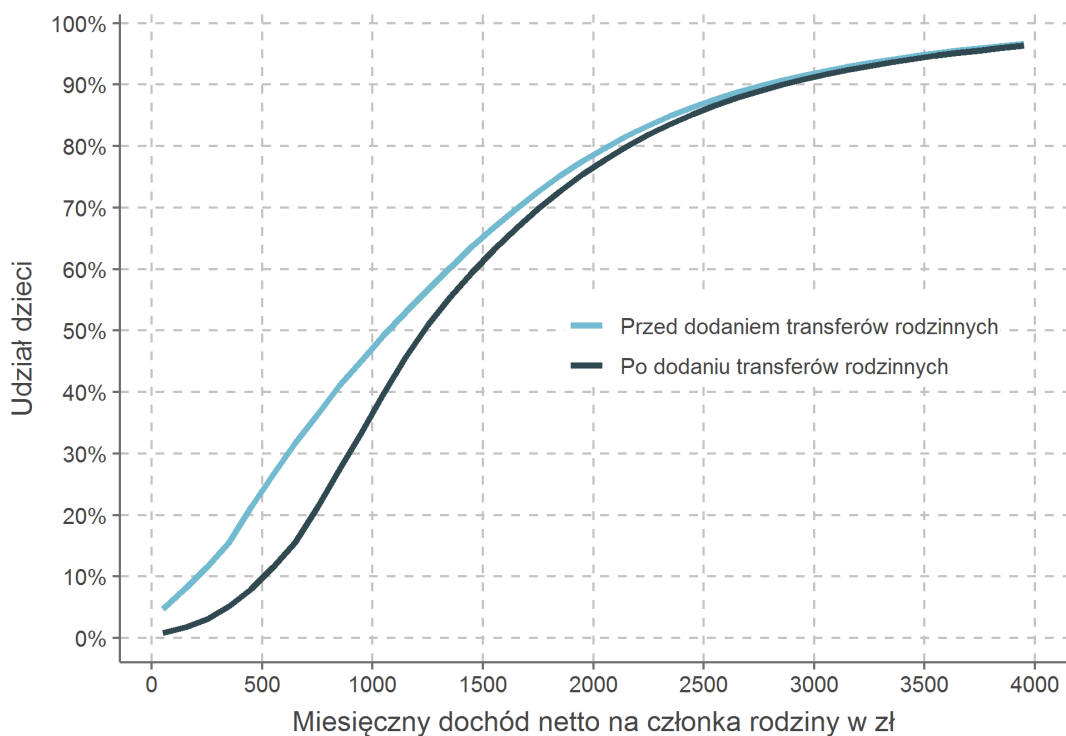
Rysunek 69: Przeciętne świadczenie wśród rodzin pobierających transfery rodzinne, według rodzaju świadczenia i miesięcznego dochodu netto na członka rodziny - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

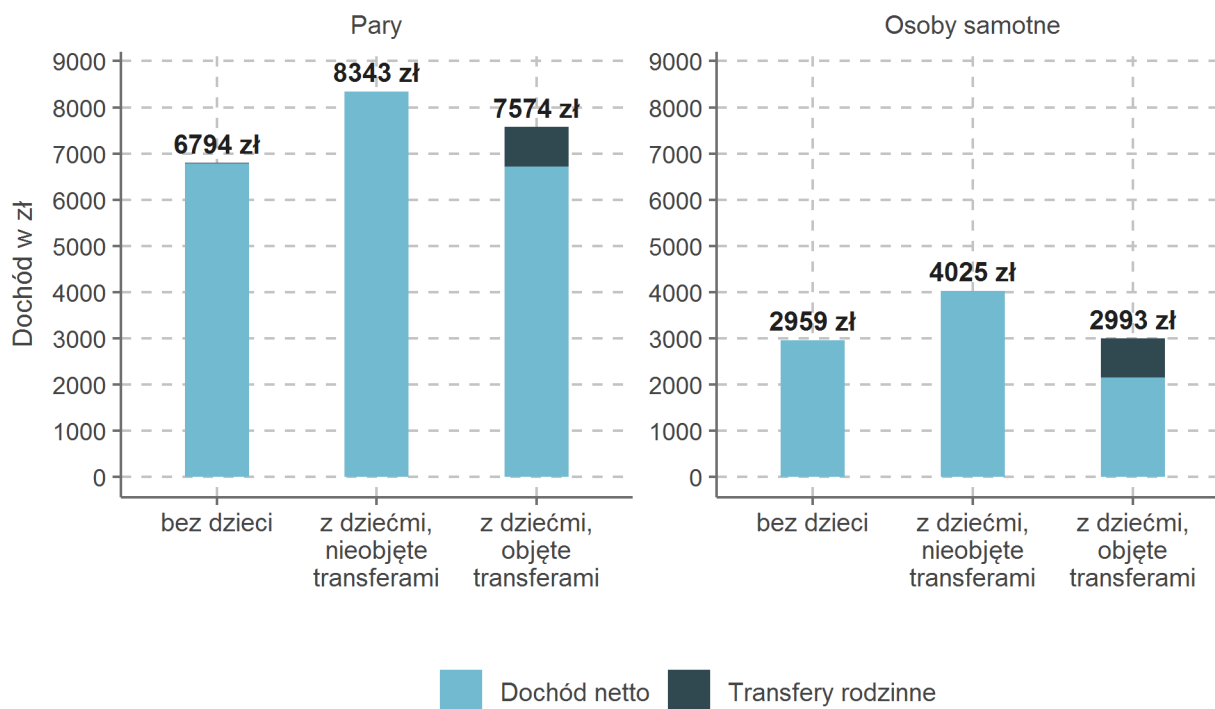
Rysunek 70: Liczba i udział rodzin z dziećmi do 18 r.ż. według udziału transferów rodzinnych w dochodzie netto rodziny po dodaniu transferów rodzinnych

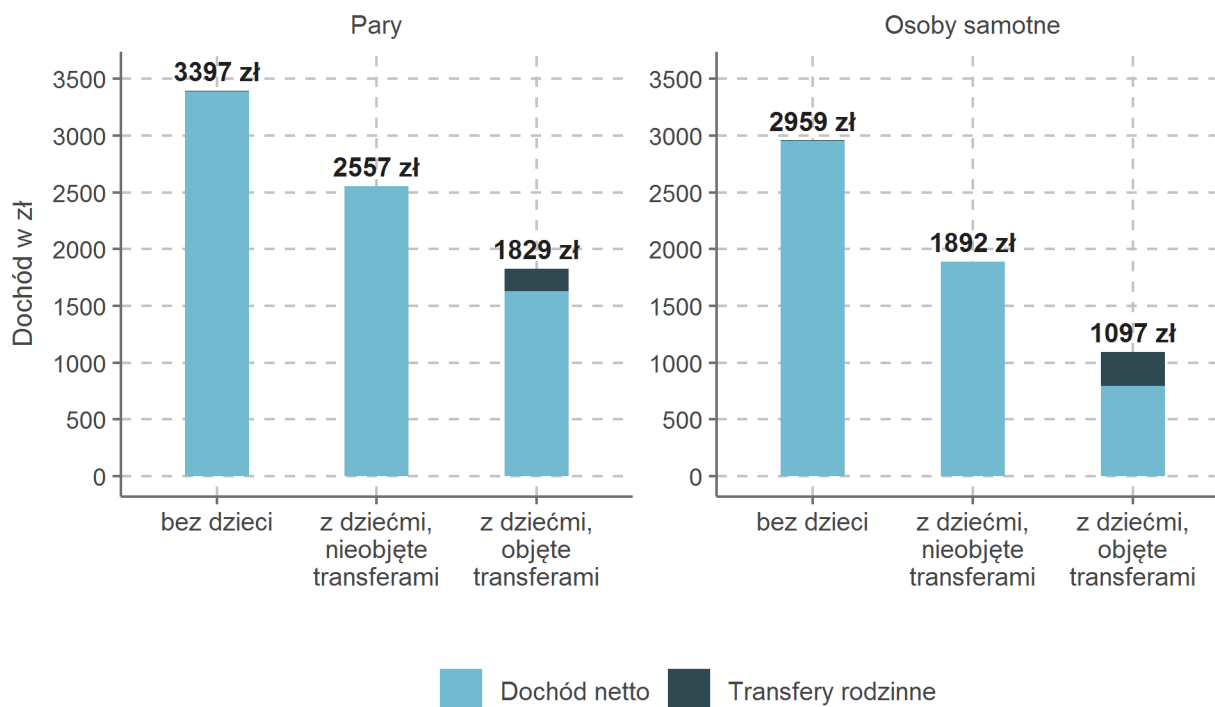
Rysunek 71: Dystrybuanta przeciętnego miesięcznego dochodu netto na członka rodziny w populacji dzieci do 18 r.ż. przed i po dodaniu transferów rodzinnych

Rysunek 72: Przeciętny miesięczny dochód netto rodziny oraz przeciętny dochód netto rodziny po dodaniu transferów rodzinnych - rodziny z dziećmi do 18 r.ż. i rodziny bez dzieci

Rysunek 73: Przeciętny miesięczny dochód netto na członka rodziny oraz przeciętny dochód netto na członka rodziny po dodaniu transferów rodzinnych - rodziny z dziećmi do 18 r.ż. i rodziny bez dzieci

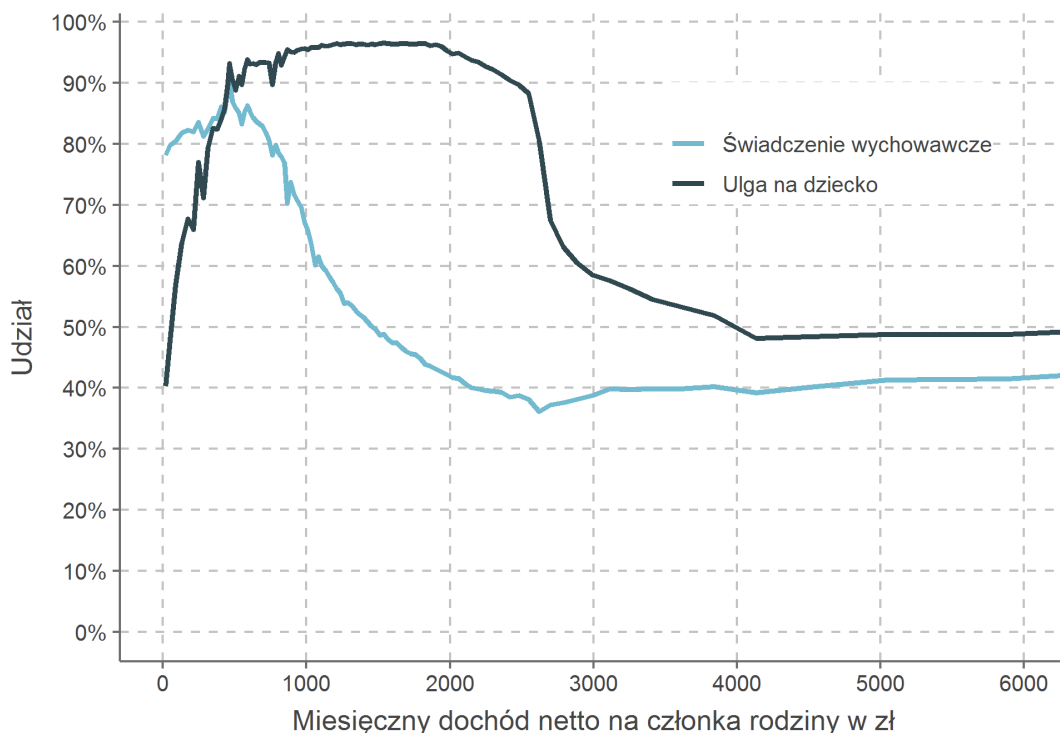

Transfery rodzinne mogą wchodzić w interakcje z preferencjami podatkowymi dla rodzin z dziećmi, z których największą jest ulga na dziecko. Ulga na dziecko powiększa dochód netto rodziny. Oznacza to, że dla pewnego poziomu dochodu rodziny skorzystanie z ulgi na dziecko mogło wiązać się z utratą prawa do świadczenia wychowawczego na pierwsze dziecko w 2018 r. lub innych świadczeń, które są w całości wycofywane po przekroczeniu progu dochodowego.

Wysokość ulgi na dziecko zależy od liczby dzieci. W przypadku jednego dziecka, ulga przysługuje pod warunkiem, że dochód podatnika jest mniejszy niż 56 tys. zł (samotne wychowywanie) lub dochód małżeństwa jest mniejszy niż 112 tys. zł. Przy większej liczbie dzieci nie obowiązuje kryterium dochodowe. Z ulgi mogą skorzystać wyłącznie podatnicy rozliczający dochody na skali podatkowej (PIT-36 lub PIT-37). Jeżeli podatek jest zbyt niski aby odliczyć pełną ulgę, niewykorzystana kwota ulgi jest zwracana. Kwota zwrotu jest limitowana i nie może przekroczyć sumy zapłaconych przez podatnika składek na ubezpieczenia społeczne oraz składek na ubezpieczenie zdrowotne podlegających odliczeniu.¹⁷

Na Rysunku 74 przedstawiono udział rodzin pobierających świadczenie wychowawcze lub ulgę na dziecko w zależności od dochodu netto na członka rodziny. Na rysunku przedstawiono wyłącznie rodziny, które potencjalnie mogłyby skorzystać z ulgi na dziecko, czyli rodziny, w których przynajmniej jedna osoba rozlicza się według skali podatkowej i jednocześnie podatek przed odliczeniem ulgi na dziecko jest większy od zera lub suma składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne podlegających odliczeniu jest dodatnia. Łagodniejsze kryteria przyznania ulgi powodują, że jest ona bardziej powszechna niż świadczenie wychowawcze, jednak część rodzin, które pobierały świadczenie wychowawcze nie korzystała z podatkowej ulgi na dziecko pomimo spełnienia warunków formalnych.

Rysunek 74: Udział rodzin pobierających świadczenie wychowawcze lub ulgę na dziecko w zależności od dochodu netto na członka rodziny - rodziny z dodatnim dochodem netto na skali podatkowej

¹⁷W limicie nie uwzględnia się składek odliczonych w PIT-36L, PIT-28, PIT-16A, PIT-19A.

Obciążenie podatkowo-składkowe i transfery rodzinne

W niniejszym rozdziale przeprowadzono łączną analizę obciążeń podatkowo-składkowych i świadczeń rodzinnych. Pierwsza część analizy dotyczy klina podatkowo-składkowego, w którym uwzględniono transfery rodzinne. W drugiej części przedstawiono analizę efektów redystrybucyjnych poszczególnych elementów systemu podatkowo-składkowo-swiadczeniowego.

Posłużono się trzema definicjami dochodu: dochód skorygowany brutto, dochód netto oraz dochód netto po transferach rodzinnych. Zakres analizowanych dochodów i szczegółowe definicje omówiono w rozdziale *Dochody netto rodzin*.

Dochód skorygowany brutto jest najszerszą kategorią dochodu. Jest to dochód, który w przybliżeniu odpowiada kosztom pracy na umowie o pracę i umowie cywilnoprawnej, natomiast w przypadku znacznej części pozarolniczej działalności gospodarczej dochód brutto to wartość sprzedaży towarów i usług pomniejszona o koszty wytworzenia towarów i usług.¹⁸ Dochód netto odzwierciedla dochód „na rękę”, po opodatkowaniu i oskładkowaniu, ale przed transferami rodzinnymi. Dochód netto po transferach rodzinnych to dochód netto powiększony o transfery rodzinne: świadczenie wychowawcze, zasiłek rodzinny, świadczenie z funduszu alimentacyjnego, świadczenie rodzicielskie, becikowe oraz świadczenia opiekuńcze. Kategorie dochodu obliczono na poziomie indywidualnym (podatnika), wartości ujemne dochodu każdego typu zastąpiono zerami. Dochód rodziny obliczono sumując dochody członków rodziny.

Analiza obejmuje wyłącznie rodziny z dochodem netto dodatnim. Zestawienia są prezentowane dla trzech podstawowych populacji: rodzin ogółem, rodzin bez dochodu z emerytury lub renty i rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Podstawowe statystyki dotyczące tych populacji zestawiono w Tabeli 46.

Tabela 46: Liczebność analizowanych populacji rodzin i suma poszczególnych kategorii dochodów w mld zł

Zmienna	Populacja:		
	ogółem	bez dochodu z emerytury lub renty	z dziećmi do 18 r.ż.
Liczba rodzin	17 320 tys.	9 726 tys.	4 012 tys.
Kategoria dochodu			
Dochód skorygowany brutto	1 232,37 mld	873,93 mld	450,41 mld
Dochód netto	868,51 mld	589,25 mld	309,02 mld
Dochód netto po transferach	896,89 mld	613,62 mld	335,39 mld
Obciążenia podatkowo-składkowe			
Składki na ubez. społ.	182,73 mld	161,13 mld	79,21 mld
Składka zdrowotna	76,12 mld	48,95 mld	25,04 mld
Podatek PIT	106,21 mld	75,63 mld	37,86 mld
Suma obciążeń	365,05 mld	285,71 mld	142,10 mld
Transfery			
Transfery rodzinne	28,38 mld	24,37 mld	26,37 mld

Podatek PIT jest pomniejszony o zwrot z tytułu ulgi na dziecko.

¹⁸Nie uwzględnia składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

Obciążenie podatkowo-składkowe netto

W związku z działalnością zarobkową osoby fizyczne odprowadzają daniny na rzecz państwa. Część rodzin partycypuje w systemie transferów rodzinnych. Aby określić w jakim stopniu daniny publiczne (podatki i składki) oraz transfery rodzinne łącznie wpływają na rozkład obciążeń w populacji rodzin zdefiniowano tzw. obciążenie podatkowo-składkowe netto. Obciążenie podatkowo-składkowe netto to obciążenie podatkowo-składkowe pomniejszone o transfery rodzinne. Obciążenie podatkowo-składkowe obliczono jako sumę składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne (opłacanych przez płatnika i ubezpieczonego) oraz podatku należnego członków rodziny. Ujemne obciążenie podatkowo-składkowe netto oznacza, że rodzina jest beneficjentem netto systemu podatkowo-składkowo-transferowego, tzn. transfery rodzinne przewyższają podatki i składki.

Obciążenie podatkowo-składkowe oraz obciążenie podatkowo-składkowe netto zaprezentowano w relacji do dochodu skorygowanego brutto rodziny.¹⁹ Jako miarę obciążenia podatkowo-składkowego w relacji do dochodu skorygowanego brutto w danym przedziale dochodu lub dla danego typu rodziny przyjęto relatywną sumę. Relatywna suma obciążenia podatkowo-składkowego (w danym przedziale dochodu lub dla danego typu rodziny) to suma składek i podatków podzielona przez sumę dochodu skorygowanego brutto (w danym przedziale dochodu lub dla danego typu rodziny). Relatywna suma obciążenia netto to różnica obciążenia podatkowo-składkowego i transferów rodzinnych, podzielona przez sumę dochodu skorygowanego brutto.

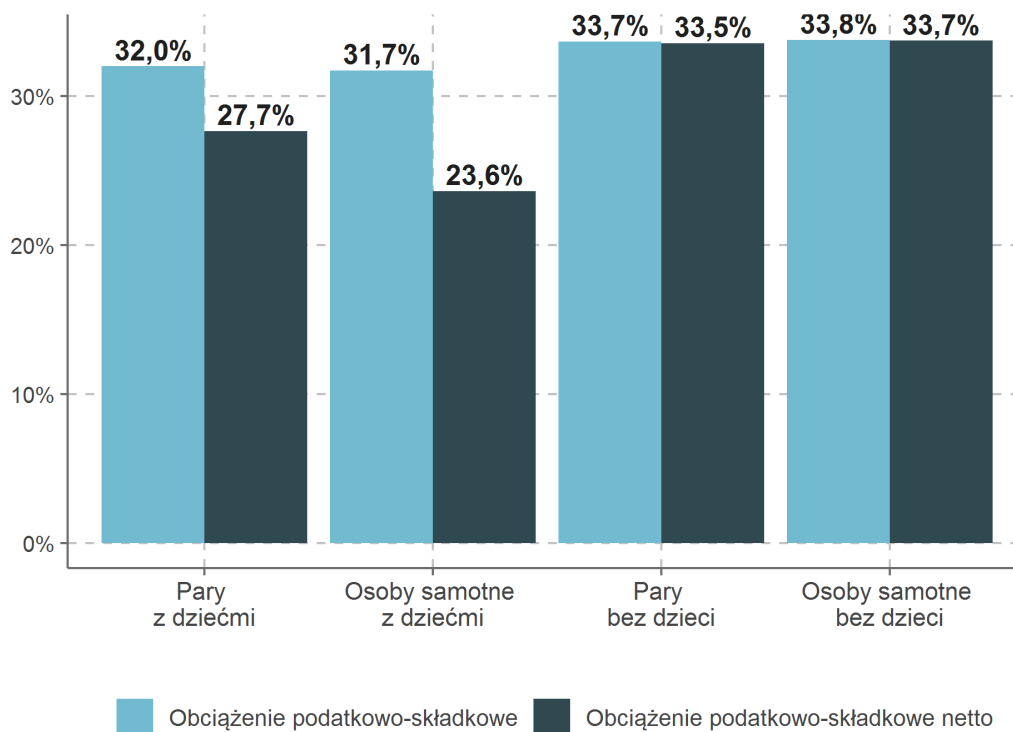
Tabela 47 przedstawia relatywną sumę obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia netto dla różnych typów rodzin. Rysunki 75 i 76 prezentują relatywną sumę obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia podatkowo-składkowego netto według typu rodziny. Wyższe relatywne obciążenie par bez dzieci w porównaniu z parami z dziećmi po uwzględnieniu transferów rodzinnych wynika z odmiennego udziału rodzin otrzymujących emerytury lub renty (o niższym obciążeniu niż praca najemna) w obu grupach.

Tabela 47: Relatywna suma obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia netto według typu rodziny

Typ rodziny	Obciążenie podatkowo-składkowe				Transfery rodzinne	Obciążenie netto	Liczba rodzin (tys.)
	Podatek PIT	Składki ubez. społ.	Składka zdrowotna	Łącznie			
Rodziny ogółem							
Ogółem	8,6%	14,8%	6,2%	29,6%	2,3%	27,3%	17 320
Pary z dziećmi	8,6%	17,4%	5,6%	31,6%	4,4%	27,3%	4 081
Osoby samotne z dziećmi	6,5%	18,2%	5,9%	30,6%	8,2%	22,4%	1 007
Pary bez dzieci	9,2%	11,2%	6,7%	27,1%	0,2%	26,9%	3 693
Osoby samotne bez dzieci	8,4%	13,8%	6,7%	28,8%	0,2%	28,6%	8 539
Rodziny bez dochodu z emerytury lub renty							
Ogółem	8,7%	18,4%	5,6%	32,7%	2,8%	29,9%	9 726
Pary z dziećmi	8,7%	17,8%	5,5%	32,0%	4,3%	27,7%	3 625
Osoby samotne z dziećmi	6,5%	19,4%	5,7%	31,7%	8,1%	23,6%	801
Pary bez dzieci	9,3%	18,7%	5,6%	33,7%	0,1%	33,5%	1 080
Osoby samotne bez dzieci	8,5%	19,5%	5,8%	33,8%	0,0%	33,7%	4 220
Rodziny z dochodem z emerytury lub renty							
Ogółem	8,5%	6,0%	7,6%	22,1%	1,1%	21,0%	7 594
Pary z dziećmi	7,5%	13,8%	6,6%	27,9%	4,4%	23,5%	456
Osoby samotne z dziećmi	6,6%	12,9%	6,8%	26,3%	8,7%	17,5%	206
Pary bez dzieci	9,1%	5,9%	7,4%	22,4%	0,2%	22,2%	2 613
Osoby samotne bez dzieci	8,1%	2,6%	8,3%	19,1%	0,6%	18,5%	4 319

¹⁹Szczegółową dyskusję wariantów obliczania procentowego obciążenia podatkowo-składkowego przeprowadzają Chrostek, Klejdysz i Skawiński (2022).

Rysunek 75: Relatywna suma obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia netto w relacji do dochodu skorygowanego brutto - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Rysunek 76: Relatywna suma obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia netto w relacji do dochodu skorygowanego brutto - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

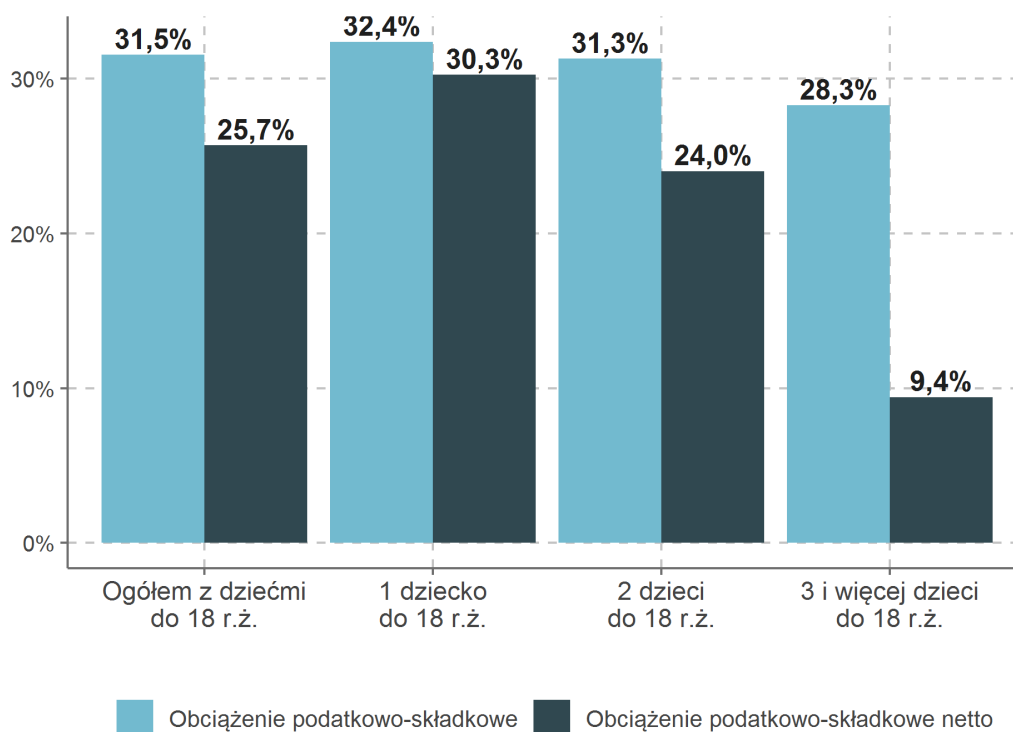

Tabela 48 przedstawia relatywne obciążenie podatkowo-składkowe i obciążenie netto w przedziałach dochodu skorygowanego brutto na członka rodziny. Przedziały dochodu są w przybliżeniu równoliczne pod względem liczby rodzin. Jeden przedział obejmuje około 5% analizowanych rodzin. Ujemne wartości podatku dochodowego wynikają z odjęcia od podatku należnego części ulgi na dziecko, która podlega zwrotowi. Jeżeli nie starcza podatku, aby odliczyć całą ulgę, niewykorzystana część ulgi podlega zwrotowi do limitu składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne rozliczonych w deklaracji PIT-36 i PIT37. W obliczeniach zwrot ulgi jest traktowany jako ujemny podatek.

Tabela 48: Relatywna suma obciążeń dochodu skorygowanego brutto według przedziałów dochodu skorygowanego brutto na członka rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

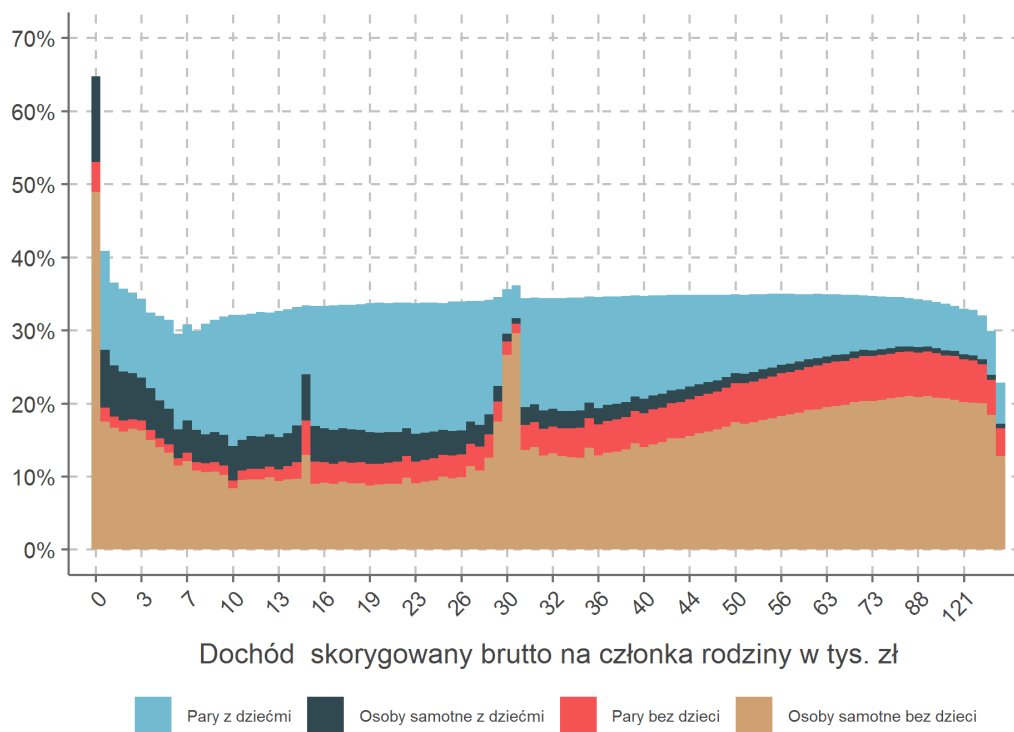
Dochód skor. brutto		Obciążenie podatkowo-składkowe				Łącznie	Transfery rodzinne	Obciążenie netto	Liczba rodzin (tys.)
Od	Do	Podatek PIT	Składki ubez. społ.	Składka zdrowotna					
0	2 900	-4,4%	28,7%	13,3%	37,5%	184,4%	-146,9%	486	
2 900	6 400	-4,5%	27,0%	9,0%	31,5%	55,6%	-24,1%	490	
6 400	9 500	-2,2%	25,6%	7,7%	31,1%	33,7%	-2,6%	486	
9 500	12 600	0,3%	24,7%	7,2%	32,3%	21,3%	11,1%	479	
12 600	15 600	1,9%	24,2%	7,0%	33,1%	13,2%	19,9%	497	
15 600	19 000	3,2%	23,4%	6,9%	33,5%	8,4%	25,1%	479	
19 000	22 500	4,2%	22,9%	6,7%	33,8%	5,1%	28,7%	488	
22 500	26 100	4,8%	22,5%	6,5%	33,8%	3,5%	30,3%	487	
26 100	29 400	5,2%	22,4%	6,5%	34,2%	2,5%	31,7%	483	
29 400	31 800	5,3%	23,1%	6,5%	34,9%	1,7%	33,1%	484	
31 800	35 500	5,8%	22,3%	6,4%	34,5%	1,7%	32,9%	492	
35 500	39 500	6,1%	22,2%	6,4%	34,7%	1,3%	33,3%	480	
39 500	44 000	6,4%	22,1%	6,3%	34,8%	1,1%	33,8%	489	
44 000	49 000	6,7%	21,8%	6,3%	34,9%	0,8%	34,0%	486	
49 000	54 900	7,1%	21,6%	6,2%	35,0%	0,7%	34,3%	492	
54 900	62 000	7,5%	21,4%	6,2%	35,0%	0,5%	34,5%	482	
62 000	71 500	8,0%	20,8%	6,1%	34,9%	0,4%	34,5%	487	
71 500	85 800	8,7%	20,0%	5,9%	34,6%	0,4%	34,2%	485	
85 800	115 700	10,0%	18,2%	5,7%	33,8%	0,3%	33,6%	487	
115 700	-	16,0%	8,0%	3,2%	27,3%	0,1%	27,1%	487	

Na Rysunkach 77 - 79 obciążenie zilustrowano według grup centylowych wyznaczonych w oparciu o dochód skorygowany brutto na członka rodziny. Relatywne obciążenie podatkowo-składkowe jest obliczone jako suma obciążenia wszystkich członków rodziny w grupie centylowej w relacji do sumy dochodów skorygowanych brutto wszystkich członków rodziny w grupie centylowej. Analogicznie obliczono transfery rodzinne w relacji do dochodu skorygowanego brutto. Rysunek 77 przedstawia wszystkie grupy centylowe, podczas gdy na pozostałych rysunkach przedstawiono populację z pominięciem pierwszych 5 grup centylowych ze względu na niskie dochody skorygowane brutto i jednocześnie relatywnie wysokie wartości transferów rodzinnych w relacji do dochodu skorygowanego brutto. **Niskie wartości dochodu w najniższych grupach centylowych są niemiernodajne**, m.in. ze względu na osoby, które uzyskują dochody przez niepełny rok, osoby opodatkowane według ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych lub karty podatkowej, dla których dochód brutto został syntetycznie utworzony na podstawie dochodu netto z obwieszczenia lub osoby prowadzące działalność rolniczą, których część dochodów jest opodatkowana podatkiem od osób fizycznych, natomiast większość dochodów jest nieobserwowana w danych PIT.

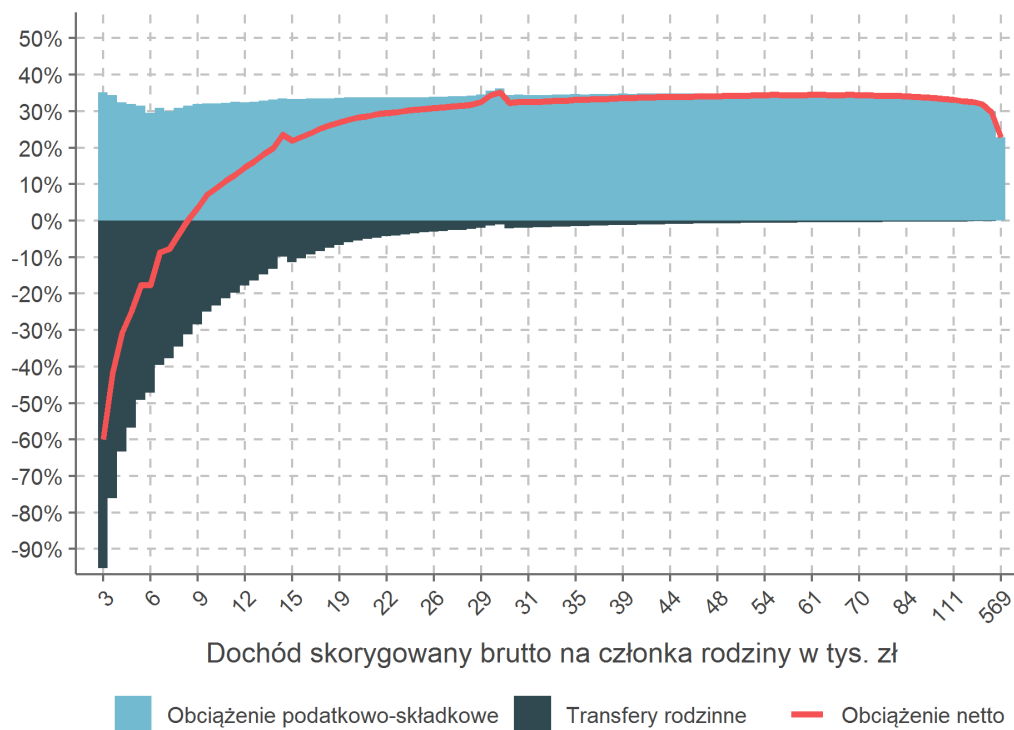
W Tabelach 49 i 50 przedstawiono relatywną sumę obciążenia podatkowo-składkowego oraz obciążenia podatkowo-składkowego netto według głównego źródła dochodu rodziny.²⁰

²⁰Grupowanie według głównego źródła dochodu opisano w rozdziale *Źródła dochodów*

Rysunek 77: Struktura rodzin według obciążenia podatkowo-składkowego w relacji do dochodu skorygowanego brutto - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Rysunek 78: Obciążenie podatkowo-składkowe, transfery rodzinne oraz transfery netto w relacji do dochodu skorygowanego brutto - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Rysunek 79: Obciążenie podatkowo-składkowe, transfery rodzinne oraz transfery netto w relacji do dochodu skorygowanego brutto - rodziny z dziećmi do 18 r.ż

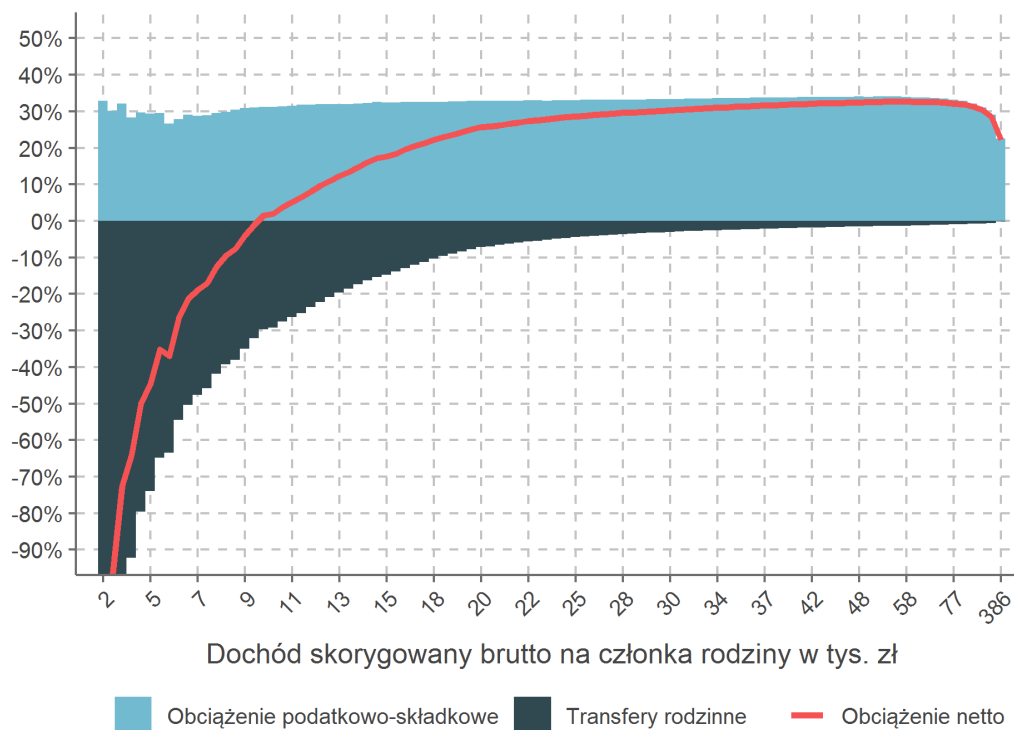

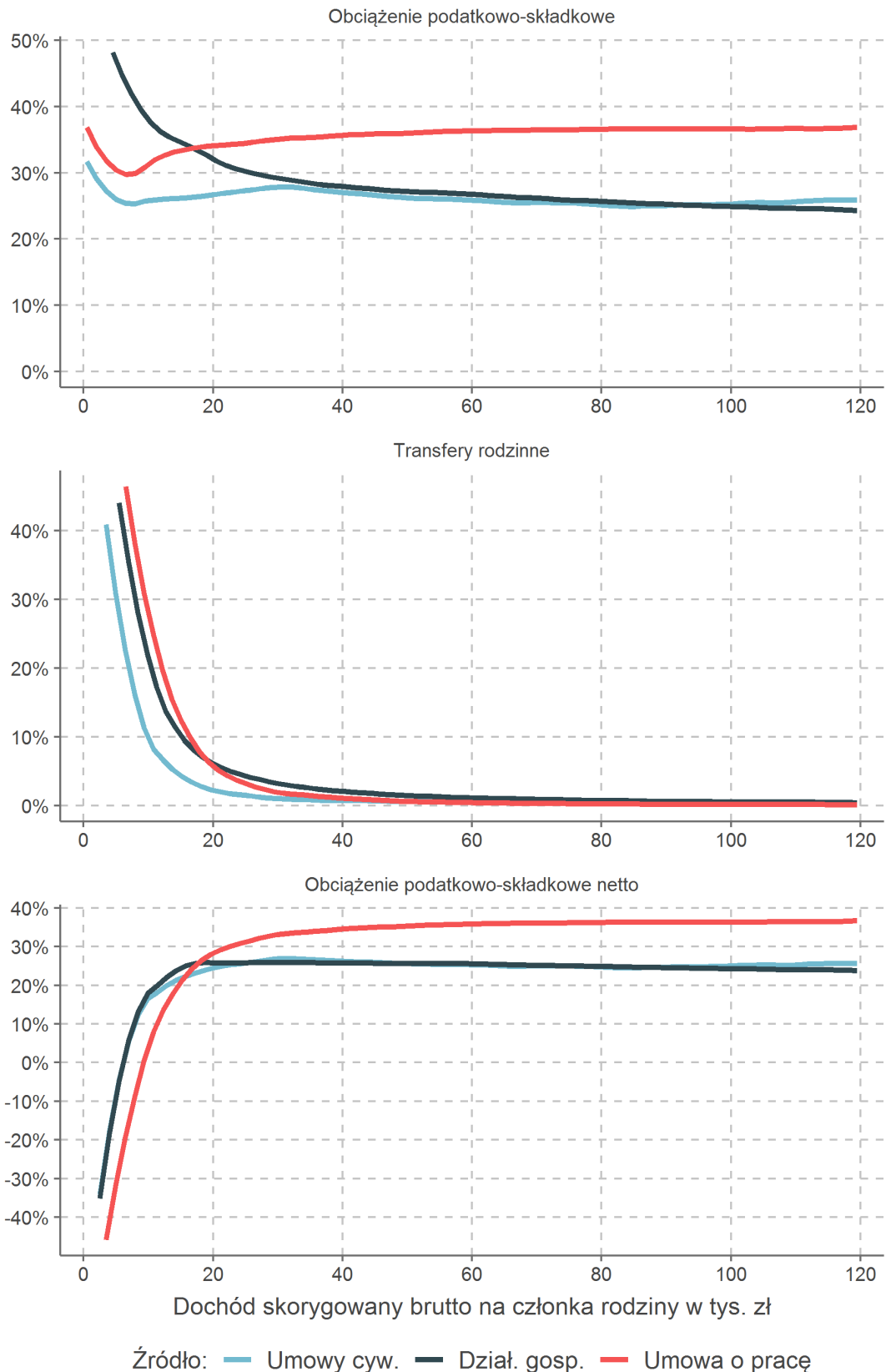
Tabela 49: Relatywna suma obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia netto według głównego źródła dochodów rodziny - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Główne źródło dochodu	Obciążenie podatkowo-składkowe			Łącznie	Transfery rodzinne	Obciążenie netto	Liczba rodzin (tys.)
	Podatek PIT	Składki ubez. społ.	Składka zdrowotna				
Umowa o pracę	6,7%	22,5%	6,5%	35,7%	3,0%	32,7%	7 669
Umowy cywilnoprawne	8,4%	13,4%	5,1%	26,9%	5,5%	21,4%	805
Działalność gospodarcza	15,1%	5,9%	2,5%	23,6%	1,2%	22,4%	788
Pozostałe	13,7%	10,8%	4,6%	29,1%	9,0%	20,1%	463

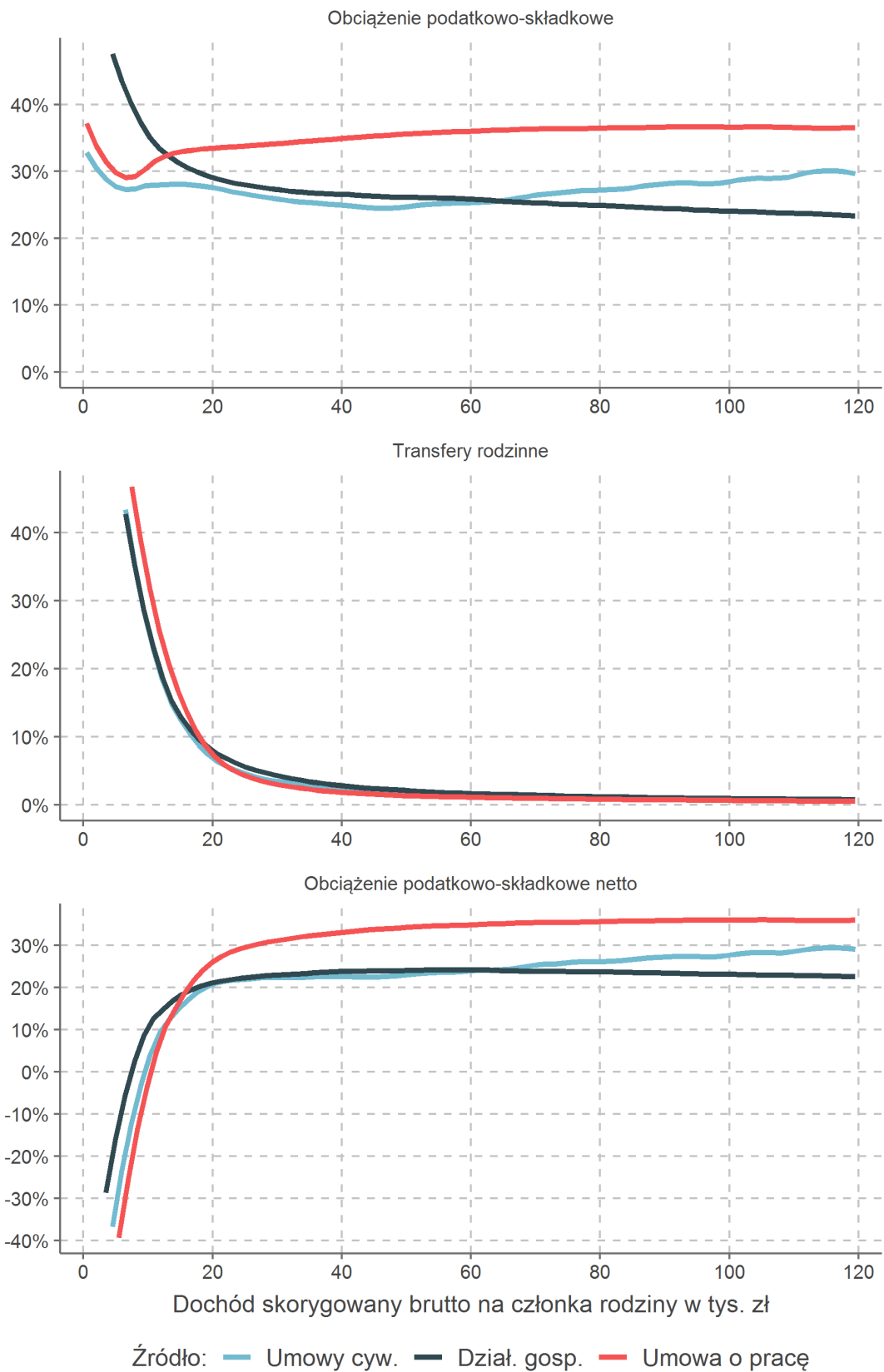
Tabela 50: Relatywna suma obciążenia podatkowo-składkowego i obciążenia netto według głównego źródła dochodów rodziny - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

Główne źródło dochodu	Obciążenie podatkowo-składkowe			Łącznie	Transfery rodzinne	Obciążenie netto	Liczba rodzin (tys.)
	Podatek PIT	Składki ubez. społ.	Składka zdrowotna				
Umowa o pracę	6,2%	21,9%	6,6%	34,6%	6,2%	28,5%	3 138
Działalność gospodarcza	14,9%	6,1%	2,5%	23,5%	2,1%	21,4%	398
Pozostałe	9,8%	9,8%	5,7%	25,3%	21,3%	4,0%	304
Umowy cywilnoprawne	9,8%	12,7%	5,2%	27,7%	15,3%	12,4%	173

Rysunek 80: Obciążenie podatkowo-składkowe, transfery rodzinne oraz transfery netto w relacji do dochodu skorygowanego brutto według głównego źródła dochodu - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

Rysunek 81: Obciążenie podatkowo-składkowe, transfery rodzinne oraz transfery netto w relacji do dochodu skorygowanego brutto według głównego źródła dochodu - rodziny z dziećmi do 18 r.

Efekt redystrybucyjny

Poszczególne elementy systemu podatkowo-składkowo-świadczeniowego w różnym stopniu przyczyniają się do redukcji nierówności dochodowych. W celu zbadania łącznego efektu redystrybucyjnego podatku dochodowego, składek i świadczeń, wyróżniono trzy podstawowe kategorie dochodów: dochód skorygowany brutto (przed opodatkowaniem i oskładkowaniem, odpowiadający w przybliżeniu kosztowi pracy), dochód netto (po opodatkowaniu i oskładkowaniu) i dochód netto po dodaniu transferów rodzinnych.

Rysunki 82, 84 i 86 przedstawiają udział całkowitego dochodu skorygowanego brutto i całkowitego dochodu netto po transferach rodzinnych, który przypada poszczególnym grupom kwintylowym w populacji rodzin ogółem, w populacji rodzin bez dochodu z emerytury lub renty i w populacji rodzin z dziećmi do 18 r.ż. Grupy kwintylowe są równoliczne pod względem liczby rodzin i zostały wyznaczone w oparciu o dochód netto na członka rodziny.

Rysunki 83, 85 i 87 przedstawiają krzywe Lorenza dla dochodu skorygowanego brutto, dochodu netto oraz dochodu netto po transferach rodzinnych w populacji rodzin ogółem, w populacji rodzin bez dochodu z emerytury lub renty i w populacji rodzin z dziećmi do 18 r.ż. (z dochodem netto dodatnim). Krzywe te pokazują skumulowany odsetek dochodu (100% - całkowita suma dochodów w populacji), który przypada skumulowanemu odsetkowi rodzin (100% - całkowita liczba rodzin z dochodem netto dodatnim), gdzie rodziny są uszeregowane rosnąco według dochodu netto na członka rodziny.

Przechodząc od dochodu skorygowanego brutto przez dochód brutto do dochodu netto i dochodu netto po transferach możemy analizować, jak poszczególne elementy systemu wpływają na zmiany w rozkładzie dochodów. Najpowszechniej stosowaną miarą w empirycznej analizie skutków dystrybucyjnych obciążeń i transferów jest współczynnik Giniego oraz współczynnik koncentracji.²¹ Efekt redystrybucyjny jest mierzony zmianą współczynnika Giniego między różnymi kategoriami dochodu (Reynolds i Smolensky, 2013; Immervoll i in., 2006). Całkowity efekt redystrybucyjny podatku dochodowego od osób fizycznych, składek na ubezpieczenia społeczne zapłaconych przez ubezpieczonego i płatnika oraz transferów rodzinnych podzielono na efekt podatków i składek (z wyłączeniem ulgi na dziecko), efekt ulgi na dziecko, efekt świadczenia wychowawczego i efekt pozostałych transferów rodzinnych. Współczynnik Giniego został obliczony w populacji osób, tj. w populacji osób przynależących do rodzin z dochodem netto dodatnim (zarówno osób dorosłych, jak i dzieci). Każdej osobie w analizowanej populacji przypisano przeciętny dochód danego typu na członka rodziny. Następnie obliczono współczynniki Giniego dla kolejnych kategorii dochodów na następujących etapach transformacji dochodu skorygowanego brutto do dochodu netto po dodaniu transferów:

Dochód skorygowany brutto

- składki na ubezpieczenia społeczne zapłacone przez ubezpieczonego i płatnika (ZUS)
- składki na ubezpieczenie zdrowotne zapłacone przez ubezpieczonego i płatnika (NFZ)
- podatek należny, przed odliczeniem ulgi na dziecko (PIT)
- + ulga na dziecko

= Dochód netto

- + świadczenie wychowawcze
- + pozostałe transfery rodzinne

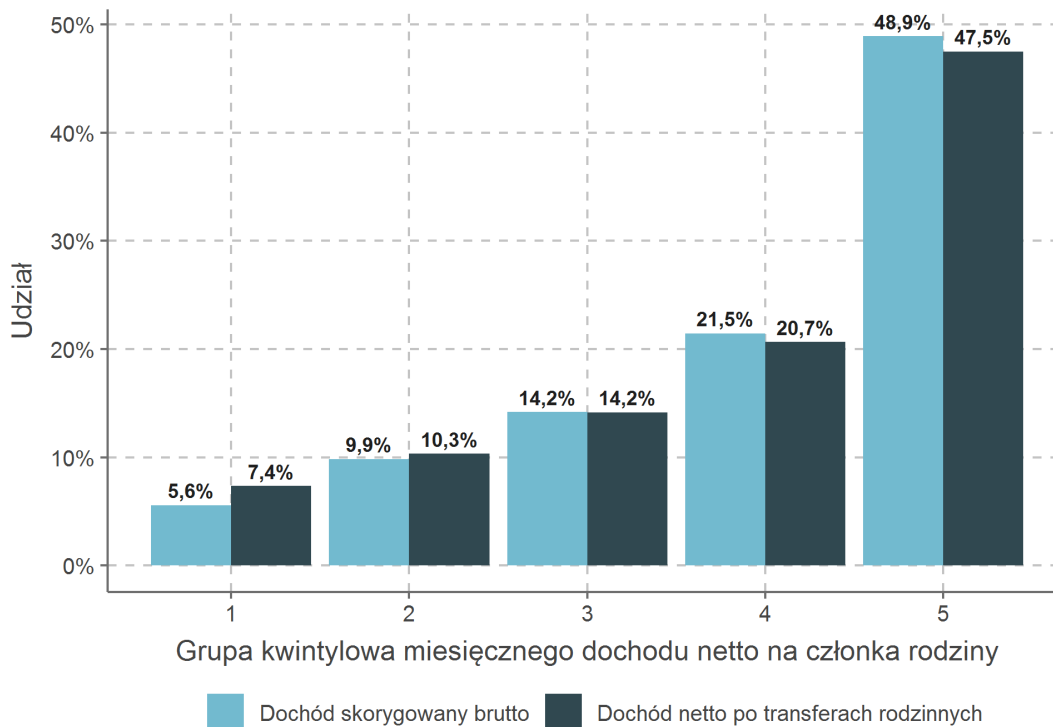
= Dochód netto po transferach rodzinnych

Analiza ma charakter statyczny, to znaczy nie uwzględnia, w jakim stopniu poszczególne elementy systemu podatkowego, składkowego i transferowego wpływają na dochód przed opodatkowaniem i oskładkowaniem. Badany jest wyłącznie efekt wprowadzania kolejnych elementów systemu, rozpoczynając od obserwowanego dochodu skorygowanego brutto do dochodu netto po transferach rodzinnych. Rysunek 88 przedstawia sumy poszczególnych kategorii dochodów w populacji rodzin z dochodem netto dodatnim. Rysunki 90 i 92 przedstawiają analogiczne zestawienie dla populacji rodzin bez dochodu z emerytury lub renty i populacji

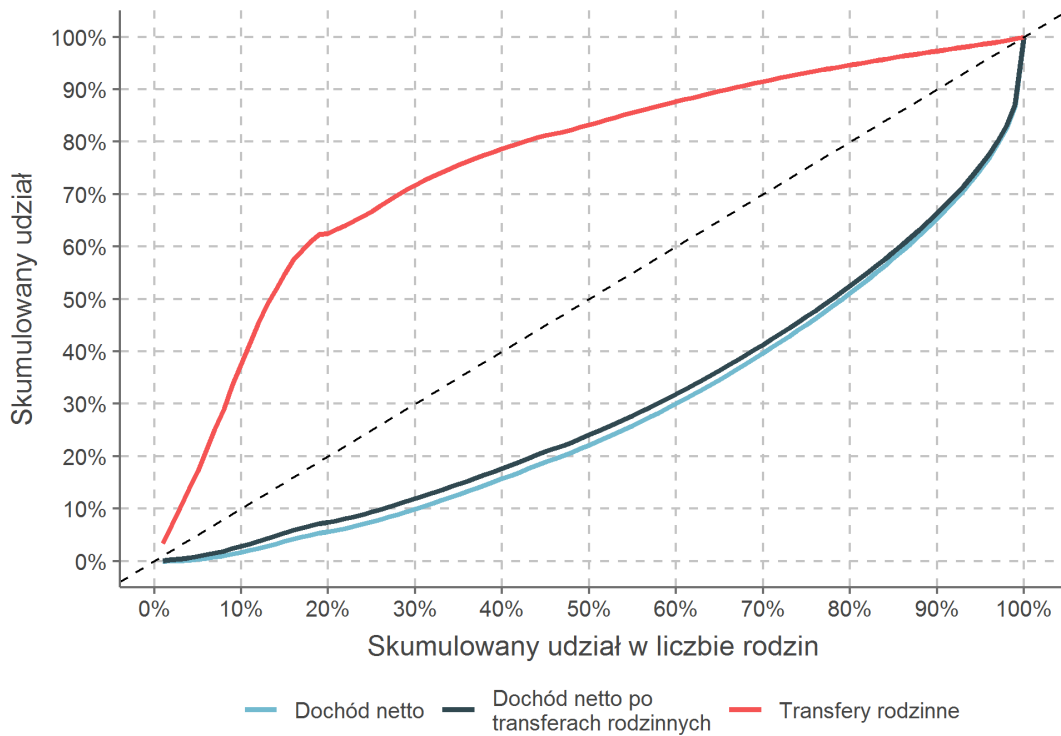
²¹Szczegółowa metodologia analiz redystrybucyjnych wraz z wyprowadzeniami zawarta jest w pracy Lustig (2018).

rodzin z dziećmi do 18 r.ż (oraz dochodem netto dodatnim). Rysunki 89, 91, 93 przedstawiają zmianę współczynnika Giniego dla powyższych grup odniesienia. Rysunek 94 przedstawia zmianę współczynnika Giniego w populacji rodzin z dziećmi do 18 r.ż. w podziale na liczbę dzieci do 18 r.ż.

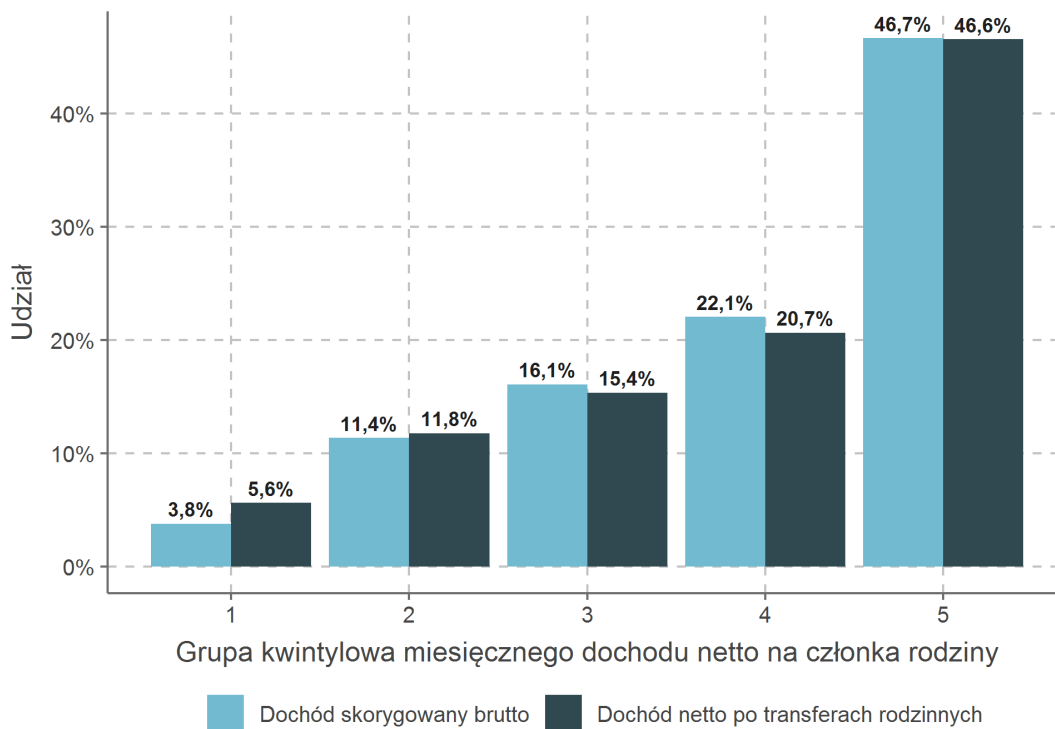
Rysunek 82: Podział całkowitego dochodu skorygowanego brutto i podział całkowitego dochodu netto po transferach pomiędzy grupy kwintylowe - rodziny ogółem

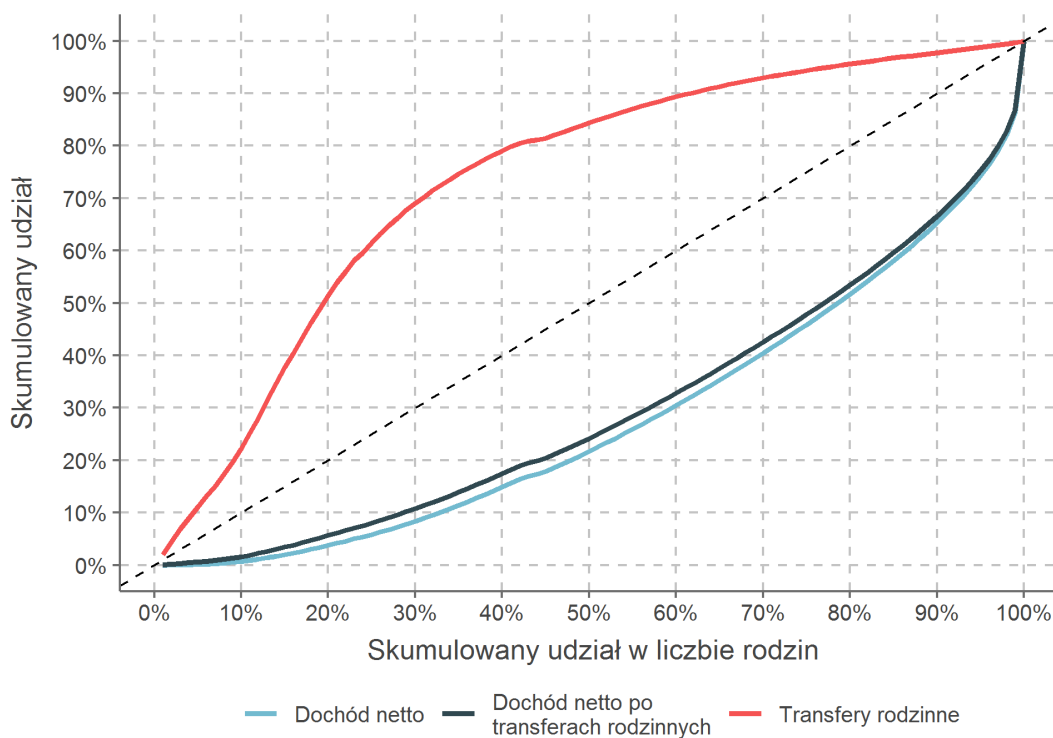
Rysunek 83: Krzywe koncentracji - rodziny ogółem

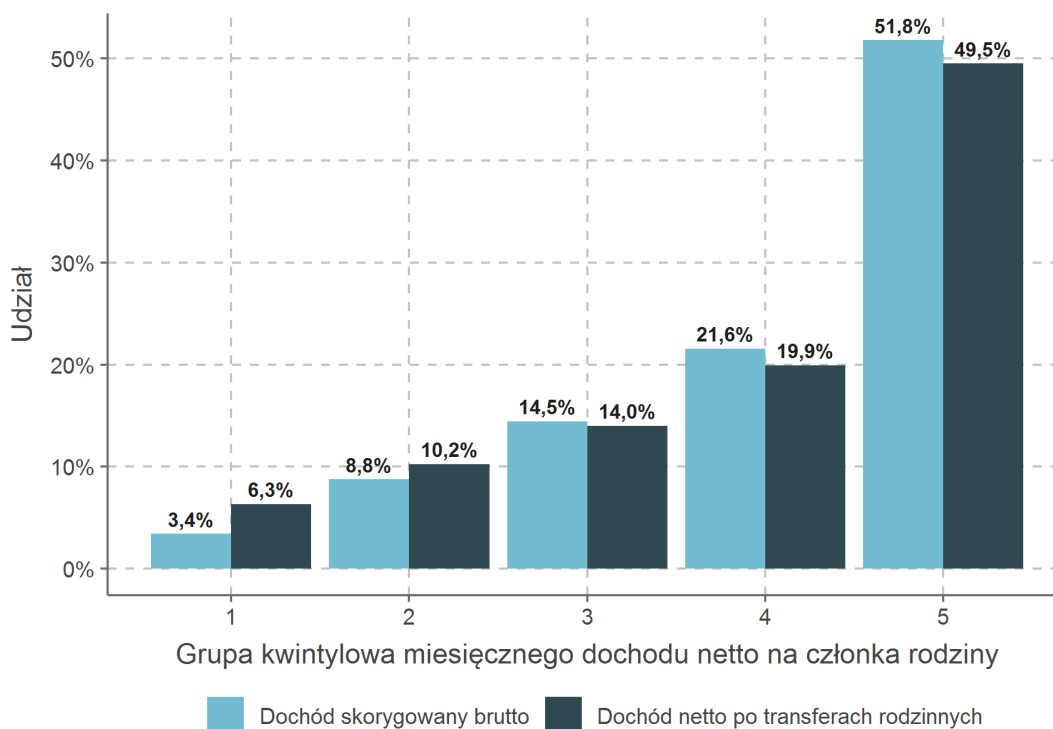
Rysunek 84: Podział całkowitego dochodu skorygowanego brutto i podział całkowitego dochodu netto po transferach pomiędzy grupy kwintylowe - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

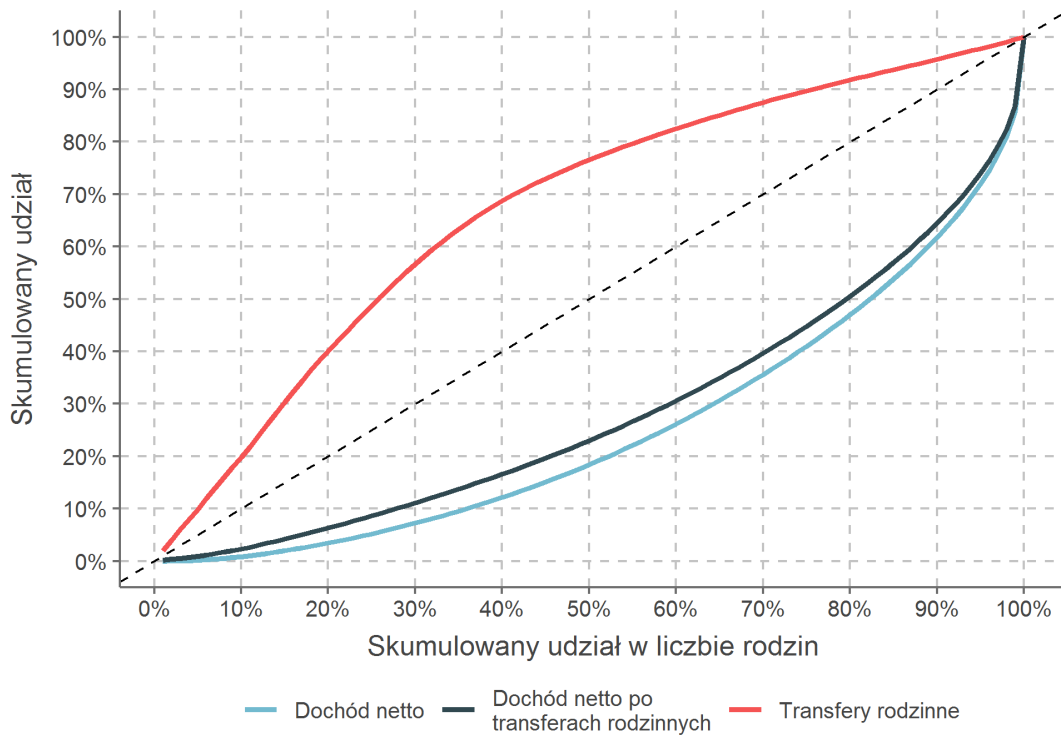
Rysunek 85: Krzywe koncentracji - rodziny bez dochodu z emerytury lub renty

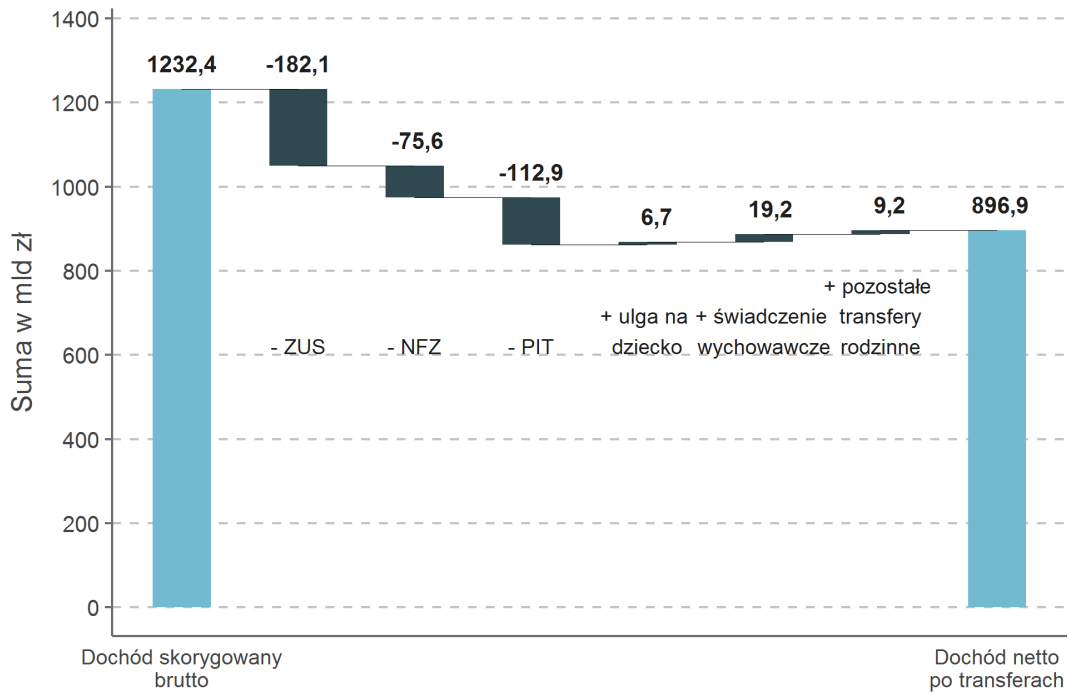
Rysunek 86: Podział całkowitego dochodu skorygowanego brutto i podział całkowitego dochodu netto po transferach pomiędzy grupy kwintylowe - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

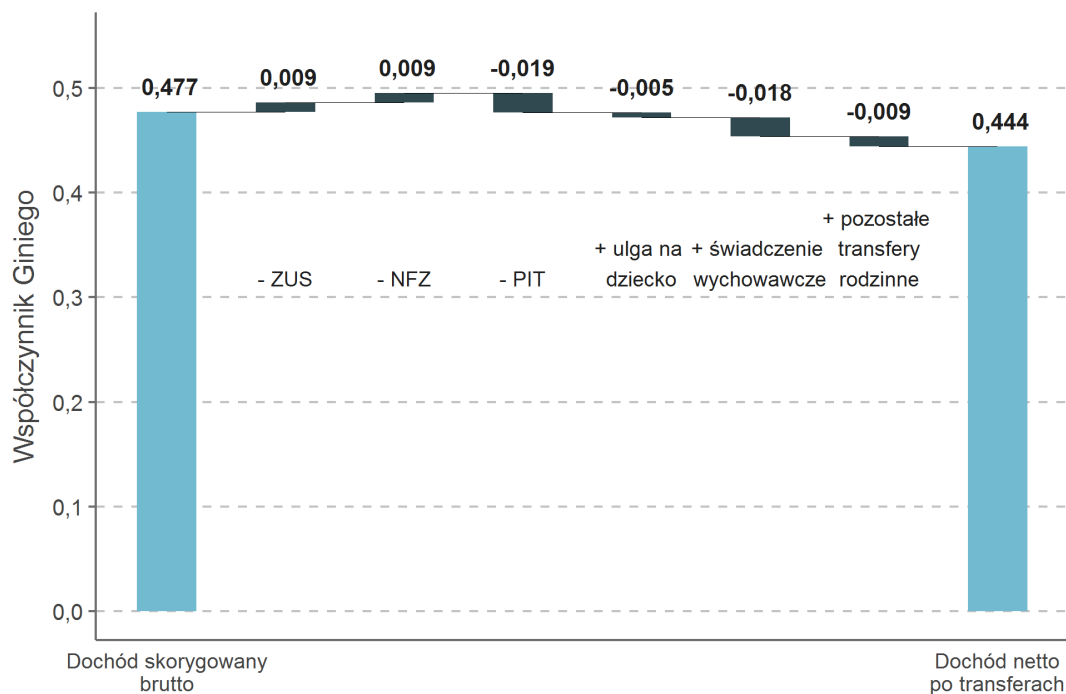
Rysunek 87: Krzywe koncentracji - rodziny z dziećmi do 18 r.ż.

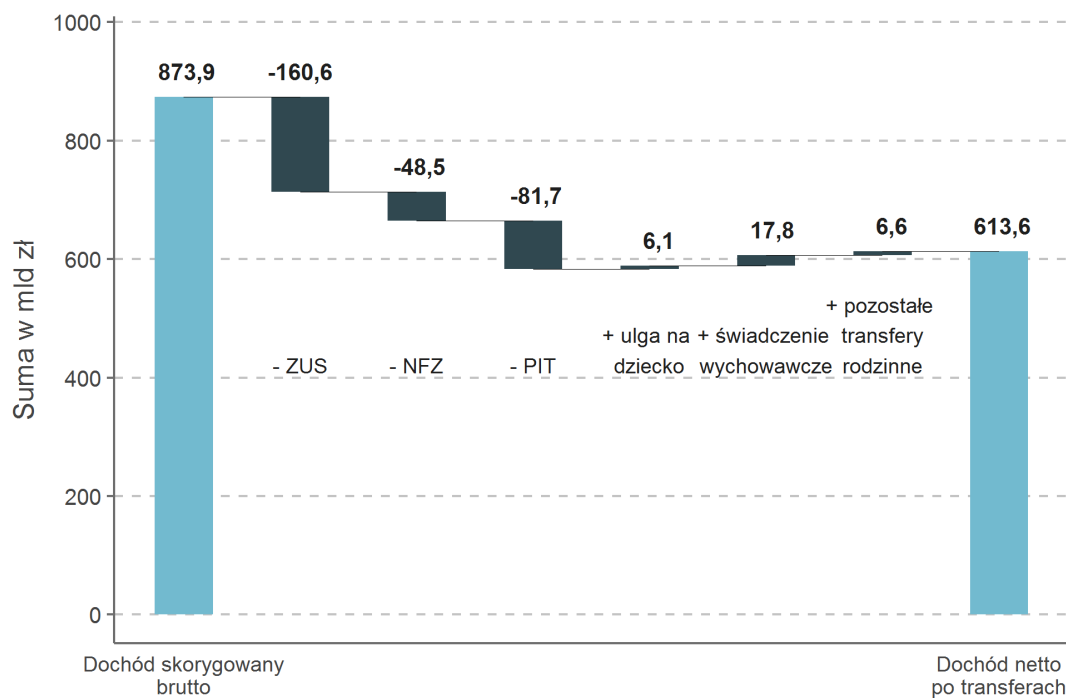
Rysunek 88: Sumy poszczególnych kategorii dochodów - rodziny ogółem

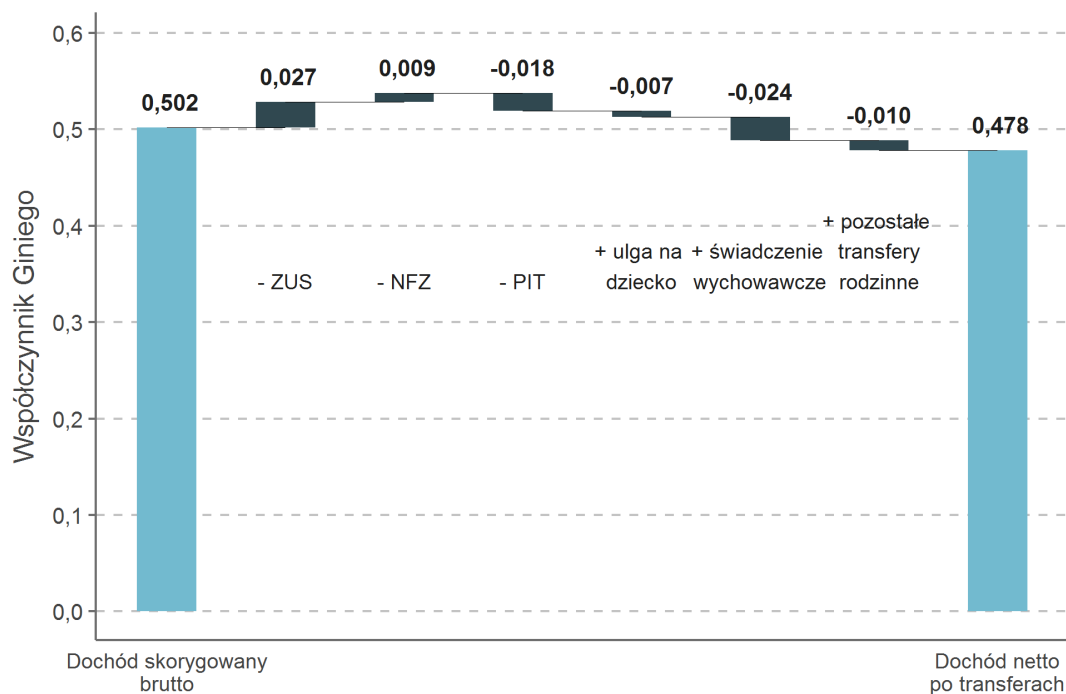
Rysunek 89: Zmiana współczynnika Giniego na skutek opodatkowania i oskładkowania oraz transferów rodzinnych - populacja osób w rodzinach ogółem

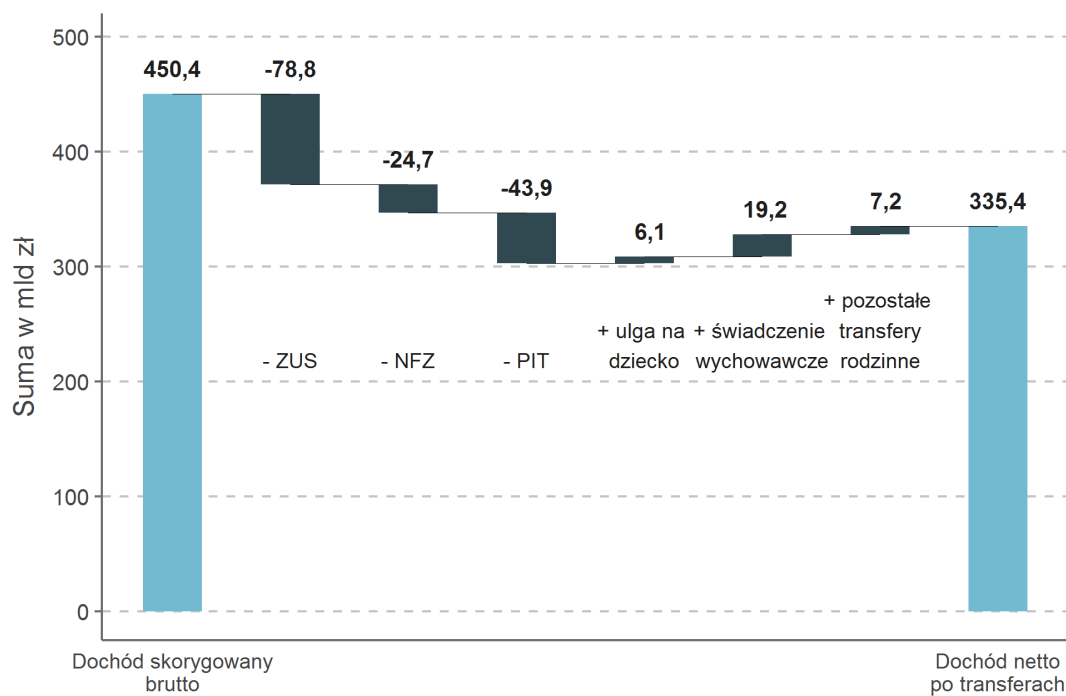
Rysunek 90: Sumy poszczególnych kategorii dochodów - populacja osób w rodzinach bez dochodu z emerytury lub renty

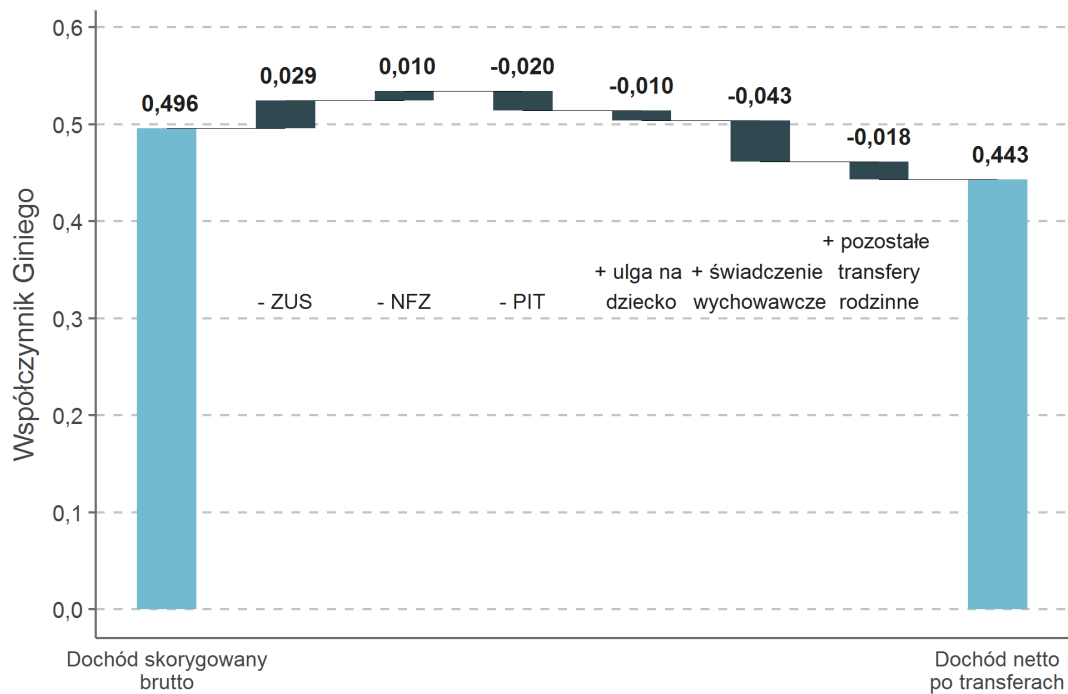
Rysunek 91: Zmiana współczynnika Giniego na skutek opodatkowania i oskładkowania oraz transferów rodzinnych - populacja osób w rodzinach bez dochodu z emerytury lub renty

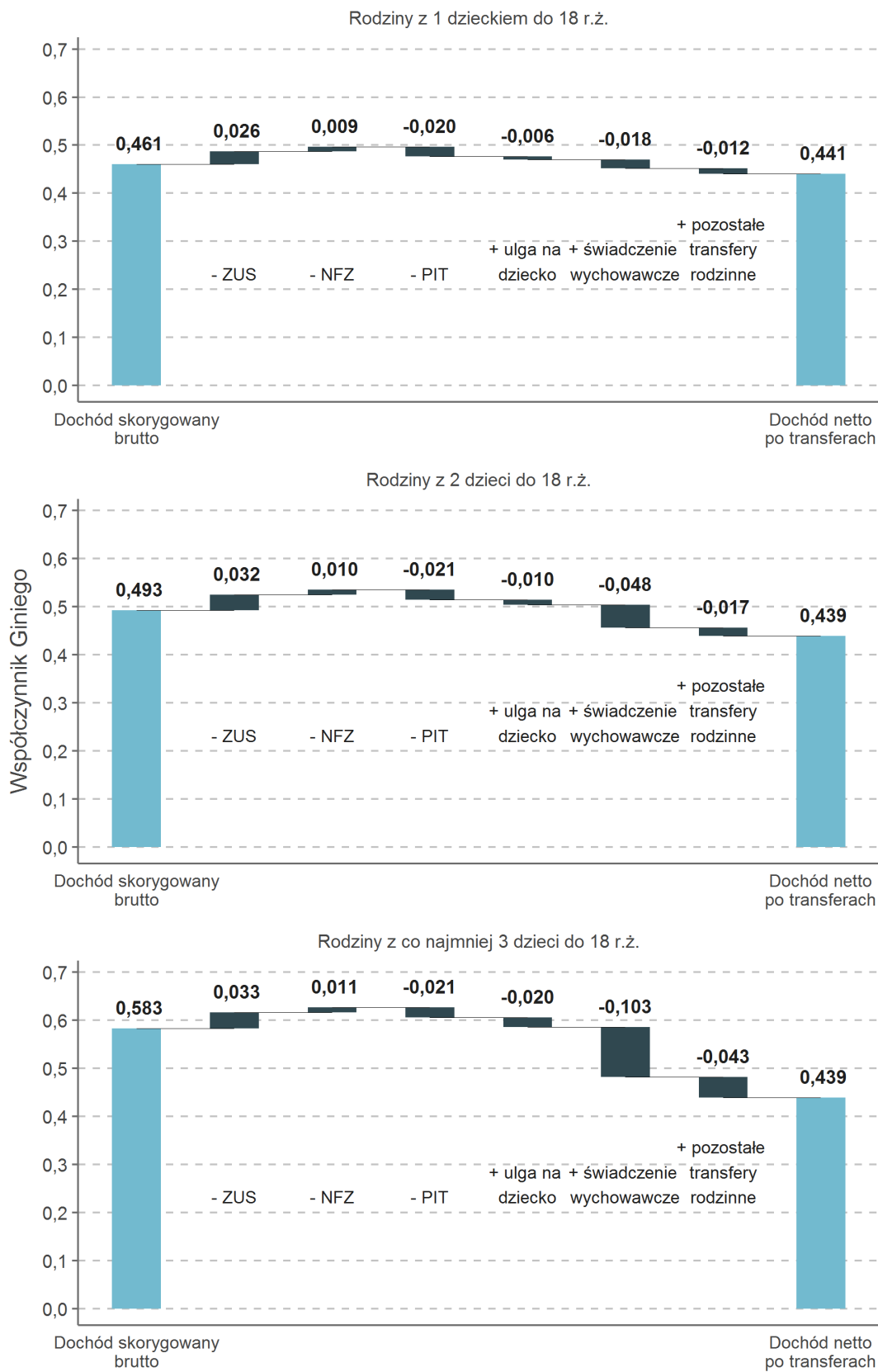
Rysunek 92: Sumy poszczególnych kategorii dochodów - populacja osób w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Rysunek 93: Zmiana współczynnika Giniego na skutek opodatkowania i oskładkowania oraz transferów rodzinnych - populacja osób w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Rysunek 94: Zmiana współczynnika Giniego na skutek opodatkowania i oskładkowania oraz transferów rodzinnych według liczby dzieci do 18 r.ż. - populacja osób w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Efekt redystrybucyjny (ang. *redistributive effect* - RE) definiowany jest jako różnica między współczynnikiem Giniego dochodu przed interwencją (podatkiem, transferem lub podatkami i transferami łącznie) oraz współczynnikiem Giniego dochodu po interwencji. Może zostać zdekomponowany na dwa składniki (patrz m.in Verbist i Figari, 2014):

- teoretyczną zmianę nierówności, która miałyby miejsce przy zachowaniu uszeregowania względem początkowych dochodów (indeks progresywności Reynoldsa-Smolenskyego, ang. *vertical equity* - VE),
- część efektu redystrybucyjnego, która jest niwelowana przez zmianę uszeregowania dochodów (ang. *re-ranking* - RR).²²

Najczęściej stosowaną w literaturze dekompozycją jest dekompozycja Kakwaniego, gdzie VE oraz RR są definiowane następująco:

$$\underbrace{G_X - G_{X-T+B}}_{RE} = \underbrace{(G_X - C_{X-T+B}^X)}_{VE} + \underbrace{(C_{X-T+B}^X - G_{X-T+B})}_{RR},$$

gdzie X oznacza dochód przed interwencją, T - podatki i składki, B - świadczenia, G_i - współczynnik Giniego dla dochodu i , a C_j^i oznacza współczynnik koncentracji dochodu j uszeregowanego względem dochodu, i . Jest to prosta dekompozycja, do której potrzebna jest wiedza o współczynniku Giniego dla dochodu przed interwencją (podatkiem lub transferem), po interwencji oraz współczynniki koncentracji dochodu po interwencji względem dochodu przed interwencją. Możliwe są również inne dekompozycje. Szczegółowe omówienie właściwości tej i innych dekompozycji można znaleźć w Urban (2009).

Tabele 51 - 53 przedstawiają efekty redystrybucyjne liczone względem dochodu skorygowanego brutto w rozbiciu na składki (sumę składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne zapłacone przez płatnika i ubezpieczonego), należny podatek dochodowy oraz transfery rodzinne, na osobę w rodzinie. Tabele zawierają również podsumowanie dla całości klina podatkowo-składkowo-swiadczeniowego. O ile całość systemu jest progresywna względem dochodów skorygowanych brutto ($RE > 0$ dla obciążeń podatkowo-składkowych pomniejszonych o transfery rodzinne), o tyle poszczególne składniki wpływają w różnym stopniu na progresywność całego systemu. Składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne są regresywne względem skorygowanego dochodu skorygowanego brutto ($RE < 0$). Wynika to najprawdopodobniej z ryczałtowego charakteru składek dla osób prowadzących działalność gospodarczą, gdzie ich udział względem dochodu maleje wraz z jego wzrostem. Uwzględnienie składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne powoduje również znaczne przesunięcia w rozkładzie dochodów, co przejawia się tym, że zmiana rang odpowiada za około 27% efektu redystrybucyjnego, gdzie przy innych instrumentach wpływ ten jest niewielki (por. Tabela 51). Na wielkość tego efektu przesunięcia ma wpływ brak składek na ubezpieczenia społeczne od emerytur i rent. Efekt zmiany rang jest mniejszy w populacji bez dochodów z emerytury lub renty (por. Tabela 52) i w populacji rodzin z dziećmi do 18 r.ż, charakteryzującej się niskim udziałem dochodów z emerytury lub renty (por. Tabela 53).

²²Efekt RR pozwala określić na ile zmiana współczynnika Giniego spowodowana jest przez proporcjonalną zmianę dochodów a na ile przez przesunięcia w dystrybucji. Jako przykład może posłużyć populacja składająca się z dwóch osób, z czego jedna osiąga dochód w wysokości 1000, a druga 1150. Możemy wyobrazić sobie dwa systemy podatkowe, gdzie w pierwszym odprowadzony podatek wynosi odpowiednio 50 i 150, a w drugim 0 i 200 jednostek. W obu systemach otrzymujemy taki sam rozkład dochodu końcowego (950 i 1000), który jest mniej nierówny, przy czym w pierwszym przypadku nie następuje zmiana rang, więc całość efektu jest po stronie VE, natomiast w drugim przypadku część efektu VE jest niwelowana przez zmianę rang (RR).

Tabela 51: Efekty redystrybucyjne obciążeń podatkowo-składkowych i transferów rodzinnych względem dochodów skorygowanych brutto - populacja osób w rodzinach ogółem

Komponent	Udział w dochodzie	C_{X-T+B}^X	G_{X-T+B}	RE	VE	RR	RR/RE
Składki	21,00%	0,491	0,496	-0,019	-0,014	-0,005	26,84%
Podatek PIT	8,62%	0,458	0,458	0,019	0,019	0,000	1,47%
Transfery rodzinne	2,30%	0,456	0,458	0,020	0,021	-0,001	5,58%
Obciążenie netto	27,22%	0,438	0,444	0,033	0,039	-0,006	18,05%

Wyjściowym dochodem są dochody skorygowane brutto (X), ze współczynnikiem Giniego (G_X) 0,477

Tabela 52: Efekty redystrybucyjne obciążeń podatkowo-składkowych i transferów względem dochodów skorygowanych brutto - populacja osób w rodzinach bez dochodu z emerytury lub renty

Komponent	Udział w dochodzie	C_{X-T+B}^X	G_{X-T+B}	RE	VE	RR	RR/RE
Składki	24,04%	0,536	0,539	-0,037	-0,034	-0,003	8,05%
Podatek PIT	8,65%	0,480	0,480	0,021	0,021	0,000	1,39%
Transfery rodzinne	2,79%	0,477	0,478	0,024	0,025	-0,001	4,11%
Obciążenie netto	29,79%	0,473	0,478	0,023	0,029	-0,005	21,73%

Wyjściowym dochodem są dochody skorygowane brutto (X), ze współczynnikiem Giniego (G_X) 0,496

Tabela 53: Efekty redystrybucyjne obciążeń podatkowo-składkowych i transferów względem dochodów skorygowanych brutto - populacja osób w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Komponent	Udział w dochodzie	C_{X-T+B}^X	G_{X-T+B}	RE	VE	RR	RR/RE
Składki	23,14%	0,533	0,536	-0,040	-0,038	-0,003	7,15%
Podatek PIT	8,40%	0,470	0,470	0,025	0,026	0,000	1,20%
Transfery rodzinne	5,85%	0,450	0,452	0,044	0,046	-0,002	4,14%
Obciążenie netto	25,54%	0,436	0,443	0,053	0,059	-0,007	12,38%

Wyjściowym dochodem są dochody skorygowane brutto (X), ze współczynnikiem Giniego (G_X) 0,496

Tabele 54 - 56 przedstawiają efekt redystrybucyjny poszczególnych transferów. Wszystkie analizowane transfery koncentrują się wokół niskich dochodów (współczynnik koncentracji, C_{X-T+B}^{X-T} , poniżej współczynnika Giniego dla dochodu netto, G_{X-T}), jednak ze względu na niski udział względem sumy dochodów netto przed transferami, redukują nierówności w niewielkim stopniu. Największą redukcję nierówności powoduje świadczenie wychowawcze, co w dużej mierze wynika z największego udziału względem dochodów netto. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz z zasiłków rodzinnych są bardziej skoncentrowane wokół niskich dochodów, co jest spowodowane bardziej restrykcyjnym niż w przypadku świadczenia wychowawczego kryterium dochodowym, które obowiązuje dla wszystkich osób w rodzinie a nie tylko dla pierwszych dzieci. Biorąc relatywnie niższy udział świadczeń rodzinnych w dochodzie, 1 zł wypłacone w formie świadczeń rodzinnych ma relatywnie większy wpływ na redystrybucję ze względu na kryterium dochodowe. W przypadku analizowanych transferów efekt zmiany rang jest niewielki.

Tabela 54: Efekty redystrybucyjne transferów rodzinnych względem dochodów netto - populacja osób w rodzinach ogółem

Świadczenie	Udział w dochodzie	C_{X-T+B}^{X-T}	G_{X-T+B}	RE	VE	RR	RR/RE
ogółem	3,27%	0,442	0,444	0,027	0,030	-0,002	7,72%
wychowawcze	2,21%	0,453	0,454	0,018	0,019	-0,001	4,44%
zasilek rodzinny z FA	0,41%	0,467	0,467	0,005	0,005	0,000	1,55%
rodzicielskie	0,10%	0,470	0,470	0,001	0,001	0,000	4,52%
becikowe	0,08%	0,471	0,471	0,001	0,001	0,000	5,19%
opiekuńcze	0,03%	0,471	0,471	0,000	0,000	0,000	0,95%
opiekuńcze	0,40%	0,468	0,469	0,003	0,003	0,000	13,60%

Wyjściowym dochodem są dochody netto ($X - T$), ze współczynnikiem Giniego (G_{X-T}) 0,472

Tabela 55: Efekty redystrybucyjne transferów rodzinnych względem dochodów netto - populacja osób w rodzinach bez dochodu z emerytury lub renty

Świadczenie	Udział w dochodzie	C_{X-T+B}^{X-T}	G_{X-T+B}	RE	VE	RR	RR/RE
ogółem	4,14%	0,476	0,478	0,034	0,037	-0,002	6,52%
wychowawcze	3,01%	0,487	0,488	0,024	0,025	-0,001	3,75%
zasilek rodzinny z FA	0,52%	0,506	0,506	0,006	0,006	0,000	1,59%
rodzicielskie	0,14%	0,511	0,511	0,002	0,002	0,000	5,24%
becikowe	0,11%	0,511	0,511	0,001	0,001	0,000	5,53%
becikowe	0,04%	0,512	0,512	0,000	0,000	0,000	0,91%
opiekuńcze	0,28%	0,510	0,510	0,002	0,002	0,000	12,82%

Wyjściowym dochodem są dochody netto ($X - T$), ze współczynnikiem Giniego (G_{X-T}) 0,472

Tabela 56: Efekty redystrybucyjne transferów rodzinnych względem dochodów netto - populacja osób w rodzinach z dziećmi do 18 r.ż.

Świadczenie	Udział w dochodzie	C_{X-T+B}^{X-T}	G_{X-T+B}	RE	VE	RR	RR/RE
ogółem	8,53%	0,439	0,443	0,061	0,065	-0,004	6,59%
wychowawcze	6,22%	0,460	0,461	0,043	0,044	-0,001	3,33%
zasilek rodzinny z FA	1,12%	0,492	0,492	0,012	0,012	0,000	1,84%
rodzicielskie	0,27%	0,501	0,501	0,003	0,003	0,000	6,69%
becikowe	0,22%	0,502	0,502	0,002	0,002	0,000	7,53%
becikowe	0,08%	0,504	0,504	0,001	0,001	0,000	1,28%
opiekuńcze	0,55%	0,499	0,500	0,004	0,005	-0,001	15,17%

Wyjściowym dochodem są dochody netto ($X - T$), ze współczynnikiem Giniego (G_{X-T}) 0,504

Aneks

Źródła danych

Dane pochodzą z trzech obszarów: PIT, ZUS, TRANSFERY. Wszyscy podatnicy, ubezpieczeni i członkowie rodzin połączeni są w ramach rejestru osób fizycznych w oparciu o zanonimizowany numer PESEL.

- PIT:
 - PIT-16: Działalność gospodarcza - karta podatkowa
 - PIT-28: Najem lub działalność gospodarcza poniżej 250 tys. euro przychodu²³ - podatek ryczałtowy
 - PIT-36: Działalność gospodarcza, najem oraz przychody z zagranicy, a także inne źródła - skala podatkowa;
 - PIT-36L: Działalność gospodarcza - podatek liniowy 19%;
 - PIT-37: Przychody ze źródeł opodatkowanych ogólnie - skala podatkowa;
 - PIT-38: Przychody z odpłatnego zbycia papierów wartościowych, instrumentów finansowych lub udziałów w spółkach;
 - PIT-39: Sprzedaż nieruchomości i praw majątkowych;
 - PIT-40A: Roczne obliczenie podatku dochodowego sporządzane i przedkładane przez ZUS/KRUS
- ZUS:
 - Składki na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe) i składki na ubezpieczenie zdrowotne
- TRANSFERY:
 - świadczenia wychowawcze;
 - świadczenia rodzinne: zasiłek rodzinny z dodatkami, świadczenie rodzicielskie, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka (becikowe), zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy, zasiłek dla opiekuna;
 - świadczenia z funduszu alimentacyjnego

Dane źródłowe PIT i ZUS zostały szczegółowo opisane w Chrostek, Klejdysz i Skawiński (2022). Dane z ZUS są pobierane na mocy art. 50 ust. 17 Ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1810). Dane z MRiPS są pobierane na podstawie art.14 ust. 8 ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2018 r. poz. 2134), art. 23 ust. 14 ustawy dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 2220), art. 15 ust. 8g ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2018 r., poz. 554 z późn. zm.) oraz art. 23a ust. 7 ustawy o pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1508). Indywidualne dane dotyczące transferów pochodzą z rejestru centralnego MRiPS, który zawiera agregację danych odnośnie świadczeń pochodzących ze szczebla lokalnego. W efekcie dane pochodzą z różnych źródeł i zostały wygenerowane przy użyciu różnego oprogramowania. Może to prowadzić do powstawania różnic i nieścisłości charakterystycznych dla jednostki przygotowującej zbiór.

Uwagi metodologiczne

Poniżej zestawiono podstawowe definicje pojęć, którymi posłużono się w opracowaniu oraz dodatkowe objaśnienia metodologiczne.

1. **Transfery rodzinne.** Na potrzeby opracowania transfery rodzinne obejmują świadczenie wychowawcze, świadczenia rodzinne (zasiłek rodzinny z dodatkami, świadczenie rodzicielskie, becikowe i świadczenia opiekuńcze) oraz świadczenie z funduszu alimentacyjnego. Świadczenie wychowawcze jest głównym świadczeniem wypłacanym w ramach programu Rodzina 500+. Program ten obejmuje również dodatek wychowawczy i dodatek do zryczałtowanej kwoty, które są wypłacane rodzinom zastępczym, rodzinnym domom dziecka oraz placówkom opiekuńczo-wychowawczym typu rodzinnego. Świadczenia te są sprawozdawane w agregatach i nie zostały uwzględnione w analizie. Świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek dla opiekuna i zasiłek opiekuńczy, o ile nie zaznaczono inaczej, nie uwzględnia składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne.

²³1 mln EUR od 2021 r.

2. **Rodzina.** Zasady konstrukcji rodzin dążą do odwzorowania definicji zapisanej w ustawie o świadczeniach rodzinnych (art. 3 pkt 16). Rodzina oznacza następujących członków rodziny:

- małżonkowie, rodzice dzieci, opiekunowie faktyczni,
- pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do 25 r.ż.,
- dzieci, które ukończyły 25 r.ż., legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z niepełnosprawnością przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna.

Do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko.

Podstawowe zasady konstrukcji rodzin opisano w rozdziale *Charakterystyki rodzin*. Skład rodziny jest ustalony na dzień 31 grudnia 2018 r. Uwzględniono wyłącznie rodziny, w których zidentyfikowano dwie osoby dorosłe (nie w roli dziecka) płci przeciwnej albo osobę samotną, samotnego rodzica lub opiekuna. Wyróżniono cztery podstawowe typy rodzin: pary z dziećmi, pary bez dzieci, osoby samotne z dziećmi i osoby samotne bez dzieci. Identyfikacja związków nieformalnych jest niepełna. Założono, że rodzice dziecka, którzy nie są małżonkami, tworzą razem związek nieformalny. Poza tym, nie wyróżniono innych reguł określających związki nieformalne, w szczególności nie wyróżniono związków nieformalnych bez dzieci.

Podstawowym źródłem informacji o liczbie i strukturze rodzin w gospodarstwach domowych stosowanym w statystyce publicznej jest Narodowy Spis Powszechny (NSP). Przez różnice definicyjne związane z pojęciem rodziny oraz ze względu na inny zakres danych źródłowych, struktura rodzin opisana w wynikach Spisu Powszechnego różni się od struktury rodzin wynikającej z podziału populacji na rodziny w środowisku analitycznym Apod (MF).

Rodzina (biologiczna) w spisie (Wysocka i in., 2014) definiowana jest jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (kohabitanci) – osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko. Tak więc, rodzina obejmuje parę bez dzieci lub parę z jednym lub większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym bądź większą liczbą dzieci. W spisie wyodrębniono następujące typy rodzin: małżeństwo bez dzieci lub z dzieckiem/dziećmi, partnerzy (związek kohabitacyjny) bez dzieci lub z dzieckiem/dziećmi, a także samotny rodzic z dzieckiem/dziećmi.

Przez dziecko (naturalne lub przysposobione) rozumie się osobę mieszkającą i utrzymującą się z rodzicem/rodzicami niezależnie od jego wieku pod warunkiem, że w tym samym gospodarstwie domowym dziecko nie tworzy rodziny z inną osobą/osobami (współmałżonkiem lub własnymi dziećmi).

Dziecko do lat 24 pozostające na utrzymaniu jest to dziecko w wieku 0-24 lata, które nie posiada własnego źródła utrzymania i pozostaje na utrzymaniu innej osoby wchodzącej w skład gospodarstwa domowego.

Główne rozbieżności wynikające z tych definicji to m.in.:

- Rodziny w NSP wyznaczone są w ramach gospodarstwa domowego. Definicja NSP wymaga, aby wszyscy członkowie rodziny byli w tym samym gospodarstwie domowym. Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób mieszkających ze sobą i wspólnie utrzymujących się. Gospodarstwo domowe może składać się z jednej lub z kilku rodzin. Rodziny Apod opierają się o definicję rodziny według ustawy o świadczeniach rodzinnych. W Apod członkowie tej samej rodziny mogą zamieszkiwać pod różnymi adresami.
- Inne kryterium wliczania dzieci do składu rodzin. W przypadku Apod samodzielne dziecko w wieku 25 lat i więcej tworzy odrębną rodzinę, podczas gdy w NSP dzieckiem jest osoba mieszkająca i utrzymująca się z rodzicem/rodzicami niezależnie od wieku pod warunkiem, że nie tworzy odrębnej rodziny (ze współmałżonkiem lub własnymi dziećmi).
- NSP nie traktuje osób samotnych jako rodziny jednoosobowe, podczas gdy Apod uwzględnia podział całej populacji na rodziny.

W Tabeli 57 zestawiono liczbę rodzin z dziećmi do 24 r.ż. na utrzymaniu w NSP i liczbę rodzin z dziećmi w Apod według typu rodziny. W Tabeli 58 zestawiono liczbę małżeństw i związków nieformalnych w NSP z liczbą małżeństw i związków nieformalnych w Apod.

3. **Dziecko.** Identyfikacja dzieci według definicji rodziny z ustawy o świadczeniach rodzinnych jest niepełna ze względu na brak informacji o tym, czy pełnoletnie dziecko pozostaje na utrzymaniu. Przyjęto założenie, że osoba, która nie ukończyła 25 r.ż. jest dzieckiem, jeżeli nie weszła w związek małżeński i nie posiada własnego dziecka. Wiek osób jest wyznaczany na koniec 2018 r. Przyjęto, że dziecko do 18 r.ż. to osoba, która nie ukończyła 18 r.ż. lub ukończyła 18 r.ż. w 2018 r. Dziecko do 24 r.ż. to osoba, która nie ukończyła 24 r.ż. lub ukończyła 24 r.ż. w 2018 r. Ilekroć w opracowaniu jest mowa o liczbie dzieci, dotyczy to dzieci do 24 r.ż. pozostających na utrzymaniu, lub starszych z niepełnosprawnością. Jeżeli analiza jest zawężona do rodzin z dziećmi do 18 r.ż. (tj. rodzin, w których wychowuje się przynajmniej jedno dziecko do 18 r.ż.), to informacja ta jest uwzględniona w opisie.
4. **Populacja bazowa.** Populację bazową stanowią osoby fizyczne, które na dzień 31 grudnia 2018 r. zamieszkiwały na terytorium Polski oraz wszyscy członkowie rodziny tej osoby zamieszkiwali na terytorium Polski.

Populację tę wyodrębniono na podstawie rejestru PESEL, CRP KEP oraz wyniku podziału populacji osób fizycznych na rodziny. Błędy w rejestrach lub nieaktualne dane uniemożliwiają dokładne wskazanie osób spełniających powyższe warunki. Mimo obowiązku meldunkowego, część adresów wskazana w rejestrach PESEL i CRP KEP może być niezgodna ze stanem faktycznym. Ponadto adresy zawarte w bazach przed anonimizacją zawierają błędy, które uniemożliwiają ich pełną normalizację względem bazy istniejących adresów budynków i mieszkań (NOBC).²⁴

W rejestrze PESEL występują ponadto błędy polegające na niezarejestrowaniu zgonu. Dlatego z populacji bazowej wykluczono osoby, które spełniają łącznie dwa warunki: ukończyły 80 r.ż. i nie osiągają żadnych dochodów podatkowych ani ze świadczeń rodzinnych (np. z emerytury lub świadczeń opiekuńczych). Na Rysunku 95 i Rysunku 96 porównano liczebność populacji bazowej z populacją według GUS.

Widoczne na Rysunku różnice między populacją GUS a Apod wynikają przede wszystkim z ujęcia osób spoza bazy PESEL, o których wiemy, że mieszkały lub pracowały na dany dzień w Polsce na podstawie innych rejestrów. Liczebności populacji GUS ustalane są w oparciu o wyniki spisów powszechnych, aktualizowane o informacje z bilansów zgonów i urodzeń oraz meldunków. Taka konstrukcja niedoszacowuje migracje zarówno pod kątem emigracji zagranicznych ludności jak i imigracji spoza Polski.

Widoczny jest również spadek liczby osób po 80 r.ż. w wyniku ograniczenia populacji osób starszych do osób uzyskujących dochody podatkowe lub świadczeniowe. Korekta ta ma jednak marginalne znaczenie dla analizy transferów rodzinnych.

5. **Porównanie ze sprawozdawczością MRiPS i GUS.** Część beneficjentów świadczeń nie spełnia warunków przynależności do populacji bazowej (np. świadczeniobiorca, który zmarł w trakcie roku, świadczeniobiorca, który zmienił kraj stałego pobytu w trakcie roku albo w sytuacji, gdy członek rodziny przebywa stale poza granicami Polski). Dodatkowo sprawozdawczość MRiPS ujmuje świadczenia kasowo (kwoty wypłacone), podczas gdy dane indywidualne analizowane są w ujęciu memoriałowym (kwoty należne). Z tych powodów analizowany zbiór danych o świadczeniach może odbiegać od danych sprawozdawczych MRiPS. Porównanie sumy wypłacanych świadczeń przed i po wyodrębnieniu populacji bazowej oraz względem sprawozdawczości MRiPS i GUS prezentuje Tabela 59. Tabela 60 przedstawia udział sumy świadczeń w populacji Apod i w danych z MRiPS względem sumy świadczeń według Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej (GUS, 2020).
6. **Beneficjent.** Przepisy ustaw określają *komu przysługuje* świadczenie (np. rodzicowi bądź opiekunowi) oraz *na kogo/z jakiego tytułu* jest ono ustalane (np. na dziecko w wieku do 5. r.ż. lub z tytułu rezygnacji z zatrudnienia i podjęcia opieki nad osobą niepełnosprawną). Zgodnie z ustawą w większości

²⁴Błędy te uwzględniają m. in. literówki w nazwach ulic, nietypowe skróty, brak uwzględnienia zmiany nazw ulic w czasie, ucinanie adresów wielocłonowych, podawanie nieistniejących nr izb.

przypadków transfery rodzinne przysługują rodzicowi bądź opiekunowi. Wyjątek stanowi świadczenie z funduszu alimentacyjnego, które bezpośrednio przysługuje w sensie prawnym dziecku oraz zasiłek pielęgnacyjny, który bezpośrednio przysługuje dziecku bądź osobie z orzeczoną niepełnosprawnością.

W opracowaniu przyjęto, że beneficjent to osoba, na którą przynajmniej w jednym miesiącu w roku przysługuje świadczenie.

Przypisanie transferów do beneficjentów w bazie danych czasami różni się od przypisania ustawowego. Biorąc pod uwagę bazę danych, w większości kategorii świadczenie jest przypisane do dziecka. Istnieją jednak wyjątki. Dodatek z tytułu urlopu wychowawczego oraz częściowo świadczenie rodzicielskie jest przypisane do rodzica lub opiekuna. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego w większości przypadków przypisane jest do osób pełnoletnich. Świadczenia te mogą przysługiwać dziecku bez względu na wiek, z orzeczoną niepełnosprawnością, jednak takie osoby nie stanowią większości beneficjentów.

W zestawieniach prezentujących wysokość świadczeń na beneficjenta, przepisano świadczenie z funduszu alimentacyjnego z opiekuna na dziecko w następujący sposób. W zbiorze danych z miesięcznymi kwotami wypłacanych świadczeń przypisano numer od 1 do liczby wypłaconych świadczeń w grupie wyznaczonej przez identyfikator beneficjenta i miesiąc. Jeżeli beneficjent otrzymał więcej niż jedno świadczenie z FA w ciągu miesiąca, prawdopodobnie jest to opiekun co najmniej dwójki dzieci, na które przysługuje świadczenie. Do tak przypisanych numerów świadczeń w ramach rodziny beneficjenta, przypisano numery identyfikacyjne dziecka losując bez powtórzeń spośród numerów identyfikacyjnych dzieci w danej rodzinie. Jeżeli beneficjent w bazie danych miał więcej niż 18 lat, nadpisano numer identyfikacyjny beneficjenta numerem identyfikacyjnym dziecka. Pozostałe numery identyfikacyjne pozostawiono bez zmian. Przepisanie świadczenia nie ma wpływu na statystyki dotyczące świadczeń zagregowanych na poziomie rodziny.

Tabela 61 prezentuje przypisanie świadczeń według grup wieku.

7. **Przypisanie dochodów i transferów rodzinnych do rodziny.** Dane o dochodach i świadczeniach przypisane do osoby w ciągu całego roku są agregowane do poziomu rodziny według składu rodziny na dzień 31 grudnia 2018 r. W konsekwencji, dane dotyczące dochodów, obciążeń podatkowo-składkowych i transferów rodzinnych nie muszą odzwierciedlać sytuacji rodziny na koniec roku. Zmiany składu rodzin w trakcie roku (np. zawarcie związku małżeńskiego, rozwód) mogą powodować, że do rodzin bez dzieci są przypisane świadczenia dla rodzin z dziećmi na koniec roku, jednak błędy te są relatywnie niewielkie.
8. **Łączna analiza rozkładu dochodów i transferów rodzinnych.** Analiza rozkładu transferów rodzinnych względem dochodu netto, analiza efektów redystrybucyjnych oraz obciążeń podatkowo-składkowych netto (uwzględniających transfery rodzinne) została przeprowadzona wyłącznie dla rodzin wykazujących dodatni dochód netto na PIT.

Tabela 57: Liczba rodzin z dziećmi do 24 r.ż. na utrzymaniu w NSP i liczba rodzin z dziećmi w Apod w tys.

Typ rodziny z dziećmi	NSP			Apod 2018
	2002	2011		
Małżeństwa z dziećmi	4 854,8	4 017,7		4 200,5
Partnerzy z dziećmi	99,1	152,2		228,9
Samotne kobiety z dziećmi	1 019,3	1 143,8		1 135,1
Samotni mężczyźni z dziećmi	106,3	144,2		180,1

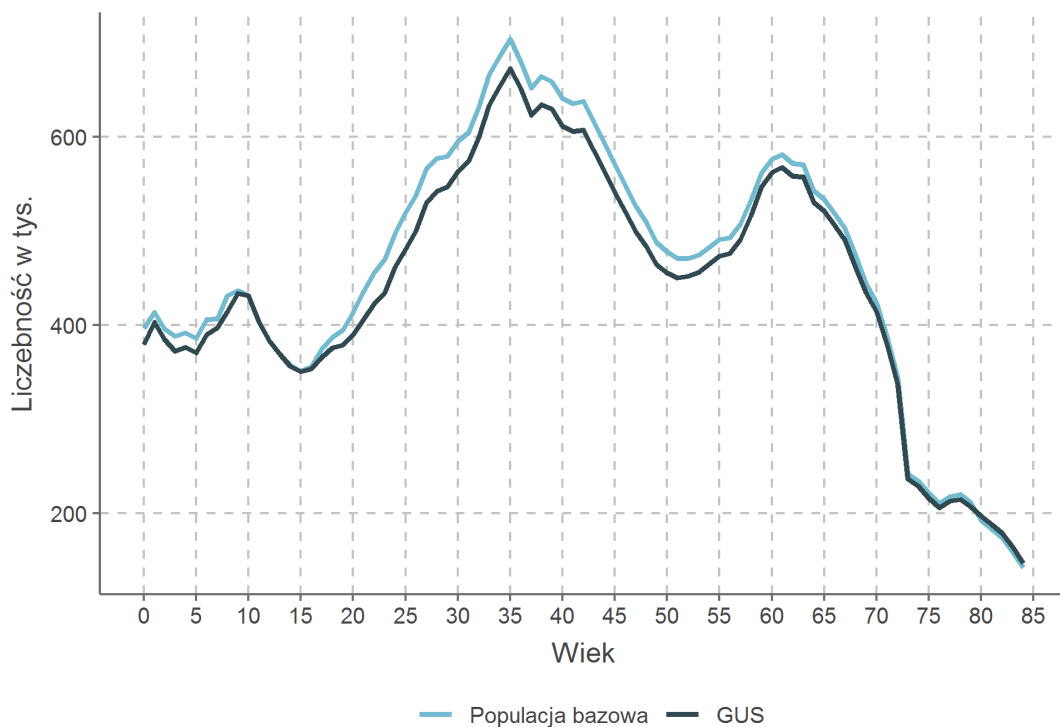
Uwaga: ze względu na różnice w definicjach rodziny pomiędzy NSP i Apod (MF), liczebności nie są porównywalne. Źródło NSP 2001, 2011: Wysocka i in. (2014); NSP 2021: Dane niedostępne w momencie publikacji.

Tabela 58: Liczba partnerów w NSP i w Apod w tys.

Typ rodziny	NSP			Apod 2018
	2002	2011	2021	
Małżeństwa	8 230,1	8 153,2	7 312,0	8 131,1
Partnerzy	197,4	316,5	552,8	228,9

Uwaga: ze względu na różnice w definicjach rodziny pomiędzy NSP i Apod (MF), liczebności nie są porównywalne. Źródło NSP 2001, 2011: Wysocka i in. (2014); NSP 2021: GUS (2023).

Rysunek 95: Porównanie populacji bazowej z populacją GUS według wieku

Rysunek 96: Różnica w liczebnościach populacji między populacją bazową a populacją GUS, według wieku

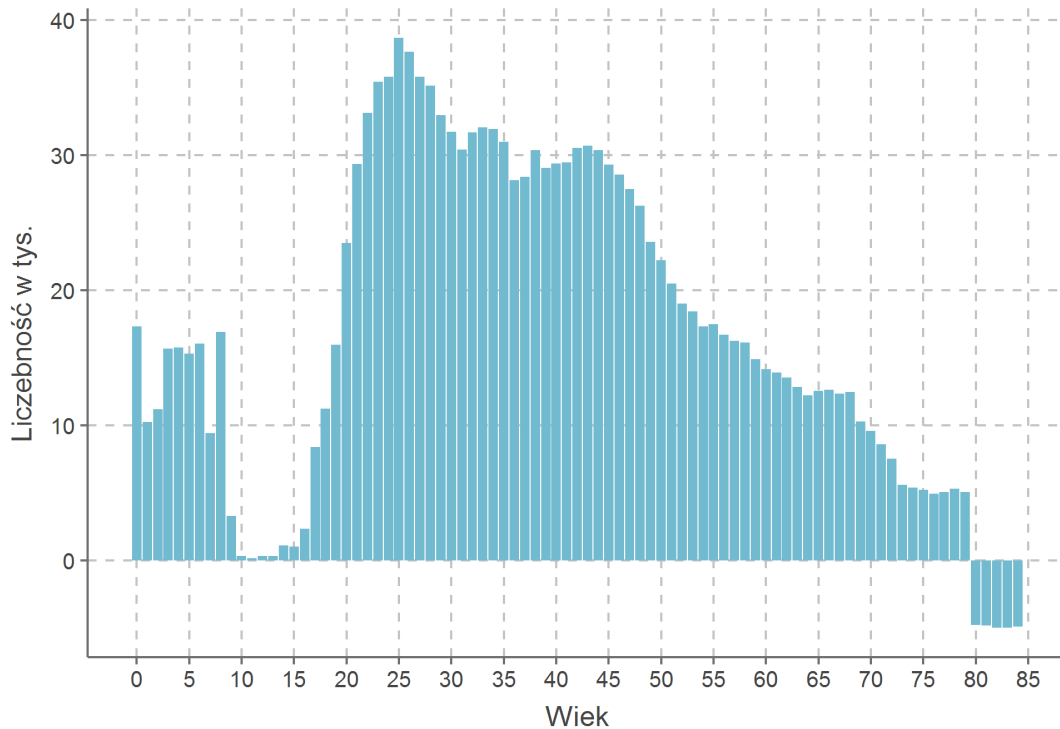

Tabela 59: Porównanie agregatów

Świadczenie	Suma świadczeń w mln zł według źródła:		
	populacja bazowa Apod	dane MRiPS	sprawozdawczość GUS
Dla rodzin z dziećmi			
świadczenie wychowawcze	21 776	22 106	22 170
zasilek rodzinny z dodatkami	4 320	4 407	4 401
zasilek rodzinny	2 940	2 990	2 983
dod.: rodzina wielodzietna	363	370	368
dod.: urlop wychowawczy	249	251	250
dod.: samotne wychowanie	211	220	219
dod.: dziecko niepełnosprawne	150	163	164
dod.: nauka poza miejscem zam.	154	155	153
dod.: rozpoczęcie roku szkolnego	143	146	144
dod.: urodzenie dziecka	110	112	120
świadczenie z FA	1 208	1 235	1 237
świadczenie rodzicielskie	970	990	999
becikowe	260	264	279
Opiekuńcze			
świadczenie pielęgnacyjne	2 249	2 291	2 311
zasilek pielęgnacyjny	1 648	1 717	1 730
specjalny zasilek opiekuńczy	245	266	269
zasilek dla opiekuna	161	166	-

Źródło danych GUS: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, GUS (2020)

Tabela 60: Porównanie agregatów - jako udział sumy wypłacanych świadczeń wg GUS

Świadczenie	populacja bazowa Apod	dane MRiPS
Dla rodzin z dziećmi		
świadczenie wychowawcze	98,2%	99,7%
zasilek rodzinny z dodatkami	98,2%	100,1%
zasilek rodzinny	98,6%	100,3%
dod.: rodzina wielodzietna	98,6%	100,3%
dod.: urlop wychowawczy	99,7%	100,5%
dod.: samotne wychowanie	96,0%	100,4%
dod.: dziecko niepełnosprawne	91,4%	99,4%
dod.: nauka poza miejscem zam.	100,4%	101,1%
dod.: rozpoczęcie roku szkolnego	99,5%	101,1%
dod.: urodzenie dziecka	92,1%	93,8%
świadczenie z FA	97,6%	99,8%
świadczenie rodzicielskie	97,0%	99,0%
becikowe	93,2%	94,7%
Opiekuńcze		
świadczenie pielęgnacyjne	97,3%	99,1%
zasilek pielęgnacyjny	95,2%	99,2%
specjalny zasilek opiekuńczy	90,9%	99,0%
zasilek dla opiekuna	-	-

Źródło danych GUS: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, GUS (2020)

Tabela 61: Beneficjenci transferów rodzinnych

Świadczenie	Przypisanie ustawowe		Przypisanie bazodanowe (udział beneficjentów)		
	komu przysługuje	na kogo przysługuje	do 18 r. ż.	od 19 do 24 r.ż.	powyżej 24 r. ż.
świadczenia wychowawcze	rodzic; opiekun	do 18. r.ż.	100,0 %	0,0 %	0,0 %
zasilek rodzinny	rodzic; opiekun	do 24. r.ż.	93,9 %	6,1 %	0,0 %
dod.: urodzenie dziecka	rodzic; opiekun	do 1. r.ż.	100,0 %	0,0 %	0,0 %
dod.: urlop wychowawczy	rodzic; opiekun	do 6. r.ż.	1,7 %	4,3 %	94,0 %
dod.: samotne wychowanie	rodzic; opiekun	do 24. r.ż.	88,3 %	11,6 %	0,1 %
dod.: rodzina wielodzietna	rodzic; opiekun	do 24. r.ż.	98,9 %	1,1 %	0,0 %
dod.: dziecko niepełnosprawne	rodzic; opiekun	do 24. r.ż.	89,4 %	10,6 %	0,1 %
dod.: rozpoczęcie roku szkolnego	rodzic; opiekun	do 24. r.ż.	95,4 %	4,6 %	0,0 %
dod.: nauka poza miejscem zamieszkania	rodzic; opiekun	do 24. r.ż.	66,1 %	33,8 %	0,0 %
becikowe	rodzic; opiekun	do 1. r.ż.; do 18. r.ż. (objęcie opieką dziecka)	100,0 %	0,0 %	0,0 %
świadczenie rodzicielskie	rodzic; opiekun	do 1. r.ż.; do 10. r. ż. (objęcie opieką dziecka)	77,4 %	6,4 %	16,2 %
świadczenie z FA	dziecko do 24. r.ż.; lub osoba niepełnosprawna bez względu na wiek	-	84,7 %	12,6 %	2,7 %
świadczenie pielęgnacyjne	rodzic; opiekun	osoba niepełnosprawna	9,4 %	3,2 %	87,5 %
zasilek pielęgnacyjny	osoba niepełnosprawna.; osoba 75+	-	25,4 %	6,6 %	68,0 %
specjalny zasilek opiekuńczy	rodzic; opiekun	osoba niepełnosprawna	0,2 %	3,6 %	96,3 %
zasilek dla opiekuna	rodzic; opiekun	osoba niepełnosprawna	0,0 %	0,1 %	99,9 %

Spis populacji tabel i rysunków

Tabela 62: Spis populacji - tabele

Numer tabeli	Badana populacja
Tabela 6	Rodziny w populacji bazowej Apod.
Tabela 7	Rodziny par z dziećmi i bez dzieci w populacji bazowej Apod.
Tabela 8	Rodziny osób samotnych z dziećmi i bez dzieci w populacji bazowej Apod.
Tabela 9	Rodziny w populacji bazowej Apod.
Tabela 10	Rodziny z dziećmi w populacji bazowej Apod.
Tabela 11	Rodziny z dziećmi w populacji bazowej Apod.
Tabela 12	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Tabela 13	Rodziny z dziećmi w populacji bazowej Apod.
Tabela 14	Beneficjenci zasiłku pielęgnacyjnego w populacji bazowej Apod.
Tabela 15	Dzieci niepełnosprawne do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod wyróżnione na podstawie informacji o pobieraniu zasiłku pielęgnacyjnego, świadczenia pielęgnacyjnego, dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka rodzinnego, świadczenia wychowawczego (dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym).
Tabela 16	Dzieci niepełnosprawne do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod wyróżnione na podstawie informacji o pobieraniu zasiłku pielęgnacyjnego, świadczenia pielęgnacyjnego, dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, świadczenia wychowawczego (dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym).
Tabela 17	Rodziny dzieci niepełnosprawnych do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod wyróżnione na podstawie informacji o pobieraniu zasiłku pielęgnacyjnego, świadczenia pielęgnacyjnego, dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, świadczenia wychowawczego (dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym).
Tabela 18	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Tabela 19	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Tabela 20	Populacja bazowa Apod; beneficjenci zasiłku rodzinnego wypłacanego zgodnie z zasadą „złotówka za złotówkę”
Tabela 21	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Tabela 22	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Tabela 23	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Tabela 24	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Tabela 25	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. otrzymujące świadczenie wychowawcze, świadczenia rodzinne lub świadczenia z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Tabela 26	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.

Tabela 62: Spis populacji - tabele (*kontynuacja*)

Numer tabeli	Badana populacja
Tabela 27	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod
Tabela 28	Rodziny z co najmniej dwójką dzieci do 17 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Tabela 29	Rodziny z dziećmi do 17 r.ż., które otrzymują zasiłek rodzinny od stycznia do września w populacji bazowej Apod, z wyjątkiem rodzin otrzymujących zasiłek rodzinny w ramach mechanizmu „złotówka za złotówkę”.
Tabela 30	Podatnicy PIT z dodatnim dochodem netto.
Tabela 31	Rodziny w populacji bazowej Apod.
Tabela 32	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 33	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 34	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 35	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 36	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Tabela 37	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 38	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 39	Osoby w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 40	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto.
Tabela 41	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Tabela 42	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Tabela 43	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 44	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 45	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i dodatnią kwotą transferów rodzinnych.
Tabela 46	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 47	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 48	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Tabela 49	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Tabela 50	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 51	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto
Tabela 52	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Tabela 53	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Tabela 54	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto
Tabela 55	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Tabela 56	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.

Tabela 63: Spis populacji - rysunki

Numer rysunku	Badana populacja
Rysunek 8	Populacja bazowa Apod.
Rysunek 9	Populacja bazowa Apod.
Rysunek 10	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 11	Beneficjenci zasiłku pielęgnacyjnego w populacji bazowej Apod.
Rysunek 12	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Rysunek 13	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Rysunek 14	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Rysunek 15	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Rysunek 16	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego lub zasiłku rodzinnego w populacji bazowej Apod.
Rysunek 17	Rodziny beneficjentów świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego w populacji bazowej Apod.
Rysunek 18	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod
Rysunek 19	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod
Rysunek 20	Beneficjenci zasiłku rodzinnego do 17 r.ż. w populacji bazowej Apod, z wyjątkiem beneficjentów otrzymujących zasiłek rodzinny w ramach mechanizmu „złotówka za złotówkę”.
Rysunek 21	Beneficjenci zasiłku rodzinnego do 17 r.ż. w populacji bazowej Apod, z wyjątkiem beneficjentów otrzymujących zasiłek rodzinny w ramach mechanizmu „złotówka za złotówkę”.
Rysunek 22	Beneficjenci zasiłku rodzinnego do 17 r.ż. w populacji bazowej Apod, z wyjątkiem beneficjentów otrzymujących zasiłek rodzinny w ramach mechanizmu „złotówka za złotówkę”.
Rysunek 24	Populacja bazowa Apod.
Rysunek 25	Populacja bazowa Apod.
Rysunek 26	Populacja bazowa Apod.
Rysunek 27	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Rysunek 28	Populacja bazowa Apod; beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
Rysunek 29	Dzieci do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 30	Dzieci do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 31	Dzieci do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 32	Beneficjenci zasiłku rodzinnego do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 33	Beneficjenci zasiłku rodzinnego do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 34	Beneficjenci zasiłku rodzinnego do 24 r.ż. w populacji bazowej Apod.

Tabela 63: Spis populacji - rysunki (*kontynuacja*)

Numer rysunku	Badana populacja
Rysunek 35	Beneficjenci świadczenia wychowawczego, świadczeń rodzinnych lub świadczeń z funduszu alimentacyjnego do 6 r.ż. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 36	Matki, które urodziły pierwsze dziecko w 'r rok' r. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 37	Matki, które urodziły pierwsze dziecko w 'r rok' r. w populacji bazowej Apod.
Rysunek 40	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 41	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 42	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 43	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 44	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 45	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 46	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i uzyskujące dochód z emerytury lub renty.
Rysunek 47	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i uzyskujące dochód z emerytury lub renty.
Rysunek 48	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 49	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 50	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 51	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 52	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 53	Populacja bazowa Apod.
Rysunek 54	Osoby w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 55	Kobiety w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 56	Mężczyźni w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 57	Pary z dziećmi w populacji bazowej Apod.
Rysunek 58	Rodzice i opiekunowie dzieci w populacji bazowej Apod.
Rysunek 59	Rodzice i opiekunowie dzieci w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 60	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 61	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 62	Osoby w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 63	Osoby w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto z umowy o pracę.
Rysunek 64	Osoby w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem brutto z pozarolniczej działalności gospodarczej.
Rysunek 65	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.

Tabela 63: Spis populacji - rysunki (*kontynuacja*)

Numer rysunku	Badana populacja
Rysunek 66	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 67	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 68	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 69	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 70	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 71	Dzieci do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod w rodzinach z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 72	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. z dodatnim dochodem netto i rodziny bez dzieci z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty w populacji bazowej Apod.
Rysunek 73	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. z dodatnim dochodem netto i rodziny bez dzieci z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty w populacji bazowej Apod.
Rysunek 74	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. z dodatnim dochodem netto, objęte świadczeniem wychowawczym, w których przynajmniej jedna osoba rozlicza się według skali podatkowej i jednocześnie podatek przed odliczeniem ulgi na dziecko jest większy od zera lub suma składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne podlegających odliczeniu jest dodatnia.
Rysunek 75	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 76	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 77	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 78	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 79	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 80	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 81	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 82	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto
Rysunek 83	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto
Rysunek 84	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 85	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 86	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 87	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 88	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto
Rysunek 89	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto
Rysunek 90	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.

Tabela 63: Spis populacji - rysunki (*kontynuacja*)

Numer rysunku	Badana populacja
Rysunek 91	Rodziny w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto i bez dochodu z emerytury lub renty.
Rysunek 92	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 93	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.
Rysunek 94	Rodziny z dziećmi do 18 r.ż. w populacji bazowej Apod z dodatnim dochodem netto.

Bibliografia

- Chrostek, P., Klejdysz, J. i Skawiński, M., 2022. Wybrane aspekty systemu podatkowo-składkowego na podstawie danych administracyjnych 2018. *Warszawa: Ministerstwo Finansów.*
- Currie, J., 2004. *The take up of social benefits.* National Bureau of Economic Research.
- GUS, 2019a. Emerytury i renty w 2018 r. *Informacje Statystyczne.*
- GUS, 2019b. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej; Dział XII: Ochrona zdrowia i pomoc społeczna.
- GUS, 2020. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej; Dział IX: Świadczenia społeczne.
- GUS, 2023. Rodziny – wyniki wstępne NSP 2021.
- Immervoll, H., Levy, H., Lietz, C., Mantovani, D., O'Donoghue, C., Sutherland, H. i Verbist, G., 2006. Household incomes and redistribution in the European Union: quantifying the equalizing properties of taxes and benefits. W: *The distributional effects of government spending and taxation.* Springer, s. 135–165.
- Ko, W. i Moffitt, R.A., 2022. *Take-up of Social Benefits.* National Bureau of Economic Research.
- Komisja Europejska, Eurostat, 2013. *European system of accounts ESA 2010.* Publications Office of the European Union, s. 113.
- KRUS, 2019. Informacja o wybranych świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego rolników, dane ostateczne 2018.
- Lustig, N., 2018. *Commitment to Equity Handbook: Estimating the Impact of Fiscal Policy on Inequality and Poverty.* Brookings Institution Press.
- M.P.2019.724, 2019. *OBWIESZCZENIE MINISTRA RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ 1 z dnia 24 lipca 2019 r. w sprawie wysokości dochodu za rok 2018 z działalności podlegającej opodatkowaniu na podstawie przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne.*
- Moffitt, R., 1983. An economic model of welfare stigma. *The American Economic Review*, 73(5), s. 1023–1035.
- Reynolds, M. i Smolensky, E., 2013. *Public expenditures, taxes, and the distribution of income: The United States, 1950, 1961, 1970.* Academic Press.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start”, *Dz.U. z 2018 r. poz. 1061.*
- Urban, I., 2009. *Kakwani decomposition of redistributive effect: Origins, critics and upgrades.* ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality.
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, *Dz.U. 2016 poz. 195.*
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, *Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776.*
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, *Dz. U. z 2020 r. poz. 111.*
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, *Dz.U. 2014 poz. 567.*
- Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, *Dz.U. 2016 poz. 1860.*
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, *Dz. U. poz. 1548.*
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, *Dz.U. 2007 nr 192 poz. 1378.*
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, *Dz.U.2018.1061.*

Verbist, G. i Figari, F., 2014. The Redistributive Effect and Progressivity of Taxes Revisited: An International Comparison across the European Union. *FinanzArchiv / Public Finance Analysis*, [online] 70(3), s. 405–429. Dostępne na: <<http://www.jstor.org/stable/43297214>>.

Wysocka, A., Filip, P., Marzec, D., Piszcz, A., Stańczak, J. i Szałtys, D., 2014. *Gospodarstwa domowe i rodziny: charakterystyka demograficzna: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*. Główny Urząd Statystyczny.

ZUS, 2019. Informacja o wybranych świadczeniach pieniężnych, grudzień 2018 r.